శ్రీ

దశకుమారచరితమ్.

వేదము - వేంకటరాయశాస్త్రిచేత

మదరాసులో

స్వకీయ

జ్యోతిష్మతీ

ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడినది.

మొదటి కూర్పు.

ALL RIGHTS RESERVED

1910.

వెల రు. 1.] [Price Re. 1.

శ్రీ ర స్తు.

దశకుమారచరితమ్.

పూర్వపీఠికా.

కుమారోత్పత్తి ర్నామ ప్రథమోచ్ఛ్వాసః.

బ్రహ్మాణ్డచ్ఛత్త్రదణ్డః శతధృతిభవనామ్భోరుహో నాలదణ్డః
క్షోణీనౌకూపదణ్డః క్షరదమరసరిత్పట్టికాకేతుదణ్డః
జ్యోతిశ్చక్రాక్షదణ్డ స్త్రిభువనవిజయ స్తమ్భదణ్డో ఽఙ్ఘ్రిదణ్డః
శ్రేయ స్త్రైవిక్రమ స్తే వితరతు విబుధద్వేషిణాం కాలదణ్డః.

అస్తి సమస్తనగరీ నికషాయమాణా, శశ్వ దగణ్యాపణ్యవిస్తారిత మణిగణాదివస్తుజాత వ్యాఖ్యాత రత్నాకరమాహాత్మ్యా, మగధదేశ శేఖరీభూతా, పుష్పపురీ నామ నగరీ. తత్ర వీరభటపటలసలిలోత్తుఙ్గతురఙ్గ తరఙ్గ కుఞ్జరమకర భీషణ సకలరిపుగణకటకజలనిధి మథన మన్దరాయమాన సముద్దణ్డ భుజదణ్డ మణ్డనః, పురన్దరపు రాఙ్గణవన విహరణ పరాయణ తరుణగణికాజన గీయమానయా ఽతిమానయా శరదిన్దు కున్ద ఘనసార నీహార హార మృణాళ మరాళ సురగజ నీర క్షీర గిరి శాట్టహాస కైలాస కాశ నీకాశ మూర్త్యా రచితదిగన్తరాలపూర్త్యా ఽభిత స్సురభితః, స్వర్లోకశిఖరోరు రుచిరరత్న రత్నాకర వేలామేఖలా వలయిత ధరణీరమణీ సౌభాగ్యభోగభాగ్యవాన్, అనవరత యాగ దక్షిణా రక్షిత శిష్ట విశిష్ట విద్యాసంభారభాసుర భూసుర నికరః, విరచితారాతిసంతాపేన ప్రతాపేన సతత తులిత వియన్మధ్యహంసః, రాజహంసో నామ, ఘనదర్ప కన్దర్ప సౌన్దర్య సోదర్య హృద్య నిరవద్య రూపో భూపో బభూవ.

ప్రత్యగ్రసంగ్రామఘస్మరం సముత్కటమానసారం మానసారం ప్రతి సహేలం న్యక్కృతజలనిధిఘోషాహంకారేణ భేరీభాంకారేణ హాతికాకర్ణనాక్రాన్తభయచణ్డిమానం దిగ్దన్తావలవలయం విఘూర్ణయన్ నిజభరనమన్మేదినీభరణాయస్త భుజగరాజమస్తకబలేన చతురఙ్గబలేన సంయుతః సంగ్రామాభిలాషేణ రోషేణ మహతావిష్టో నిర్యయౌ. మాలవనాథోఽప్యనేకానేకపయూథసనాథో విగ్రహః స్వవిగ్రహ ఇవ సాగ్రహోఽభిముఖీభూయ భూయో నిర్జగామ. తయో రథ రథ తురగఖుర క్షుణ్ణ క్షోణీ సముద్భూతే కరిఘటా కట స్రవ న్మదధారా ధౌత మూలే నవవల్లభ వరణాగత దివ్యకన్యాజన జవనికాపటమణ్డల ఇవ వియత్తల వ్యాకులే ధూలీపటలే దివిషదధ్వని ధిక్కృతాన్యధ్వని పలహాధ్వానబధిరితాశేషదిగన్తరాలం శస్త్రాశస్త్రి హస్తాహస్తి పరస్పరాభిహతసైన్యం జన్య మజని. మగధరాజః ప్రక్షీణసకలసైన్యమణ్డలం మాలవరాజం జీవగ్రాహ మభిగృహ్య దయాళుతయా పున రపి స్వరాజ్యే ప్రతిష్ఠాపయామాస. తతః స రత్నాకరమేఖలా మనన్యశాసనాం శాస న్ననపత్యతయా నారాయణం సకలలోకకారణం నిరన్తర మర్చయామాస.

అథ కదాచి త్తదగ్రమహిషీ దేవీ దేవెన కల్పవల్లీఫల మాధే హీతి ప్రభాతసమయె సుస్వప్న మబలాఽఽలోకితవతీ. సా తతో దయితమనోరథ పుష్పభూత గర్భ మధత్త. రాజా సంపత్ప్రీకృతాఖణ్డలః సుహృన్నృపమణ్డలం సమాహూయ నిజసంపన్మనోరథానురూపం దేవ్యాః సీమన్తోత్సవం వ్యధత్త.

ఏకదా హితై స్సుహృన్మన్త్రి పురోహితైః సభాయాం సింహాసనాసీనో గుణై రహీనో లలాటతటన్యస్తాఞ్జలినా ద్వారపాలేన వ్యజ్ఞాపి. 'దేవ, దేవసందర్శనలాలసమానసః కోఽపి దేవెన విశిష్యార్చనార్హో యతి ర్ద్వారదేశ మధ్యాస్తె' ఇతి. తదనుజ్ఞాతేన తెన స సంయమీ నృపసమీపమనాయి. భూపతి రాయాన్తం తం విలోక్య సమ్యగ్జ్ఞాతతదీయగూఢ

చారభావ్రా నిఖిల మనుచరనికరం విసృజ్య మన్త్రిజన సమేతః ప్రణత మేనం సమన్దహాస మభాషత: 'నను తాపస, దేశం సాపదేశం భ్రమన్ భవాం స్తత్ర తత్ర భవదభిజ్ఞాతం కథయ త్వి'తి. తే నాభాషి: "భూభ్రమణ బలినా ప్రాఞ్జలినా దేవ, శిరసి దేవ స్యాజ్ఞా మాదా యైనం నిర్దోషం వేషం స్వీకృత్య మాలవేన్ద్రనగరం ప్రవిశ్య తత్ర గూఢతరం వ ర్తమాన స్తస్య రాజ్ఞః సమస్త ముద న్తజాతం విదిత్వా ప్రత్యాగమమ్ మానీ మా నసారః స్వసైనికాయుష్మ త్త్వా న్తరాయె సంపరాయె భవతః పరాభవ మను భూయ వైలక్ష్యలక్ష్యహృదయో వీతదయో మహాకాలనివాసినం కాలీవి లాసిన మనశ్వరం మహేశ్వరం సమారాధ్య తపఃప్రభావసంతుష్టా దస్మా దేకవీరారాతిఘ్నీం భయదాం గదాం లబ్ధ్వాఽఽత్మాన మప్రతిభటం మన్య మానో భవ న్త మభియోద్ధు ముద్యు క్తః. తతః పరం దేవః ప్రమాణ మి" తి.

త దాలోచ్య నిశ్చితకృత్యై రమాత్యై రాజా విజ్ఞాపితోఽభూత్. 'దేవ, నిరుపాయెన దైవసహాయేన యోద్ధు మరాతి రాయాతి, తస్మా ద స్మాకం యుద్ధం సాంప్రత మసాంప్రతం, సహసా దుర్గసంశ్రయః క్రియ తా మి'తి. తై ర్బహుధా విజ్ఞాపితోఽప్యఖర్వేణ గర్వేణ విరాజమానో రాజా తద్వాక్య మకృత్య మి త్యనాదృత్య ప్రతియోద్ధుమనా బభూవ. శితికణ్ఠద త్తశ క్తిసారో మానసారో యోద్ధుమనసా మగ్రీభూయ సామ గ్రీసమేతోఽక్లేశం మగధదేశం ప్రవివేశ. తదా త దాకర్ణ్య మ న్త్రిణో భూమహేన్ద్రం మగధేన్ద్రం కథంచి దనునీయ రిపుభి రసాధ్యే విన్ధ్యాటవీ మధ్యేఽవరోధా న్మూలబలరక్షితా న్ని వేశయామాసుః.

రాజహంస స్తు ప్రశ స్తవీతదైన్యసైన్యసమేత స్తీవ్రగత్యా నిర్గ త్యాధికరుషం ద్విషం రురోధ. పరస్పరబద్ధవైరయో రేతయో శ్శూరయో స్తదాలోకన కుతూహలాగత గగనచ రాశ్చర్యకారణె రణె వర్ధమానె జయాకాఙ్క్షీ మాలవదేశరక్షీ వివిధాయుధ స్థైర్యచర్యా చ్ఛేతసమర తులి

తామరేశ్వరస్య మగధేశ్వరస్య త స్యోపరి త్రిపురారాతిదత్తాం గదాం ప్రాహిణోత్. నిశితశరనికరశకలీకృతాఽపి సా పశుపతిశాసన స్యావన్ధ్యతయా సూతం నిహత్య రథస్థం రాజానం మూర్ఛిత మకార్షీత్. తతో వీతప్రగ్రహా అక్షతవిగ్రహా వాహా రథ మాదాయ దైవగత్యాఽన్తఃపురశరణ్యాం మహారణ్యాం ప్రావిశన్. మాలవనాథో జయలక్ష్మీసనాథో మగధరాజ్యం ప్రాజ్యం సమాక్రమ్య పుష్పపుర మధ్యతిష్ఠత్.

తత్ర హేతితతిహతిశ్రాన్తా అమాత్యా దైవగత్యాఽనుత్క్రాన్తజీవితా నిశాన్తవాతలబ్ధసంజ్ఞాః కథంచి దాశ్వస్య రాజానం సమన్తా దన్విష్యానవలోకితవన్తో దైన్యవన్తో దేవీ మవాపుః. వసుమతీ తు తేభ్యో నిఖిలసైన్యక్షతిం రాజ్ఞోఽదృశ్యత్వం చాకర్ణ్యోద్విగ్నా శోకసాగరమగ్నా రమణానుగమనే మతిం వ్యధత్త. 'కల్యాణి భూరమణమరణ మనిశ్చితం, కించ దైవజ్ఞకథితో మథితోద్ధతారాతి స్సార్వభౌమోఽభిరామో భవితా సుకుమారః కుమార స్త్వదుదరే వసతి, తస్మా దద్య తవ మరణ మనుచిత మి' తి భూషితభాషితై రమాత్యపురోహితై రనునీయమానయా తయా క్షణం క్షణహీనయా తూష్ణీ మస్థాయి. అ థార్ధరాత్రే నిద్రానిలీఢనేత్రే పరిజనే విజనే శోకపారావార మపార ముత్తరు మశక్నువతీ సేనానివేశదేశం నిశ్శబ్దలేశం శనై రతిక్రమ్య యస్మి న్రథస్య సంసక్తతయా తదానయనపలాయనశ్రాన్తా గన్తు మక్షమాః క్షమాపతిరథ్యాః పథ్యాకులాః పూర్వ మతిష్ఠన్ తస్య నికటవటతరో శ్శాఖాయాం మృతిరేఖాయా మివ క్వచి దుత్తరీయార్ధేన బన్ధనం మృతిసాధనం విరచ్య మర్తుకామా వాష్మాధురీవిరసీకృతకలకణ్ఠా సాస్రుకణ్ఠా వ్యలపత్: 'లావణ్యోపమితపుష్పసాయక, భూనాయక, భవా నేవ మమ భావి న్యపి జన్మని వల్లభో భవ త్వి' తి.

త దాకర్ణ్య సీహారకర కిరణనికర సంపర్క లబ్ధావబోధో మాగధోఽగాధరుధిరచిరక్షరణనష్టచేష్టో దేవీవాక్య మివ నిశ్చిన్వాన స్తన్వానః

ప్రియవచనాని శనై స్తా మాహ్వాయత్. సా ససంభ్రమ మాగ త్యామ న్దహృదయానన్దసంఫుల్లవదనారవిన్దా త ముపోషితాభ్యా మి వానిమిషితాభ్యాం లోచనాభ్యాం సంప్రాశ్య వికస్వరేణ స్వరేణ పురోహితామాత్యజన ముచ్చై రాహూయ తేభ్య స్త మదర్శయత్. రాజా నిటలతటచుమ్బితనిజచరణామ్బుజైః ప్రశంసితదైవమాహాత్త్యై రమాత్త్యై రభాణి: 'దేవ, రథ్యచయ స్సారథ్యపగమె రథం రభసా దరణ్యా మనయ ది'తి. 'తత్ర నిహతసైనికగ్రామె సంగ్రామె మాలవపతినాఽఽరాధితపురారాతినా ప్రహితయా గదయా దయాహీనేన తాడితో మూర్ఛా మాగ త్యాత్ర నిశా న్తపవనేన బోధితోఽభవ మి'తి మహీపతి రకథయత్. తతో విరచితవహేన మ న్త్రినివహేన విరచితదైవానుకూల్యేన కాలేన శిబిర మానీయాపనీతాశేషశల్యో వికసితనిజాననారవిన్దో రాజా సహసా విరోపితవ్రణోఽకారి.

విరోధిదైవధిక్కృతపురుషకారో దైన్యవ్యాప్తాకారో మగధాధిపతి రధికాధి రమాత్యసంపత్త్యా మృదుభాషితయా తయా వసుమత్యా మత్యా చ కలితయా సమబోధి: ''దేవ, సకలస్య భూపాలకులస్య మధ్యే తేజస్వీ వరిష్ఠో గరిష్ఠో భవా నద్య వనమధ్యం నివస తీతి, జలబుద్బుదసమానా విరాజమానా సంపత్ తటిల్లతేవ సహసైవోదయతి నశ్యతి చ. త న్నిఖిలం దైవాయ త్తమే నావధార్యం కార్యమ్. కిం చ పురా హరిశ్చన్ద్రరామచన్ద్రముఖ్యా మహీన్ద్రా ఐశ్వర్యోపమితమహేన్ద్రా దైవత న్త్రిం దుఃఖయ న్త్రిం సమ్య గనుభూయ పశ్చా దనేకకాలం నిజరాజ్య మకుర్వన్. తద్వ దేవ భవాన్ భవిష్యతి. కంచన కాలం విరచితదైవసమాధి ర్గలితాధి స్తిష్ఠతు తావ ది'' తి.

తత స్సకలసైన్యసమన్వితో రాజహంస స్తపోవిభ్రాజమానం వామదేవనామానం తపోధనం నిజాభిలాషావాప్తిసాధనం జగామ. తం ప్రణమ్య తేన కృతాతిథ్య స్తస్మై కథితకథ్య స్తదాశ్రమే దూరీకృతశ్రమే కంచన

కాల ముషిత్వా నిజరాజ్యాభిలాషీ మితభాషీ సోమకులావతంసో రాజహంసో ముని మభాషత: "భగవన్, మానసారః ప్రబలేన దైవబలేన మాం నిర్జిత్య మద్భోజ్యం రాజ్య మనుభవతి. త దహ మ ప్యుగ్రం తప స్తప్త్వా త మరాతి మున్మూలయిష్యామి లోకశరణ్యేన భవత్కారుణ్యే నేతి నియమవన్తం భవన్తం ప్రాప్నవ మి" తి. తత స్త్రికాలజ్ఞ స్తపోధనో రాజాన మవోచత్: "సఖే శరీరకార్శ్యకారిణా తపసాఽలం; వసుమతీగర్భస్థ స్సకలరిపుకులమర్దనో రాజనన్దనో నూనం సంభవిష్యతి; కంచన కాలం తూష్ణీ మా స్స్వే"తి. గగనచారిణ్యాఽపి వాణ్యా సత్య మేత దితి త దైవావాచి. స రాజాఽపి మునివాక్య మఙ్గీకృత్యాతిష్ఠత్.

తత స్సంపూర్ణగర్భదివసా వసుమతీ సుముహూర్తే సకలలక్షణలక్షితం సుత మసూత. బ్రహ్మవర్చసేన తులితవేధసం పురోధసం పురస్కృత్య కృత్యవి న్మహీపతిః కుమారం సుకుమారం జాతసంస్కారేణ బాలాలంకారేణ చ విరాజమానం రాజవాహననామానం వ్యధత్త. తస్మి న్నేవ కాలే సుమతి సుమన్త్ర సుమిత్ర సుశ్రుతానాం మన్త్రిణాం ప్రమతి మిత్రగుప్త మన్త్రగుప్త విశ్రుతాఖ్యా మహాభిఖ్యా స్సూనవో నవోద్యదిన్దురుచయ శ్చిరాయుష స్సమజాయన్త. రాజవాహనో మన్త్రిపుత్రై రాత్మమిత్రై స్సహ బాలకేలీ రనుభవ న్నవర్ధత.

అథ కదాచి దేకేన తాపసేన రసేన రాజలక్షణవిరాజితం కంచిన్నయనానన్దకరం సుకుమారం కుమారం రాజ్ఞే సమర్ప్యావోచి.—భూవల్లభ కుశసమిదానయనాయ వనం గతేన మయా కాచి దశరణ్యా వ్యక్తకార్పణ్యాఽశ్రు ముఞ్చన్తీ యువతీ విలోకితా. నిర్జనే వనే కిం నిమిత్తం రుద్యతే త్వ యేతి పృష్టా సా కరసరుహై రశ్రూణి ప్రమృజ్య సగద్గదం మామవోచత్.—

"మునే, లావణ్యజితపుష్పసాయకే మిథిలానాయకే కీర్తివ్యాప్తసుధర్మణి నిజసుహృదో మగధరాజస్య సీమన్తినీసీమన్తమహోత్సవాయ

పుత్త్రదారసమన్వితే పుష్పపుర ముపేత్య కంచన కాల మధివసతి, సమారాధితగిరీశో మాలవాధీశో మగధరాజం యోద్ధు మభ్యగాత్. తత్ర ప్రఖ్యాతయో శ్శతయో రసంఖ్యే సంఖ్యే వర్ధమానే సుహృత్త్రాణసాహాయ్యకం కుర్వాణో నిజబలేఽసతి విధేయే విదేహేశ్వరో ప్రహారవర్మా జయవతా రిపుణాఽభిగృహ్య కారుణ్యేన పుణ్యేన విసృష్టో హతావశేషేణ శూన్యేన సైన్యేన సహ స్వపురగమన మకరోత్. తతో వనమార్గేణ దుర్గేణ గచ్ఛన్నధికబలేన శబరబలేన రభసా దభిహన్యమానో మౌలబలాభిరక్షితావరోధః పలాయిష్ట. తదీయార్భకయో ర్యమలయో ర్ధాత్రీభావేన పరికల్పితాఽహం మద్దుహితాఽపి తీవ్రగతిం భూపతి మనుగన్తు మక్షమే అభూవ. తత్ర వివృతవదనః కోఽపి రూపీ కోప ఇవ వ్యాఘ్రో మా మాఘ్రాతు మాగతవాన్. భీతాఽహ ముదగ్రపాషాణే స్ఖలన్తీ పర్యపతమ్. మదీయపాణిభ్రష్టో బాలకః కస్యచిత్ కపిలాశవస్య క్రోడ మభ్యలీయత. తచ్ఛవాకర్షిణోఽమర్షిణో వ్యాఘ్రస్య ప్రాణాన్ బాణో బాణాసనయన్త్రముక్తోఽపాహరత్. విలోలాలకో బాలకోఽపి శబరై రాదాయ కుత్రచి దుపానీయత. కుమార మపర ముద్వహన్తీ మద్దుహితా కుత్ర గతా న జానే. సాఽహంమోహం గతా కేనాపి దయాలునా గోపాలేన స్వకుటీర మావేశ్య విరోపితవ్రణాఽభవమ్. తత స్స్వస్థీభూయ భూయః స్వభర్తు రన్తిక ముపతిష్ఠాసు రసహాయతయా దుహితు రనభిజ్ఞతయా చ వ్యాకులీభవామి".—ఇ త్యభిదధానా 'ఏకాకి న్యపి స్వామినం గమిష్యామీ'తి సా త దైవ నిరగాత్.

అహ మపి భవన్మిత్రస్య విదేహనాథస్య విపన్నిమిత్తం విషాద మనుభవన్ తదన్వయాఙ్కురం కుమార మన్విష్యం స్త దైకం చణ్డికామన్దిరం సున్దరం ప్రాగామ్. తత్ర సంతత మేవంవిధవిజయసిద్ధయె కుమారం దేవతోపహారం కరిష్యన్తః కిరాతాః 'మహీరుహశాఖావలమ్బిత మేన మసిలతయా వా, సైకతతలే ఖనననిక్షిప్తచరణం లక్షీకృత్య శితశరనికరేణ వా, అనేక

చరన్తైః పలాయమానం కుక్కురబాలకై ర్వా దంశయిత్వా హనిష్యామ' ఇతి భాషమాణా మయా సమభ్యభాష్యన్త: 'నను కిరాతా, స్తమోఘోరప్రచారే కాన్తారే స్ఖలితపథః స్థవిరభూసురోఽహం, మమ పుత్త్రకం క్వచిచ్ఛాయాయాం నిక్షిప్య మార్గాన్వేషణాయ కించి దన్తర మగచ్ఛమ్. స కుత్ర గతః? కేన వా గృహీతః? పరీక్ష్యాపి న వీక్ష్యతే. తన్ముఖావలోకనేన వినాఽనేకా న్యహా న్యతీతాని. కిం కరోమి? క్వ యామి? భవద్భి ర్న కిమదర్శి?'తి. 'ద్విజోత్తమ, కశ్చి దత్ర తిష్ఠతి, కి మేష తవ నన్దనః సత్య మేవ? తదేనం గృహాణే' త్యుక్త్వా దైవానుకూల్యేన మహ్యం తం వ్యతరన్. తేభ్యో దత్తాశీరహం బాలక మఙ్గీకృత్య శిశిరోదకాది నోపచారే ణాశ్వాస్య నిశ్శఙ్కం భవదఙ్క మానీతవా నస్మి. ఏన మాయుష్మన్తం పితృరూపో భవా నభిరక్షతా దితి.—రాజా సుహృదాపన్నిమిత్తం శోకం తన్నన్దనవిలోకనసుఖేన కించి దధరీకృత్య, త ముపహారవర్మనామ్నాఽహూయ, రాజవాహన మివ పుపోష.

జనపతి రేకస్మిన్ దివసే తీర్థస్నానాయ పక్కణ నికట మార్గేణ గచ్ఛ న్నబలయా కయాచి దుపలాలిత మనుపమశరీరం కుమారం కంచి దవలోక్య కుతూహలాకుల స్తా మపృచ్ఛత్ 'భామిని, రుచిరమూర్తి స్సరాజగుణసంపూర్తి రసా వర్భకో భవదన్వయసంభవో న భవతి, కస్య నయనానన్దో? నిమిత్తేన కేన భవదధీనో జాతః? కథ్యతాం యాథాతథ్యేన త్వయే' తి. ప్రణతయా శబర్యా సలీల మలాపి: 'రాజ, న్నాత్మపల్లీసమీపే పదవ్యాం వర్తమానస్య మిథిలేశ్వరస్య సర్వస్వ మపహరతి శబరసైన్యే, మద్దయితే నాపహృత్య కుమార ఏష మహ్య మర్పితో వ్యవర్ధ్యత.' తదవధార్య కార్యజ్ఞో రాజా మునికథితం తం ద్వితీయరాజకుమార మేన న్నిశ్చిత్య, సామదానాభ్యాం తా మనునీ, యాపహారవ ర్మేత్యాఖ్యాయ, దేవ్యై వర్ధ యేతి సమర్పితవాన్.

కదాచి ద్వామదేవశిష్య స్సోమశర్మనామా కంచి దేకం బాలకం రాజ్ఞః పురో నిక్షిప్యాభాషత —దేవ, రామతీర్థే స్నాత్వా ప్రత్యాగచ్ఛతా

మయా కాననావనౌ వనితయా కయాఽపి ధార్యమాణ మేన ముజ్జ్వలా కారం కుమారం విలోక్య సాదర మభాణి: 'స్థవిరే, కా త్వ? మేతస్మి న్నటవీమధ్యే బాలక ముద్వహన్తీ కిమర్థ మాయాసేన భ్రమసి?' ఇతి. వృద్ధయాఽప్యభాషి —

మునివర, కాలయవననామ్ని ద్వీపే కాలగుప్తో నామ ధనాఢ్యో వైశ్యవరః కశ్చి దస్తి. తన్నన్దినీం నయనానన్దకారిణీం సువృత్తాం నామ మైతస్మా దాగతో మగధనాథమన్త్రిసంభవో రత్నోద్భవో నామ రమణీయగుణాలయో భ్రాన్తభూవలయో మనోహారీ వ్యవహార్యుపయమ్య, సువస్తుసంపదా శ్వశురేణ సమ్మానితోఽభూత్. కాలక్రమేణ నతాఙ్గీ గర్భిణీ జాతా. తత స్సోదరవిలోకనకుతూహలేన రత్నోద్భవః కథంచి చ్ఛ్వశుర మనునీయ, చపలలోచనయా సహ ప్రవహణ మారుహ్య, పుష్పపుర మభిప్రతస్థే. కల్లోలమాలికాభిహతః పోతః సాముద్రామ్భ స్యమజ్జత్. గర్భభరాలసాం తాం లలనాం ధాత్రీభావేన కల్పితాఽహం కరాభ్యా ముద్వహన్తీ, ఫలక మేక మధిరుహ్య దైవగత్యా తీరభూమి మగమమ్. సుహృజ్జనపరివృతో రత్నోద్భవ స్తత్ర నిమగ్నో వా కేనోపాయేన తీర మగమ ద్వా న జానామి. క్లేశస్య పరాం కాష్ఠా మధిగతా సువృత్తాఽస్మి న్నటవీమధ్యే సుత మసూత. ప్రసవవేదనయా విచేతనా సా ప్రచ్ఛాయశీతలే తరుతలే నివసతి. విజనే వనే స్థాతు మశక్యతయా జనపదగామినం మార్గ మన్వేష్టు ముద్యుక్తయా మయా వివశాయా స్తస్యాః సమీపే బాలకం నిక్షిప్య గన్తు మనుచిత మితి కుమారోఽప్యానాయి.

ఏతస్మి న్నేవ క్షణే వన్యో వారణః కశ్చి దదృశ్యత. తం విలోక్య భీతా సా బాలకం నిపాత్య ప్రాద్రవత్. అహం సమీపలతాగుల్మే ప్రవిశ్య పరీక్షమాణోఽతిష్ఠమ్. నిపతితం బాలకం పల్లవకబళ మివాదదతి గజపతౌ కణ్ఠీరవో మహాగ్రహేణ న్యపతత్. భయాకులేన దన్తావళేన ఝటితి వియతి పాత్యమానో బాలకో నిపతన్, చిరాయుష్మత్తయాఽసన్ని

న్నతతరుశాఖాసమాసీనేన వానరేణ కేనచి త్పక్వఫలమనీషయా పరిగృహ్య ఫలేతరతయా వితతస్కన్ధమూలే నిక్షిప్తోఽభూత్. సోఽపి మర్కటః క్వచి దగాత్. బాలకేన సత్త్వసంపన్నతయా సకలక్లేశసహే నాఽభావి. కేసరిణా కరిణం నిహత్య కుత్రచి దగామి. లతాగృహా న్నిర్గతోఽహ మపి తేజఃపుఞ్జం బాలకం శనై రవనిరుహా దవతార్య, వనాన్తరే వనితా మన్విష్యావిలో, క్యైన మానీయ గురవే నివేద్య, తన్నిదేశేన భవన్నికట మానీతవా న స్మీతి.—సర్వేషాం సుహృదా మేక దైవ మానుకూలదైవాభావేన మహ దాశ్చర్యం బిభ్రాణో రాజా 'రత్నోద్భవః కఽ మభవ ది'తి చిన్తయన్, పుష్పోద్భవనామధేయం విధాయ, త దుదన్తం వ్యాఖ్యాయ సుశ్రుతాయ విషాదసంతోషా వనుభవన్ త దనుజతనయం సమర్పితవాన్.

అన్యేద్యుః కంచన బాలక మురసి దధతీ వసుమతీ వల్లభ మభిగతా తేన కుత్రత్యోఽసా వితి పృష్టా సమభాషత. "రాజ, న్నతీతాయాం రాత్రౌ కాచన దివ్యవనితా మత్పురతః కుమారక మేనం సంస్థాప్య నిద్రాముద్రితాం మాం విబోధ్య వినీతాఽబ్రవీత్. 'దేవి, త్వన్మన్త్రిణో ధర్మపాలనన్దనస్య కామపాలస్య వల్లభా యక్షకాన్తాఽహం తారావలీ నామ, నన్దినీ మణిభద్రస్య; యక్షేశ్వరానుమత్యా మదాత్మజ మేనం భవత్తనుజ స్యామ్భోనిధివలయ వేష్టిత క్షోణీమణ్డ లేశ్వరస్య భావినో విశుద్ధయశోనిధేః రాజవాహనస్య పరిచర్యాకారణా యాఽఽనీతవ త్యస్మి. త్వ మేనం మనోజసన్నిభ మభివర్ధ యే'తి. విస్మయ వికసిత నయనయా మయా సవినయం సత్కృతా స్వకీ యక్షీ సాఽదృశ్యతా మయాసీ ది"తి.—కామపాలస్య యక్షకన్యాసఙ్గమే విస్మయమానమానసో రాజహంసో రఞ్జితమిత్త్రం సుమిత్త్రి మాహూయ, తదీయభ్రాతృపుత్త్ర మర్థపాలం విధాయ, తస్మై సర్వం వార్తాదికం వ్యాఖ్యా యాఽదాత్.

తతః పరస్మిన్ దివసే వామదేవాన్తేవాసీ తదాశ్రమవాసీ సమాసాదితదేవకీర్తిం నిర్భర్త్సితమారమూర్తిం కుసుమసుకుమారం కుమార

మేక మవగమయ్య నరపతి మవాదీత్. దేవ తీర్థయాత్రాప్రసఙ్గేన కావేరీతీర మాగతోఽహం విలోలాలకం బాలకం నిజోత్సఙ్గతలె నిధాయ రుదతీం స్థవిరా మెకాం విలో క్యాఽవోచమ్.-'స్థవిరే, కా త్వ? మయమర్భకః కస్య నయనానన్దకరః? కాన్తారం కిమర్థ మాగతా? శోకకారణం కి మి'తి. సా కరయుగెన బాష్పజల మున్మృజ్య నిజశోకశఙ్కూత్పాటనక్షమ మివ మా మవలోక్య శోక హేతు మవోచత్.

"ద్విజాత్మజ రాజహంసమన్త్రిణ స్సితవర్మణః కనీయా నాత్మజ స్సత్యవర్మా తీర్థయాత్రాభిలాషేణ దేశ మెన మగచ్ఛత్. స కస్మింశ్చి దగ్రహారె కాళీం నా మైకస్య భూసురస్య నన్దినీం వివాహ్య, తస్యా అనపత్యతయా గౌరీం నామ తద్భగినీం కాఞ్చన కాన్తిం పరిణీయ, తస్యా మెనం తనయ మలభత. కాళీ సాసూయ మెకదా ధాత్ర్యా మయా సహ బాల మెన మెకెన మిషె ణానీయ తటిన్యా మెతస్యా మక్షిపత్. కరె ణైకెన బాలక ముద్ధృత్యాఽపరేణ ప్లవమానా నదీవెగాగతస్య కస్యచి త్తరో శ్శాఖా మవలమ్బ్య తత్ర శిశుం నిధాయ నదీవెగ నోహ్యమానా కెనచి త్తరులగ్నేన కాలభోగి నాఽహ మదంశి. మదవలమ్బీభూతో భూరుహోఽయ మస్మి న్దెశె తీర మగమత్. గరళ స్యోద్దీపనతయా మయి మృతాయా మరణ్యె కశ్చన శరణ్యో నా స్తీతి మయా శోచ్యత" ఇతి.

తతో విషమవిషజ్వాలావలీఢావయవా సా ధరణీతలె న్యపతత్. దయావిష్టోఽహం మన్త్రబలెన విషవ్యథా మపనేతు మక్షమః, సమీపకుఞ్జె ష్వోషధివిశేష మన్విష్య ప్రత్యాగతో, వ్యుత్క్రాన్తజీవితాం తాం మలోకయమ్. తదను తస్యాః పావకసంస్కారం రచయిత్వా, శోకాకులచెతాః బాల మెన మగతి మాదాయ, సత్యవర్మవృత్తాన్తశ్రవణవేలాయాం తన్నివాసాగ్రహారనామధేయ స్యాశ్రుతతయా తదన్వేషణ మశక్య మి త్యాలోచ్య, భవ దమాత్యతనయస్య భవా నేవ రక్షి తేతి భవన్త మెన మన

య మితి.—త న్నిశమ్య సత్యవర్మ స్థితే స్సమ్య గనిశ్చితతయా ఖిన్నమానసో నరపతిః సుమతయె మన్త్రిణే సోమదత్తం నామ తదనుజతనయ మర్పిత వాన్. సోఽపి సోదర మాగత మివ మన్యమానో విశేషేణ పుపోష.

ఏవం మిలి తేన కుమారమణ్డలేన బాలకేళీ రనుభవ న్నధిరూఢానేకవాహనో రాజవాహనోఽనుక్రమేణ చౌలోపనయనాదిసంస్కారజాత మలభత. తత స్సకలలిపిజ్ఞానం, నిఖిలదేశభాషాపాణ్డిత్యం, షడఙ్గసహిత వేదసముదాయకోవిదత్వం, కావ్య నాటకాఖ్యానకాఖ్యాయి కేతిహాస చిత్రకథా సహిత పురాణగణ నైపుణ్యం, ధర్మ శబ్ద జ్యోతి స్తర్క మీమాంసాది సమస్తశాస్త్రచాతుర్యం, కామన్దకీయాది నీతిపటల కౌశలం, వీణాద్యశేషవాద్యదాక్ష్యం, సంగీతసాహిత్యహారిత్వం, మణిమన్త్రౌషధాదిమాయాప్రపఞ్చచాటనం, మాతఙ్గతురఙ్గాది వాహనారోహణపాటవం, వివిధాయుధప్రయోగచణత్వం, చౌర్య దురోదరాది కపటకలాప్రౌఢత్వం, చ తత్తదాచార్యేభ్య స్సమ్య గ్లబ్ధ్వా యౌవనేన విలసన్తం కృత్యే ష్వనలసం తం కుమారనికరం నిరీక్ష్య మహీవల్లభ ఽస్సోఽహం శత్రుజన దుర్జయ ఇతి పరమానన్ద మవిన్దత.

ఇతి శ్రీమదాచార్యమహాకవి దణ్డినా విరచితే దశకుమారచరితే
పూర్వపీఠికాయాం కుమారోత్పత్తి ర్నామ
ప్రథమోచ్ఛ్వాసః.

ద్విజోపకృతి ర్నామ ద్వితీయోచ్ఛ్వాసః.

అథైకదా వామదేవ స్సకలకలాకుశలేన కుసుమసాయక సమ్మి
తసౌన్దర్యేణ కల్పితసౌదర్యేణ సాహసాపహసితకుమారేణ సుకుమారేణ
జయధ్వజాతపవారణకలశాఙ్కితకరేణ కుమారనికరేణ పరివేష్టితం
రాజాన మానతశిరసం సమభిగమ్య తేన కృతాం పరిచర్యా మఙ్గీకృత్య
నిజ చరణకమల యుగల మిల న్మధుకరాయమాన కాకపక్షం విదలివ్య
మానవిపక్షం కుమారచయం గాఢ మాలిఙ్గ్య మితసత్య వాక్యేన విహి
తాశీ రభ్యభాషత: ''భూవల్లభ, భవదీయం మనోరథఫల మివ సమృద్ధలావ
ణ్యం తారుణ్యం నుతమిత్రో భవత్పుత్రోఽనుభవతి. సహచరసమేతస్యా
నూన మేతస్య దిగ్విజయారమ్భసమయ ఏషః. తదస్య సకలక్లేశసహస్య రాజ
వాహనస్య దిగ్విజయప్రయాణం క్రియతా మి''తి కుమారా మారాభిరా
మా రామాద్యపౌరుషా రుషా భస్మీకృతారయో రయోపహసితసమీ
రణా రణాభియానేన యానేన తేనాభ్యుదయాశంసం రాజాన మకార్షుః.
తత్సాచివ్య మితరేషాం విధాయ సముచితాం బుద్ధి ముపదిశ్య శుభే ము
హూర్తే సపరివారం కుమారం విజయాయ విససర్జ మహీపతిః

రాజవాహనో మఙ్గళసూచకం శుభశకునం విలోకయ న్దేశం
కంచి దతిక్రమ్య విన్ధ్యాటవీమధ్య మవిశత్. తత్ర హేతిహతికిణాఙ్కం కా
లాయసకర్కశకాయం యజ్ఞోపవీతే నానుమేయవిప్రభావం వ్యక్తకిరాత
ప్రభావం లోచనపరుషం క మపి పురుషం దదర్శ. తేన విహితపూజనో
రాజవాహనోఽభ్యభాషత: ''నను మానవజనసఙ్గరహితే మృగహితే ఘో
రప్రచారే కాన్తారే విన్ధ్యాటవీమధ్యే భవా నేకాకీ కిమితి నివసతి? భవ
దంసోపనీతం యజ్ఞోపవీతం భూసురభావం ద్యోతయతి, హేతిహతిభిః
కిరాతరీతి రనుమీయతే; కథయ కి మేత ది''తి. తేజోమయోఽయం న

మానుషమాత్రపౌరుషో నూనం భవ తీతి మత్వా స పురుష స్తద్వయస్యముఖా న్నామజననె విజ్ఞాయ తస్మై నిజవృత్తా న్త మకథయత్.—

రాజనన్దన, కేచి దస్యా మటవ్యాం వెదాదివిద్యాభ్యాస మపహాయ నిజకులాచారం దూరీకృత్య సత్యశౌచాదిధర్మవ్రతం పరిత్యజ్య కిల్బిష మన్విష్య న్తః పులిన్దపురోగమా స్తదన్న ముపభుఞ్జానా బహవో బ్రాహ్మణబ్రువా నివస న్తి తెషు కస్యచి త్పుత్రో నిన్దాపాత్రచారిత్రో మాతఙ్గనామాఽహమ్. స చ కిరాతబలెన జనపదం ప్రవిశ్య గ్రామెషు ధనినః స్త్రీబాలసహితా నానీయ బన్ధనె నిధాయ తేషాం సకలధన మపహర న్నుద్ధృత్య వీతదయో వ్యచరమ్. కదాచి దేకస్మి న్కాన్తారె మదీయసహచరగణేన జిఘాంస్యమానం భూసుర మేక మవలోక్య దయాయ త్తచిత్తోఽబ్రవమ్. 'నను పాపా, న హ న్తవ్యో బ్రాహ్మణ' ఇతి. తె రోషారుణనయనా మాం బహుధా నిరభ ర్త్సయన్. తేషాం భాషణపారుష్య మసహిష్ణు రహ మవనీసురరక్షణాయ చిరం ప్రయుధ్య తై రభిహతో గతజీవితోఽభవమ్.

తతః ప్రేతపురీ ముపేత్య తత్ర దేహధారిభిః పురుషైః పరివేష్టితం సభామధ్యె రత్నఖచితసింహాసనాసీనం శమనం విలోక్య తస్మై దణ్డప్రణామ మకరవమ్ సోఽపి మా మవేక్ష్య చిత్రగుప్తం నామ నిజామాత్యమాహూయ త మవోచత్: "సచివ, నై షోఽముష్య మృత్యుసమయో, నిన్దితచరితోఽప్యయం మహీసురనిమిత్తం గతజీవితోఽభూత్. ఇతః ప్రభృతి విగళితకల్మషస్యాఽస్య పుణ్యకర్మకరణే రుచి రుదేష్యతి. పాపిష్ఠై రనుభూయమాన మత్ర యాతనావిశేషం విలోక్య పున రపి పూర్వశరీర మనెన గమ్యతామి"తి. చిత్రగుప్తోఽపి తత్ర తత్ర సన్తప్తే ష్వాయసస్తమ్భేషు బధ్యమానా నత్యుష్ణీకృతె వితతశరావ తైలె క్షిప్యమాణా౯ లగుడై ర్జర్జరీకృతావయవా౯ నిశితటఙ్కైః పరితక్ష్యమాణా నపి దర్శయిత్వా పుణ్యబుద్ధి ముపదిశ్య మా మముఞ్చత్.

త దేవ పూర్వశరీర మహం ప్రాప్తో మహాటవీమధ్యే శీతలోప చారం రచయిత్వా మహీసురేణ పరీక్ష్యమాణశ్శిలాయాం శయితః క్షణ మతిష్ఠమ్. తదను విదితోదన్తో మదీయబన్ధుగణ స్సహసా సమాగత్య మన్దిర మానీయ మా మపగతాస్త్రవ్రణ మకరోత్. ద్విజన్మా కృతజ్ఞో మహ్య మక్షరశిక్షాం విధాయ, వివిధాగమతన్త్ర మాఖ్యాయ, కల్మషక్షయకా రణం సదాచార ముపదిశ్య, జ్ఞానేక్షణగమ్యమానస్య శశిఖణ్డశేఖరస్య పూజావిధాన మభిధాయ, పూజాం మత్కృతా మఙ్గీకృత్య, నిరగాత్. తదారభ్యాహం కిరాతకృతసంసర్గం బన్ధుకుల ముత్సృజ్య, సకలలోకైక గురు మిన్దుకులావతంసం చేతసి స్మరన్, నస్మిన్కాననే దూరీకృతకలఙ్కో వసామి. దేవ, భవతే విజ్ఞాపనీయం రహస్యం కించి దస్త్యాగమ్యతామ్.—

ఇతి స చ వయస్యగణా దపనీయ రహసి పున రేన మభాషత: "రాజన్నతీతే నిశాన్తే గౌరీపతి స్స్వప్నసన్నిహితో నిద్రాముద్రితలోచనం విబోధ్య ప్రసన్నవదనకాన్తిః ప్రశ్రయానతం మా మవోచత్. 'మాతఙ్గ, దణ్డకారణ్యాన్తరాలగామిన్యా స్తటిన్యా స్తీరభూమౌ సిద్ధసాధ్యారాధ్య మానస్య స్ఫటికలిఙ్గస్య పశ్చా దద్రిపతికన్యాపదపఙ్క్తిచిహ్నిత స్యాశ్మన స్సన్నిధౌ విధే రానన మివ బిలం విద్యతే. తత్ర నిక్షిప్తం తామ్రశాసనం విధాతు రివ శాసనం సమాదాయ విధిం తదుపదిష్టం దిష్టవిజయ మివ విధాయ పాతాళలోకాధీశ్వరేణ భవతా భవితవ్యమ్. భవత్సాహాయ్య కరో రాజకుమారోఽద్య శ్వో వా సమాగమిష్యతీ'తి. తదాదేశానుగుణ మేవ భవదాగమన మభూత్. సాధనాభిలాషిణో మమ తోషిణో రచయ సాహాయ్య మి"తి.—త థే త్యఙ్గీకృత్య రాజవాహనో సాకం మాతఙ్గేన నమితోత్తమాఙ్గేన విహా యార్ధరాత్రే నిద్రాపరతన్త్రం మిత్రగణం వనాన్తర మవాప.

త దను తదనుచరా స్సాకల్యేన రాజకుమార మనవలోకయన్తో విషణ్ణహృదయా స్తేషు వనేషు సమ్య గన్వి ష్యానవేక్షమాణా ఏతదన్వే

షణామసీపయా దేశాన్తరం చరిష్ణవో నిశ్చితపునస్సఙ్గమసంకేతస్థానాః పరస్పరం వియుజ్య యయుః.

లోకైకవీరేణ రక్ష్యమాణ స్సంతుష్టాన్తరఙ్గో మాతఙ్గోఽపి బిలం శశిశేఖరకథితాభిజ్ఞానపరిజ్ఞాతం నిశ్శఙ్కం ప్రవిశ్య, గృహీత తామ్రశాసనో, రసాతలం పథా తేనైవోపేత్య, తత్ర కస్యచి త్పట్టణస్య నికటే కేళీకాననకాసారస్య వితతసారసస్య సమీపే నానావిధేన శాసనవిధానోపపాదితేన హవిషా హోమం విధాయ, ప్రత్యూహపరిహారిణి సవిస్మయం విలోకయతి రాజవాహనే, సమిదాజ్యసముజ్జ్వలితే జ్వలనే పుణ్యగేహం దేహం మన్త్రపూర్వక మాహుతీకృత్య, తడిత్సమానకాన్తిం దివ్యాం తను మలభత.

తదను మణిమయమణ్డనమణ్డలమణ్డితా సకలలోక లలనాకుల లలామభూతా కన్యకా కాచన వినీతానేకసఖీజనానుగమ్యమానా కలహంసగత్యా శనై రాగత్యాఽవనిసురోత్తమాయ మణి మేక ముజ్జ్వలాకార ముపాయనీకృత్య, తేన 'కా త్వ' మి'తి పృష్టా సోత్కణ్ఠాకలకణ్ఠస్వనేన మన్దమన్ద ముదఞ్జలి రభాషత. "భూసురోత్తమ, అహ మసురోత్తమనన్దినీ కాళిన్దీ నామ; మమ పితాఽస్య లోకస్య శాసితా మహానుభావో నిజపరాక్రమాసహిష్ణునా విష్ణునా దూరీకృతామరే సమరే యమనగరాతిథి రకారి. తద్వియోగశోకసాగరమగ్నాం మా మవేక్ష్య కోఽపి కారుణిక స్సిద్ధతాపసోఽభాషత. 'బాలే, కశ్చి ద్దివ్యదేహధారీ మానవో నవ్యో వల్లభ స్తవ భూత్వా సకలరసాతలం పాలయిష్య తీ'తి. తదాదేశం నిశమ్య ఘనోన్ముఖీ చాతకీ వర్షాగమన మివ త వాలోకనకాఙ్క్షిణీ చిర మతిష్ఠమ్. మన్మనోరథఫలాయమానం భవ దాగమన మవగమ్య, మద్రాజ్యావలమ్బనభూతామాత్యానుమత్యా మదనకృతసారథ్యేన మనసా భవ న్త మాగచ్ఛమ్. లోకస్యాస్య రాజ్యలక్ష్మీ మఙ్గీకృత్య మాం తత్సపత్నీం కరోతు భవా ని"తి. మాతఙ్గోఽపి రాజవాహనానుమత్యా తాం తరుణీం పరిణీయ దివ్యాఙ్గనాలాభేన హృష్టతరో రసాతలరాజ్య మురరీకృత్య పరమానన్ద మాససాద.

వఞ్చయిత్వా వయస్యగణం సమాగతో రాజవాహనః తదవలోక
నకౌతూహలేన భువం గమిష్ణుః, కాళిన్దీదత్తం క్షుత్పిపాసాదిక్లేశనాశనం
మణిం సాహాయ్యకరణసంతుష్టా న్మాతఙ్గా ల్లబ్ధ్వా, కంచ నాధ్వాన మనువ
ర్తమానం తం విసృజ్య, బిలపథేన నిర్యయౌ. తత్ర మిత్త్రగణ మనవలోక్య
భువం బభ్రామ. భ్రామం శ్చ విశాలోపశల్యే కిమ ప్యాక్రీడ మాసాద్య
విశిశ్రమిషు, రాన్దోళికారూఢం రమణీసహిత మాప్తజనపరివృత ముద్యా
నే సమాగత మేకం పురుష మపశ్యత్. సోఽపి పరమానన్దేన పల్లవితచే
తా వికసితవదనారవిన్దో 'మమ స్వామీ సోమకులావతంసో విశుద్ధయశోని
ధీ రాజవాహన ఏష; మహాభాగ్యతయాఽకాణ్డ ఏ వాస్య పాదమూలం
గతవా నస్మి; సంప్రతి మహా న్నయనోత్సవో జాతః.' ఇతి ససంభ్రమ మాన్దో
ళికాయా అవతీర్య, సరభస పదవిన్యాస విలాస హర్షోత్కర్ష భరితః
త్రిచతుఃపదా న్యుద్గత్య, తస్య చరణకమలయుగళం గళదుల్లసన్మల్లికావల
యేన మౌళినా పస్పర్శ. ప్రమోదాశ్రుపూర్ణో రాజా పులకితాఙ్గం తం గాఢ
మాలిఙ్గ్య 'అయె! సౌమ్య సోమదత్త!' ఇతి వ్యాజహార.

తతః క స్యాపి పున్నాగభూరుహస్య ప్రచ్ఛాయశీతలే తలే సంవి
ష్టేన మనుజనాథేన సప్రణయ మభాణి, 'సఖే, కాల మేతావన్తం, దేశే
కస్మిన్, ప్రకారేణ కేన, అస్థాయి భవతా? సంప్రతి కుత్ర గమ్యతే? తరుణీ
కేయమ్? ఏష పరిజన స్సంపాదితః కథం? కథ యే'తి. సోఽపి మిత్త్రసం
దర్శనవ్యతికరాపగతచిన్తాజ్వరాతిశయో ముకుళితకరకమల స్సవినయ
మాత్మీయప్రచారప్రకార మవోచత్.

ఇతి శ్రీమదాచార్యమహాకవిదణ్డినః కృతౌ దశకుమారచరితే
పూర్వపీఠికాయాం ద్విజోపకృతి ర్నామ
ద్వితీయ ఉచ్ఛ్వాసః.

సోమదత్తచరితం నామ తృతీయోచ్ఛ్వాసః.

దేవ, భవ చ్చరణకమల సేవాభిలాషీభూతోఽహం భ్రమన్, ఏకస్యాం వనావనౌ పిపాసాకులో లతాపరివృతశీతలనదసలిలం పిబన్, ఉజ్జ్వలాకారం రత్నం తత్రైక మద్రాక్షమ్. త దాదాయ గత్వా చ, కంచ నాధ్వాన మతిక్రమ్య, అమ్బరమణే రత్యుష్ణతయా గన్తు మక్షమో, వనేఽస్మి న్నేవ కి మపి దేవాయతనం ప్రవిష్టో, దీనాననం బహుతనయసమేతం స్థవిరం మహీసుర మేక మవలోక్య, కుశల ముదితదయోఽహ మపృచ్ఛమ్. కార్పణ్యవివర్ణవదనో మహాశాపూర్ణమానసో ఽవోచ దగ్రజన్మా. 'మహాభాగ, సుతా నేతా న్మాతృహీనా ననేకై రుపాయై రక్షన్, ఇదానీ మస్మిన్ కుదేశే భైక్షం సంపాద్య దద దేతేభ్యో, వసామి శివాలయేఽస్మి న్ని' తి. 'భూదేవ, ఏతత్కటకాధిపతీ రాజా కస్య దేశస్య? కిన్నామధేయః? కి మత్రాగమనకారణ మస్య?' ఇతి పృష్టోఽభాషత మహీసురః.

సౌమ్య, మత్తకాలో నామ లాటేశ్వరో దేశ స్యాస్య పాలయితు ర్వీరకేతో స్తనయాం వామలోచనాం నామ తరుణీరత్న మసమానలావణ్యాం శ్రావంశ్రావ మవధూతదుహితృప్రార్థనస్య తస్య పాటలీం నామ్నా నగరీ మరౌత్సీత్. వీరకేతు రపి భీతో మహోపాయన మివ తనయాం మత్తకాలా యాదాత్. తరుణీలాభహృష్టచేతా లాటపతిః 'పరిణేయా నిజపుర ఏ వే'తి నిశ్చిత్య, గచ్ఛ న్నిజదేశం ప్రతి, మృగయాదరేణాత్ర వనే సైన్యావాస మకారయత్. కన్యాసారణే నియుక్తో మానపాలో నామ వీరకేతుమన్త్రీ మానధన శ్చతురఙ్గబలసమన్వితోఽన్యత్ర రచితశిబిర స్త న్నిజనాథావమానఖిన్నమానసోఽ న్తర్బిభ దేతి.

'విప్రోఽసౌ బహుతనయో విద్వా న్నిర్ధనః స్థవిర శ్చదానయోగ్య' ఇతి తస్మై కరుణాపూర్ణమనాః రత్న మదామ్. పరమాహ్లాదవికసితాన

నోఽభిహితానేకాశీః క్వచిదగ్రజన్మా జగామ. అధ్వశ్రమఖిన్నేన మయా తత్ర నిరవేశి నిద్రాసుఖమ్. తదను పశ్చాన్నిగళితబాహుయుగళః స భూసురః కశాఘాతచిహ్నితగాత్రో ఽనేకైర్నైస్త్రింశికై రనుయాతో ఽభ్యేత్య మామ్ 'అసౌ దస్యు రి' త్యదర్శయత్. పరిత్యక్తభూసురా రాజభటా రత్నావాప్తిప్రకారం మదుక్త మనాకర్ణ్య, భయరహితం మాం గాఢం నియమ్య రజ్జుభి, రానీయ కారాగార, 'మే తే తవ సఖాయ' ఇతి నిగడితాన్ కాంశ్చి న్నిర్దిష్టవన్తో, మా మపి నిగడితచరణయుగళ మకార్షుః.

కింకర్తవ్యతామూఢేన నిరాశక్లేశానుభావే నావోచి మయా. 'నను పురుషా, వీర్యపరుషా, నిమిత్తేన కేన నిర్విశథ కారావాసదుఃఖం దుస్తరమ్? యూయం వయస్యా ఇతి నిర్దిష్ట మేతైః; కి మిదమ్?' ఇతి. తథావిధం మా మవేక్ష్య భూసురా న్మయా శ్రుతం లాటపతివృత్తాన్తం వ్యాఖ్యాయ చోరవీరాః పున రవ్రోచన్. 'మహాభాగ, వీరకేతుమన్త్రిణో మానపాలస్య కిఙ్కరా వయం, తదాజ్ఞయా లాటేశ్వరమారణాయ రాత్రౌ సురఙ్గాద్వారేణ తదగారం ప్రవిశ్య, తత్ర రాజాభావేన విషణ్ణా, బహుధన మపహృత్య మహాటవీం ప్రావిశామ. అపరేద్యు శ్చాన్వేషిణో రాజానుచరా బహవో ఽభ్యేత్య, హృతధనాన్వితా నస్మాన్ పరితః పరివృత్య, దృఢతరం బద్ధ్వా, కటక మానీయ, సమస్తవసుశోధనవేలాయా మేక స్యానర్ఘ్యరత్న స్యాభావే నాస్మద్వధాయ మాణిక్యాదానా యాస్మా న్నిగళాశృఙ్ఖలయన్.' ఇతి. శ్రుతరత్నరత్నాలోకనస్థానో ఽహ 'మిదం త ద్దేవభూదేవదానం మాణిక్య మి'తి నిశ్చిత్య, తాన్ దుఃఖస్థా నాత్మనో జన్మ నామధేయం యుష్మదన్వేషణపర్యటనప్రకారం చాభాష్య, సమయోచితై స్సంలాపై ర్మైత్రీ మకార్షమ్. తతో ఽర్ధరాత్రే తేషాం మమ చ శృఙ్ఖలాబన్ధనం నిర్భిద్య, తై రనుగమ్యమానో, నిద్రితస్య ద్వారస్థగణ స్యాయుధజాల మాదాయ, పురరక్షా న్పురతో ఽభిముఖాగతాన్ పటుపరాక్రమలీలయా ఽభిద్రావ్య, మానపాలశిబిరం ప్రావిశమ్. మానపాలో నిజ

కిఙ్కరేభ్యో మమ కులాభిమానవృత్తాన్తం తాత్కాలికవిక్రమం చ నిశమ్య మా మార్చయత్.

పరేద్యుః కృతకాలేన ప్రేషితాః కేచన పురుషా మానపాల ముపేత్య, 'మన్త్రిన్, మదీయరాజమన్దిరే సురఙ్గయా బహుధన మపహృత్య చోరవీరా భవదీయకటకం ప్రావిశన్. తా నర్పయ; నో చేన్మహా ననర్థ స్సంభవిష్యతి.' ఇతి క్రూరతరం వాక్య మబ్రువన్. త దాకర్ణ్య రోషారుణితనేత్రో మన్త్రీ 'లాటపతిః కః? తేన మైత్రీ కా? పున రస్య వరాకస్య సేవయా కిం లభ్యమ్?' ఇతి తా న్నిరభర్త్సయత్. తే చ మానపాలోక్తం విప్రలాపం మత్తకాలాయ తథై వాకథయన్. కుపితోఽపి లాటపతి ర్దోర్వీర్యగర్వా దల్పసైనికసమేతో యోద్ధు మభ్యగాత్. పూర్వ మేవ కృతరణనిశ్చయో మానపాల, స్సన్నద్ధయోధీ యోద్ధుకామో భూత్వా, నిశ్శఙ్కం నిరగాత్. అహ మపి సబహుమానం మన్త్రిదత్తాని బహుళతురఙ్గమోపేతం చతురసారథిం రథం చ, దృఢతరం కవచం, మదనురూపం చాపం చ, వివిధబాణపూర్ణం తూణీరద్వయం, సముచితా న్యాయుధాని, గృహీత్వా, యుద్ధసన్నద్ధో, మదీయబలవిశ్వాసేన రిపూద్ధరణోద్యుక్తం మన్త్రిణ మన్వగామ్. పరస్పరమత్సరేణ తుములసఙ్గరకర ముభయసైన్య మతిక్రమ్య, సముల్లసద్భుజాటోపేన బాణవర్షం తదఙ్గే విముఞ్చన్, అరాతీ న్ప్రాహరమ్. తతోఽతిరయతురఙ్గమం మద్రథం తన్నికటం నీత్వా శీఘ్రలఙ్ఘనోపేత తదీయరథోఽహ మరాతే శ్శిరఃకర్తన మకార్షమ్.

తస్మి న్నిపతితే, తదవశిష్టసైనికేషు పలాయితేషు, నానావిధం హయగజాదివస్తుజాల మాదాయ, పరమానన్దసంభృతో మన్త్రీ మ మానేకవిధాం సంభావనా మకార్షీత్. మానపాల ప్రేషితా స్తదనుచరా దేవ మఖిల ముదన్త మాకర్ణ్య, సన్తుష్టమనా రాజా ఽభ్యుద్గతో, మదీయ పరాక్రమే విస్మయమానః, సమహోత్సవ మమాత్యబాన్ధవానుమత్యా శుభదినే నిజతనయాం మహ్య మదాత్. తతో యౌవరాజ్యాభిషిక్తోఽ

హ మనుదిన మారాధితమహీపాలచిత్తో వామలోచనయాఽనయా సహ నానావిధసౌఖ్య మనుభవన్, భవద్విరహవేదనాశల్యవైకల్యహృదయ, స్సిద్ధాదేశేన సుహృజ్జనావలోకనఫలం ప్రదేశం మహాకాలనివాసినః పరమేశ్వర స్యారాధనా యాద్య పత్నీసమేత స్సమాగతోఽస్మి. భక్తవత్సలస్య గౌరీపతేః కారుణ్యేన భవత్పాదారవిన్దసందర్శనానన్దసన్దోహో మయా లబ్ధ ఇతి.

తం నిశమ్య నన్దితపాత్రమో రాజవాహన స్తన్నిరపరాధదణ్డం దైవ ముపాలభ్య తస్మై క్రమే ణాత్మచరితం కథయామాస. తస్మి న్నవసరే పురతః పుష్పోద్భవం విలోక్య, ససంభ్రమం నిజనిటలతటస్పృష్టచరణాఙ్గుళి ముదఞ్జలి మత్యుద్గాఢ మాలిఙ్గ్య, ఆనన్దబాష్పసంకుల సంఫుల్లలోచనః 'సౌమ్య, సోమదత్త, అయం స పుష్పోద్భవః.' ఇతి తస్మై తం దర్శయామాస. తౌ చ చిరవిరహదుఃఖ ముత్సృజ్యాన్యోన్యాలిఙ్గనసుఖ మన్వభూతామ్. తత స్తస్యైవ మహీరుహస్య చ్ఛాయాయా ముపవిశ్య, రాజా, సమభాషత. 'వయస్య, భూసురకార్యం కరిష్ణు రహం 'మిత్రగణో విదితార్థ స్సర్వథాఽన్తరాయం కరిష్యతీ'తి నిద్రితా న్భవతః పరిత్యజ్య నిరగామ్. తదను ప్రబుద్ధో వయస్యవర్గో కి మితి నిశ్చిత్య మదన్వేషణాయ కుత్ర గతవాన్? భవా నేకాకీ క్వ గన్తా?' ఇతి. సోఽపి లలాటతటచుమ్బి దఞ్జలిపుట స్సవినయం సమలపత్.

ఇతి శ్రీమదాచార్యమహాకవిదణ్డినః కృతౌ దశకుమారచరితే
పూర్వపీఠికాయాం సోమదత్తచరితం నామ
తృతీయ ఉచ్ఛ్వాసః.

పుష్పోద్భవచరితం నామ చతుర్థోచ్ఛ్వాసః.

దేవ మహీసురోపకారా యైవ దేవో గతవా నితి నిశ్చి త్యాపి, దేవేన గన్తవ్యం దేశం నిర్ణేతు మశక్నువానో, మిత్త్రగణః పరస్పరం వియుజ్య, దిక్షు దేవ మన్వేష్టు మగచ్ఛత్. అహ మపి దేవ స్యాన్వేషణాయ మహీ మటన్, కదాచి దమ్బరమధ్యగత స్యామ్బరమణేః కిరణ మసహిష్ణు, రేకస్య గిరితటమహీరుహస్య ప్రచ్ఛాయశీతలే తలే క్షణ ముపావిశమ్. మమ పురోభాగే దినమధ్యసమయే సఙ్కుచితసర్వావయవాం శూర్పాకృతిం కూర్మాకృతిం మానుషచ్ఛాయాం నిరీక్ష్య, ఉన్ముఖో, గగనతలా న్మహారయేణ పతన్తం పురుషం కంచి దన్తరాల ఏవ దయోపనతహృదయో ఽహ మవలమ్బ్య, శనై రవనితలే నిక్షిప్య, దూరాపాతవీతసంజ్ఞం తం శిశిరోపచారేణ విబోధ్య, శోకాతిరేకే ణోద్గతబాష్పలోచనం తం భృగుపతనకారణ మపృచ్ఛమ్. సో ఽపి కరరుహై రశ్రుకణా నపనయ న్నభాషత. 'సౌమ్య, మగధాధినాథామాత్యస్య పద్మోద్భవ స్యాత్మసమ్భవో రత్నోద్భవనామాహం, వాణిజ్యరూపేణ కాలయవనద్వీపముపేత్య, కా మపి వణిక్కన్యకాం పరిణీయ, తయా సహ ప్రత్యాగచ్ఛన్, అమ్బుధితీర స్యానతిదూర ఏవ ప్రవహణస్య భగ్నతయా, సర్వేషు నిమగ్నేషు, కథం కథ మపి దైవానుకూల్యేన తీరభూమి మభిగమ్య, నిజాఙ్గనావియోగదుఃఖార్ణవే ప్లవమానో ఽహం క స్యాపి సిద్ధతాపస స్యాదేశాదరేణ షోడశ హాయనాని కథంచి న్నీత్వా, దురవస్థాపార మనవేక్షమాణో గిరిపతన మకార్ష మ్.' ఇతి.

తస్మి న్నే వావసరే కి మపి నారీకూజిత మశ్రావి. 'న ఖలు సముచిత మిదం, య త్సిద్ధాదిష్టే పతితనయమిళనే, విరహ మసహిష్ణు రైవ

శ్వానరం విశ సీ'తి. త న్నిశమ్య మనోవిదితజనకభావం త మవాదిషం, 'తాత, భవతే విజ్ఞాపనీయాని బహూని స న్తి. భవతు పశ్చా దఖిల మాఖ్యాతవ్యమ్. అధునా నారీకూజిత మనుపేక్షణీయం మయా. క్షణమాత్ర మత్ర భవతా స్థీయతా మి' తి. తదను సో౽హం త్వరయా కించి ద న్తర మగమమ్. తత్ర పురతో భయఙ్కర జ్వాలాకుల హుతభు గవగాహన సాహసికాం ముకుళితాఞ్జలిపుటికాం వనితాం కాంచి దవలోక్య, ససంభ్రమ మనలా దపనీయ, కూజన్త్యా వృద్ధయా సహ మత్పితు రభ్యర్ణ మభిగమయ్య, స్థవిరా మపృచ్ఛమ్, 'వృద్ధే, భవత్యౌ కుత్రత్యే? కాన్తారే నిమిత్తేన కేన దురవస్థా౽నుభూయతే? కథ్యతా మి' తి.

సా సగద్గద మవాదీత్.—పుత్త్ర, కాలయవనద్వీపే కాలగుప్తనామ్నో వణిజః కస్యచి దేషా సుతా, సువృత్తా నామ, రత్నోద్భవేన నిజకాన్తే నాగచ్ఛన్తీ, జలధౌ మగ్నే ప్రవహణే, నిజధాత్ర్యా మయా సహ ఫలక మేక మవలమ్బ్య, దైవయోగేన కూల ముపేతా, ఆసన్నప్రసవసమయా కస్యాంచి దటవ్యా మాత్మజ మసూత. మమ తు మన్దభాగ్యతయా బాలే వనమాతఙ్గేన గృహీతే, మద్ద్వితీయా పరిభ్రమన్తీ,' షోడశవర్షానన్తరం భర్తృపుత్త్రసఙ్గమో భవిష్య తీ' తి సిద్ధవాక్యవిశ్వాసా దేకస్మిన్ పుణ్యాశ్రమే తావన్తం సమయం నీత్వా, శోక మపారం సోఢు మక్షమా, సముజ్జ్వలితే వైశ్వానరే శరీర మాహుతీకర్తు ముద్యుక్తాసీదితి. త దాకర్ణ్య నిజజననీం జ్ఞాత్వా తా మహం దణ్డవ త్ప్రణమ్య త స్యై మదుద న్త మఖిల మాఖ్యాయ ధాత్రీభాషణ ఫుల్లవదనం విస్మయవికసితాక్షం జనక మదర్శయమ్. పితరౌ తౌ సాభిజ్ఞాన మన్యోన్యం జ్ఞాత్వా, ముదితా న్తరాత్మానౌ, వినీతం మా మమన్దాశ్రువర్షే ణాభిషిచ్య, గాఢ మాశ్లిష్య, శిర స్యుపాఘ్రాయ, కస్యాంచి న్మహీరుహచ్ఛాయాయా ముపావిశతామ్. 'కథం నివసతి మహీవల్లభో రాజహంసః?' ఇతి జనకేన పృష్టో౽హం తస్య రాజ్యచ్యుతిం త్వదీయజననం సకలకుమారావాప్తిం తవ ది

ర్ద్విజయో రారమ్భం, భవతో మాతఙ్గానుయానం, మస్మాకం యుష్మదన్వేషణ కారణం, సకల మభ్యధామ్. తత స్తౌ కస్యచి దాశ్రమే మునే రస్థాపయమ్.

తతో దేవ త్వదన్వేషణపరాయణో௨హం, మఖిలకార్యనిమిత్తం విత్తం నిశ్చిత్య, భవదనుగ్రహా ల్లబ్ధస్య సాధకస్య సాహాయ్యకరణదక్షం శిష్యగణం నిష్పాద్య, విన్ధ్యవనమధ్యే పురాతనపట్టణస్థానా న్యుపేత్య, వివిధ నిధిసూచకానాం మహీరుహాణా మధో నిక్షిప్తా న్వసుపూర్ణాన్ కలశాన్ సిద్ధాఞ్జనేన జ్ఞాత్వా, రక్షిషు పరితః స్థితేషు, ఖననసాధనై రుత్పాట్య, దీనారా నసంఖ్యాన్ రాశీకృత్య, తత్కాలాగత మనతిదూరే నివేశితం వణిక్కటకం కంచి దభ్యేత్య, తత్ర బలినో బలీవర్దాన్ గోణీం శ్చ క్రీత్వా, అన్యద్రవ్యమిషేణ వసు తద్గోణీసమ్భృతం తై రుహ్యమానం శనైః కటక మనయమ్ తదధికారిణా చన్ద్రపాలేన కేనచి ద్వణిక్పుత్త్రేణ విరచితసౌహార్దో௨హం, మమునైవ సాక ముజ్జయినీ ముపావిశమ్. మత్పితరా వపి తాం పురీ మభిగమయ్య, సకలగుణనిలయేన బన్ధుపాలనామ్నా చన్ద్రపాల జనకేన నీయమానో మాలవనాథదర్శనం విధాయ, తదనుమత్యా గూఢవసతి మకరవమ్. తతః కాననభూమిషు భవన్త మన్వేష్టు ముద్యుక్తం మాం పరమమిత్త్రం బన్ధుపాలో నిశ మ్యావదత్, ‘సకలం ధరణీతల మపార మన్వేష్టు మక్షమో భవాన్, మనోగ్లానిం విహాయ తూష్ణీం తిష్ఠతు. భవన్నాయకాలోకనకారణం శుభశకునం నిరీక్ష్య కథయిష్యామీ’ తి.

తల్లపితామృతాశ్వాసితహృదయో௨హ మనుదినం తముపకణ్ఠవర్తీ, కదాచి దిన్దుముఖీం నవయౌవనావలీఢావయవాం నయనచన్ద్రికాం బాల చన్ద్రికాం నామ తరుణీరత్నం వణిజ్మన్దిరలక్ష్మీం మూర్తా మి వాలోక్య, తదీయలావణ్యావధూతధీరభావో లతాన్తబాణలక్ష్యతా మయాసిషమ్ చకితబాలకురఙ్గలోచనా సా௨పి కుసుమసాయకసాయకాయమానేన కటాక్షవీక్షణేన మా మసకృ న్నిరీక్ష్య,మన్దమారుతాన్దోలితలతే వాక

మ్పృత. మమ సాఽభిముఖీ స్వమాతుశ్చిత్తే రాగలజ్జాన్తరాలవర్తిభి రపాఙ్గ వర్తిభి రీక్షణవిశేషై ర్నిజమనోవృత్తి మకథయత్. చతురగూఢచేష్టాభి రస్యా మనోనురాగం సమ్యగ్ జ్ఞాత్వా సుఖసఙ్గమోపాయ మచిన్తయమ్. అన్యదా బన్ధుపాలః శకునై ర్భవద్గతిం ప్రేక్షిష్యమాణః పురప్రాన్తవిహారవనం మయా సహైత్య, కస్మింశ్చి న్మహీరుహే శకునవచనాని శృణ్వ న్నతిష్ఠత్.

అహం మత్కాలికావినోదపరాయణో వనాన్తే పరిభ్రమన్, సరోవరతీరే చిన్తాక్రాన్తచిత్తాం దీనవదనాం మన్మనోరథైకభూమిం బాలచన్ద్రికాం వ్యలోకయమ్. తస్యా స్ససంభ్రమ ప్రేమ లజ్జా కౌతుక మనోరమం లీలావిలోకనసుఖ మనుభవన్, సుదత్యా వదనారవిన్దే విషణ్ణభావం మదనకదనఖేదానుభూతం జ్ఞాత్వా, తన్నిమిత్తం జ్ఞాస్యన్, లీలయా తదుపకణ్ఠ ముపేత్యావోచిషమ్, 'సుముఖి, తవ ముఖారవిన్దస్య దైన్యకారణం కథ యే'తి. సా రహస్యసంజాతవిస్రమ్భతయా విహాయ లజ్జాభయే, శనై రభాషత. "సౌమ్య, మానసారో మాలవాధీశో వార్ధకస్య ప్రబలతయా నిజనన్దనం దర్పసార ముజ్జయిన్యా మభ్యషిఞ్చత్. స కుమార స్సప్తసాగరపర్యన్తం మహీమణ్డలం పాలయిష్య, న్నిజపైతృష్వస్రీయౌ వుద్దణ్డకర్మాణౌ చణ్డవర్మదారువర్మాణౌ ధరణీభరణే నియుజ్య తపశ్చరణాయ రాజగిరి మభ్యగాత్. రాజ్యం సర్వ మసపత్నం శాసతి చణ్డవర్మణి, దారువర్మా మాతులాగ్రజన్మనో శ్శాసన మతిక్రమ్య, పారదార్య పరద్రవ్యాపహరణాది దుష్కర్మ కుర్వాణో, మన్మథసమానస్య భవతో లావణ్యాయత్తచిత్తాం మా మేకదా విలోక్య, కన్యాదూషణదోషం దూరీకృత్య, బలాత్కారేణ రన్తు ముద్యుఙ్క్తే, తచ్చిన్తయా దైన్య మగచ్ఛమ్." ఇతి. తస్యా మనోగతం మయి రాగోద్రేకం, మన్మనోరథసిద్ధ్యన్తరాయం చ నిశమ్య, బాష్పపూర్ణలోచనాం తా మాశ్వాస్య, దారువర్మణో మారణోపాయం చ విచార్య, వల్లభా మవోచమ్.—

తరుణి, భవదభిలాషిణం దుష్టహృదయ మేనం నిహన్తుం మృదు రుపాయః కశ్చి చ్చిన్త్యతే. 'యక్షః కశ్చి దధిష్ఠాయ బాలచన్ద్రికాం నివసతి, తదాకారసంపదాశ్చర్యక్షుభితహృదయో య స్సంబన్ధయోగ్య స్సాహసికో రతిమన్దిరే తం యక్షం నిర్జిత్య, త యైకసమేతయా మృగాక్ష్యా సంలాపామృతసుఖ మనుభూయ, కుశలీ నిర్గమిష్యతి, తేన చక్రవాకసంశయాకరపయోధరా వివాహనీ యేతి సిద్ధై రేకై రనాది.' ఇతి పురజనస్య పురతో భవదీయై స్సత్యవాక్యై రసకృ త్కథనీయమ్. తదను దారువర్మా వాక్యానీత్థంవిధాని శ్రావంశ్రావం, తూష్ణీం యది భియా స్థాస్యతి తర్హి వరమ్. యది వా దార్ఢ్యేన త్వయా సఙ్గమ మఙ్గీకరిష్యతి, తదా స భవదీయై రిత్థం వాచ్యః, 'సౌమ్య, దర్పసారవసుధాధిపామాత్యస్య భవతోఽస్మిన్నివాసే సాహసకరణ మనుచితం, పౌరజనసాక్షికం భవన్మన్దిర మానీతయా తయా తోయజాక్ష్యా సహ క్రీడ న్నాయుష్మా న్యది భవిష్యసి, తదా పరిణీయ తరుణీం మనోరథా న్నిర్విశ.' ఇతి. సోఽప్యేత దఙ్గీకరిష్యతి. త్వం సఖీవేషధారిణా మయా సహ తస్య మన్దిరం గచ్ఛ. అహ మేకాన్తనికేతనే ముష్టిజానుపదాఘాతై స్తం రభసా న్నిహత్య, పున రపి వయస్యావేషేణ భవతీ మను నిశ్శఙ్కం నిర్గమిష్యామీ'తి.

త దేన ముపాయ మఙ్గీకృత్య విగతసాధ్వసలజ్జాఽభవత్. పున ర ప్యవోచమ్ 'జననీ జనక సహోదరాణాం పురత ఆవయోః ప్రేమాతిశయ మాఖ్యాయ, సర్వథాఽస్మత్పరిణయకరణే తా ననునయేః. తేఽపి వంశసమ్పల్లావణ్యాఢ్యాయ యూనే మహ్యం త్వాం దాస్య న్త్యేవ. దారువర్మణో మారణో పాయం తేభ్యః కథయిత్వా, తేషా ముత్తర మాఖ్యేయం మహ్య మి'తి. సాఽపి కిఞ్చిదుత్ఫుల్లసరసిజాననా మా మబ్రవీత్, 'సుభగ, క్రూరకర్మాణం దారువర్మాణం భవా న్హన్తు మర్హతి. తస్మి న్హతే సర్వథా యుష్మన్మనోరథః ఫలిష్యతి. ఏవం క్రియతామ్. భవదుక్తం సర్వ మహ మపి తథా కరిష్య' ఇతి మా మసకృ ద్వివృత్తవదనా విలోకయ న్తీ

మన్దమన్ద మగార మగాత్. అహ మపి బన్ధుపాల ముపేత్య శకునజ్ఞా త్తస్మా త్త్రింశద్దివసానన్తర మేవ భవత్సఙ్గ స్సమ్భవిష్య తీత్యశృణవమ్. త దను మదనుగమ్యమానో బన్ధుపాలో నిజావాసం ప్రవిశ్య మా మపి నిలయాయ వ్యసర్జయత్.

మన్త్రోపాయవాగురాపాశలగ్నేన దారువర్మణా రతిమన్దిరే రన్తుం సమాహూతా బాలచన్ద్రికా తం గమిష్యన్తీ దూతికాం మన్నికటం ప్రేషితవతీ. అహ మపి మణినూపుర మేఖలా కఙ్కణ తాటఙ్క హార క్షౌమ కజ్జలం వనితాయోగ్యం మణ్డనజాతం నిపుణతయా తత్తత్స్థానేషు నిక్షిప్య, సమ్యగఙ్గీకృతమనోజ్ఞవేషో, వల్లభయా తయా సహ తదాగారద్వారోపాన్త మగచ్ఛమ్. ద్వారస్థకథితాస్మదాగమనేన సాదరం విహితాభ్యుద్గతినా తేన ద్వారోపాన్తనివారితాశేషపరివారేణ మదన్వితా బాలచన్ద్రికా సఙ్కేతాగార మనీయత. నగరవ్యాకులాం యత్కథాం పరీక్షమాణో నాగరికజనోఽపి కుతూహలేన దారువర్మణః ప్రతిహారభూమి మగమత్. వివేకశూన్యమతి రసౌ రాగాతిరేకేణ రత్నఖచితహేమపర్యఙ్కే హంసతూలగర్భశయన మానీయ తరుణీం, తస్యై మహ్యం చ తమిస్రాసమ్యగనవలోకితపుంభావాయ మనోరమస్త్రీవేషాయ చామీకరమణిమయమణ్డనాని, సూక్ష్మాణి చిత్రవస్త్రాణి, కస్తూరికామిళితం హరిచన్దనం, కర్పూరసహితం తామ్బూలం, సురభీని కుసుమాని, లలితవస్తుజాతం సమర్ప్య, ముహూర్తద్వయమాత్రం హాసవచనై స్సంలప న్నతిష్ఠత్. తతో రాగాన్ధతయా సుముఖ్యాలిఙ్గనే మతిం వ్యధత్త. రోషారుణితోఽహ మేనం పర్యఙ్కతలా న్నిశ్శఙ్కో నిపాత్య ముష్టిజానుపదాఘాతైః ప్రాహరమ్. నియుద్ధరభసవికల మలంకారం పూర్వవ న్మేళయిత్వా, భయకమ్పితాం నతాఙ్గీ ముపలాలయన్తీ, మన్దిరాఙ్గణ ముపేత స్సాధ్వసకమ్పిత ఇవ ప్రోచ్చై రకూజమ్ 'హా! బాలచన్ద్రికాధిష్ఠితేన ఘోరాకారేణ యక్షేణ దారువర్మా నిహన్యతే. సహసా సమాగచ్ఛత, పశ్యతే' తి. తదాకర్ణ్య మిళితా జనా స్సముద్య

ద్బాష్పాః హా హా నినాదేన దిశో బధిరయన్తో 'బాలచన్ద్రికా మధిష్ఠితం యక్షం బలవన్తం శ్రుత్వా న్నపి దారువర్మా మదాన్ధ స్తామే వాయాచత. త దసౌ స్వకీయేన కర్మణా నిహతః, కిం తస్య విలపనే నే' తి మిథో లపన్తః ప్రావిశన్. కోలాహలే తస్మిం శ్చటులలోచనయా సహ నైపుణ్యేన సహసా నిర్గతో నిజావాస మగామ్. తతో గతేషు కతిపయదినేషు, పౌరజనసమక్షం సిద్ధాదేశప్రకారేణ వివాహ్య తా మిన్దుముఖీం, పూర్వసంకల్పితం సుఖం యథేష్ట మన్వభవమ్. బన్ధుపాలశకునని ర్దిష్టదివసేఽస్మి న్నిర్గత్య పురా దృష్టి ర్వర్తమానో నేత్రోత్సవకారి భవదవలోకనసుఖ మ ప్యనుభవా మీతి.

ఏవం మిత్త్రవృత్తా న్తం నిశ మ్యావ్లూనమానసో రాజవాహనః స్వస్య చ సోమదత్తస్య చ వృత్తా న్త మస్మై నివేద్య, 'సోమదత్త, మహాకాలేశ్వరారాధనాన న్తరం భవద్వల్లభాం సపరికరాం నిజకటకం ప్రాప య్యాగచ్ఛే'తి నియుజ్య, పుష్పోద్భవేన సేవ్యమానో భూస్వర్గాయమాన మవన్తికాపురం వివేశ. త 'త్రాయం మమ స్వామికుమార ఇతి బన్ధుపాలాదయే బన్ధుజనాయ కథయిత్వా, తేన రాజవాహనాయ బహువిధాం సపర్యాం కారయన్, 'సకలకలాకుశలో మహీసుర' ఇతి పురి ప్రకటయన్, పుష్పోద్భవోఽముష్య రాజ్ఞో మజ్జనభోజనాదిక మనుదినం స్వమన్దిరే కారయామాస.

ఇతి శ్రీమదాచార్యమహాకవిదణ్డినః కృతౌ దశకుమారచరితే
పూర్వపీఠికాయాం పుష్పోద్భవచరితం నామ
చతుర్థ ఉచ్ఛ్వాసః

అవన్తిసున్దరీపరిణయో నామ పఞ్చమోచ్ఛ్వాసః.

అథ మీనకేతనసేనానాయకేన, మలయగిరి మహీరుహ నిరన్తరావాసి భుజఙ్గమ ముక్తావశిష్టే నేవ సూక్ష్మతరేణ, ఘనతర హరిచన్దనపరిమళ భరేణేవ మన్దగతినా, దక్షిణానిలేన వియోగిహృదయస్థం మన్మథానల ముజ్జ్వలయన్, సహకార కిసలయ మకర న్దాస్వాదన రక్తకణ్ఠానాం మధుకర కలకణ్ఠానాం కాకలీకలకలేన దిక్చక్రం వాచాలయన్, మానినీమానసోత్కలికా ముపనయన్, మాకన్ద సిన్దువార రక్తాశోక కింశుక తిలకేషు కలికా ముత్పాదయన్, మదనమహోత్సవాయ రసికమనాంసి సముల్లాసయన్, వసన్తసమయ స్సమాజగామ తస్మి న్నతిరమణీయే కాలేఽవన్తిసున్దరీ నామ మానసారనన్దినీ ప్రియవయస్యయా బాలచన్ద్రికయా సహ నగరోపాన్తరమ్యోద్యానే విహారోత్కణ్ఠయా పౌరసున్దరీ సమవాయసమన్వితా కస్యచి చ్చూతపోతకస్య చ్ఛాయాశీతలే గన్ధకుసుమహరిద్రాక్షతచీనామ్బరాది నానావిధేన పరిమలద్రవ్యనికరేణ మనోభవ మర్చయన్తీ రేమే.

తత్ర రతిప్రతికృతి మవన్తిసున్దరీం ద్రష్టుకామః కామ ఇవ వసన్తసహాయః పుష్పోద్భవసమన్వితో రాజవాహన స్తదుపవనం ప్రవిశ్య, తత్ర తత్ర మలయమారుతాన్దోళితశాఖానిరన్తరసముద్భిన్న కిసలయకుసుమఫల సముల్లసితేషు రసాలతరుషు కోకిలకీరాళికులమధురాలాపాన్ శ్రావం శ్రావం, వికసదిన్దీవరకల్హారకైరవరాజీవరాజీకేళిలోలకలహంస సారస కారణ్డవ చక్రవాక చక్రవాళ కలరవవ్యాకుల విమలశీతలసలిలలలితాని సరాంసి దర్శం దర్శమ్, అమన్దలీలయా లలనాసమీప మవాప. బాలచన్ద్రికయా నిశ్శఙ్క 'మిత ఆగమ్యతా మి' తి హస్తసంజ్ఞయా సమాహూతో నిజతేజోజితపురుహూతో రాజవాహనోఽవన్తిసున్దర్యా అన్తికం జగామ. యా

వసన్తసహాయేన సముత్సుకతయా రత్యాః కేళీసాలభఞ్జికా విధిత్సయా కంచన నారీవిశేషం విరచయ్యాత్మనః క్రీడాకాసారశారదారవిన్దసౌన్దర్యేణ పాదద్వయమ్, ఉద్యానదీర్ఘికామత్తమరాళికాగమనరీత్యా లోలాలసగతివిలాసం, తూణీరలావణ్యేన జఙ్ఘే, కదళీలాలిత్యేన మనోజ్ఞమూరుయుగం, చైత్రరథచక్రచాతుర్యేణ ఘనం జఘనం, కించిద్వికసల్లీలావతంసకల్హారకోరకకోటరానువృత్త్యా గఙ్గావర్తసనాభిం నాభిం, సౌధారోహణపరిపాట్యా వళిత్రయం, మౌర్వీమధుకరపఙ్క్తినీలిమలీలయా రోమావళిం, పూర్ణసువర్ణకలశశోభయా కుచద్వన్ద్వం, లతామణ్డపసౌకుమార్యేణ బాహూ, జయశఙ్ఖాభిఖ్యయా కణ్ఠం, కామికర్ణపూరసహకారపల్లవరాగేణ ప్రతిబిమ్బీకృతబిమ్బం రదనచ్ఛదం, బాణాయమానపుష్పలావణ్యేన శుచిస్మితమ్, అగ్రదూతికాకలకణ్ఠికాకలాలాపమాధుర్యేణ వచనజాతం, సకలసైనికనాయకమలయమారుతసౌరభ్యేణ నిశ్వాసపవనం, జయధ్వజమీనదర్పేణ లోచనయుగళం, చాపయష్టిశ్రియా భ్రూలతే, ప్రథమసుహృదస్సుధాకరస్యాపనీతకలఙ్కయా కాన్త్యా వదనం, లీలామయూరబర్హాభఙ్గ్యా కేశపాశం చ, విధాయ, సమస్తమకరన్దకస్తూరికాసమ్మితేన మలయజరసేన ప్రక్షాళ్య, కర్పూరపరాగేణ సమ్మృజ్య, నిర్మితేవ రరాజ. మూర్తిమతీవ లక్ష్మీర్బాలవేశకన్యకాఽస్తే సైవారాధ్యమానం సంకల్పితవరప్రదానా యావిర్భూతం మూర్తిమన్తం మన్మథమివ తమాలోక్య మన్దమారుతాన్దోళితలతేవ మదనావేశవతీ చకమ్పే. తదను క్రీడావిస్రమ్భాన్నివృత్తా లజ్జయా కానికాన్యపి భావాన్తరాణి వ్యధత్త. 'లలనాజనం సృజతా విధాత్రా నూనమేషా ఘుణాక్షరన్యాయేన నిర్మితా! నో చేదబ్జభూరేవంవిధనిర్మాణనిపుణో యది స్యాత్, తత్సమానలావణ్యామన్యాం తరుణీం కిం న కరోతి?' ఇతి సవిస్మయానురాగం విలోకయతస్తస్య సమక్షం స్థాతుం లజ్జితా సా కించిత్సఖీజనాన్తరితగాత్రా తన్నయనాభిముఖైః కించిదాకుఞ్చితై రఞ్చితభ్రూలతై రపాఙ్గవీక్షితై రాత్మనో

మనః కురఙ్గ స్యానాయమానలావణ్యాం రాజవాహనో విలోకయన్తస్త్య తిష్ఠత్. సోఽపి తస్యా స్తదోత్పాదితభావరసానాం సామగ్ర్యా ల్లబ్ధబల స్యేవ విషమశరస్య శరవ్యాయమాణమానసో బభూవ.

సా మన సీత్థ మచిన్తయత్. 'అనన్యసాధారణసౌన్దర్యేణానేన కస్యాం పురి భాగ్యవతీనాం తరుణీనాం లోచనోత్సవః క్రియతే? పుత్రిరత్నే నామునా పురన్ధ్రీణాం పుత్రినతీనాం సీమన్తినీనాం కా నామ సీమన్తమాక్తిక్రియతే? కాఽస్య దేవీ? కిమ త్రాగమనకారణ మస్య? మన్మథో మా మపహసితనిజలావణ్య మేనం విలోకయన్తీ మసూయయేవాతిమాత్రం మథ్న న్నిజనామ సాన్వయం కరోతి. కిం కరోమి? కథ మయం జ్ఞాతవ్యః?' ఇతి. తతో బాలచన్ద్రికా తయో రితరేతర రాగవృత్తిం భావవివేకై ర్జ్ఞాత్వా, కాన్తాసమాజసన్నిధౌ రాజనన్దనోదన్తస్య సమ్యగాఖ్యాన మనుచిత మితి లోకసాధారణై ర్వాక్యై రభాషత, 'భర్తృదారికే, అయం సకలకళాప్రవీణో, దేవతాసాన్నిధ్యకరణ, ఆహవనిపుణో, భూసురకుమారో, మణిమన్త్రౌషధజ్ఞః, పరిచర్యార్హో భవత్యా, పూజ్యతామ్' ఇతి. త దాకర్ణ్య నిజమనోరథ మనువదన్త్యా బాలచన్ద్రికయా సంతుష్టా న్తరఙ్గా తరఙ్గావలీ మన్దానిలే నేవ సంకల్పజే నాకులీకృతా రాజకన్యా జితమారం కుమారం సముచితాసనాసీనం విధాయ సఖీహస్తేన గన్ధకుసుమాక్షతఘనసారతామ్బూలాది నానావస్తునిచయేన పూజాం తస్మై కారయామాస.

రాజవాహనో ఽప్యేవ మచిన్తయత్: 'నూన మేషా పూర్వజన్మని మె జాయా యజ్ఞవతీ; నో చే దేతస్యా మేవంవిధోఽనురాగో మన్మనసి న జాయేత. శాపావసానసమయె తపోనిధి ర్దత్తాతిస్మరత్వ మావయో స్సమాన మేవ. తథాఽపి కాలజనితవిశేషసూచకై ర్వాక్యై రస్యాః జ్ఞాన ముత్పాదయిష్యామి.' ఇతి. తస్మి న్సమయె కోఽపి మనోరమో రాజహంసః కేళీవిధిత్సయా తదుపకణ్ఠ మగమత్. సముత్సుకయా రాజకన్యయా

మరాళగ్రహణే నియుక్తాం బాలచన్ద్రికా మవలోక్య 'సముచితో వాక్యావసర ఏష' ఇతి సంభాషణనిపుణో రాజవాహన స్సలీల మలపత్. “సఖి, పురా శామ్బో నామ కశ్చి న్మహీవల్లభో మనోవల్లభయా సహ విహారవాఞ్ఛయా కమలాకర మాప్య తత్ర కోకనదకదమ్బసమీపనిద్రాధీనమానసం రాజహంసం గృహీత్వా బిసగుణేన తస్య చరణయుగళం నిగడయిత్వా కాన్తాముఖం సానురాగం విలోకయ న్మన్దస్మితవికసితైకకపోలమణ్డల స్తా మభాషత 'ఇన్దుముఖి, మయా బద్ధో మరాళ శ్శాన్తో మునివ దాస్తే; స్వేచ్ఛ యానేన గమ్యతామ్' ఇతి. సోఽపి రాజహంస శ్శామ్బ మశపత్ 'మహీపాల, య దస్మి న్నమ్బుజషణ్డేఽనుష్ఠానపరాయణతయా పరమానన్దేన తిష్ఠ న్తం నైష్ఠికం మా మకారణం రాజ్యగర్వాణావమానితవా నసి, త దేతత్పాప్మనా రమణీవిరహసంతాప మనుభవ.' ఇతి. విషణ్ణవదన శ్శామ్బో జీవితేశ్వరీవిరహ మసహిష్ణు ర్భూమౌ దణ్డవత్ప్రణమ్య, సవినయ మభాషత 'మహాభాగ, య దజ్ఞానే నాకరవం, తత్ క్షమ స్వే'తి స తాపసః కరుణాకృష్టచేతా స్త మవదత్ 'రాజన్, ఇహ జన్మని భవత శ్శాపఫలాభావో భవతు, మద్వచన స్యామోఘతయా భావిని జననే శరీరా న్తరగతాయా అస్యా స్సరసిజాక్ష్యాః రసేన రమణో భూత్వా, ముహూర్తద్వయం మచ్చరణయుగళబన్ధనకారితయా మాసద్వయం శృఙ్ఖలానిగళితచరణో రమణీవియోగవిషాద మనుభూయ, పశ్చాదనేకకాలం వల్లభయా సహ రాజ్యసుఖం లభస్వ.' ఇతి. త దను జాతిస్మరత్వ మపి తయో రన్వగృహ్ణాత్. తస్మా న్మరాళబన్ధనం న కరణీయం త్వయా.” ఇతి. సాఽపి భర్తృదారికా తద్వచనాకర్ణనాభిజ్ఞాతస్వపురాతనజననవృత్తాన్తా, నూన మయం మత్ప్రాణవల్లభ, ఇతి మనసి జానతీ రాగపల్లవితమానసా సమన్దహాస మవోచత్ 'సౌమ్య, పురా శామ్బో యజ్ఞవతీసందేశపరిపాలనాయ తథావిధం హంసబన్ధన మకార్షీత్. తథాహి, లోకే పణ్డితా అపి దాక్షిణ్యే నాకార్యం కుర్వన్తి.' ఇతి. కన్యాకుమారా

వేవ మనోన్యోన్యపురాతనజనననామధేయే పరిచితే పరస్పరజ్ఞానాయ సాభిజ్ఞముక్త్వా, మనోజరాగపూర్ణమానసౌ బభూవతుః.

తస్మిన్నవసానే మాలవేన్ద్రమహిషీ పరిజనపరివృతా దుహితృకేళీవిలోకనాయ తద్దేశమవాప. బాలచన్ద్రికా తు తాం దూరతో విలోక్య ససంభ్రమం రహస్యనిర్భేదభియా హస్తసంజ్ఞయా పుష్పోద్భవసేవ్యమానం రాజవాహనం వృక్షవాటికాన్తరితగాత్రమకరోత్. సా మానసారమహిషీ సఖీసమేతాయా దుహితుర్నానావిధాం విహారలీలామనుభవన్తీ క్షణం స్థిత్వా దుహిత్రా సమన్వితా నిజాగారగమనాయోద్యుక్తా బభూవ. మాతరమనుగచ్ఛన్త్యవన్తిసున్దరీ 'రాజహంసకులతిలక వాఞ్ఛయా కేళీవనే మదన్తికమాగతం భవన్తమకాణ్డ ఏవ విసృజ్య న మయా సముచితమితి జనన్యనుగమనం క్రియతే. తదనేన భవన్మనోఽనురాగోఽన్యథా మాభూత్.' ఇతి మరాళమివ కుమారముద్దిశ్య సముచితాలాపకలాపం వదన్తీ పునః పునః పరివృత్య దీననయనా వదనం విలోకయన్తీ నిజమన్దిరమగాత్.

తత్ర చ హృదయవల్లభకథాప్రసఙ్గే బాలచన్ద్రికాకథితతదన్వయనామధేయా మన్మథబాణపతనవ్యాకులమానసా విరహవేదనయా బహుళపక్షశశికళేవ క్షామక్షామా ఆహారాదిసకలవ్యాపారం పరిహృత్య రహస్యమన్దిరే మలయజరసక్షాళితపల్లవకుసుమకల్పితతల్పతలాయత్తతనులతా బభూవ. తత్ర తథావిధావస్థామనుభవన్తీం మన్మథానలసంతప్తాం సుకుమారీం నిరీక్ష్య ఖిన్నో వయస్యాగణః కాఞ్చనకలశసంచితాని హరిచన్దనోశీరఘనసారమిళితాని తదభిషేకకల్పితాని సలిలాని, బిసతన్తుమయాని వాసాంసి చ, నళినీదళమయాని తాలవృన్తాని చ, సంతాపహరణాని బహూని సంపాద్య, తస్యాశ్శరీరమశిశిరయత్. తదపిశీతలోపచరణం సలిలమివ తప్తతైలే తదఙ్గే దహనమేవ సమన్తాదావిశ్చకార. కింకర్తవ్యతామూఢాం విషణ్ణాం బాలచన్ద్రికా మీనపదుస్థితేన కటాక్ష

వీక్షితేన బాష్పకణాకులేన విలోక్య విరహానలోష్ణనిశ్వాసగ్లపితాధరయా నతాఙ్గ్యా శనై స్సగద్గదం వ్యాలాపి. "ప్రియసఖి, కామః కుసుమాయుధః పఞ్చబాణ ఇతి నూన మసత్య ముచ్యతే; యు దియ మహా మసంఖ్యై రిషుభి రనేన హన్యే. సఖి, చన్ద్రమసం బడబానలా దపి తాపకారం మన్యే; య దస్మి న్నన్తః ప్రవిశతి శుష్యతి పారావారః, సతి నిర్గతే త దైవ వర్ధతే. దోషాకరస్య దుష్కర్మ కిం వర్ణ్యతే మయా? య దనేన నిజసహోదర్యాః పద్మాలయాయా గేహభూత మపి కమలం హన్యతే. విరహానలసంతప్తహృదయస్పర్శేన నూన ముష్ణీకృతః స్వల్పీభవతి మలయానిలః. నవపల్లవకల్పితతల్ప మిద మనఙ్గాగ్నిశిఖాపటల మివ సంతాపం తనో త్యనోతి. హరిచన్దన మపి పురా నిజయష్టిసంశ్లేషవదురగరదనలిప్తోల్బణగరలసంకలిత మివ తాపయతి శరీరమ్. తస్మా దలమల మాయాసేన శీతలోపచారేణ. లావణ్యజితమారో రాజకుమార ఏ వాగదఙ్కారో మన్మథజ్వరాపహరణే సోఽపి లబ్ధు మశక్యో మయా. కిం కరోమి?" ఇతి.

బాలచన్ద్రికా మనోజజ్వరపరమకాష్ఠాం గతాం కోమలాఙ్గీం తాం రాజవాహనలావణ్యాధీనమానసా మనన్యశరణా మవే త్యాత్మ న్యచిన్తయత్ 'కుమార స్సత్వర మానేతవ్యో మయా, నో చే దేనాం స్మరణీయాం గతిం నేష్యతి మీనకేతనః. తత్రోద్యానే కుమారయో రన్యోన్యావలోకనవేలాయా మసమసాయక స్సమం ముక్తసాయకోఽభూత్. తస్మా త్కుమారానయనం సుకరమ్.' ఇతి. తతోఽవన్తిసున్దరీరక్షణాయ సమయోచితకరణీయచతురం సఖీగణం నియుజ్య రాజకుమారమన్దిర మవాప. పుష్పబాణబాణతూణీరాయమాణమానసోఽనఙ్గతప్తావయవసంపర్కపరిమ్లానపల్లవశయన మధిష్ఠితో రాజవాహనః ప్రాణేశ్వరీ ముద్దిశ్య సహ పుష్పోద్భవేన సంలపన్, ఆగతాం ప్రియవయస్యా మాలోక్య, 'పాదమూల మన్వేషణీయాఽల తేవ బాలచన్ద్రికాఽఽగతే' తి సంతుష్టమనాః, నిటలతటమణ్డనీభవదమ్బుజకోరకాకృతిలసదఞ్జలిపుటా మిత్యోనిషీ

దేతి నిర్దిష్టసముచితాసనాసీనా మవన్తిసున్దరీప్రేషితం సకర్పూరం తా మ్బూలం వినయేన దదతీం తాం ప్రకాన్తవృత్తాన్త మపృచ్ఛత్. తయా సవినయ మభాణి 'దేవ, క్రీడావనే భవదాలోకనకాల మారభ్య మన్మథమథ్యమానా పుష్పతల్పాదిషు తాపశమన మలబ్ధవతీ వామనేవోన్నత తరుఫల మలభ్యం త్వదురస్థ్సలాలిఙ్గనసౌఖ్యం స్మరాన్ధతయా లిప్సుస్సా స్వయ మేవ పత్త్రికా మాలిఖ్య వల్లభా యైనా మర్ప యేతి మాం నియుక్తవతీ.' ఇతి. రాజకుమారః పత్త్రికాం తా మాదాయ పపాఠ.

సుభగకుసుమసుకుమారం
జగదనవద్యం విలోక్య తే రూపమ్
మమ మానస మభిలషతి
త్వాం చిత్తం కురు తథా మృదులమ్.

ఇతి పఠిత్వా సాదర మభాషత 'సఖి, ఛాయావ న్మా మనువర్తమానస్య పుష్పోద్భవస్య వల్లభా త్వ మేవ తస్యా మృగీదృశో బహిశ్చరాః ప్రాణా ఇవ వర్తసే. త్వచ్చాతుర్య మస్యాం క్రియాయా మాలవాల మభూత్. త దఖిలం కరిష్యామి. నతాఙ్గ్యా మన్మనఃకాఠిన్య మూఖ్యాతమ్. యదా కేలీవనే కురఙ్గనయనాలోచనపథ మపతం, తదై వాపహృతమదీయమానసా సా స్వం మన్దిర మగాత్. సా స్వచేతసో మాధుర్యకాఠిన్యే స్వయ మేవ జానాతి. దుష్కరః కన్యాన్తఃపురప్రవేశః, తదనురూప ముపాయ ముపపాద్య, శ్వః పరశ్వో వా నతాఙ్గీం సఙ్గమిష్యే. మదు దన్త మేవ మాఖ్యాయ శిరీషకుసుమసుకుమారాయా యథా శరీరబాధా న జాయేత, తథావిధ ముపాయ మాచ రే' తి. బాలచన్ద్రికా తస్య ప్రేమగర్భితం వచన మాకర్ణ్య సంతుష్టా కన్యాపుర మగచ్ఛత్.

రాజవాహనోఽపి యత్ర వల్లభావలోకనసుఖ మలభ్యత త దుద్యానం విరహవినోదాయ పుష్పోద్భవసమన్వితో జగామ. తత్ర చకోరలోచనాపచితపల్లవకుసుమనికురమ్బం మహీరుహసమూహం, శర

దిన్దుముఖ్యా మన్మథారాధనస్థానం చ, నతాఙ్గీపదపఙ్క్తిచిహ్నితం శీతలం సైకతతలం చ, సుదతీభుక్తముక్తం మాధవీలతామణ్డపాన్తరస్థం పల్లవతల్పం చ, విలోకయన్, లలనాతిలకవిలోకనవేళాజనితాన్ విశేషాన్ స్మారంస్మారం, మన్దమారుతకమ్పితాన్యుపవననూతనపల్లవాని మదనాగ్నిశిఖా ఇవ చకితో దర్శందర్శం, మనోజకర్ణేజపానామివ కోకిలకీరమధుకరాణాం క్వణితాని శ్రావంశ్రావం, మారవికారేణ క్వచిదప్యవస్థాతు మసహిష్ణుః పరిబభ్రామ.

తస్మిన్నవసరే ధరణీసుర ఏకః సూక్ష్మచిత్రనివసనః స్ఫురన్మణికుణ్డలమణ్డితో ముణ్డితమస్తకమాణవసమేతశ్చతురవేషమనోరమో యదృచ్ఛయా సమాగతః సమన్తతోఽభ్యుల్లసత్తేజోమణ్డలం రాజవాహన మాశీర్వాదపూర్వకం దదర్శ. రాజా సాదరం 'కో భవాన్? కస్యాం విద్యాయాం నిపుణః?' ఇతి తం పప్రచ్ఛ. స చ 'విద్యేశ్వరనామధేయోఽహం, ఐన్ద్రజాలికవిద్యాకోవిదో, వివిధదేశేషు రాజమనోరఞ్జనాయ భ్రమన్, ఉజ్జయినీ మద్యాగతోఽస్మి.' ఇతి శశంస. పునరపి రాజవాహనం సమ్యగాలోక్య 'అస్యాం లీలావనౌ పాణ్డురతానిమిత్తం కిమ్?' ఇతి సాభిప్రాయం విహస్యాపృచ్ఛత్. పుష్పోద్భవశ్చైన్ద్రజాలికే నిజకార్యకరణం తర్కయన్నేవ మాదరేణ బభాషే: 'నను సతాం సఖ్యస్యాభాషణపూర్వతయా చిరం రుచిరభాషణో భవా నస్మాకం ప్రియవయస్యో జాతః. సుహృదా మకథనీయం కిమస్తి? కేళీవనేఽస్మిన్ వసన్తమహోత్సవాయ సమాగతాయా మాళవేన్ద్రసుతాయా రాజనన్దనస్యాస్య చాకస్మికసందర్శనేఽన్యోన్యానురాగాతిరేకస్సమజాయత. తతః సంతతసమ్భోగసిద్ధ్యుపాయాభావే నాసా వీదృశీ మవస్థా మనుభవతి.' ఇతి. విద్యేశ్వరో లజ్జాభిరామం రాజకుమారముఖ మభివీక్ష్య విరచితమన్దహాసో వ్యాజహార 'దేవ, భవదనుచరే మయి తిష్ఠతి, తవ కార్య మసాధ్యం కిమస్తి? అహ మిన్ద్ర

జాలవిద్యయా మాలవేన్ద్రం మోహయన్ పౌరజనసమక్ష మేవ తత్తన యాపరిణయం రచయిత్వా కన్యాన్తఃపురప్రవేశం కరిష్యామి. వృత్తాన్త ఏష రాజకన్యాయై సఖీముఖేన పూర్వ మేవ కథయితవ్యః' ఇతి. సంతుష్టమనా మహీపతి రనిమిత్తం మిత్త్రం ప్రకటీకృతకృత్రిమక్రియాపాటవం విప్రలమ్భ కృత్రిమప్రేమ సహజసౌహార్ద వేదినం తం విద్యేశ్వరం సబహుమానం విససర్జ.

అథ రాజవాహనో విద్యేశ్వరస్య క్రియాపాటవేన ఫలిత మివ మనోరథం మన్యమానః; పుష్పోద్భవేన సహ స్వమన్దిర ముపేత్య, సాదరం బాలచన్ద్రికాముఖేన నిజవల్లభాయై మహీసురక్రియమాణం సంగమోపాయం వేదయిత్వా, కౌతుకాకృష్టహృదయః కథ మిమాం క్షపాం క్షపయామీతి చిన్తయ న్నతిష్ఠత్. పరేద్యుః ప్రభాతే విద్యేశ్వరో రసభావ గీతి రీతి గతి చతుర స్తాదృశేన మహతా నిజపరిజనేన సహ రాజభవనద్వారాన్తిక ముపేత్య దౌవారికనివేదితనిజవృత్తాన్త స్సహ సోపగమ్య సప్రణామ 'మైన్ద్రజాలిక స్సమాగత' ఇతి దౌవారికై ర్విజ్ఞాపితేన తద్దర్శనకుతూహలావిష్టేన సముత్సుకావరోధజనసహితేన మాలవేన్ద్రేణ సమాహూయమానః, కక్ష్యాన్తరం ప్రవిశ్య, సవినయ మాశిషం దత్త్వా, తదనుజ్ఞాతః, పరిజనతాడ్యమానేషు వాద్యేషు నదత్సు, గాయనీషు మదకలకోకిలామఞ్జులధ్వనిషు సమధికరాగరఞ్జితసామాజికమనోవృత్తిషు, పిఞ్ఛికాభ్రమణేన సపరివారం పరివృతం భ్రామయన్, ముకుళితనయనః క్షణ మతిష్ఠత్. తదను విషమం విష ముల్బణం వమన్తః ఫణాలంకరణరత్నరాజి నీరాజిత రాజమన్దిరాభోగా భోగినో భయం సంజనయన్తో నిశ్చేరుః. గృధ్రాశ్చ బహవ స్తుణ్డై రహిపతీ నాదాయ దివి సమచరన్. తతోఽగ్రజన్మా నరసింహస్య హిరణ్యకశిపో ర్దైత్యేశ్వరస్య విదారణ మభినీయ మహాశ్చర్యాన్వితం రాజాన మభాషత 'రాజన్, అవసాన సమయే భవతా శుభసూచకం ద్రష్టు ముచితమ్. తతః కల్యాణపర

మ్పురావాప్తయే భవదాత్మజాకారాయా స్తరుణ్యా నిఖిలలక్షణోపేతస్య రాజనన్దనస్య వివాహః కార్య' ఇతి. తదవలోకనకుతూహలేన మహీపాలే నాఽనుజ్ఞాతః స సంకల్పితార్థ సిద్ధి సంభావన సముత్ఫుల్ల వదనః సకలమోహజనక మఞ్జనం లోచనయో ర్నిక్షిప్య పరితో వ్యలోకయత్. సర్వేషు త దైన్ద్రజాలిక మేవ క ర్మేతి త దద్భుతం పశ్యత్సు, రాగపల్లవితహృదయేన రాజవాహనేన పూర్వసంకేత సమాగతా మనేక భూషణభూషితాఙ్గీ మవన్తిసున్దరీం వైవాహికమన్త్రతన్త్రనైపుణ్యే నాగ్నిం సాక్షీకృత్య సంయోజయామాస. క్రియావసానే సతి, 'ఇన్ద్రజాలపురుషాః సర్వే గచ్ఛన్తు భవన్త' ఇతి ద్విజన్మనోచ్చై రుచ్యమానే సర్వే మాయామానవా యథాయథ మన్తర్భావం గతాః. రాజవాహనోఽపి పూర్వసంకల్పితేన గూఢోపాయచాతుర్యే ణైన్ద్రజాలికపురుషవ త్కన్యాపురం ప్రవివేశ. మాలవేన్ద్రోఽపి త దద్భుతం మన్యమాన స్తస్మై బాడబాయ ప్రచురతరం ధనం దత్త్వా, 'విద్యేశ్వర, త్వ మిదానీం సాధయే' తి తం విసృజ్య, స్వయ మన్తర్మన్దిరం జగామ. తతోఽవన్తిసున్దరీ ప్రియసహారీపరివారవల్లభోపేతా సున్దరీమన్దిరం యయౌ. ఏవం దైవమానుషబలేన మనోరథసాఫల్య ముపేతో రాజవాహనః సరసమధురచేష్టాభి శ్శనై శ్శనై ర్హరిణలోచనాయా లజ్జా మపనయన్ రహోవిస్రమ్భ ముపజనయన్ సంలాపే తదనులాపపీయూషపానలోలుభ శ్చిత్రచిత్రం చిత్తహారిణం చతుర్దశభువనవృత్తాన్తం శ్రావయామాస.

ఇతి శ్రీమదాచార్యమహాకవిదణ్డినః కృతౌ దశకుమారచరితే
పూర్వపీఠికాయా మవన్తిసున్దరీపరిణయో నామ
పఞ్చమ ఉచ్ఛ్వాసః.

ఇతి పూర్వపీఠికా.

దశకుమారచరితమ్.

రాజవాహనచరితం నామ ప్రథమోచ్ఛ్వాసః.

శ్రుత్వా తు భువనవృత్తాన్త ముత్తమాఙ్గనా విస్మయవికసితాక్షీ సస్మిత మిద మభాషత: "దయిత, త్వత్ప్రసాదా దద్య మే చరితార్థా శ్రోత్రవృత్తిః; అద్య మే మనసి తమోపహ స్త్వయా దత్తో జ్ఞాన ప్రదీపః; పక్వ మిదానీం త్వత్పాదపద్మపరిచర్యాఫలమ్. అస్య చ త్వ త్ప్రసాదస్య కి ముపకృత్య ప్రత్యుపకృతవతీ భవేయమ్. అభవదీయం హి నైవ కించి న్మత్సంబన్ధి. అథవా ఽ స్త్యేవా స్యాపి జనస్య క్వచి త్ప్రభుత్వమ్. అశక్యం హి మదిచ్ఛయా వినా సరస్వతీముఖగ్రహణో చ్ఛేషణీకృతో దశనచ్ఛద ఏష చుమ్బయితుమ్, అమ్బుజాసనా స్తనత టోపభుక్త మురస్స్థలం చైత దాలిఙ్గయితుమ్." ఇతి. తతః ప్రియోరసి ప్రావృ డివ నభ స్యుపాస్తీర్ణగురుపయోధరమణ్డలా ప్రౌఢకన్దలీముకుళ మివ రూఢరాగరూషితం చక్షు రుల్లాసయన్తీ, బర్హిబర్హావలీవిడమ్బినా కుసుమచన్ద్రికశాలేన మధుకరకులవ్యాకులేన కేశకలాపేన స్ఫురదరు ణకిరణకేసరకరాళం కదమ్బముకుళ మివ కాన్త స్యాధరమణి మధీర మాచుచుమ్బ. తదారమ్భస్ఫురితయా చ రాగవృత్త్యా భూయోభూయః ప్రావర్తతాతిమాత్రచిత్రోపచారశీకరో రతిప్రబన్ధః. ప్రసుప్తయో స్తు తయోః స్వప్నే బిసగుణనిగడితపాదో జరఠః కశ్చి జ్జాలపాదః ప్రత్యదృ శ్యత. ప్రత్యబుధ్యేతాం చోభౌ.

అథ తస్య రాజకుమారస్య కమలయుగళం శశికిరణరజ్జుదా మభి స్సంగృహీత మివ రజతశృఙ్ఖలోపగూఢం చరణయుగళ మాసీత్. ఉపల

శ్చైవ చకిమేత దిత్యతిపరిత్రాసవిహ్వలా ముక్తకణ్ఠ మాచక్రన్ద రాజకన్యా. యేన త త్సకల మేవ రాజకన్యాన్తఃపుర మగ్నిపరీత మివ పిశాచోపహత మివ వేపమాన మనిరుహ్యమాణరహస్యరక్షాసమయ మవనితలవిప్రవిధ్యమానగాత్ర మాక్రన్దవిదీర్యమాణకణ్ఠ మశ్రుస్రోతోఽవగుణ్ఠితకపోలతల మాకులీబభూవ. తుములే చాస్మి న్ననియన్త్రితప్రవేశాః కిం కిమితి సహ సోపసృత్య వివిశు రన్తర్వంశికాః పురుషాః; దదృశు శ్చ తదవస్థం రాజకుమారమ్. తదనుభావనిరుద్ధనిగ్రహేచ్ఛా స్తు తే సద్య ఏవ త మర్థం చణ్డవర్మణే నివేదయాంచక్రుః.

సోఽపి కోపా దాగత్య నిర్దహ న్నివ దహనగర్భయా దృశా నిశ మ్యోత్పన్నప్రత్యభిజ్ఞః "కథం స ఏ వైష మదనుజమరణనిమిత్తభూతాయాః పాపాయా బాలచన్ద్రికాయాః పత్యు రత్యభినివిష్టవిత్తదర్పస్య వైదేశికవణిక్పుత్త్రస్య పుష్పోద్భవస్య మిత్రమ్! రూపమత్తః కలాభిమానీ నైకవిధ విప్రలమ్భోపాయ పాట వావర్జిత మూఢపౌరజ నాధ్యారోపిత వితథ దేవతానుభావః కపటధర్మకఞ్చుకో నిగూఢపాపశీల శ్చపలో బ్రాహ్మణబ్రువః! కథ మి వైన మనురక్తా మాదృశే ష్వపి పురుషసింహేషు సావమానా పా పేయ మవన్తిసున్దరీ! పశ్యతు పతి మ ద్యైవ శూలావతంసిత మియ మనార్యశీలా కులపాంసనీ." ఇతి నిర్భర్త్సయన్ భీషణభ్రుకుటిదూషితలలాటః కాల ఇవ కాలలోహదణ్డకర్కశేన బాహు దణ్డే నావలమ్బ్య హస్తా మ్బుజే రేఖామ్బుజరథాఙ్గలాఞ్ఛనే రాజపుత్త్రం సరభస మాచకర్ష. స తు స్వభావధీరః సర్వపౌరుషాతిభూమిః సహిష్ణు తైకప్రతిక్రియాం దైవీ మేవ తా మాపద మవధార్య, 'స్మర తస్యా హంసగామిని, హంసకథాయాః; సహస్వ వాసు, మాసద్వయమ్.' ఇతి ప్రాణపరిత్యాగరాగిణీం ప్రాణసమాం సమాశ్వాస్య, రిపువశ్యతా మయాసీత్.

అథ విదితవార్తా వార్త్తా మహాదేవీమాలవేన్ద్రజామాతర మాకారపక్షపాతినా వాత్మత్యాగోపన్యాసే నారిణా జిఘాంస్యమానం రరక్ష

తుః. న శేకతు స్తు త మప్రభుత్వా దుత్తారయితు మాపదః. స కిల చణ్డశీల శ్చణ్డవర్మా సర్వ మిద ముదన్తజాతం రాజరాజగిరౌ తపస్యతే దర్పసారాయ సందిశ్య, సర్వ మేవ పుష్పోద్భవకుటుమ్బకం సర్వస్వహరణపూర్వకం సద్య ఏవ బన్ధనే క్షిప్త్వా, కృత్వా చ రాజవాహనం రాజకేసరికిశోరక మివ దారుపఞ్జరనిబద్ధం, మూర్ధజజాలలీన చూడామణి ప్రభావవిక్షిప్త క్షుత్పిపాసాదిఖేదం చ త మవధూతదుహితృప్రార్థనః స్వాఙ్గరాజ స్యోద్ధరణా యాఙ్గా నభియాస్య న్ననన్యవిశ్వాసా న్నినాయ; రురోధ చ బలభరదత్తకమ్ప శ్చమ్పామ్. చమ్పేశ్వరోఽపి సింహవర్మా సింహ ఇ వాసహ్యవిక్రమః ప్రాకారం భేదయిత్వా, మహతా బలసముదాయేన నిర్గత్య, సంప్రహితదూతవ్రాతాహూతానాం సాహాయ్యదానా యాతిసత్వరం ప్రాపతతాం ధరాపతీనా మచిరకాలభావి న్యపి సన్నిధా వదత్తాపేక్షః, స్వాక్షౌ ది వావలేపో వపుష్మా నక్షమాపరీతః ప్రతిబలం ప్రతిజగ్రాహ. జగృహే చ మహతి సంపరాయే క్షీణసకలసైన్యమణ్డలః ప్రచణ్డప్రహరణశతభిన్నమర్మా సింహవర్మా కరిణః కరిణ మవప్లు త్యాతిమానుషప్రాణబలేన చణ్డవర్మణా. స చ తద్దుహిత ర్యమ్బాలికాయా మబలారత్నసమాఖ్యాతాయా మతిమాత్రాభిలాషః ప్రాణై రేనం న వ్యయూయుజత్. అపి త్వనీనయ దపనీతాశేషశల్య మనల్పసన్ధో బన్ధనగృహమ్. అజీగణచ్చ గణకసంఘై ర ద్యైవ క్షపావసానే వివాహనీయా రాజదుహితేతి.

కృతకౌతుకమఙ్గళే చ తస్మి, న్నేకపిఙ్గాచలా త్ప్రతినివృత్తై ర్యేణ జఙ్ఘో నామ జఙ్ఘాకరికః ప్రభవతో దర్పసారస్య ప్రతిసందేశ మావేదయత్. "అయి మూఢ, కి మస్తి కన్యాపురదూషకేఽపి క శ్చిత్కృపావసరః? స్థవిర స్సరాజా జరావలుప్తమానావమానచిత్తో దుశ్చరితదుహితృపక్షపాతీ య దేవ కించి త్ప్రలపతి త్వయాఽపి కిం త దనుమత్యా స్థాతవ్యమ్? అవిలమ్బిత మేవ తస్య కామోన్మత్తస్య చిత్రవధవార్తాప్రేషణేన శ్రవణోత్సవోఽస్మాకం విధేయః. సా చ దుష్టకన్యా సహానుజేన

కీర్తిసారేణ నిగళితచరణా చారకే నిరోద్ధవ్యా." ఇతి. త చ్చాకర్ణ్య "ప్రాత రేవ రాజభవనద్వారే స దురాత్మా కన్యాపురదూషకః సన్నిధాపయితవ్యః; చణ్డపోతక శ్చ మాతఙ్గపతి రుచితకల్పనోపపన్న స్తత్రైవ సముపస్థాపనీయః. కృతవివాహకృత్య శ్చోత్థాయాహ మేవ త మనార్యం తస్య హస్తినః కృత్వా క్రీడనకం, తదధిరూఢ ఏవ గత్వా, శత్రుసాహాయ్యకాయ ప్రత్యాసీదతో రాజన్యకస్య సకోశవాహన స్యావగ్రహణం కరిష్యామీ" తి పార్శ్వచరా నవేక్షాఞ్చక్రే. నిన్యే చాసా వహ న్యన్యస్మి న్నిష త్యేవోషోరాగే, రాజపుత్త్రో రాజాఙ్గణం రక్షిభిః; ఉపతస్థౌ చ క్షుభితగణ్డ శ్చణ్డపోతః. క్షణే చ తస్మి న్ముముచే తదఙ్ఘ్రియుగలం రజతశృఙ్ఖలయా. సా చైనం చన్ద్రరేఖాచ్ఛవిః కాచి దప్సరోరూపిణీ భూత్వా ప్రదక్షిణీకృత్య ప్రాఞ్జలి ర్వ్యజిజ్ఞపత్.

దేవ, దీయతా మనుగ్రహార్ద్రం చిత్తమ్; అహ మస్మి సోమరశ్మిసంభవా సురతమఞ్జరీ నామ సురసున్దరీ. తస్యా మే నభసి నళినలుబ్ధముగ్ధకలహంసానుబద్ధవక్త్రాయా స్తన్నివారణక్షోభవిచ్ఛిన్నవిగళితా హారయష్టి ర్యదృచ్ఛయా జాతు హైమవతే సరసి మన్దోదకే మగ్నోన్మగ్నస్య మహర్షే ర్మార్కణ్డేయస్య మస్తకే మణికిరణద్విగుణితపలిత మపతత్. పాతిత శ్చ కోపితేన తేన మయి శాపః. 'పాపే, భజస్వ లోహజాతి మజాతచైతన్యా సతీ' తి. స పునః ప్రసాద్యమాన స్త్వత్పాదపద్మద్వయస్య మాసద్వయమాత్రం సందానతా మేత్య నిస్తరణీయా మిమా మాపద మపరిక్షీణశక్తిత్వం చ పఞ్చేన్ద్రియాణా మకల్పయత్. అనల్పేన చ పాప్మనా రజతశృఙ్ఖలీభూతాం మా మైక్ష్వాకస్య రాజ్ఞో వేగవతః పౌత్త్రః పుత్త్రో మానసవేగస్య వీరశేఖరో నామ విద్యాధరః శంకరగిరౌ సమధ్యగమత్. ఆత్మసాత్కృతా చ తే నాహ మాసమ్. అథాసౌ పితృప్రయుక్తవైరే వర్తమానే విద్యాధరచక్రవర్తిని వత్సరాజవంశవర్ధనే నరవాహనదత్తే విరసాశయః, తదపకారక్షమో౾య మితి తపస్యతా దర్పసారేణ సమసృజ్యత.

ప్రతిశ్రుతం చ తే నాస్త్రి స్వస్వనుఃరవ న్తిసున్దర్యాః ప్రదానమ్. అన్యదా తు వియతి వ్యవతాయమానచన్ద్రికే మనోరథప్రియతమా మవన్తిసున్దరీం దిదృక్షు రవశేన్ద్రియ స్తదిన్దిమన్దిరద్యుతి కుమారీపుర ముపాసరత్. అన్తరిత శ్చ తిరస్కరిణ్యా విద్యయా, తాం తదా త్వదఙ్గోపాశ్రయాం సుప్తగాత్రీం, త్రిభువనసర్గయాత్రాసంహారసంశ్రితాభిః కథాభి రమృతస్యన్దినీభిః ప్రత్యాసీయమానరాగపూరాం, న్యరూపయత్. స ప్రకుపితోఽపి త్వదనుభావప్రతిబద్ధనిగ్రహ స్త రాధ్యవసాయః, సమాలి ఙ్గ్యేత రేతర మత్య న్తసుఖప్రసు ప్తయో ర్యువయో, ర్దైవదత్తోత్సాహః పాణ్డులోహశృఙ్ఖలాత్మనా మయా పాదపద్మయో ర్యుగలం తవ నిగళయిత్వా, సరోషరభస మపాసరత్. అవసిత శ్చ మ మాద్య శాప, స్త చ్చ మాసద్వయం తవ పారతన్త్ర్యమ్. ప్రసీ దేదానీం కిం కరవా ణీ" తి ప్రణిపత న్తీం వార్త యాఽనయా మత్ప్రాణసమానాం సమాశ్వాస యేతి వ్యాదిశ్య విససర్జ.

తస్మి న్నేవ క్షణా న్తరే "హాహో హత శ్చణ్డవర్మా సింహవర్మదుహితు రమ్బాలికాయాః పాణిస్పర్శరాగప్రసారితే బాహుదణ్డ ఏవ బలవదవలమ్బ్య సరభస మాకృష్య కే నాపి దుష్కరకర్మకారిణా తస్కరేణై కే నైవ నఖరప్రహారేణ. రాజమన్దిరోద్దేశం చ శవశతమయ మాపాదయ న్నచకితగతి రసౌ విహరతి." ఇతి వాచః సమభవన్. శ్రుత్వా చైతత్తమేవ మ త్తహ స్తిన ముదస్తాధోరణో రాజపుత్రోఽధిరుహ్య రంహసో త్తమేన రాజభవన మభ్యవ ర్తత. స్తమ్బేరమ రథ సావధూత పత్తి ద త్త వర్మా చ ప్రవిశ్య వేశ్మాభ్య న్తర మదభ్రాభ్రనిర్ఘోషగమ్భీరేణ స్వరే ణాభ్యధాత్. "క స్స మహాపురుషో యే నైతన్మానుషమాత్రదుష్కరం మహ త్కర్మానుష్ఠితమ్? ఆగచ్ఛతు స, మయా స హైమం మత్తహ స్తిన మారోహతు. అభయ మేవ తస్య మదుపకణ్ఠవర్తినో దేవదానవైరపి విగృహ్ణాన స్య." ఇత్యవదత్. నిశ మ్యైవం స పుమా నుపోఢహార్షో నిర్గత్య కృతాఞ్జలి రాక్రమ్య సఞ్జాకుఞ్చితం కుఞ్జరగాత్ర, మస క్త మధ్య

రుక్షత్. ఆరోహన్త మేవైనం నిర్వర్ణ్య హర్షోత్ఫుల్లదృష్టిః 'అయే! ప్రియసఖోఽయ ముపహారవర్మా.' ఇతి పశ్చాన్నిషీదతోఽస్య బాహుదణ్డయుగళ ముభయభుజమూలప్రవేశిత మగ్రేఽవలమ్బ్య స్వ మఙ్గ మాలిఙ్గయామాస. స్వయం చ పృష్ఠతో వలితాభ్యాం భుజాభ్యాం పర్యవేష్టయత్. తత్క్షణోపసంహృతాలిఙ్గనవ్యతికర శ్చాపహారవర్మా చాప చక్ర కణప కర్పణ ప్రాస పట్టస ముసల తోమ రాదిప్రహరణజాల ముపయుఞ్జానో బలావలిప్తా న్ప్రతిబలవీరా న్బహుప్రకారయోధినః పరిక్షిపతః క్షితౌ విచిక్షేప. క్షణేన చాద్రాక్షీ త్తదపి సైన్య మన్యేన సమన్తతోఽభిముఖ మభిధావతా బలనికాయేన పరిక్షిప్తమ్.

అనన్తరం చ కశ్చి త్కర్ణికారగౌరః కురువిన్దసవర్ణకున్తలః కమలకోమలపాణిపాదః కర్ణచుమ్బిదుగ్ధధవళస్నిగ్ధనీలలోచనః కటితటనివిష్టరత్ననఖరః పట్టనివసనః కృశాకృశోదరోరస్థ్సలః కృతహస్తతయా రిపుకుల మిషువర్షే ణాభివర్షన్, పాదాఙ్గుష్ఠనిష్ఠురావఘృష్టకర్ణమూలేన ప్రజవినా గజేన సన్నికృష్య, పూర్వోపదేశప్రత్యయా దయ మేవ స దేవో రాజవాహన ఇతి కృతాఞ్జలిః ప్రణ మ్యాపహారవర్మణే నివిష్టదృష్టి రాచష్ట. 'త్వదాదిష్టేన మార్గేణ సన్నిపాతిత మేత దఙ్గరాజసాహాయ్యదానా మోపస్థితం రాజన్యకమ్. అరిబలం చ విహతవిధ్వస్తం స్త్రీబాలహార్యశస్త్రం వర్తతే. కి మన్య త్కృత్యమ్?' ఇతి. హృష్టస్తు వ్యాజహారాపహారవర్మా "దేవ, దృష్టిదానే నానుగృహ్యతా మయ మాజ్ఞాకరః. సోఽయ మప్యహా మే వామునా రూపేణ ధనమిత్రాఖ్యయా చాన్తరితో మన్తవ్యః. స ఏ వాద్య నిర్గమయ్య బన్ధనా దఙ్గరాజమ్, అపవర్జితం కోశవాహన మేకీకృత్య, అసద్గృహ్యాణ చామునా సహ రాజన్యకే నైకాన్తే సుఖోపవిష్ట మిహ దేవ ముపతిష్ఠతు యది న దోషః." ఇతి. దేవోఽపి యథా తే రోచత ఇతి త మాభాష్య గత్వా చ తన్నిర్దిష్టేన మార్గేణ నగరా ద్బహి రతిమహతో రోహిణద్రుమస్య కస్యచి న్మూలే క్షౌమావ

దాత్తసైకతే గఙ్గాతరఙ్గపవనపాతశీతలే తలే ద్విరదా దవతతార. ప్రథమ సమవతీర్ణే నాపహారవర్మణా చ స్వహస్తసత్వరసమీకృతే మాతఙ్గ ఇవ స్ఫటికమయ ఇవ భాగీరథీపులినమణ్డలే సుఖం నిషసాద.

తథా నిషణ్ణ శ్చ తముపహారవ ర్మార్థపాల ప్రమతి మిత్త్రగుప్త మన్త్రగుప్త విశ్రుతై, ర్మైథిలేన చ ప్రహారవర్మణా, కాశీభర్త్రా చ కామపాలేన, చమ్పేశ్వరేణ సింహవర్మణా, స హోపాగత్య ధన మిత్త్రః ప్రణిపపాత. దేవోఽపి హర్షావిద్ధ మభ్యుత్థితః 'కథం సమస్త ఏష మిత్త్రగణ స్సమాగతః! కో నా మాయ మభ్యుదయః.' ఇతి కృతయ థోచితోపచారా నుత్పీడితతరం పరిరేభే. కాశీపతిమైథిలాఙ్గరాజాం శ్చ సుహృన్నివేదితా॒ పితృవ దపశ్యత్ తై శ్చ హర్షకమ్పితపలితం సరభసో పగూఢః పర మభినననద. తతః ప్రవృత్తాసు ప్రతికథాసు ప్రియవయస్యగ ణానుయుక్తః స్వస్య చ సోమదత్తపుష్పోద్భవయో శ్చ చరిత మనువర్ణ్య సుహృదా మపి వృత్తాన్తంక్రమేణ శ్రోతుంకృతప్రస్తావ స్తాం శ్చ తదు క్తా వన్వయుఙ్క్త. తేషు ప్రథమః ప్రాహ స్మ కి లాపహారవర్మా.

ఇతి శ్రీమదాచార్యమహాకవిదణ్డినః కృతౌ దశకుమారచరితే

రాజవాహనచరితం నామ

ప్రథమ ఉచ్ఛ్వాసః

అపహారవర్మచరితం నామ ద్వితీయోచ్ఛ్వాసః.

దేవ, త్వయి తదావతీర్ణే ద్విజోపకారా యాసురవివరం, త్వదన్వేషణప్రసృతే చ మిత్త్రగణే, అహ మపి మహీ మట, న్నఙ్గేషు గఙ్గాతటే బహి శ్చమ్పాయాః కశ్చి దస్తి తపఃప్రభావోత్పన్నదివ్యచక్షు ర్మరీచి ర్నామ మహర్షి రితి కుతశ్చిత్సంలపతో జనసమాజా దుపలభ్య, అముతో బుభుత్సు స్త్వద్గతిం, త ముద్దేశ మగమమ్. న్యశామయం చ తస్మి న్నాశ్రమే కస్యచి చ్చూతపోతకస్య చ్ఛాయాయా మేక ముద్విగ్నవర్ణం తాపసమ్. అమునా చాతిథివ దుపచరితః క్షణం విశ్రాన్తః 'క్వాసౌ భగవా న్మరీచిః? తస్మా దహ ముపలిప్సుః ప్రసఙ్గప్రోషితస్య సుహృదో గతిమ్; ఆశ్చర్యజ్ఞానవిభవో హి స మహర్షి ర్మహ్యం విశ్రుతః.' ఇ త్యవాదిషమ్. అ థాసా వుష్ణ మాయతం చ నిశ్వ స్యాశంసత్.

ఆసీ త్తాదృశో ముని రస్మి న్నాశ్రమే. త మేకదా కామమఞ్జరీ నా మాఙ్గపుర్యవతంసస్థానీయా వారయువతి రశ్రుబిన్దుతారకితపయోధరా సనిర్వేద మభ్యేత్య కీర్ణశిఖణ్డాస్తీర్ణభూమి రభ్యవన్దిష్ట. తస్మి న్నేవ చ క్షణే మాతృప్రముఖ స్తద్దాసీవర్గ స్సానుక్రోశ మనుప్రధావిత స్తత్రై వావిచ్ఛిన్నపాత మపతత్. స కిల కృపాళు స్తం జన మార్ద్రయా గిరాఽఽశ్వాస్య స్వార్తికారణం తాం గణికా మపృచ్ఛత్. సా తు సవ్రీడేవ సవిషా దేవ సగౌర వేవ చాబ్రవీత్. 'భగవన్, ఐహికస్య సుఖస్య భాజనం జనోఽయ మాముష్మికాయ శ్రేయసీయా యార్త్యాభ్యుపపత్తివిత్తయో ర్భగవత్పాదయో ర్మూలం శరణ మభిప్రపన్నః' ఇతి. తస్యా స్తు జన న్యుదఞ్జలిః పలితశారశిఖణ్డబన్ధ స్పృష్టముక్తభూమి రభాషత.

భగవన్, అస్యాం మే దోష మేషా ఫ్లా దాసీ విజ్ఞాపయతి. దోష శ్చ మమ స్వాధికారానుష్ఠాపనమ్. ఏష హి గణికామాతు రధికారః.—

దుహితు ర్జన్మనః ప్రభృత్యే వాఙ్గక్రియా తేజో బలవర్ణ మేధా సంవర్ధనేన దోషాగ్ని ధాతుసామ్యకృతా మితాహారేణ శరీరపోషణమ్, ఆపఞ్చమా ద్వర్షా త్పితు ర ప్యనతిదర్శనం, జన్మదినేషు పుణ్యదినేషు చోత్సవో త్తరో మఙ్గళవిధిః, అధ్యాపన మనఙ్గ విద్యానాం సాఙ్గానాం, నృత్య గీత వాద్య నాట్య చిత్రాస్వాద్య గన్ధపుష్ప కలాసు లిపిజ్ఞానవచనకౌశలేషు చ సమ్యగ్వినయనం, శబ్దహేతు సమయ విద్యాసు వార్తామాత్రావబోధనమ్, ఆజీవజ్ఞానే క్రీడా కౌశలే సజీవనిర్జీవాసు చ ద్యూతకలా స్వభ్యన్తరీకరణమ్, అభ్యన్తరకలాసు వైశ్వాసికజనా ద్యత్నేన ప్రయోగగ్రహణం, యాత్రోత్సవాదిష్వా దరప్రసాధితాయాః స్ఫీతపరిబర్హాయాః ప్రకాశనం, ప్రసఙ్గవత్యాం సఙ్గీతాదిక్రియాయాం పూర్వసంగృహీతై ర్గ్రాహ్యవాగ్భి స్సిద్ధిలమ్భనం, దిఙ్ముఖేషు తత్తచ్ఛిల్పవిత్తకై ర్యశఃప్రఖ్యాపనం, కార్తాన్తికాదిభిః కల్యాణలక్షణోపఘోషణం, పీఠమర్ద విట విదూషకై ర్భిక్షుకీభి శ్చ నాగరికపురుషసమవాయేషు రూపశీలమాధుర్యప్రస్తావనా, యువజన మనోరథలక్ష్యప్రభూతాయాః ప్రభూతతమేన శుల్కే నావస్థాపనం, స్వతో రాగాన్ధాయ తద్భావదర్శనోన్మాదితాయ వా జాతిరూపవయోఽర్థశక్తిశౌచత్యాగదాక్షిణ్యశిల్పమాధుర్యోపపన్నాయ స్వతన్త్రాయ ప్రదానమ్, అధికగుణా యాస్వతన్త్రాయ ప్రాజ్ఞతమా యాల్పే నాపి బహువ్యపదేశే నార్పణమ్, అస్వతన్త్రేణ వా గాన్ధర్వసమాగమేన గురుభ్య శ్శుల్కాపహరణమ్, అలాభేఽర్థస్య కామస్వీకృతే స్వామి న్యధికరణే వా సాధనం, రక్తస్య హి దుహి త్రైకచారిణీవ్రతానుష్ఠాపనం, నిత్యనైమిత్తిక ప్రీతిదాయతయా హృతశిష్టానాం గమ్యధనానాం చిత్రై రుపాయై రపహరణమ్. అదదతా లుబ్ధప్రాయేణ చ విగృహ్యాసనమ్, ప్రతిహస్తిప్రోత్సాహనేన లుబ్ధస్య రాగిణ స్త్యాగశక్తిసంధుక్షణమ్, అసారస్య వాక్సంతక్షణై ర్లోకోపక్రోశనై ర్దుహితృనిరోధనై ర్వ్రీడోత్పాదనై రన్యాభియోగై రపమానై శ్చాపవాహనమ్, అర్థదై రనర్థప్రతిఘాతిభి శ్చానిన్ద్యై

రస్యై రనుబద్ధార్థా నర్థసంశయాన్ విచార్య భూయోభూయ స్సంయోజన మితి. గణికాయాశ్చ గమ్యం ప్రతి సజ్జ తేవ న సజ్జః? సత్యా మపి ప్రీతౌ న మాతు ర్మాతృకాయా వా శాసనాతివృత్తిః.—

ఏవం స్థితేఽనయా ప్రజాపతివిహితం స్వధర్మ ముల్లఙ్ఘ్య క్వచి దాగన్తుకే రూపమాత్రధనే విప్రయూని స్వైనైవ ధనవ్యయేన రమమాణయా మాసమాత్ర మత్యవాహి. గమ్యజన శ్చ భూయా నర్థయోగ్యః ప్రత్యాచక్షాణయాఽనయా ప్రకోపితః, స్వకుటుమ్బకం చావసాదితమ్. 'ఏషా కుమతి ర్నకల్యా ణీతి నివారయన్త్యాం మయి వనవాసాయ కోపా త్ప్రస్థితా. సా చేదియ మహార్యనిశ్చయా సర్వ ఏష జనో ఽత్రైవానన్యగతి రనశనేన సంస్థాస్యతే.—ఇ త్యవాదీత్

అథ సా వారయువతి స్తేన తాపసేన 'భద్రే, నను దుఃఖాకరోఽయం వనవాస, స్తస్య ఫల మపవర్గః స్వర్గో వా; ప్రథమ స్తు తయోః ప్రకృష్టజ్ఞానసాధ్యః ప్రాయో దుస్సంపాద ఏవ; ద్వితీయ స్తు సర్వస్యైవ సులభః కులధర్మానుష్ఠాయినః. త దశక్యారమ్భా దుపరమ్య మాతు ర్మతే వర్తస్వే' తి సానుకమ్ప మభిహితా. సా తు ప్రత్యవాదీత్. 'యది భగవత్పాదమూల మశరణం శరణ మస్తు మమ కృపణాయాః హిరణ్యరేతా ఏవ' ఇ త్యుదమనాయత. స తు ముని రనువిమృశ్య గణికామాతర మవదత్: 'సంప్రతి గచ్ఛ గృహాన్, ప్రతీక్షస్వ కానిచి ద్దినాని, యావ దియం సుకుమారా సుఖోపభోగసముచితా స త్యరణ్యవాసోద్వేజితా భూయోభూయ శ్చాస్మాభి ర్విబోధ్యమానా ప్రకృతా వేవ స్థాస్య తి.' ఇతి. త థేతి తస్యాః ప్రతియాతే స్వజనే, సా గణికా త మృషిమ లఘుభ_క్తి ర్ధౌతోద్గమనీయవాసినీ, నాత్యాదృతశరీరసంస్కారా, వనతరుపోతకాలవాలపూరణైః, ర్దేవతార్చనకుసుమోచ్చయోపచయప్రయాసై, రనేకవికల్పోపహారకర్మభిః, కామశాసనార్థే చ గన్ధ మాల్య ధూప దీప నృత్య గీత వాద్యాదిభిః క్రియాభి, రేకాన్తే చ త్రివర్గసంబన్ధినిభిః కథాభి,

రథ్యాత్మవాదై శ్చానురూపై, రల్పీయ స్యైవ కాలే నాన్వరజ్ఞయత్. ఏకదా చ రహసి ర క్తం త ముపలక్ష్య 'మూఢః ఖలు లోకో, య త్సహ ధర్మే ణార్థకామా వపి గణయతి!' ఇతి కించి దస్మయత. 'కథయ వాసు, కే నాంశే నార్థకామాతిశాయీ ధర్మ స్త వాభిప్రేతః?' ఇతి ప్రేరితా మరీచినా సా లజ్జామన్థర మారభ తాభిధాతుమ్.

ఇతః కిల జనా ద్భగవత స్త్రివర్గబలాబలజ్ఞానమ్.! అథవా త దపి ప్రకారా న్తరం దాసజనానుగ్రహస్య. భవతు, శ్రూయతామ్. నను ధర్మా దృతే ఽర్థకామయో రనుత్ప త్తి రేవ. తదనపేక్ష మేవ ధర్మో నివృ త్తి సుఖప్రసూతిహేతు, రాత్మనః సమాధానమాత్రసాధ్య శ్చ సోఽర్థకా మవ ద్బాహ్యసాధనేషు నాత్యాయతతే. త త్త్వదర్శనోపబృంహిత స్తు య థాకథంచి దనుష్ఠీయమానాభ్యాం నార్థకామాభ్యాం బాధ్యతే. బాధి తోఽపి చాల్పాయాసప్రతిసమాహిత స్త మపి దోషం నిర్హృత్య శ్రేయ సేఽప్యనల్పాయ కల్పతే. తథా హి, పితామహస్య తిలోత్తమాయా మభిలాషః, భవానీపతే ర్మునిపత్నీసహస్రదూషణం, పద్మనాభస్య షోడ శసహస్రా న్తఃపురవిహారః, ప్రజాపతే స్స్వదుహిత ర్యతిప్రణయప్రవృత్తిః, శచీపతే రహల్యాజారతా, శశాఙ్కస్య గురుతల్పగమనమ్, అంశుమా లినో బడబాలఙ్ఘనమ్, అనిలస్య కేసరికళత్రసమాగమః, బృహస్పతే రుత థ్యభార్యాభిసరణం, పరాశరస్య దాశకన్యాదూషణం, పారాశర్యస్య భ్రాతృదారసంగతిః, అత్రే ర్మృగీసమాగమ, ఇతి. అమరాణాం చ తేషు తేషు కార్యే ష్వాసురవిప్రలమ్భనాని జ్ఞానబలా న్న ధర్మపీడా మావ హన్తి. ధర్మపూతే చ మనసి నభ సీవ న జాతు రజోఽనుషజ్యతే. తన్మన్యే నార్థకామౌ ధర్మస్య శతతమీ మపి కలాం స్పృశత ఇతి.

శ్రు త్వైత దృషి రుదీర్ణరాగవృత్తి రభ్యధాత్. 'అయి విలా సిని, సాధు పశ్యసి న ధర్మ స్తత్త్వదర్శినాం విషయోపభోగే నోపరుధ్య త ఇతి. కిం తు జన్మనః ప్రభృ త్యర్థకామవార్తానభిజ్ఞా వయం. జ్ఞేయౌ చే

వా కింరూపా కింపరివారా కింఫలా వేతి.' సా త్వవాదీత్ "అర్థ స్తావ దార్జన వర్ధన రక్షణాత్మకః, కృషి పాశుపాల్య వాణిజ్య సంధి విగ్రహాది పరివార, స్తీర్థప్రతిపాదనఫల శ్చ కామ స్తు విషయాతిసక్తచేతసోః స్త్రీపుంసయో ర్నిరతిశయసుఖస్పర్శవిశేషః; పరివార స్తు తస్య యావ దిహ రమ్య ముజ్జ్వలం వస్తు; ఫలం పునః పరమాహ్లాదనం పరస్పరవిమ ర్దజన్మ స్మర్యమాణమధుర ముదీరితాభిమాన మనుత్తమసుఖ మపరోక్షం స్వసంవేద్య మేవ. త స్యైవ కృతే విశిష్టస్థానవర్తినః కష్టాని తపాంసి, మహాన్తి దానాని, దారుణాని యుద్ధాని, భీమాని సముద్ర లఙ్ఘనాదీని, మానవా స్సమాచరన్తి." ఇతి. నిశ మ్యైత న్నిమిత్తబలా న్ను, తత్పాట వా న్ను, స్వబుద్ధిమాన్ద్యా న్ను, స్వనియమా ననాదృత్య తస్యా మసౌ ప్రాసజత్. సా సుదూరం మూఢాత్మానం చ తం ప్రవహణేన నీత్వా పుర ముదారశోభయా రాజవీధ్యా స్వభవన మనైషీత్. అభూచ్చ ఘోషణా 'శ్వః కామోత్సవః' ఇతి.

ఉత్తరేద్యుః స్నాతానులిప్త మారచితముణ్డమాల నారబ్ధకామిజనవృత్తం నివృత్తస్వవృత్తాభిలాషం క్షణమాత్రే గతే తయా వినా దూయమానచిత్తం త మృషి మృద్ధిమతా రాజమార్గేణోత్సవసమాజే నీత్వా క్వచి దుపవనోద్దేశే యువతిశతపరివృతస్య రాజ్ఞ స్సన్నిధౌ సమాసదత్. తత్ర స్మితముఖేన తేన 'భద్రే, భగవతా సహ నిషీద.' ఇత్యాదిష్టా సవిభ్రమకృతప్రణామా సస్మితం న్యషీదత్. తత్ర కాచి దుత్థాయ బద్ధాఞ్జలి రుత్తమాఙ్గనా 'దేవ, జితా ఽనయా ఽహం, తద్దాస్య మద్యప్రభృత్యభ్యుపేతం మయా' ఇతి ప్రభుం ప్రాణంసీత్. విస్మయహర్షమూల శ్చ కోలాహలో లోక స్యోదజిహీత. హృష్టేన చ రాజ్ఞా మహార్హై రలంకారై ర్మహతా చ పరిబర్హేణానుగృహ్య విసృష్టా, వారముఖ్యాభిః పౌరముఖ్యై శ్చ గణశః ప్రశస్యమానా, స్వభవన మగత్వైవ త మృషి మభాషత: 'భగవన్, అయ మఞ్జలి, శ్చిర మనుగృహీతో ఽయం దాసీ

జనః, స్వార్థ ఇదానీ మనుష్ఠేయః.’ ఇతి. స తు రాగా దశనిహత ఇ త్యోద్భ్రి మ్యాబ్రవీత్. ‘ప్రియే, కి మేతత్ ? కుత ఇద మౌదాసీన్యమ్? క్వ గత స్తవ మ య్యసాధారణానురాగః?’ ఇతి. అథ సా సస్మిత మవాదీత్: ‘భగవన్, యయా ఉద్య రాజకులే మ త్తః పరాజయోఽభ్యుపేత స్తస్యా శ్చ మమ చ కస్మి న్ సంఘర్షే, మహర్షిం మరీచి మావర్జితవతీవ శ్లాఘస, ఇతి తయాఽహ మధిక్షిప్తా, దాస్యపణబన్ధేన చాస్మి న్నర్థే ప్రావ ర్తిషి. సిద్ధార్థా చాస్మి త్వత్ప్రసాదాత్.’ ఇతి. స తయా తథా ఉవధూతో దుర్మతిః కృతానుశయ శ్శూన్యవ న్న్యవ ర్తిష్ట. య స్త్వైవం కృత స్తపస్వీ త మేవ మాం మహాభాగ మన్యస్వ స్వశ క్తివిష క్తం రాగ ముద్ధృత్య త యైవ బన్ధక్యా మహ ద్వైరాగ్య మర్పితమ్. అచిరాదేవ శక్య ఆత్మా త్వదర్థసాధనక్షమః కర్తుమ్. అస్యా మేవ తావ ద్వసాఙ్గపుర్యాం చమ్పాయా మితి.

అథ తన్మనశ్చ్యుతతమస్స్పర్శభి యే వా స్తం రవి రగాత్. ఋషి ము క్త శ్చ రాగ స్సంధ్యాత్వే నాస్ఫురత్. తత్కథా ద త్తవై రాగ్యా ణీవ కమలవనాని సమకుచన్. అనుమతమునిశాసన స్త్వహ మను నై వ స హోపాస్య సంధ్యా, మనురూపాభిః కథాభి స్త మనుశయ్యా, నీతరాత్రిః, ప్రత్యున్మిష త్యుదయప్రస్థదావకల్పే కల్పద్రుమకిసలయావధీరి ణ్యరుణార్చిషి, తం నమస్కృత్య నగ రా యోదచలమ్. అదర్శం చ మార్గాభ్యాశవ ర్తినః క స్యాపి క్షపణకవిహారస్య బహి ర్వివి క్తే రక్తాశోకషణ్డే నిషణ్ణ మస్పృష్టసమాధి మాధిక్షీణ మగ్రగణ్య మనభిరూపాణాం కృపణవర్ణం క మపి క్షపణకమ్. ఉరసి చాస్య శిథిలితమలనిచయా న్ముఖా న్నిపతితా నశ్రుబిన్దూ నలక్షయమ్. అప్రాక్షం చా న్తికోపవిష్టః ‘క్వ తపః? క్వ చ రుదితమ్? న చే ద్రహస్య మిచ్ఛామి శ్రోతుం శోకహేతుమ్ ?’ ఇతి. సోఽబ్రూత.

సౌమ్య శ్రూయతామ్. అహ మస్యా మేవ చమ్పాయాం నిధిపాలితనామ్నః శ్రేష్ఠినో జ్యేష్ఠసూను ర్వసుపాలితో నామ. వైరూప్యా

న్మమ విరూపక ఇతి ప్రసిద్ధి రాసీత్. అన్య శ్చాత్ర సున్దరక ఇతి యథా
ర్థనామా కలాగుణై స్సమృద్ధో వసునా నాతిపుష్టో ఽభవత్. తస్య చ
మమ చ వపుర్వసునీ నిమిత్తీకృత్య వైరం వైరోపజీవిభిః పౌరధూర్తై
రుదపాద్యత. త ఏవ కదాచి దావయో రుత్సవసమాజే స్వయ ముత్పా
దిత మన్యోన్యావమానమూల మధిక్షేపవచనవ్యతికర ముపశమయ్య,
'న వపు ర్వసు వా పుంస్త్వమూల, మపి తు ప్రకృష్టగణికాప్రార్థ్యతా
వనో హి య స్స ప్రమాన్. అతో యువతిలలామభూతా కామమఞ్జరీ
యం కామయతే స హరతు సుభగపతాకామ్.' ఇతి వ్యవాస్థాపయన్.
అభ్యుపేత్యావాం ప్రాహిణువ తస్యై దూతాన్. అహ మేవ కి లాము
ష్యాః స్మరోన్మాదహేతు రాసమ్. ఆసీనయో శ్చావయో ర్మా మే వోప
గమ్య సా నీలోత్పలమయ మి వాపాఙ్గదా మాఙ్గే మమ ముఞ్చతీ తం జన
మపత్రపయా ఽధోముఖం వ్యధత్త. సుభగేన చ మయా స్వధనస్య స్వ
గృహస్య స్వగుణస్య స్వదేహస్య స్వజీవితస్య చ సై వేశ్వరీకృతా. కృత
శ్చాహ మనయా మలమల్లకశేషః హృతసర్వస్వ శ్చ తయాఽపవాహితః,
ప్రపద్య లోకోపహాసలక్ష్యతా, మక్షమ శ్చ ధిక్కృతాని పౌరవృద్ధానాం
సోఢు, మి హైవాయతనే మునినైకే నోపదిష్టవర్త్మా, సుకర ఏష
వేషో వేశనిర్గతానా మి త్యుదీర్ణవైరాగ్య స్తదపి కౌపీన మజహామ్.

అథ పునః సఙ్కీర్ణమలపఙ్కః ప్రబలకేశలుఞ్చనవ్యథః ప్రకృష్టత
మక్షుత్పిపాసాదిదుఃఖః స్థానాసనశయనభోజనేషు ద్విప ఇవ నవగ్రహో
బలవతీభి ర్యన్త్రణాభి రుద్వేజితః ప్రత్యవామృశమ్. 'అహ మస్మి ద్విజాతిః,
అస్వధర్మో మ మైష పాషణ్డపథావతారః, శ్రుతిస్మృతివిహితే నైవవర్త్మ
నా మమ పూర్వజాః ప్రావర్తన్త, మమ తు మన్దభాగ్యస్య నిన్ద్యవేష
మమన్దదుఃఖాయతనం హరిహరహిరణ్యగర్భాదిదేవతాపవాదశ్రవణానై
రన్తర్యాత్ప్రేత్యాపి నిరయఫల మఫలం విప్రలమ్భప్రాయ మీదృశ మిద
మధర్మవర్త్మ ధర్మవ దాచరణీయ మాసీత్.' ఇతి. ప్రత్యాకలితస్వదు

ర్ణయః పిణ్డీషణ్డం వివిక్త మేత దాసాద్య పర్యాప్త మశ్రు ముఞ్చామీతి.

శ్రుత్వా చైత దనుకమ్పమానో౽బ్రవమ్. 'భద్ర, క్షమస్వ కఞ్చి త్కాలం; మత్తైవ వస; నిజేన ద్యుమ్నే నాసా వేవ వేశ్యా యథా త్వాం యోజయిష్యతి తథా యతిష్యే. సన్త్యుపాయా స్తాదృశాః.' ఇత్యా శ్వాస్య తమ్, అభ్యుత్థితో౽హం, నగర మా విశ న్నేవ చోపలభ్య లోకవాదా ల్లుబ్ధసమృద్ధపూర్ణం పుర మితి, అర్థానాం నశ్వరత్వం ప్రదర్శ్య ప్రకృతిస్థా నమూ న్విధాస్యన్, కర్ణీసుతప్రహితే పథి మతి మకరవమ్. అనుప్రవిశ్య చ ద్యూతసమాజ మక్షధూర్తై స్సమగంసి. తేషాం పఞ్చ వింశతిప్రకారాసు సర్వాసు ద్యూతాశ్రయాసు కలాసు కౌశల, మక్ష భూమిహస్తాదిషు చాత్యన్తదురుపలక్షాణి కూటకర్మాణి, తన్మూలాని సావ లేపా న్యధిక్షేపవచనాని, జీవితనిరపేక్షాణి సంరమ్భవిచేష్టితాని, సభిక ప్రత్యయవ్యవహారా న్న్యాయబలప్రతాపప్రాయా నఙ్గీకృతార్థ సాధనక్ష మాన్, బలిషు సాన్త్వనాని, దుర్బలేషు భర్త్సితాని, పక్షరచనానైపు ణ్యమ్, ఉచ్చావచా న్యుపప్రలోభనాని, గ్లహప్రభేదవర్ణనాని, ద్రవ్యసం విభాగౌదార్య, మన్తరా న్తరా౽శ్లీలప్రాయాన్ కలకలా, నిత్యేతాని చాన్యాని చానుభవన్ నతృప్తి మధ్యగచ్ఛమ్. అహాసం చ కించి త్ప్రమా దదత్తశారే క్వచి త్కితవే ప్రతికితవ స్తు నిర్దహ న్నివ క్రోధతామ్రయా దృశా మా మభివీక్ష్య, 'శిక్షయసి రే ద్యూతవర్త్మ హాసవ్యాజేన? ఆస్తా మయ మశిక్షితో వరాకః. త్వయైవ తావ ద్విచక్షణేన దేవిష్యామి.' ఇతి, ద్యూతాధ్యక్షానుమత్యా వ్యత్యసజత్. మయా జిత శ్చాసౌ షోడశ సహస్రాణి దీనారాణామ్. తదర్ధం సభికాయ సభ్యేభ్య శ్చ దత్త్వా, అర్ధం స్వీకృత్యోదతిష్ఠమ్. ఉదతిష్ఠం శ్చ తత్రగతానాం హర్షగర్భాః ప్రశంసా లాపాః. ప్రార్థ్యమానసభికానురోధా చ్చ తదగారే౽భ్యవహారవిధి మకరవమ్. యన్మూల శ్చ మే దురోదరావతార స్స మే విమర్దకో నామ విశ్వాస్యతరం ద్వితీయం హృదయ మాసీత్.

తన్ముఖేన చ సారతః కర్మతశ్శీలతశ్చ సకల మేవ నగర మవధార్య, ధూర్జటికణ్ఠకల్మాష కాలతమే తమసి, నీలనివసనార్ధోరుకపరిహితో, బద్ధతీక్ష్ణకౌక్షేయకః, ఫణిముఖ కాకలీ సందంశక పురుషశీర్షక యోగచూర్ణ యోగవర్తికా మానసూత్ర కర్కటక రజ్జు దీపభాజన భ్రమరకరణ్డక ప్రభృత్యనేకోపకరణయుక్తో గత్వా, కస్యచి ల్లుబ్ధేశ్వరస్య గృహే సన్ధిం ఛిత్త్వా, పటభాససూక్ష్మచ్ఛిద్రాలక్షితాన్తర్గృహప్రవృత్తి, రవ్యథో, నిజ గృహ మి వానుప్రవిశ్య, నీవీం సారమహతీ మాదాయ నిరగామ్. నీల నీరదనికరపీవరతిమిరనిబిడితాయాం రాజవీథ్యాం ఝడితి శతహ్రదాసం పాత మివ క్షణ మాలోక మలక్షయమ్. అథాసౌ నగరదేవ తేవ నగర మోషరోషితా నిస్సంబాధవేలాయాం నిస్సృతా సన్నికృష్టా కాచి దున్మిషద్భూషణా యువతి రావిరాసీత్. 'కాసి వాసు? క్వ యాసి?' ఇతి సదయ ముక్తా సగద్గదా మా మవాదీత్.

" ఆర్య, పుర్యా మస్యా మర్యవర్యః కుబేరవల్లభనామా వసతి. అస్మ్యహం తస్య కన్యా. మాం జాతమాత్రాం ధనమిత్రనామ్నేఽత్రత్యాయైవ కస్మైచి దిభ్యకుమారా యాన్వజానా ద్భార్యాం మే పితా. స పున రముష్మి న్నత్యుదారతయా పిత్ర్యో రన్తే విత్తై ర్నిజైః క్రీత్వైవార్థివర్గా ద్దారిద్ర్యం దరిద్రతి సతి, అథ ఉదారక ఇతి చ ప్రీతలోకాధిరోపితాపర శ్లాఘ్యనామని, వారయ త్యేవ తస్మిన్, మాం తరుణీభూతా మధన ఇత్యదత్త్వా, అర్థపతినామ్నే కస్మైచి దితరస్మై యథార్థనామ్నే సార్థవాహాయ దిత్సతి మే పితా. త దమఙ్గల మద్య కిల ప్రభాతే భా వీతి జ్ఞాత్వా, ప్రాగేవ ప్రియతమదత్తసంకేతా వఞ్చితస్వజనా నిర్గత్య, బాల్యాభ్యస్తేన వర్త్మనా మన్మథాభిసరా తదగార మభిసరామి. త న్మాం ముఞ్చ గృహాణైత ద్భాణ్డమ్." ఇత్యున్ముచ్య మహ్య మర్పితవతీ. దయమాన శ్చాహ మబ్రవమ్. ఏహి సాధ్వి త్వాం నయై త్వత్ప్రియతమ మితి త్రిచతురాణి పదా న్యుదచలమ్. ఆపత చ్చ దీపికాలోకపరిలుప్యమానతిమిరభారం యష్టి

కృపాణపాణి నాగరికబల మనల్పమ్. ప్రవేపమానాం కన్యకా మవదమ్: "భద్రే, మాభైషీః; అ స్త్యసిద్వితీయో మే బాహుః; రపితు మృదు రయ ముపాయ స్త్వదపేక్షయా చిన్తితః. శయేఽహం భావితవిషవేగవిక్రియః. త్వయాఽప్యమీ వాచ్యాః 'నిశి వయ మిమాం పురీం ప్రవిష్టాః; దష్ట శ్చ మ మైష నాయకో దర్వీకరేణాముష్మి న్సభాగృహకోణ ఏవ. యది వః కశ్చి న్మన్త్రవి త్కృపాలు స్స ఏవ త మనుజీవయ న్మమ ప్రాణా నాహరే దనాథాయాః' ఇతి." సాఽపి బాలా గత్యన్తరాభావా ద్భయ గద్గదస్వరా బాష్పదుర్దినాక్షీ బద్ధవేపథుః కథంకథ మపి గత్వా మదుక్త మన్వతిష్ఠత్. అశయిషి చాహం భావితవిషవిక్రియః. తేషు కశ్చి న్నరేన్ద్రాభిమానీ మాం నిర్వర్ణ్య ముద్రాతన్త్రమన్త్రధ్యానాదిభి శ్చోపక్రమ్య కృతార్థో 'గత ఏ వాయం కాలదష్ట; స్తథా హి; స్తబ్ధా శ్యావవర్ణ మఙ్గం, రుద్ధా దృష్టిః, శాన్త ఏ వ శ్వాసః. శుచాఽలం వాసు, శ్వోఽగ్ని సాత్కరిష్యామః. కోఽతివర్తేత దైవమ్?' ఇతి స హేతరైః ప్రాయాత్.

ఉత్థిత శ్చాహ ముదారకాయ తాం నీత్వాఽబ్రవమ్. 'అహ మస్మి కోఽపి తస్కరః; త్వద్గతే నైవ చేతసా సహాయభూతేన త్వా మిమా మభిసరన్తీ మన్తరోపలభ్య, కృపయా త్వత్సమీప మనైషమ్. భూషణ మిద మస్యాః.' ఇ త్యంశుపటలపాటితధ్వాన్తజాలం త ద స్యార్పితవాన్. ఉదారక స్తు త దాదాయ సలజ్జం చ సహర్షం చ ససంభ్రమం చ మా మభాషత. "ఆర్య, త్వ యై వేయ మస్యాం నిశి ప్రియా మే దత్తా, వా క్చ పున ర్మ మాపహృతా. తథా హి, న జానే వక్తుం త్వత్కృ మైఽత దద్భుత మితి. నను తే స్వశీల మద్భుతవ త్ప్రతిభాతి. నైవ మస్యే నాపి కృతపూర్వ మితి ప్రతినియ తైవ వస్తుశక్తిః. న హి త్వ య్యాన్యదీయా లోభాదయః. త్వ యాద్య సాధు శోస్మి లి తేతి త త్ప్రియ స్త్వత్పూర్వా వదానేభ్యో న రోచతే. దృష్ట మిదానీ మౌదార్యస్వరూప మితి. త్వదా శయ మననుమాన్య న యుక్తో నిశ్చయః. త్వయాఽమునా సుకృతేన క్రీతో

ఽయం దాసజన ఇతి, అసార మతిగరీయసా క్రీతా సీతి స తే ప్రజ్ఞాధిక్షేపః న ప్రియాదానస్య ప్రతిదాన మిదం శరీర మితి, తదలాభే నిధనోన్ముఖ మిద మపి త్వయైవ దత్తమ్. అద్యప్రభృతి భర్తవ్యోఽయం దాసజనః." ఇతి మమ పాదయో రపతత్. ఉత్థాప్య చైన మురసోపశ్లిష్యాభాషిషి 'భద్ర, కోఽద్య తే ప్రతిపత్తిః?' ఇతి.

సోఽభ్యధత్త-'న శక్నోమి చైనా మత్ర పితు రనభ్యనుజ్ఞయోపయమ్య జీవితుమ్ అతోఽస్యా మేవ యామిన్యాం దేశ మిమం జిహాసామి. కో వాఽహం యథా త్వ మాజ్ఞాపయసి.' ఇతి. అథ మయోక్తమ్-'అస్త్యేతత్; స్వదేశో దేశాన్తర మితి నేయం గణనా విదగ్ధస్య పురుషస్య; కిం తు బాలేయ మనల్పసౌకుమార్యా; కష్టాః ప్రత్యవాయభూయిష్ఠాశ్చ కాన్తారపథాః. శైథిల్య మివ కించి త్ప్రజ్ఞాసత్త్వయోరనర్థే నేదృశేన సమ్భావ్యతే. తత్సహానయా సుఖ మిహైవ వస్తవ్యమ్. ఏహి నయావైనాం స్వావాసమ్.' ఇతి. అవిచారానుమతేన తేన సద్య ఏవైనాం తద్గృహ ముపసృత్య, తయైవాపసర్పభూతయా తత్ర మృద్భాణ్డావశేష మచోరయావ. తతో నిష్పత్య క్వచి న్ముషితకం నిధాయ, సముచ్ఛలన్తౌ నాగరికపురుషసంపాతే మార్గపార్శ్వశాయినం కంచి న్మత్తవారణ ముపరిపురుష మాక్రమ్యాధ్యారోహావ. గ్రైవేయకప్రోతపాదయుగళేన మయోత్థాప్యమాన ఏవ పాతితాధోరణపృథులోరస్స్థలపరిణతః పురీతల్లతాపరీతదన్తకాణ్డః స రక్షికబల మక్షిణోత్. అధ్వంసయావ చామునైవార్థపతిభవనమ్. అపవాహ్య చ క్వచన జీర్ణోద్యానే శాఖాగ్రాహికయాఽవాతరావ. స్వగృహం గతౌ చ స్నాతౌ శయన మధ్యశిశ్రియావ.

తావ దేవోదగా దుదధే రుదయాచలేన్ద్రపద్మరాగశృఙ్గకల్పం కల్పద్రుమహేమపల్లవాపీడపాటలం పతఙ్గమణ్డలమ్. ఉత్థాయ చ ధౌత వక్త్రౌ ప్రగేతనాని మఙ్గళా న్యనుష్ఠాయాస్తత్కార్త్స్న్యతుములం పుర మను

చరన్తా వశృణుమ పరవధూగృహేషు కోలాహలమ్. అథార్థై రర్థపతిః కుబేరదత్త మాశ్వాస్య కులపాలికావివాహం మాసావధిక మకల్పయత్. ఉపహ్వరే పున రశిక్షయం ధనమిత్రమ్.

ఉపతిష్ఠ సక్షే, ఏకాన్త ఏవ చర్మరత్నభస్త్రికా మిమాం పురస్కృత్యాజ్గరాజ మాచక్ష్వ:—"జానా త్యేవ దేవో నైకకోటిసారస్య వసుమిత్రస్య మాం ధనమిత్రం నామైకపుత్రమ్. సోఽహం మూలహరత్వా మేత్యార్థివర్గా దస్మ్యవజ్ఞాతో, మదర్థ మేవ సంవర్ధితాయాం కులపాలికాయాం మద్దారిద్ర్యదోషా త్పునః కుబేరదత్తేన దుహిత రర్థపతయే దిత్సితాయా ముద్వేగా దుజ్ఝితు మసూ నుపహ్వారికం జరద్వన మవగాహ్య కణ్ఠన్యస్తశస్త్రికః కేనాపి జటాధరేణ నివా ర్యైవం పృష్టః 'కిం తే సాహసస్య మూలమ్?' ఇతి. మ యోక్తమ్ 'అవజ్ఞా సౌన్దర్యం దారిద్ర్యమ్,' ఇతి. స పున రేవం కృపాళు రన్వగ్రహీత్: 'తాత, మూఢోఽసి, నాన్య త్పాపిష్ఠతమ మాత్మత్యాగాత్; ఆత్మాన మాత్మనాఽనవసా ద్యైవ హ్యుద్ధరన్తి సన్తః. సన్త్యుపాయా ధనార్జనస్య బహవః; నైక శ్ఛిన్నకణ్ఠప్రతిసన్ధానపూర్వస్య ప్రాణలాభస్య. కి మనేన సోఽస్మ్యహం మన్త్రసిద్ధః, సాధితేయం లక్షగ్రాహిణీ చర్మరత్నభస్త్రికా; చిర మహ మస్యాః ప్రసాదాత్కామరూపేషు కామప్రదః ప్రజానా మవాత్సమ్. మత్సరిణ్యాం జరసి భూమిస్వర్గ మత్రోద్దేశే ప్రవేక్ష్య న్నాగత, స్త్వ మిమాం ప్రతిగృహాణ. మదన్యత్ర చేయం వణిగ్భ్యో వారయోషిన్ముఖ్యాభ్యో వాదుగ్ధే ఇతి హి తద్గతా ప్రతీతిః. కిం తు యత్సకాశా దన్యాయాపహృతం తస్మై ప్రత్యర్పణీయం, న్యాయార్జితం తు దేవబ్రాహ్మణేభ్య స్త్యాజ్యమ్. అథేయం దేవ తేన శుచౌ దేశే నివేశ్యార్చ్యమానా ప్రాతః ప్రాత స్సువర్ణపూర్ణైవ దృశ్యతే. స ఏష కల్పః.' ఇతి. బద్ధాఞ్జలి రహ మతిష్ఠమ్. బద్ధాఞ్జలయే మహ్య మేనాం దత్త్వా కి మపి గ్రావచ్ఛిద్రం ప్రావిశత్. ఇయం చ రత్నభూతా చర్మభస్త్రికా దేవా యానివేద్య నోపజీవ్యే త్యానీతా. పరం తు దేవః ప్ర

మాణమ్." ఇతి. రాజా చ నియత మేవ వక్ష్యతి 'భద్ర, ప్రీతోఽస్మి, గచ్ఛ యథేచ్ఛ, మేనా ముపభుఙ్క్ష్వే' తి. భూయ శ్చ బ్రూహి 'యథా న కశ్చి దేనాం ముష్ణాతి తథాఽనుగృహ్యతా మి'తి. త ద ప్యవశ్య మసా వభ్యుపేష్యతి. తతః స్వగృహ మేత్య యథో క్త మర్థత్యాగం కృత్వా దినే దినే వరివస్యమానాం స్తేయలబ్ధై రర్థై ర్భక్త మాపూర్య ప్రాహ్ణే లోకాయ దర్శయిష్యసి. తతః కుబేరద త్త స్తృణాయ మత్వాఽర్థపతి మర్థలుబ్ధః కన్యకయా స్వయ మేవ త్వా ముపస్థాస్యతి. అథ కుపితోఽర్థపతి ర్వ్యవహర్తు మర్థగర్వా దభియోక్ష్యతే. తం చ భూయ శ్చిత్రై రుపాయైః కౌపీనావ శేషం కరిష్యావః. స్వకం చ చౌర్యం తే నై వాభ్యుపాయేన సుప్రచ్ఛన్నం భవిష్య తీతి. హృష్ట శ్చ ధనమిత్రో యథో క్త మన్వతిష్ఠత్. తదహ రేవ మన్ని యోగా ద్విమర్దకో ఽర్థపతి సేవాభియు క్త స్త స్యోదారకే వైర మభ్యవర్ధయత్. అర్థలుబ్ధ శ్చ కుబేరద త్తో నివృ త్త్యార్థపతే ర్ధనమిత్రా యైవ తనయాం సానునయం ప్రాదిత్సత్. ప్రత్యబధ్నా చ్చార్థపతిః.

ఏ ష్వేవ దివసేషు 'కామమఞ్జర్యాః స్వసా యవీయసీ రాగమఞ్జరీ నామ పఞ్చవీరగోష్ఠే సఙ్గీతక మనుష్ఠాస్య తీతి సాన్ద్రాదర స్సమాగమత్ నాగరజనః. స చాహం సహ సఖ్యా ధనమిత్రేణ తత్ర సన్న్యధిషి. ప్రవృత్త నృత్తాయాం చ తస్యాం ద్వితీయం రఙ్గపీఠం మ మాభూ న్మనః. తద్దృష్టివిభ్ర మోత్పలవనసత్త్రిపాశ్రయ శ్చ పఞ్చశరో భావరసానాం సామగ్ర్యా సముదితబలో మా మతిమాత్ర మవ్యథయత్. అత్రాసౌ నగర దేవ తేవ నగరమోషరోషితా లీలాకటాక్షమాలాశృఙ్ఖలాభి ర్నీలోత్పలపలాశశ్యామలాభి ర్మా మబధ్నాత్. నృత్తోత్థితా చ సా సిద్ధిలాభశోభినీ కిం, విలాసా త్కి, మభిలాషా త్కి, మస్మా దేవ న జానే ఽసకృ న్మాం సఖీభి ర ప్యనుపలక్షితే నాపాఙ్గప్రేక్షితేన సవిభ్రమారేచితభ్రూలత మభివీక్ష్య, సాపదేశం చ కించిదావిష్కృతదశనచన్ద్రికం స్మిత్వా, లోక లోచనమాన సాను

యాతా ప్రాతిష్ఠత. సోఽహం స్వగృహ మేత్య దుర్నివార రాగోత్కణ్ఠ యా దూరీకృతాహారస్పృహః శిరశ్శూలస్పర్శ మపదిశ్య వివిక్తే తల్పే ముక్తై రవయవై రశయిషి. అతినిష్ణాత శ్చ మదనతన్త్రే మా మభ్యు పేత్య ధనమిత్రో రహ స్యకథయత్.

సఖే, సా ధన్యా గణికాదారికా, యా మేవం భవన్మనో ఽభిని విశతే; తస్యా శ్చ మయా సులక్షితా భావవృత్తిః. తా మ ప్యచిరా దయుగ్మశర శ్శరశయనే శాయయిష్యతి. స్థానాభినివేశినో శ్చ వా మయత్నసాధ్య స్సమాగమః. కిం తు సా కిల వారకన్యకా గణికాస్వ ధర్మప్రతీపగామినా భద్రోదారే ణాశయేన సమగిరత-'గుణశుల్కా ఽహం న ధనశుల్కా; న చ పాణిగ్రహణా దృతేఽపి భోగ్యం యౌవ నమ్;' ఇతి. త చ్చ ముహుః ప్రతిషి ధ్యాకృతార్థా తద్భగినీ కామమ ఞ్జరీ తన్మాతా చ మాధవసేనా రాజాన మశ్రుకణ్ఠ్యౌ వ్యజిజ్ఞపతామ్. 'దేవ యుష్మద్దాసీ రాగమఞ్జరీ రూపానురూపశీలశిల్పకౌశలా పూరయి ష్యతి మనోరథా ని త్యాసీ దస్మాకం మహ త్యాశా. సాఽద్య మూల చ్ఛిన్నా; య దియ మతిక్రమ్య స్వకులధర్మ మర్థనిరపేక్షా గుణేభ్య ఏవ స్వం యౌవనం విచిక్రీషతే, కులస్త్రీవృత్త మే వానుతిష్ఠాసతి. ఏవం సతి, సా చే దియం దేవపాదాజ్ఞయాఽపి తావ త్ప్రకృతి మాపద్యేత, తదా పేశలం భవేత్.' ఇతి. రాజ్ఞా చ తదనురోధా త్తథాఽనుశిష్టా స త్య ప్యనాశ్రవైన సా య దాసీత్, తదాఽస్యాః స్వసా మాతా చ రుదితనిర్బన్ధేన రాజ్ఞే సమగిరేతాం 'యది కశ్చి ద్భుజఙ్గోఽస్మదిచ్ఛయా వి నైనాం బాలాం విలోభ్య నాశయిష్యతి, స తస్కరవ ద్వధ్యః' ఇతి. తదేవం స్థితే, ధనా దృతే న తత్స్వజనోఽనుమన్యతే, న తు ధనదా యాసా వభ్యుపగచ్ఛ తీతి, విచిన్త్యోఽత్రాభ్యుపాయః.

అథ మ యోక్తం 'కి మత్ర చిన్త్యమ్? గుణై స్తా మావర్జ్య గాఢ మర్థై స్తత్స్వజనం తోషయిష్యామి.' ఇతి. తత శ్చ కాఞ్చిత్ కామ

మఞ్జర్యాః ప్రధానదూతీం ధర్మరక్షితాం నామ శాక్యభిక్షుకీం చీవరపిణ్డదానాది నోపసంగృహ్య తన్ముఖేన తయా బన్ధక్యా పణబన్ధ మకరవమ్, 'అజినరత్న ముదారకా న్ముషిత్వా మయా తుభ్యం దేయం, యది ప్రతిదానం రాగమఞ్జరీ' ఇతి సోఽహం ప్రతిపన్నాయాం చ తస్యాం తథా త మర్థం సమ్పాద్య, మద్గుణోన్మాదితాయా రాగమఞ్జర్యాః కరకిసలయ మగ్రహీషమ్ యస్యాం చ నిశి చర్మరత్న స్తేయవాద స్తస్యాః ప్రారమ్భి, కార్యాన్తరాపదేశేన సమాహూతేషు శృణ్వత్స్వేవ నాగరముఖ్యేషు, మత్ప్రణిధి ర్విమర్దకోఽర్థపతిగృహ్యో నామ భూత్వా ధనమిత్త్ర ముల్లఙ్ఘ్య బహ్వతర్జయత్. ఉక్తం చ ధనమిత్త్రేణ 'భద్ర, క స్తవార్థో య త్పరస్య హేతో ర్మా మాక్రోశసి? న స్మరామి స్వల్ప మపి త వాపకారం మయా కృతమ్.' ఇతి. స భూయోఽపి తర్జయ న్నివాబ్రవీత్: 'స ఏష ధనగర్వో నామ య త్పరస్య భార్యాం శుల్కక్రీతాం పున స్తత్పితరా ద్రవ్యేణ విలోభ్య స్వాం చికీర్షసి. బ్రవీషి చ స ఏష 'క స్తవాపకారో మత్కృత?' ఇతి. న తు ప్రతీత మే వైత త్సార్థవాహ స్యార్థపతే ర్విమర్దకో బహిశ్చరాః ప్రాణా ఇతి. సోఽహం తత్కృతే ప్రాణా నపి పరిత్యజామి; బ్రహ్మహత్యా మపి న పరిహరామి. మ మైకరాత్రజాగరప్రతీకార స్తు వైష చర్మరత్నాహంకారదాహజ్వరః' ఇతి. తథా బ్రువాణశ్చ పౌరముఖ్యై స్సామర్షం నిషిధ్యాపవాహితో గతోఽభూత్. ఇయం చ వార్తా కృత్రిమార్తినా ధనమిత్త్రేణ చర్మరత్ననాశ మాదా వుపక్షిప్య పార్థివాయ నివేదితా. స చార్థపతి మాహూయా యోపహ్వరే పృష్టవాన్ 'అఙ్గ, కి మస్తి కశ్చి ద్విమర్దకో నా మాత్రభవతః?' ఇతి. తేన చ మూఢాత్మనా 'అస్తి దేవ, పరమం మిత్త్రం, క శ్చ తే నార్థః?' ఇతి కథితమ్. రాజ్ఞోక్తమ్ 'అపి శక్నోషి త మాహ్వాతుమ్?' ఇతి. 'బాఢ మస్మి శక్తః,' ఇతి నిర్గత్య స్వగృహే వేశవాటే ద్యూతసభాయా మాపణే చ నిపుణ మన్విష్యన్, నోపలబ్ధవాన్. కథం చోపలభేత స వరాకః? స ఖలు విమర్దకో మద్గ్రాహిత

త్వదభిజ్ఞానచిహ్నా మన్నియోగా త్త్వదన్వేషణా యోజ్జయినీం తదహరేవ ప్రాతిష్ఠత. అర్థపతి స్తుత మదృష్ట్వా, తత్కృత మపరాధం నామాత్మసంబన్ధీతి మత్వా, మోహా ద్భయా ద్వా ప్రత్యాఖ్యాయ, పునర్ధనమిత్త్రేణ విభావితేన కుపితేన రాజ్ఞా నిగృహ్య నిగళబన్ధన మనీయత.

తే ష్వేవ దివసేషు విధికల్పేన చర్మరత్నం దోగ్ధుకామా కామమఞ్జరీ, పూర్వదుగ్ధం కృపణీభూతం విరూపకం రహ స్యుపసృత్య, తతో ఽపహృతం సర్వ మర్థజాతం తస్మై ప్రత్యర్ప్య, సప్రత్యయం చ బహ్వనునీయ, ప్రత్యగమత్. సో ఽపి కథఞ్చి న్నిర్గ్రన్థికగ్రహా న్మోచితాత్మా మదనుశిష్టో హృష్టతమః స్వధర్మ మేవ ప్రత్యపద్యత. కామమఞ్జ ర్యపి కతిపయై రేవాహోభి రశ్మన్తక శేష మజినరత్నదోహాశయా స్వ మభ్యుదయ మకరోత్. అథ మత్ప్రియుక్తో ధనమిత్త్రః పార్థివం మిథో వ్యజ్ఞాపయత్: 'దేవ, యేయం గణికా కామమఞ్జరీ లోభోత్కర్షా ల్లోభమఞ్జ రీతి లోకప్రక్రోశపాత్ర మాసీత్, సాఽద్య ముసలోలూఖలా న్యపి నిరపేక్షం త్యజతి. త న్మన్యే మచ్చర్మరత్నలాభహేతు, తస్య ఖలు కల్ప స్తాదృశః; వణిగ్భ్యో వారముఖ్యాభ్య శ్చ వా దుగ్ధే, నాన్యేభ్య ఇతి హి తద్గతా ప్రతీతిః. అతో ఽముష్యా మస్తి మే శఙ్కా' ఇతి. సా సద్య ఏవ రాజ్ఞా సహ జనన్యా సమాహూయత. వ్యథితవర్ణే నేవ మయోపహ్వరే కథితమ్: 'నూనమార్యే, సర్వస్వత్యాగా దతిప్రకాశా దాశఙ్కనీయ శ్చర్మరత్నలాభః. తదనుయోగాయాద్య రాజేన సమాహూయసే. భూయోభూయ శ్చ నిర్బన్ధయా త్వయా నియతం మస్మి తదాగతిత్వే నాహ మపదేశ్యః. తత శ్చ మే భావీ చిత్రవధః. మయి చ మృతే న జీవిష్య త్యేవ తే భగినీ. త్వం చ నిస్స్వీభూతా, చర్మరత్నం చ ధనమిత్త్ర మేవ ప్రతిభజిష్యతి. త దియ మాపత్సమన్తతో ఽనర్థానుబన్ధినీ. తత్కి మత్ర ప్రతివిధేయమ్?' ఇతి. తయా తజ్జనన్యా చాశ్రూణి విసృజ్యోక్తమ్: 'అస్త్యే వైత దస్మద్బాలిశ్యా న్నిర్భిన్నప్రాయం రహస్యమ్. రాజ్ఞ శ్చ నిర్బన్ధాత్ ద్విస్

త్రిశ్చతు ర్నిహన్ను త్త్యాపి నియత మాగతి రపదేశ్యైవ చోరితస్య త్వయి. త్వయి చ వ్యపదిష్టే సర్వ మస్మత్కుటుమ్బ మవసీదేత్. అర్థపతౌ చ తద యశో రూఢమ్. అఙ్గపురప్రసిద్ధం చ తస్య కీనాశ స్యాస్మాభి స్సఙ్గతమ్. అము నైత దస్మభ్యం దత్తమి త్యపదిశ్య వర మాత్మా గోపాయితుమ్.' ఇతి మా మభ్యుపగమయ్య రాజకుల మగమతామ్. రాజ్ఞానుయుక్తే చ 'నైష న్యాయో వేశకులస్య య ద్దాతు రపదేశః; న హ్యర్థై ర్న్యాయార్జితై రేవ పురుషా వేశ ముపతిష్ఠన్తి,' ఇతి. ఇ త్యసకృ దతిప్రణుద్య కర్ణనాసాచ్ఛేదోపక్షేపభీషితాభ్యాం దగ్ధబన్ధకీభ్యాం స ఏవ తపస్వీ తస్కర త్వే నార్థపతి రగ్రాహ్యత. కుపితేన చ రాజ్ఞా తస్య ప్రాణే షూద్యతో దణ్డః ప్రాఞ్జలినా ధనమిత్త్రే ణైవ ప్రత్యషిధ్యత: 'ఆర్య, మార్యదత్త ఏష వరో వణిజామ్, య దీదృశే ష్వపరాధే ష్వసుభి రవియోగః. యది కుపితోఽసి హృతసర్వస్వో నిర్వాసనీయః పాప ఏషః.' ఇతి. తన్మూలా ద్ధనమిత్త్రస్య కీర్తి రప్రథత. అప్రీయత చ భర్త్రా. పటచ్చరచ్ఛేదశేషోఽర్థపతి రర్థమత్త స్సర్వపౌరజనసమక్షం నిరవాస్యత. తస్య ద్రవ్యాణాం కేనచి దవయవేన సా వరాకీ కామమఞ్జరీ చర్మరత్నమృగతృష్ణికాపవిద్ధసర్వస్వా సానుకమ్పం ధనమిత్త్రాభిచోదితేన భూపే నాన్వగృహ్యత. ధనమిత్త్ర శ్చాహాని గుణిని కులపాలికా ముపాయంస్త. త దేవం సిద్ధసంకల్పో రాగమఞ్జరీగృహం హేమరత్నపూర్ణ మకరవమ్.

అస్మింశ్చ పురే లుబ్ధసమృద్ధవర్గ స్తథా ముషితః యథా కపాలపాణిః స్వై రేవ ధనై ర్మద్విశ్రాణితైః సమృద్ధీకృత స్యార్థివర్గస్య గృహేషు భిక్షార్థ మభ్రమత్. న హ్యల మతినిపుణోఽపి పురుషో నియతిలిఖితె లేఖా మతిక్రమితుమ్. యతోఽహ మేకదా రాగమఞ్జర్యాః ప్రణయకోపప్రశమనాయ సానునయం పాయిపితాయాః ప్రణయసమర్పిత ముఖమధుగణ్డూష మాస్వాద మాస్వాదం మదే నాస్పృశ్యే. శీలం హి మదోన్మాదయో రమార్గే ణాప్యుచితకర్మ స్వేవప్రవర్తనమ్. య దహ ముషో

థమదో 'నగర మిద మహ మేక యైవ శర్వర్యా నిర్ధనీకృత్య త్వద్భవనం పూరయేయమ్,' ఇతి ప్రవ్యథితప్రియతమాప్రణామాఞ్జలిశపథశతాతివర్తీ మత్తవారణ ఇవ రభసచ్ఛిన్నశృఙ్ఖలః కయాఽపి ధాత్ర్యా శృగాలికాఖ్యయాఽనుగమ్యమానో నాతిపరికరో ఽసిద్వితీయో రంహసా పరే ణోదచలమ్. అభిపతతోఽపి నాగరికపురుషా నశఙ్క మే వావగాహ్య తస్కర ఇతి తై రభిహన్యమానో నాతిప్రకుపితః క్రీడ న్నివ మదానసన్నహస్తపాతితేన నిస్త్రింశేన ద్విత్రా నేవ హత్వా ఽవఘూర్ణమానతామ్రదృష్టి రపతమ్. అనన్త రమార్తరవా న్విసృజన్తీ శృగాలికా మ మాభ్యాశ మగమత్. అబధ్యే చాహ మరిభిః. ఆపదా తు మదాపహారిణ్యా సద్య ఏవ బోధిత సత్త్వోపజాతయా ప్రతిభయా వ్యచీచరమ్:- 'అహో మ మేయం మోహమూలా మహ త్యాప దాపతితా. ప్రసృతతరం చ సఖ్యం మయా సహ ధనమిత్త్రస్య, మత్పరిగ్రహత్వం చ రాగమఞ్జర్యాః; మదేనసా చ తౌ ప్రోర్ణుతౌ ధ్రువ నియతం నిగ్రాహయిష్యేతే. త దియ మిహ ప్రతిపత్తి ర్యయాఽనుష్ఠీయమానయా మన్నియోగత స్తౌ పరిత్రాస్యేతే, మాం చ కదాచి దనర్థా దిత స్తారయిష్యతః.' ఇతి క మ ప్యుపాయ మాత్మన్యేవ నిర్ణీయ శృగాలికా మవాదిషమ్:- 'అపేహి జరతికే, యా తా మర్థలుబ్ధాం దగ్ధగణికాం రాగమఞ్జరికా మజినరత్నమత్తేన శత్రుణా మే మిత్త్రచ్ఛద్మనా ధనమిత్త్రేణ సఙ్గమితవతీ, సా హతాఽసి తస్య పాపస్య చర్మరత్నమోషా ద్దుహితు శ్చ తే సారాభరణాపహారా దహ మద్య నిశ్శల్య ముత్సృజేయం జీవిత మి' తి. సా పున రుద్ఘటితజ్ఞా పరమధూర్తా సాస్రుగద్గద ముదఞ్జలి స్తా న్పురుషా న్సప్రణామ మాసాదితవతీ, సామపూర్వం మమ పురస్తా దయాచత: 'భద్రకాః, ప్రతీక్ష్యతాం కఞ్చిత్కాలం, యావ దస్మా దస్మదీయం సర్వం ముషిత మర్థజాత మవగచ్ఛేయ మి' తి. త థేతి తైః ప్రతిపన్నే, పున రస్మత్సమీప మాసాద్య, 'సౌమ్య, క్షమస్వాస్య దాసీజన స్యైక మపరాధమ్. అస్తు స కామం త్వత్కళత్రాభి

మర్త్సి వైరాస్పదం ధనమిత్రేః; స్మరంస్తు చిరకృతాం తే పరిచర్యా మను గ్రహీతు మర్హాసి దాసీం రాగమఞ్జరీమ్. ఆకల్పసాగో హి రూపాజీవ్యా జనః. త ద్బ్రూహి క్వ నిహిత మస్యా భూషణమ్?' ఇతి పాదయో రప తత్. తతో దయమాన ఇ వాహ మబ్రవమ్ 'భవతు, మృత్యుహ స్తవర్తినః కిం మ మాముష్యా వైరానుబన్ధేన?' ఇతి. త ద్బ్రూవ న్నివ కర్ణ ఏ వైనా మశిక్షయ, మేవ మేవం ప్రతిపత్తవ్య, మితి. సా తు ప్రతి పన్నార్థా 'జీవ, చిరం ప్రసీదన్తు తే దేవతాః, దేవ్యాఽప్యఙ్గరాజః పౌరుష ప్రీతో మోచయతు త్వామ్. ఏ తే ఽపి భద్రముఖా స్త వ దయన్తామ్.' ఇతి క్షణా దపాసరత్. అసీయే చాహ మారక్షకనాయకస్య శాసనా చ్చారకమ్.

అ థో త్తరేద్యు రాగత్య దృప్తతర స్సుభగమానీ సున్దరమ్మన్యః పితు రత్యయా దచిరాధిష్ఠితాధికార స్తారుణ్యమదా దనతిపక్వః కాన్తకో నామ నాగరికః, కించి దివ భర్త్సయిత్వా స మా మభ్యధత్త: 'న చే ద్ధనమిత్ర స్యాజినరత్నం ప్రతిప్రయచ్ఛసి, న చే ద్వా నాగరికేభ్య శ్చోరి తకాని ప్రత్యర్పయసి, ద్రక్ష్యసి పార మష్టాదశానాం కారణానా, మన్తే చ మృత్యుముఖమ్.' ఇతి. మయా తు స్మయమానే నాభిహితమ్: 'సౌమ్య, య ద్యపి దద్యా మాజన్మనో ముషితం ధనం, న త్వర్థపతిదారాపహారిణా శ్శత్రో ర్మేమిత్రముఖస్య ధనమిత్రస్య చర్మరత్నప్రత్యాశాం పూరయే యమ్. ఏత దత్యాఽయుత మపి యాతనానా మనుభవేయమ్. ఇయం మే సాధీయసీ సంధా.' ఇతి. తేన చ క్రమేణ వర్తమానే సాన్త్వనతర్జ నప్రాయే ప్రతిదిన మనుయోగవ్యతికరే, ఽనుగుణాన్నపానలాభా త్ప్రతి పన్నై రే వాహాభి ర్వ్యరోపితవ్రణః ప్రకృతిస్థోఽహ మాసమ్.

అథ కదాచి దచ్యుతామ్బరపీతాతపత్విషి క్షయిణి వాసరే హృష్ట వర్ణా శృఙ్ఖాలికోజ్జ్వలేన వేషే ణోపసృత్య మారక్షానుచరా మా ముపశ్లి ష్యాబ్రవీత్.—ఆర్య, దిష్ట్యా వర్ధసే. ఫలితా తవ సునీతిః. యథా త్వ

యాఽదిశ్యే, తథా ధనమిత్రమే త్యాబ్రవమ్: ''ఆర్య, త వైవ మాపన్నః సుహృత్; అమునా చైవ మాదిష్టోఽసి — అహ మద్య వేశసంసర్గసులభా త్పానదోషా ద్బద్ధః. త్వయా పున రవిశఙ్క మద్యైవ రాజా విజ్ఞాపనీయః; 'దేవ, దేవప్రసాదా దేవ పురాఽపి తదజినరత్న మర్థపతిముషిత మాసాదితమ్. అథ తు భర్త్రా రాగమఞ్జర్యాః కశ్చి దక్షధూర్తః కలాసు కవిత్వేషు లోకవార్తాసు చాతివైచక్షణ్యా న్మయా సమసృజ్యత. తత్సమ్బన్ధా చ్చ వస్త్రాభరణాపేక్షణాదినా తద్భార్యాం ప్రతిదిన మన్వవర్తే. త దసా వశఙ్కిష్ట నికృష్టాశయతయా కితవః. తేన చ కుపితేన హృతం త చ్చర్మరత్న, మాభరణ సముద్గక శ్చ తస్యాః. స తు భూప, స్తేయాయ భ్రమ న్నగృహ్యత నాగరికపురుషైః. ఆపన్నేన చామునాఽనుస్మృత్య రుదత్యై రాగమఞ్జరీపరిచారికాయై పూర్వప్రణయానువర్తనా త్తద్భాణ్డనిధానోద్దేశః కథితః. స మామపి చర్మరత్న ముపాయోపక్రాన్తో యది ప్రయచ్ఛేత్, ఇహ దేవపాదైః ప్రసాదః కార్యః.' ఇతి. తథా నివేదిత శ్చ నరపతి రసుభి ర్మా మవియో జ్యోపచ్ఛన్దనై రేవ స్వం తే దాపయితుం ప్రయతిష్యతే. త న్నః పథ్య మితి.— శ్రుత్వైవ చ త్వదనుభావప్రత్యయా దనతిత్రస్నునా తేన తత్తథైవ సంపాదితమ్.

అథాహం త్వదభిజ్ఞానప్రత్యాయితాయాః రాగమఞ్జర్యా స్సకాశా ద్యథేప్సితాని వస్త్రాని లభమానా, రాజదుహితు రమ్బాలికాయా ధాత్రీం మాఙ్గలికాం త్వదాదిష్టేన మార్గే ణాస్వరఞ్జయమ్. తా మేవ సంక్రమీకృత్య రాగమఞ్జర్యా శ్చామ్బాలికాయా స్సఖ్యం పర మవీవృధమ్. అహరహ శ్చ నవనవాని ప్రాభృతా న్యుపహరన్తీ కథా శ్చిత్రా శ్చిత్తహారిణీః కథయన్తీ తస్యాః పరం ప్రసాదపాత్ర మాసమ్. ఏకదా చ హర్మ్యాఙ్గణగతాయా స్తస్యా స్స్థానస్థిత మపి కర్ణకువలయం ప్రస్తమితి ప్రతిసమాదధతీ, ప్రమ త్తేవ ప్రచ్యావ్య పున రుత్క్షిప్య భూమే, స్తే నోపకన్యాపురం కారణేన కేనాఽపి భవనాఙ్గణం ప్రవిష్టస్య కాన్తక స్యోపరి

కుహరప్రసక్తపారావతత్రాసనాపదేశాత్ ప్రహసన్తి ప్రాహార్షమ్. సోఽపి ధన్యమ్మన్యః పురః కించి దున్ముఖః స్మయమానో మత్కర్మప్రహసితా యా రాజదుహితు ర్విలాసప్రాయ మాకార మాత్మాభిలాషమూల మివ యథా సంకల్పయేత్ తథా మయాఽపి సంజ్ఞయైవ కి మపి చతురం మాచేష్టితమ్. అకౢప్తధన్వనా చ మనసిజేన విద్ధ స్స్వీ దిగ్ధఫలేన పత్త్రిణాఽతిముగ్ధః కథం కథ మ ప్యపాసరత్. సాయం చ రాజకన్యకాఙ్గులీయక ముద్రితాం వాసతామ్బూల వరాంశుకయుగళ భూషణావయవగర్భాం వక్షేరికాం కయాచి ద్బాలికయా గ్రాహయిత్వా రాగమఞ్జర్యా ఇతి నీత్వా కాన్తక స్యాగార మగామ్. అగాధే రాగసాగరే మగ్నో నావ మివ స మాం ముపలభ్య పర మహృష్యత్. అవస్థాన్తరాణి చ రాజదుహితు స్సుదారుణాని వ్యావర్ణయన్త్యా మయా స దుర్మతి ర్దూర ముదమాద్యత. తత్ప్రార్థితా చాహం త్వత్ప్రియాప్రహిత మితి మ మైవ ముఖతామ్బూల ముచ్ఛిష్టానులేపనం నిర్మాల్యం మలినాంశుకం చాస్యైద్యు రుపాహరమ్. తదీయాని చ రాజకన్యార్థ మి త్యాదాయ ప్రచ్ఛన్న మేవ ప్రాక్షిపమ్.

ఇత్థం చ సంధుక్షితమన్మథాగ్ని రేకాన్తే మ యోపమన్త్రితోఽభూత్. "ఆర్య, లక్షణా న్యేవ త వావిసంవాదీని; తథా హి మత్పాతివేశ్యః కశ్చిత్ కార్తాన్తికః 'కాన్తకస్య హస్తే రాజ్య మిదం పతిష్యతి. తాదృశాని తస్య లక్షణాని.' ఇ త్యాదిక్షత్. తదనురూప మేవ చ త్వాం రాజకన్యకా కామయతే. తదేకాపత్య శ్చ రాజా తయా త్వాం సమాగత ముపలభ్య కుపితోఽపి దుహితు ర్మరణభయా న్నోచ్ఛేత్స్యతి, ప్రత్యుత ప్రాపయిష్య త్యేవ యౌవరాజ్యమ్. ఇత్థం చాయం మద్ధోఽర్థానుబన్ధి కి మితి తాత నారాధ్యతే? యది కుమారీపురప్రవేశాభ్యుపాయం నావబుధ్యసే,నను బన్ధనాగారభిత్తే ర్వ్యామత్రయ మన్తరాళ మారామప్రాకారస్య; కేనచి త్తు హస్తవ తైకాగారికేణ తావతీం సురఙ్గాం కారయిత్వా

ప్రవిష్ట స్యోపవనం త మేవోపరిష్టా దస్మాదాయ త్త్రైవ రక్షా. రక్తతరో హి తస్యాః పరిజనో న రహస్యం భేత్స్యతి.” ఇతి.

సోఽబ్రవీత్: ‘సాధు భద్రే, దర్శితమ్. అస్తి కశ్చి త్తస్కరః ఖననకర్మణి సగరసుతానా మివాన్యతమః ; స చే ల్లబ్ధః, క్షణే నైత త్కార్య సాధయిష్యతి.’ ఇతి. ‘కతమోఽసౌ? కి మితి న లభ్యతే?’ ఇతి మ యోక్తే, ‘యేన త ద్ధనమిత్రస్య చర్మరత్నం ముషిత మి’తి త్వా మేవ నిరదిక్షత్. “య ద్యేవ మేవ, ‘త్వయాఽస్మి న్కర్మణి సాధితే, చిత్రై రుపాయై స్త్వా మహం మోచయిష్యామి.’ ఇతి శపథపూర్వం తేన సంధాయ, సిద్ధేఽర్థే భూయోఽపి నిగళయిత్వా, ‘యోఽసౌ చోర స్స సర్వ థోపక్రాన్తో న తు ధృష్టతమః ప్రకృష్టవైర స్తదజినరత్నం దర్శయిష్యతి.’ ఇతి రాజ్ఞే విజ్ఞాప్య చిత్ర మేనం ఘాతయిష్యసి. తథా చ స త్యర్థ స్సిధ్యతి, రహస్యం చ న స్రవేత్.” ఇతి మయోక్తే సోఽతిహృష్టః ప్రతిపద్య మా మేవ త్వదుపప్రలోభనే నియుజ్య, బహి రవస్థితః. ప్రాప్తరూప మితః పరం చిన్త్యతా మితి.

ప్రీతేన చ మ యోక్తమ్: ‘మదుక్త మల్పం, త్వన్నయ ఏ వాత్ర భూయాన్. ఆన యైన మి’తి. అథాసౌ తే నామునా మన్మోచనాయ శపథః కృతో; మయా చ రహస్యానిర్భేదాయ. వినిగళీకృత శ్చ స్నానభోజనవిలేపనా న్యనుభూయ నిత్యాన్ధకారాత్ కారాభిత్తికోణా దారభ్య ఉరగాస్యేన సురఙ్గా మకరవమ్. అచిన్తయం చైవం ‘హన్తుమనసై వామునా మన్మోచనాయ శపథః కృతః ; త దముం హత్వాఽపి నాసత్యవాదదోషేణ స్పృశ్యే.’ ఇతి. నిష్పతత శ్చ మే నిగళనాయ ప్రసార్యమాణపాణే స్తస్య పాదే నోరసి నిహత్య, పతితస్య త స్యై వాసిధేన్వా శిరో న్యకృన్తమ్. అకథయం చ శృఙ్గాలికాం ‘భణ భద్రే, కథంభూతః కన్యాపురసన్నివేశో? మహా నయం ప్రయాసో మా వృథైవ భూత్. అముత్ర కించి చ్చోరయిత్వా నివర్తిష్యే.’ ఇతి. తదుపదర్శితవిభాగ శ్చావ

గాహ్య కన్యాన్తఃపురం, ప్రజ్వలత్సు మణిదీపేషు, నైకక్రీడాఖేదసుప్తస్య పరిజనస్య మధ్యే మహార్హరత్నప్రత్యుప్తసింహాకారదన్తపాదే, హంసతూలగర్భకోమలశయ్యోపధానశాలిని కుసుమలవచ్ఛురితపర్యన్తే పర్యఙ్కతలే, దక్షిణపాదపార్ష్ణ్యధోభాగానువేల్లితేతరచరణాగ్రపృష్ఠ, మీషద్వివృతమధురగుల్ఫసన్ధి, పరస్పరశ్లిష్టజఙ్ఘాకాణ్డ, మాకుఞ్చితోభయజాను, కిఞ్చిద్వేల్లితోరుదణ్డయుగళ, మధినితమ్బస్రస్తముక్తైకభుజలతాగ్రపేశల, మపాశ్రయాన్తనిహితాకుఞ్చితేతరభుజలతోత్తానతలకరకిసలయ, మాభుగ్నశ్రోణిమణ్డల, మతిశ్లిష్టచీనాంశుకాన్తరీయ, మనతివలితతనుతరోదర, మణుతరనిశ్వాసారమ్భకమ్ప్యమానకరోరకుచకుడ్మల, మాతిరశ్చీనబన్ధురశిరోధరోద్దేశదృశ్యమాననిష్టప్తతపనీయసూత్రపర్యస్తపద్మరాగరుచక, మర్ధాలక్ష్యాధరకర్ణపాశనిభృతకుణ్డల, ముపరిపరావృత్తశ్రవణపాశరత్నకర్ణికాకిరణమఞ్జరీపిఞ్జరితవిషమవ్యావిద్ధాశిథిలశిఖణ్డబన్ధ, మాత్మప్రభాపటలదుర్లక్ష్యపాటలోత్తరాధరవివరం, గణ్డస్థలీసంక్రాన్తహస్తపల్లవదర్శిత కర్ణావతంసకృత్య, ముపరికపోలాదర్శతలనిషక్తచిత్రవితానపత్త్రాఙ్గుళిజనితవిశేషకక్రియ, మామీలితలోచనేన్దీవర, మవిభ్రాన్తభ్రూపతాక, ముద్భిద్యమానశ్రమజలపులక భిన్నశిథిలచన్దనతిలక, మాననేన్దుసమ్ముఖాలకలతం చ, విస్రబ్ధప్రసుప్తామతి ధవళోత్తరచ్ఛదనిమగ్నప్రాయైకపార్శ్వతయా చిరవిలసనఖేదనిశ్చలాం శరదమ్భోధరోత్సఙ్గశాయినీమివ సౌదామనీం రాజకన్యామపశ్యమ్. దృష్ట్వైవ స్ఫురదనఙ్గరాగశ్చకితశ్చోరయితవ్యనిస్పృహస్తయైవ తావచ్చోర్యమాణహృదయః కింకర్తవ్యతామూఢః క్షణమతిష్ఠమ్. అతర్కయం చ-'న చేదిమాం వామలోచనామాప్నుయాం న మృష్యతి మాం జీవితుం వసన్తబన్ధుః. అసంకేతితపరామృష్టా చేయమతిబాలా వ్యక్తమార్తరవేణ హన్యాన్మే మనోరథం, తతో ఽహమేవ ఘ్నిష్యే.' ఇతి. తదియమత్ర ప్రతిపత్తిరితి నాగదన్తలగ్ననిర్యాసవాలుకాకల్కవర్ణితం ఫలకమాదాయ, మణిసముద్గకాద్వర్ణవర్తికాముద్ధృత్య, తాం తథా

శిరస మేవ శత్రుం ద్రక్ష్యసి' ఇతి. తథా చ తే నాభ్యుపగతే, గతా యుషోఽముష్య భవన ముత్సవాకుల ముపసమాధీయమానపరిణయోపకరణ మిత స్తతః ప్రవేశనిర్గమప్రవృత్త లోకసంపాత, మలక్ష్యశస్త్రిక,స్సహ ప్రవిశ్య మఙ్గళపారకై, రమ్భాలికా పాణిపల్లవ మగ్నౌ సాక్షి ణ్యాధర్వణేన విధి నార్ప్యమాణ మాదిత్సమాన స్యాయామినం బాహుదణ్డ మాకృష్య, చ్ఛురిక యోరసి ప్రాహార్షమ్. స్ఫురత శ్చ కతిపయా నన్యా నపి యమవిషయ మగమయమ్ హతవిధ్వస్తం చ తద్గృహ మనువిచరన్ వేపమానమధురగాత్రీం విశాలలోచనా మభినిశామ్య తదాలిఙ్గనసుఖ మనుబుభూషు స్తా మాదాయ గర్భగృహ మవిక్షమ్. అస్మి న్నేవ క్షణే త వాస్మి నవామ్బువాహగమ్భీరేణ స్వరే ణానుగృహీతః.

ఇతి శ్రుత్వా చ స్మిత్వా చ దేవ్యాఽపి రాజవాహనః 'కథ మసి కార్కశ్యేన కర్ణీసుత మ ప్యతిక్రాన్తః?' ఇ త్యభిధాయ, పున ర్నిరీక్ష్యోపహారవర్మాణ 'మాచక్ష్వ, త వేదానీ మవసరః.' ఇ త్యభాషత.

ఇతి శ్రీమదాచార్యమహాకవిదణ్డినః కృతౌ దశకుమారచరితే

అపహారవర్మచరితం నామ

ద్వితీయోచ్ఛ్వాసః.

దశకుమారచరితమ్.

ఉపహారవర్మచరితం నామ తృతీయోచ్ఛ్వాసః.

సోఽపి సస్మితం ప్రణమ్యారభతాభిధాతుమ్. ఏషోఽప్యహమస్మి పర్యట న్నేకదా గతో విదేహేషు మిథిలా మప్రవి శ్యైవ క్వచిన్మఠికాయాం విశ్రమితు మేత్య, కయాఽపి వృద్ధతాపస్యా దత్తపాద్యః క్షణ మళిన్దభూమా వవాస్థిషి. తత స్తస్యా స్తు మద్దర్శనా దేవ కి మపి బద్ధధార మశ్రు ప్రావర్తత 'కి మేత దమ్బ? కథయ కారణమ్.' ఇతి పృష్టా సా సకరుణ మాచష్ట. జైవాతృక, నను శ్రూయతే పతి రస్యా మిథిలాయాః ప్రహారవర్మా నా మాసీత్. తస్య ఖలు మగధరాజో రాజహంసః పరం మిత్త్ర మాసీత్. తయో శ్చ వల్లభే బలశమ్బరయో రివ వసుమతీప్రియంవదే సఖ్య మప్రతిమ మధాతామ్. అథ ప్రథమగర్భాభినన్దితాం తాం చ ప్రియసఖీం దిదృక్షుః ప్రియంవదా వసుమతీం సహభర్త్రా పుష్పపుర మగమత్. అస్మి న్నేవ చ సమయే మాలవేన మగధరాజస్య మహ జ్జన్య మజని. తత్ర లేశతోఽపి దుర్లక్షతాం గతి మగమ న్మగధరాజః. మైథిల స్తు మాలవేన్ద్రప్రయత్నప్రాణితః, స్వవిషయం ప్రతినివృత్తో, జ్యేష్ఠస్య సంహారవర్మణః సుతై ర్వికటవర్మప్రభృతిభి ర్వ్యాప్తం రాష్ట్రమాకర్ణ్య, స్వస్రీయా త్సుహ్మపతే ర్దణ్డావయవ మాదిత్సు, రటవీపథమవగాహ్య, లుబ్ధకలుప్తసర్వస్వోఽభూత్. తత్సుతేన చ కనీయసా హస్తవర్తినా స త్రైకాకినీ వనచరశరవర్షభయపలాయితా వన మగాహిషి. తత్ర చ మే శార్దూలనఖావలీఢనిపతితాయాః పాణిభ్రష్ట స్సబాలకః కస్యాఽపి కపిలాశవస్య క్రోడ మభ్యలీయత. తచ్ఛవాకర్షిణో వ్యాఘ్రస్యాసూ నిషు రిష్వాసనయన్త్రముక్తః క్షణా దాలిక్షత్. భిల్లదారకై స్స బాలకోఽపాహారి. సా త్వహం మోహసుప్తా, కేనాఽపి వృష్ణిపాలే

నోపనీయ స్వకుటీర మావేశ్య కృప యోపక్రాన్తవ్రణా స్వస్థీభూయ, స్వభర్తు రన్తిక ముపతిష్ఠాసు, రసహాయతయా యావ ద్వ్యాకులీభవామి, తావ న్మమైవ దుహితా సహ యూనా కే నాఽపి త ముద్దేశ మగమత్. సా భృశం రురోద. రుదితాన్తే చ సా సార్థఘాతే స్వహస్తగతస్య రాజపుత్త్రస్య కిరాతహస్తగమన, మాత్మన శ్చ కేనాఽపి వనచరేణ వ్రణవిరోపణం, స్వస్థాయా శ్చ పున స్తేనోపయన్తుం చిన్తితాయా నికృష్టజాతిసంసర్గవైక్లబ్యా త్ప్రత్యాఖ్యానపారుష్యం, తదక్షమేణ చామునా వివిక్తవిపినే స్వశిరః కర్తనోద్యమం, త స్యానేన యూనా యదృచ్ఛయా దృష్టేన దురాత్మనో హననమ్, ఆత్మన శ్చోపయమన మిత్యకథయత్. స చ పృష్టో మిథిలేన్ద్రస్య కోఽపి సేవకః కారణ విలమ్బా తన్మార్గానుసారీ బభూవ. సహ తేన స్వభర్తు రన్తిక ముపసృత్య పుత్త్రవృత్తాన్తేన శ్రోత్ర మస్య దేవ్యాః ప్రియంవదాయా శ్చాదహన. స చ రాజా దిష్టదోషా జ్జ్యేష్ఠపుత్త్రై శ్చిరం విగృహ్య పున రసహిష్ణుతయాఽతిమాత్రం ప్రయుద్య బద్ధః, దేవీ చ బన్ధనం గమితా; దగ్ధా పున రహ మస్మి న్నపి వార్ధకే జీవిత మపారయన్తీ హాతుం ప్రవ్రజ్యాం కిలాగ్రహీషమ్. దుహితా తు మమ హతజీవితాకృష్టా వికటవర్మమహిషీం కల్పసున్దరీం కిలాశిశ్రియత్. తౌ చే ద్రాజపుత్త్రౌ నిరుపద్రవా నవర్ధిష్యేతాం మహతా కాలేన త దేషాం వయోవస్థా మస్పృక్ష్యేతామ్ తయో శ్చ సతో దాయాదా నరేన్ద్రస్య ప్రసహ్యకారిణో న భవేయు రితి ప్రవృద్ధమన్యు రభిరురోద.

శ్రుత్వా చ తాం తాపసీగిర మహ మపి ప్రవృద్ధబాష్పో నిగూఢ మభ్యధామ్. "య ద్యేవ మమ్బ సమాశ్వసిహి. న న్వస్తి కశ్చి న్ముని స్త్వయా పుత్త్రాభ్యుప పాదనార్థం యాచిత, స్తేన స లబ్ధో వర్ధిత శ్చ; వా ర్తేయ మతిమహతీ హి. కి మనయా? సోఽహ మస్మి. శక్య శ్చ మయాఽసౌ వికటవర్మా యథాకథఞ్చి దుపశ్లిష్య వ్యాపాదయితుమ్. అనుజాః పున రతిబహవః, తై రపి ఘటన్తే పౌరజానపదాః, మాం తు న

కశ్చి దిహాత్య ఈదృ క్తయా జానాతి పితరా వపి యావ న్మాం న ప్రతిసం విదాతే కిము తేతరే?. త దేన మర్థ ముపాయేన సాధయిష్యామి.” ఇత్య గాదిషమ్. సా తు వృద్ధా సరుదితం పరిష్వజ్య ముహు ర్ముహు శ్శిర స్యుపా ఘ్రాయ ప్రస్నుత స్తనీ సగద్గద మగదత్: 'వత్స, చిరంజీవ. భద్ర, తవ ప్రసన్నో ఽద్య భగవా న్విధిః అ ద్యైవ ప్రహారవర్మ న్యాధి విదేహా జాతాః. యతః ప్రలమ్బమాన పీనబాహు ర్భవా నపారం బత శోకసాగర మ ద్యోత్తారయితుం స్థితః. అహో! మహ ద్భాగధేయం దేవ్యాః ప్రియంవదాయాః! ఇతి' హర్ష నిర్భరా స్నానభోజనాదినా మా ముపా చరత్ అశిశ్రియం చాస్మి న్నేకదేశే నిశి కటశయ్యామ్. 'అచి న్తయం చ వి నోపధినాఽయ మర్థో న సాధ్యః. స్త్రియ శ్చోపధీనా ముద్భవ క్షేత్రమ్. అతో ఽన్తఃపురవృత్తా న్త మస్యా అవగమ్య తద్ద్వారేణ కించి జ్జాల మాచరేయమ్.' ఇతి. చిన్తాపన్న ఏవం మయి మహార్ణ వోన్మగ్న మార్తణ్డతురగ నిశ్వాసరయావధూ తేవ వ్యావర్తత త్రియామా. సము ద్రగర్భవాసజడీకృత ఇవ మన్దప్రతాపో దివాకరః ప్రాదురాసీత్.

ఉత్థా యావసాయిత దినముఖనియమవిధి స్తాం మే మాతర మవా దిషమ్. 'అమ్బ జాల్మస్య వికటవర్మణః కచ్చి ద న్తఃపురవృత్తా న్త మభిజా నాసి?' ఇ త్యనవసిత వచన ఏవ మయి, కాచి దఙ్గనా ప్రత్యదృశ్యత. తాం చావేక్ష్య సా మే ధాత్రీ హర్షాశ్రుకుణ్ఠితకణ్ఠా మాచష్ట. 'పుత్రి పుష్క రికే, పశ్య భర్తృదారకమ్. అయ మసౌ వకృపయా మయా వనే పరి త్యక్తః, పున ర ప్యేవ మాగతః' సా తు హర్షనిర్భరనిపీడితా చిరం ప్రరు ద్య బహు విలప్య శాన్తా పున స్స్వమాత్రా రాజా న్తఃపురవృత్తా న్తాఖ్యానే న్యయుజ్యత. ఉ క్తం చ తయా 'కుమార, కామరూపేశ్వరస్య కళిన్దవర్మ నామ్నః కన్యా కల్పసున్దరీ కలాసు రూపే చాప్సరసో ఽప్యతిక్రామన్తీ పతి మభిభూయ వర్తతే. తదేకవల్లభ స్స తు బహ్వవరోధో ఽపి వికటవర్మా.' ఇతి. తా మప్యూచమ్. 'ఉపస ర్పైనాం మత్ప్రయుక్తై ర్గన్ధమాల్యైః,

రుపజనయ చాసమానదోషసన్నిధానాదినా స్వభర్తరి ద్వేషమ్. అనురూపభర్తృగామినీనాం వాసవదత్తాదీనాం వర్ణనేన గ్రాహయానుశయమ్ అవరోధనాన్తరేషు చాముష్య విలసితాని సుగూఢాన్యపి ప్రయత్నేన నాన్విష్య ప్రకాశయన్తీ మాన మస్యా వర్ధయ.' ఇతి. పున రహ మమ్బా మవోచమ్. 'ఇత్థ మేవ త్వయాఽప్యనన్యవ్యాపారయా నృపాఙ్గనాఽనా వుపస్థాతవ్యా. ప్రత్యహం చ య ద్య త్తత్ర వృత్తాన్త జాతం త దస్మి త్వయాఽవబోధ్యః మదుక్తా పున రియ ముదర్కస్వాదునోఽస్మత్కర్మణః ప్రసాధనాయ చ్ఛాయే వానపాయినీ కల్పసున్దరీ మనువర్తతామ్.' ఇతి. తే చ త మర్థం త థై వాన్వతిష్ఠతామ్.

కేషుచి ద్దినేషు గతే ష్వాచష్ట మాం మదమ్బా 'వత్స, మాధవీవ పిచుమన్దాశ్లేషిణీ యథాఽసౌ శోచ్య మాత్మానం మన్యతే త థోపపాద్య స్థాపితా. కిం భూయః కృత్య మి' తి. పున రహ మభిలిఖ్యాఽత్మనః ప్రతికృతిమ్ "అస్మత్ప్రతికృతి రియ మముష్యై నేయా. నీతాం చైనాం నిర్వర్ణ్య సా నియత మేవం వక్ష్యతి. 'న స్వస్తి కశ్చి దీదృశాకారః పుమాన్ ?' ఇతి. ప్రతిబ్రూహ్యేనాం 'యది స్యా త్తతః కిమ్ ?' ఇతి య దుత్తరం సా దాస్యతి, త దహ మస్మి ప్రతిబోధనీయ" ఇతి. సా త థేతి రాజకుల ముపసంక్రమ్య ప్రతినివృత్తా మా మేకాన్తే న్యవేదయత్. "వత్స, దర్శితోఽసౌ చిత్రపట స్తస్యై మత్తకాశిన్యై, చిత్రీయమాణా చాసా 'భువన మిదం సనాథీకృతం, యేన దేవేఽపి కుసుమధన్వని నేదృశీ వపుశ్శ్రీ స్సన్నిధత్తే. చిత్ర మేత చ్చిత్రతమమ్! న చ త మవైమి య ఈదృశ మిద మిహాత్మ్యో నిర్మిమీతే. కే నేద మాలిఖితమ్?' ఇత్యాదృతవతీ వ్యాహృతవతీ చ. మయా చ స్మేర ముదీరితమ్. 'దేవి, సదృశ మాజ్ఞాపయసి, భగవా నపి మకరకేతు రేవం సున్దర ఇతి న శక్య మేవ సమ్భావయితుమ్. అథ చ విస్తీర్ణేయ మర్ణవనేమిః, క్వచి దీదృశ మపి రూపం దైవశక్త్యా సమ్భవేత్. అథ తు యద్యేవం రూపో రూపానురూప శిల్ప శీల విద్యా జ్ఞాన కౌశలో యువా మహా

కులీన శ్చ కశ్చి త్సన్నిహిత స్స్యాత్, స కిం లప్స్యతే?’ ఇతి. త యోక్తమ్. ‘ఏవం కిం బ్రవీషి? శరీరం హృదయం జీవిత మితి సర్వ మిద మల్పమనహారిణం చ, తతో న కించి ల్లప్స్యతే, నచే దయం విప్రలమ్భ స్స్యాత్. తస్యా అముష్య దర్శనానుభవేన య థేదం చక్షు శ్చరితార్థం భవేత్ తథాఽనుగ్రహః కార్యః’ ఇతి. భూయోఽపి మయా దృఢతరీకర్తు ముపన్యస్తమ్ “అస్తి కోఽపి రాజసూను రవరుద్ధ శ్చరణ. అముష్య వసన్తోత్సవే సహ సఖీభి ర్నగరోపవనవిహారిణీ రతి రివ విగ్రహిణీ యదృచ్ఛయా దర్శనపథం గతాఽసి. గత శ్చాసౌ కామశరైకలక్ష్యతాం మామన్వవర్తిష్ట. మయా చ వా మన్యోన్యానురూపై రన్యదుర్లభై రాకారాదిభి గుణాతిశయై శ్చ ప్రేర్యమాణయా త్వద్రచితై రేవ కుసుమశేఖరస్రగనులేపనాదిభి శ్చ చిరముపాసితాఽసి సాదృశ్యం చ స్వ మనేన స్వయ మే వాభిలిఖ్య త్వత్సమాధిగాఢత్వదర్శనాయ ప్రేషితమ్. ఏష చే దర్థో నిశ్చిత స్త స్యాము ష్యాతిమానుషప్రాణసత్త్వప్రజ్ఞాప్రకర్షస్య న కించన దుష్కరం నామ. త మద్యైవ దర్శయేయం సంకేతో దేయః.” ఇతి తయా తు కించి దివ ధ్యాత్వా పున రభిహితమ్.

“అమ్బ నైత దిదానీం గోప్యం, మతః కథయామి మమ తాతస్య రాజ్ఞా ప్రహారవర్మణా సహ మహతీ ప్రీతి రాసీత్. మాతు శ్చ మే మానవత్యాః ప్రియవయస్యాయాః ప్రియంవదాయా శ్చ దేవ్యాః. తాభ్యాం పున రజాతాపత్యాభ్యా మేవ కృత స్సమయోఽభూత్. ‘ఆవయోః పుత్త్రవత్యాః పుత్త్రాయ దుహితృమత్యా దుహితా దేయా.’ ఇతి. తాత స్తు మాం జాతాం ప్రనష్టాపత్యా ప్రియంవ దేతి ప్రార్థయమానాయ వికటవర్మణే దైవా ద్దత్తవాన్. అయం చ నిష్ఠురః పితృద్రోహీ నాత్యుపపన్నసంస్థానః కామోపచారే ష్వలబ్ధవైచక్షణ్యః కలాసు కావ్యనాటకాదిషు మన్దాభినివేశః శౌర్యోన్మాదీ దుర్వికత్థనోఽనృతవాదీ చాస్థానవర్షీ నాతిరోచతే మ మైష భర్తా. విశేషత శ్చైషు వాసరేషు య దయ

ముద్యానే మదన్తరఙ్గభూతాం పుష్కరికా మప్యపాన్తవర్తినీ మనాదృత్య మయ్యాబద్ధసాపత్న్యమత్సరా మనాత్మజ్ఞా మాత్మనాటకీయాం రమయన్తికాం నా మాపత్యనిర్విశేషం మత్సంవర్ధితాయా శ్చమ్పకలతాయా స్స్వయ మపచితాభి స్సుమనోభి రల మకార్షీత్. అయోగ్య శ్చ పుమా, నవజ్ఞాతుం చ ప్రవృత్త, స్తత్కి మి త్యుపేక్ష్యతే పరలోకభయం చైహికేన దుఃఖే నాన్తరితమ్. అవిషహ్యం హి యోషితా మనఙ్గశరనిషఙ్గీభూతచేతసా మనిష్టజనచిరసంవాసయన్త్రణాదుఃఖమ్. అతో ఽమునా పురుషేణ మా మ ద్యోద్యానమాధవీగృహే సమాగమయ. తద్వార్తాశ్రవణమాత్రే ణైవ హి మ మాతిమాత్రం మనో ఽనురక్తమ్. అస్తి చాయ మర్థరాశి రనే నాముం స్వపదే ప్రతిష్ఠాప్య త మే వాత్యన్త ముపచర్య జీవిష్యామి.” ఇతి. మయా త దభ్యుపేత్య ప్రత్యాగతమ్. అతః పరం భర్తృదారకః ప్రమాణమ్.

తత స్తస్యా ఏవ సకాశా దన్తఃపురసన్నివేశ మన్తర్వంశికపురుషస్థానాని ప్రమదవనప్రదేశా నపి విభాగే నావగమ్య అస్తగిరిశిఖరపాతక్షుభితశోణిత ఇవ శోణీభవతి భానుబిమ్బే, పశ్చిమామ్భోధిపయఃపాతనిర్వాపితపతఙ్గాఙ్గారధూమసంభార ఇవ భరితనభసి తమసి విజృమ్భితే, పరదారపరామర్శోన్ముఖస్య మ మాచార్యక మివ కర్తుం సముత్థితే, గురుపరిగ్రహాగ్రహణశ్లాఘిని గ్రహాగ్రేసరే క్షపాకరే, కల్పసున్దరీవదనపుణ్డరీకే ణేవ మద్దర్శనాతిరాగప్రథమోపనతేన స్మయమానేన చన్ద్రమణ్డలేన సన్ధుక్ష్యమాణతేజసి భువనవిజిగీషోద్యతే, దేవే పుష్పధన్వని, యథోచితం శయనీయ మభజే; వ్యచీచరం చ. ‘సిద్ధప్రాయ ఏ వాయ మర్థః కిం తు పరకళత్రలఙ్ఘనాం ధర్మపీడా భవేత్; సాఽప్యర్థకామయో ర్ద్వయో రుపలమ్భే శాస్త్రకారై రనుమ తైవేతి. గురుజనబన్ధమోక్షోపాయాభిసంధినా మ యా చైష వ్యతిక్రమః కృత; స్తదపి పాపం నిర్హృత్య కియ త్యాపి ధర్మకలయా మాం సమాశ్రయయే దితి. అపి త్వేత దాక

ణ్యాః దేవ్యో రాజవాహన స్సుహృదో వా కిం వక్ష్యన్తి' ఇతి. చిన్తాపరాధీన ఏవ నిద్రయా పరామృశ్యే.

అదృశ్యత చ స్వప్నే హస్తివక్త్రో భగవా, నాహ స్మ చ 'సౌమ్య, ఉపహారవర్మన్, మాస్మ తే దుర్వికల్పో భూత్. యత స్త్వమసి మదంశః ; మజ్జటాభారలాలనోచితాఽమరసరి దసౌ వరవర్ణినీ. తాం కదాచి ద్గజాననో జలక్రీడాం కుర్వ న్నతివ్యగాహత. సా చ సపత్నీతనయవిహితాం విలోడనా మసహమానా త మశపత్. ఏహి మర్త్యత్వ మితి. సోఽప్యహేతుకశాపప్రదానా త్క్రుద్ధ స్తా మశపత్. య థేహ బహుభోగ్యా తథాఽపి ప్రాప్య మానుషక మనేకసాధారణీ భ వేతి. త దయమర్థో భవత్యా భవతాఽ నిరాశఙ్క్యః.' ఇతి. ప్రతిబుధ్య చ ప్రీతియుక్త స్తదహ రపి ప్రియాసంకేతవ్యతికరాదిస్మరణే నాహ మనైషమ్.

అన్యేద్యు రనన్యవ్యావృత్తి రనఙ్గో మ య్యే వేషువర్ష మవర్షత్. అశుష్య చ్చ జ్యోతిష్మతః ప్రభామయం సరః; ప్రాసరచ్చ తిమిరమయః కర్దమః. అహం చ కార్దమికనివసన శ్చ దృఢతరపరికరః ఖడ్గపాణి రుపసంవృత్తప్రస్తుతోపస్కరః స్మర న్మాతృదత్తా న్యభిజ్ఞానాని రాజమన్దిరపరిఖా ముదమ్భస ముపాతిష్ఠమ్. అ థోపఖాతం మాతృగృహద్వారే పుష్కరికయా ప్రథమసన్నిధాపితాం వేణుయష్టి మాదాయ, తయా శాయితయా పరిఖాం, స్థాపితయా చ ప్రాకార మత్యలఙ్ఘయమ్. అధిరుహ్య పక్వేష్టకచితేన గోపురోపరితలాధిరోహేణ సోపానపథేన భువ మప్యవాతరమ్. అవతీర్ణ శ్చ వకుళవీథీ మతిక్రమ్య, చమ్పకావళీవర్త్మనా మనా గి వోపసృత్యోత్తరాహి కరుణం చక్రవాకమిథునరవ మశృణవమ్. పున రుదీచా పాటలాపథేన స్పర్శలభ్యవిశాలసౌధతుల్యోదరేణ శరక్షేప మివ గత్వా పునః ప్రాచా పిణ్డీభాణ్డీరషణ్డమణ్డితోభయపార్శ్వేన సైకతపథేన కించిద న్తర మతిక్రమ్య, పున రవాచీం చూతవీథీ మగాహిషి. తత శ్చ గహనతర ముదరోపరచితరత్నవేదికం మాధవీలతామణ్డప మీషద్వ్యావృ

తసంపుటోన్మిషితభాసా దీపవర్త్యా న్యరూపయమ్. ప్రవిశ్య చైకపార్శ్వే ఫుల్లపుష్పనిరన్తర కురణ్టపోతపఙ్క్తిభిః పరిగతం గర్భగృహ మవనిపతి తారుణాశోకశాఖామయ మభినవకుసుమకోమలముకుళపులకలాఞ్ఛితం ప్రత్యగ్రప్రవాళపటలపాటలం కవాట ముద్ఘాట్య ప్రావిశమ్.

తత్ర చాసీ ద్విస్తీర్ణం కుసుమశయనం, మదనోపకరణవస్తుగన్ధా శ్చ కమలినీపలాశ సంపుటాః, దన్తమయ స్తాలవృన్తః, సురభిసలిలభరిత శ్చ భృఙ్గారకః. సముపవిశ్య ముహూర్తం విశ్రాన్తః పరిమళ మతిశయ వన్త మాఘ్రాసిషమ్. అశ్రౌషం చ మన్దమన్దం పదశబ్దమ్. శ్రుత్వైవ సంకేతగృహా న్నిర్గత్య రక్తాశోకస్కన్ధపార్శ్వవ్యవహితాఙ్గ స్థితోఽస్మి. సా చ సుభ్రూ రసుషీమకామాశనై రుపేత్య మా మదృష్ట్వా బలవ దవ్య థిష్ట. వ్యసృజ చ్చ మత్తరాజహంసీవ కణ్ఠరాగవల్గుగద్గదాం గిరమ్. 'వ్యక్త మస్మి విప్రలబ్ధా, నా స్త్యుపాయః ప్రాణితుమ్ అయి హృదయ, కి మిద మకార్యం కార్యవ దధ్యవ స్యాపి తదసంభవేన కి మేవ ముత్తా మ్యసి?. భగవన్, పఞ్చబాణ, క స్తవాపరాధః కృతో మయా? య దేవం దహసి, న చ భస్మీకరోషి.' ఇతి

అథాహ మావిర్భూయ వివృతదీపభాజనో "భామిని, నను బహ్వ పరాద్ధం భవత్యా చిత్తజన్మనః, య దముష్య జీవితభూతాం రతి మాకృ త్యా కదర్థితవతీ, ధనుర్యష్టిం భ్రూలతాభ్యాం, భ్రమరమాలామయీం జ్యాం నీలాలకద్యుతిభిః, రస్త్రాణ్యపాఙ్గవీక్షితైః, మహారజనధ్వజపటాంశు కం దశనచ్ఛదమయూఖజాలైః, ప్రథమసుహృదం మలయమారుతం పరిమళపటీయసా నిశ్వాస పవనేన, పరభృతరుత మతిమఞ్జుల ప్రలాపైః, పుష్పమయీం పతాకాం భుజయష్టిభ్యాం, దిగ్విజయారమ్భపూర్ణకుమ్భ మిథున మురోజయుగళేన, క్రీడాసరో నాభిమణ్డలేన, సన్నాహ్యరథమణ్డలం శ్రోణిమణ్డలేన, భవనరత్నతోరణస్తమ్భయుగళ మూరుయుగళేన, లీలా కర్ణకిసలయం చరణతలప్రభాభి శ్చ. అతః స్థాన ఏవ త్వాం ధునోతి మకర

కేతుః. మాం పున రనపరాధ మధిక మాయాసయ తీ త్యేష ఏతస్య దోషః. తత్ప్రసీద, సున్దరి, జీవయ మాం జీవనౌషధై రి వాపాఙ్గై రనఙ్గభుజఙ్గదష్టమ్." ఇ త్యాశ్లిష్టవా, నరీరమం రాగావేశపేశలాం విశాలలోచనామ్. అవసి తార్థాం చార క్తవళి తేక్షణా మీాష త్స్వేదరేఖోద్భేద జర్జరితకపోలమూలా మనర్గళ కలకల ప్రలాపినీ మరుణ దశనకరరుహార్పణవ్యతికరా మత్యర్థపరిశ్లథాఙ్గీ మార్తా మివ లక్షయిత్వా, మానసీం శారీరీం చ ధారణాం శిథిలయ న్నాత్మాన మపి తయా సమానార్థ మాపాదయమ్. తత్క్షణవిము క్త సంగతౌ రతావసానికం విధి మనుభవన్తౌ చిరపరిచితా వి వాతిరూఢ విస్రమ్భౌ క్షణ మవతిష్ఠావహే. తదా వియోగకాలే సమాయాతే, అహ ముష్ణ మాయతం చ నిశ్వస్య, కించి ద్దీనదృష్టి స్తాం దృఢం పరిష్వజ్యాపస ర్తుం ప్రవృత్తః అశ్రుముఖీ తు సా 'యది ప్రయాసి నాథ, ప్రయాతమేవ మే జీవితం గణయ. నయ మా మపి; న చే ద్దాసీజనో నిష్ప్రయోజన' ఇత్యఞ్జలి మవతంసతా మనైషీత్.

అవాదిషం చ తామ్—అయి ముగ్ధే, క స్సచేతనః స్త్రియ మభికామయమానాం నాభినన్దతి? యది మదనుగ్రహనిశ్చల స్త వాభిసంధి, రాచ రావిచారం మదుపదిష్టమ్. ఆదర్శయ రాజ్ఞే మత్సాదృశ్యగర్భం చిత్రపట, మాచక్ష్వ చ 'కి మియ మాకృతిః పురుషసౌన్దర్యస్య పార మారూఢా న వా?' 'బాఢ మారూఢే' తి నూన మసౌ వక్ష్యతి. బ్రూహి భూయో, "య ద్యేవ, మ స్తి కాఽపి తాపసీ దేశా న్తరభ్రమణలబ్ధప్రాగల్భ్యా మమ చ మాతృభూతా; త యేద మాలేఖ్యరూపం పురస్కృ త్యాహ ముక్తా. 'సోఽ స్తి తాదృ ఙ్మన్త్రో యేన త్వ ముపోషితా పర్వణి వివిక్తాయాం భూమౌ పురోహితై ర్హుతము క్తే సప్తార్చిషి న క్త మేకాకినీ శతం చన్దనసమిధ శ్శత మగురుసమిధః కర్పూర ముష్టిః పట్టవస్త్రాణి చ ప్రభూతాని హుత్వా భవిష్య స్యేవ మాకృతిః. అథ చాలయిష్యసి ఘణ్టాం; ఘణ్టాపుటక్వణితాహూత శ్చ భర్తా భవ త్యై సర్వం రహస్యజాత మాఖ్యాయ

నిమీలితాక్షో యది త్వా మాలిఙ్గే దియ మాకృతి రము ముపసఙ్క్రా మేత్. త్వం తు భవిష్యసి యథాపురాకా న్తైవ. యది భవత్త్యై భవ త్ప్రియాయ చ రోచతే, న చాస్మి న్విధౌ విసంవాద శ్శఙ్క్యః.' ఇతి. వపు శ్చే దిదం త వాభిమతం, సహ సుహృన్మ న్త్రిభి రనుజైః పౌరజాన పదై శ్చ సంమన్త్ర్య తేషా మప్యనుమతేన కర్మ ణ్యాభిముఖేన స్థేయమ్." ఇతి. స నియత మభ్యుపేష్యతి. పున రస్యా మేవ ప్రమదవనవాటీ శృఙ్గా టికాయా మాథర్వణికేన విధినా సఞ్జ్ఞపితపశునాఽభిహుత్య ముక్తే హిరణ్యరేతసి తద్ధూమశమనేన సంప్రవిష్టేన మయాఽస్మి న్నేవ లతా మణ్డపే స్థాతవ్యమ్. త్వం పునః ప్రగాఢాయాం ప్రదోషవేళాయా మాల పిష్యసి కర్ణే కృతనర్మస్మితా వికటవర్మాణం 'ధూర్తోఽసి, త్వ మకృ తజ్ఞ శ్చ, మదనుగ్రహలబ్ధే నాఽపి రూపేణ లోకలోచనోత్సవాయమా నేన మత్సపత్నీ రభిరమయిష్యసి. నాహ మాత్మవినాశాయ వేతాళో త్థాపన మాచరేయమ్.' ఇతి. శ్రుత్వేదం త్వద్వచః స య ద్వదిష్యతి త న్మహ్యా మేకాకి న్యుపాగత్య నివేద యిష్యసి. తతః పర మహ మేవ జ్ఞాస్యామి. మత్పదచిహ్నాని చోపవనే పుష్కరికయా ప్రమార్జయేతి.— సా త థేతి శాస్త్రోపదేశ మివ మదుక్త మాదృత్య కథంకథ మప్యగా ద న్తఃపురమ్. అహ మపి యథాప్రవేశం నిర్గత్య స్వ మే వావాస మయా సిషమ్.

అథ సా మత్తకాశినీ తథా త మర్థ మన్వతిష్ఠత్. అతిష్ఠ చ్చ తన్మతే స దుర్మతిః. అభ్రమ చ్చ పౌరజానపదే ష్వియ మద్భుతాయమా నా వార్తా. 'రాజా కిల వికటవర్మా దేవీమన్త్రబలేన దేవయోగ్యం వపు రాసాదయిష్యతి. నూన మేష న విప్రలమ్భోఽతికల్యాణః, కైవ కథా ప్రమాదస్య స్వస్మి న్నేవా న్తఃపురోపవనే? స్వాగ్రమహి ష్యైవ సంపాద్యః కి లాయ మర్థః. తథాఽపి బృహస్పతిప్రతిమబుద్ధిభి ర్మన్త్రిభి ర ప్యభ్యా దనుమతః. య ద్యేవం భావి, నాన్య దతఃపర మస్తి కించి దద్భుత; మచిన్త్యో

హి మణిమన్త్రౌషధీనాం ప్రభావః.' ఇతి. ప్రసృతతేషు లోకవాదేషు ప్రాప్తే పర్వదివసే ప్రగాఢాయాం ప్రౌఢతమసి ప్రదోషవేళాయా మన్తఃపురోద్యానా దుదైరయ ద్ధూర్జటికణ్ఠధూమ్రో ధూమోద్గమః; క్షీరాజ్యదధితిలగౌరసర్షపవసామాంసరుధిరాహుతీనాం చ పరిమళః పవనానుసారీ చ దిశిదిశి ప్రావాత్సీత్. ప్రశాన్తే చ సహసా ధూమోద్గమే తస్మిన్నహ మవిశం, నిశాన్తోద్యాన మాగమ చ్చ గజగామినీ. ఆలిఙ్గ్య చ మాం సస్మిత మభ్యధాత్. "ధూర్త, సిద్ధం తే సమీహిత, మవసిత శ్చ పశు రసౌ. అముష్య చోపప్రలోభనాయ త్వదాదిష్టయా దిశా మయోక్తమ్. 'కితవ, న సాధయామి తే సౌన్దర్యమ్. ఏవం సున్దరో హి త్వమప్సరసా మపి స్పృహణీయో భవిష్యసి, కి ముత మానుషీణామ్? మధుకర ఇవ నిసర్గచాపలా ద్యత్ర క్వచి దాసజ్జతి భవాదృశో నృశంస' ఇతి. తేన తు మే పాదయో ర్నిపత్యాభిహితమ్: 'రమ్భోరు, సహస్వ మత్కృతాని దుశ్చరితాని, మనసాఽపి న చిన్తయేయ మితః పర మితరనారీమ్; త్వరస్వ ప్రకృతే కర్మణి.' ఇతి. త దహ మీదృశేన వైవాహికేన నేపథ్యేన త్వా మభిసృతవతీ ప్రాగపి రాగాగ్నిసాక్షిక మనఙ్గేన గురుణా ద త్తైవ తుభ్య మేషా జాయా, పున ర పీమం జాతవేదసం సాక్షీకృత్య స్వహృదయేన దత్తా." ఇతి ప్రపదేన చ చరణపృష్ఠే నిష్పీడ్య ప్రోత్క్షిప్తపాదపార్ష్ణి రితరేతరవ్యతిషక్తకోమలాఙ్గుళితలేన భుజలతాద్వయేన కన్ధరాం సమావేష్ట్య సలీల మానన మానమయ్య స్వాయ మున్నమితముఖకమలా విభ్రాన్తవిశాలదృష్టి రసకృ దభ్యచుమ్బత్.

అ థైనామ్ 'ఇ హైవ కురణ్టకగుల్మగర్భే తిష్ఠ యావ దహం నిర్గత్య సాధయేయం సాధ్యం సమ్యక్'-ఇతి విసృజ్య త ముపసృత్య హోమానలప్రదేశ మశోకశాఖావలమ్బినీం ఘణ్టా మచాలయమ్. అకూజ చ్చ సా తం జనం కృతాన్తదూతీ వాహ్వాయన్తీ. ప్రావర్తిషి చాహ మగురుచన్దనప్రముఖాని హోతుమ్. ఆయాసీ చ్చ రాజా యథోక్తం దేశమ్.

శఙ్కాపన్న మివ కించి త్సవిస్మయం విచార్య తిష్ఠన్త మబ్రవమ్. 'బ్రూహి సత్యం, భూయోఽపి మే భగవన్తం చిత్రభాను మేవ సాక్షీకృత్య, న చే దనేన రూపేణ మత్సపత్నీ రమయిష్యసి తత స్త్వా మిదం రూపం సంక్రమయేయమ్.' ఇతి. స త దైవ దే వ్యేవేయం నోపధి రితి స్ఫుటోపజాతసంప్రత్యయః ప్రావర్తత శపథాయ. స్మిత్వా పున ర్మ యోక్తమ్. 'కిం వా శపథేన ? కైవ హి మానుషీ మాం పరిభవిష్యతి ? య ద్యప్సరోభి స్సంగచ్ఛసే, సంగచ్ఛస్వ కామమ్. కథయ కాని తే రహస్యాని ? తత్కథనాన్తే త్వత్స్వరూపభ్రంశ' ఇతి. సోఽబ్రవీత్. "అస్తి బద్ధో మత్తః కనీయాన్ భ్రాతా ప్రహారవర్మా. తం విషాన్నేన వ్యాపా ద్యాజీర్ణదోషం ఖ్యాపయేయ మితి మన్త్రిభి స్స హాధ్యవసితమ్. అనుజాయ విశాలవర్మణే దణ్డచక్రం పుణ్డ్రాభియోగాయ దిత్సితమ్. పౌరవృద్ధ శ్చ పాఞ్చాలికః పరిత్రాత శ్చ సార్థవాహః ఖనతినామ్నో యవనా ద్వజ్రమేకం వసున్ధరామూల్యం లఘీయసాఽర్ఘేణ లభ్య మితి మ మైకాన్తే ఽమన్త్రయేతామ్. గృహపతి శ్చ మ మాన్తరఙ్గభూతో జనపదమహత్తరః శతహలి రళీకాపవాదశీల మవలేపవన్తం కుష్ఠగ్రామణ్య మనన్తసీరం జనపదకోపేన ఘాతయేయ మితి దణ్డధరా నుద్ధారకర్మణి మత్ప్రయోగా న్నియోక్తు మభ్యుపాగమత్.—ఇత్థ మిద మచిరప్రస్తుతం రహస్యమ్." ఇత్యాకర్ణ్యైత 'మియ త్తవాయు, రుపపద్యస్వ స్వకర్మోచితాం గతి మి'తి చ్ఛురికయా ద్విధాకృత్య కృత్తగాత్రం తస్మి న్నేవ ప్రవృత్తస్ఫీతసర్పిషి హిరణ్యరేత స్యజుహవమ్. అభూ చ్చాసౌ భస్మసాత్.

అథ స్త్రీస్వభావా దీషద్వ్యాకులాం హృదయవల్లభాం సమాశ్వాస్య,హస్తకిసలయ మవలమ్బ్య, గత్వా తద్గృహ మనుజ్ఞయాఽస్యా స్సర్వాణ్యన్తఃపురా ణ్యాహూయ సద్య ఏవ సేవాం దత్తవాన్. విస్మితవిలాసినీసార్థమధ్యే కంచి ద్వ్యాహృత్య కాలం, విసృష్టావరోధమణ్డల స్తద న్తఃపురే తయా సహ నిశా మనైషమ్. అలభే చ తన్ముఖా ద్రాజకులస్య శీలమ్.

ఉషసి స్నాత్వా కృతమఙ్గళో మన్త్రిభి స్సహ సమగచ్ఛే ; తాం శ్చాబ్రవమ్. 'ఆర్యా, రూపే ణైవ సహ పరివృత్తో మమ స్వభావో; య ఏష విషాన్నేన హన్తుం చిన్తితః పితా మే స ముక్త్వా స్వ మేత ద్రాజ్యం భూయ ఏవ గ్రాహయితవ్యః. పితృవ దముష్మి న్వయం శుశ్రూష యైవ వర్తామహే. న హ్యస్తి పితృవధా త్పరం పాతక మి'తి. భ్రాతరం చ విశాలవర్మాణ మాహూయ యోక్తవాన్. 'వత్స, న సుభిక్షా స్సాంప్రతం పుణ్డ్రాః, స్తే దుఃఖమోహాపహతా స్త్వత్తాత్తానో రాష్ట్రం న స్సుభిక్ష మభిద్రవేయుః ; రతో ముష్టివధ స్సస్యవధో వా య దోత్పద్యతే, తదాఽభియాస్యసి, నాద్య యాత్రా యు క్తే'తి. నగరవృద్ధా న ప్యలాపిషమ్ 'అల్పీయసా మూల్యేన మహార్హం వస్తు న మే లభ్యం ధర్మరక్షాయై ; తదనుగుణే నైవ మూల్యే నాదానం క్రియతామ్.' ఇతి. శతహాలిం చ రాష్ట్రముఖ్య మాహూయ యాఽఽఖ్యాతవాన్. 'యోఽసా వనన్తసీరః ప్రహారవర్మణః పక్ష ఇతి వినాశయిషితః, సోఽపి పితరి మే ప్రకృతిష్ఠే కి మితి నా శ్యేత ? త్వ యాఽపి తస్మి న్నంతరమ్యో న కార్యః'. ఇతి.

త ఇమే సర్వ మాభిజ్ఞానిక ముపలభ్య, స ఏ వాయ మితి నిశ్చిన్వానా, విస్మయమానా శ్చ, మాం మహాదేవీం చ ప్రశంసన్తో, మన్త్రిబలాని చోద్ఘోషయన్తో బన్ధనా త్పితరౌ నిష్క్రమయ్య, స్వం రాజ్యం ప్రత్యపాదయన్. అహం చ తయో మే ధాత్ర్యా సర్వ మిదం సమాచేష్టితం రహసి పిత్రో రవగమయ్య ప్రహర్ష కాష్ఠాధిరూఢయో స్తయోః పాదమూల మభజే. అథ జ్యే చ యౌవరాజ్యలక్ష్మ్యై తదనుజ్ఞాతయా ; ప్రసాధితాత్మా దేవపాదవిరహదుఃఖదుర్భగా న్భోగా న్నిర్విశన్, భూయోఽస్య పితృసఖస్య సింహవర్మణో లేఖా చ్చణ్డవర్మణ శ్చమ్పాభియోగ మభిగమ్య, శత్రువధో మిత్త్రరక్షా చోభయ మపి కరణీయ మే వే త్యలఘునా లఘుసముత్థానేన సైన్యచక్రే ణాభ్యసరమ్. అభూవం చ భూమి స్త్వత్పాదలక్ష్మీసాక్షాత్క్రియాయా మహోత్సవానన్దరాశే రితి.

శ్రుత్వైత ద్దేవో రాజవాహన స్స్మిత మనాదీత్. 'పశ్యత పారతల్పిక ముపధియుక్త మపి గురుజనబన్ధవ్యసనముక్తిహేతుతయా దుష్టామిత్త్రప్రమాపణోపాయతయా రాజ్యోపలబ్ధిమూలతయా చ పుష్కలావర్థధర్మా వ ప్యరీరధత్. కిం హి బుద్ధిమద్భిః ప్రయుక్తం నాభ్యుపైతి శోభామ్.' ఇ త్యర్థపాల ముఖే విధాయ స్నిగ్ధదీర్ఘాం దృష్టిమ్ 'ఆచష్టాం, భవా నాత్మీయచరితమ్.' ఇ త్యాదిదేశ. సోఽపి బద్ధాఞ్జలి రభిదధే.

ఇతి శ్రీమదాచార్యమహాకవిదణ్డినః కృతౌ దశకుమారచరితే

ఉత్తరపీఠికాయా ముపహారవర్మచరితం నామ

తృతీయోచ్ఛ్వాసః.

దశకుమారచరితమ్.

అర్థపాలచరితం నామ చతుర్థోచ్ఛ్వాసః.

దేవ సోఽహ మప్యేభి రేవ సుహృద్భి రేకకర్మా ద్రిమాలినేమి భూవలయం పరిభ్రామ న్నుపాసరం కదాచి త్కాశీపురీం వారాణసీ ; ముపస్పృశ్య మణిభఙ్గనిర్మలామ్భసి మణికర్ణికాయా, మవిముక్తేశ్వరం భగవన్త మన్ధకమథనం ప్రణమ్య, ప్రదక్షిణం పరిభ్రామన్, పురుష మేక మాయామవన్త మాయసపరిఘపీవరాభ్యాం భుజాభ్యా మాబధ్యమానపరికర మనవరత రుదితోచ్ఛూనతామ్రదృష్టి మద్రాక్షమ్. అతర్కయం చ కర్కశో ఽయం పురుషః, కార్పణ్య మివ వర్షతి, మ్లానతారం చక్షు, రారమ్భశ్చ సాహసానువాదీ; నూన మసౌ ప్రాణనిస్స్పృహః కి మపి కృచ్ఛ్రం ప్రియజనవ్యసనమూలం ప్రపిత్సతే. త త్పృచ్ఛేయ మేన మస్తి చే న్మ మాపి కోఽపి సాహాయ్యావకాశ స్త మేన మభ్యుపపద్య, ఇత్యపృచ్ఛమ్ ‘భద్ర, సన్నాహో ఽయం సాహస మవగమయతి; న చే ద్గోప్య మిచ్ఛామి శ్రోతుం తవ శోకహేతుమ్.’ ఇతి. స మాం సబహుమానం నిర్వర్ణ్య ‘కో దోషః? శ్రూయతామ్.’ ఇతి, తతః క్వచి త్కరవీరతలే మయా సహ నిషణ్ణః కథా మకార్షీత్.

మహాభాగ, సోఽహ మస్మి పూర్వేషు కామచరః పూర్ణభద్రో నామ గృహపతిపుత్త్రః; ప్రయత్నసంవర్ధితోఽపి పిత్రా దైవచ్ఛన్దానువర్తీ తు చౌరవృత్తి రాసమ్. అథాస్యాం కాశీపుర్యాం మర్త్యవర్యస్య కస్యచి ద్గృహే చోరయిత్వా రూపాభిగ్రాహితో బద్ధః. బద్ధే చ మయి మత్తహస్తీ మృత్యువిజయో నామ హింసావిహారీ రాజగోపురోపరితలాధిరూఢస్య పశ్యతః కామపాలనామ్నః ఉత్తమామాత్యస్య శాసనా జ్జనకణ్ఠారవద్విగుణితఘణ్టారవో మణ్డలితహస్తకాణ్డోఽభ్యధావత్. అభిపత్య చ

మయా నిర్భయేన నిర్భర్త్సితః పరిణమన్ దారుఖణ్డాసుషిరానుప్రవిష్టోభ యభుజదణ్డాచణ్డాఘటితప్రతిమానో భీత ఇవ న్యవర్తిష్ట. భూయ శ్చ నేత్రా జాతసంరమ్భేణ నికామదారుణై ర్వ్యాగఙ్కుశపాదపాతై రభిముఖీకృతో మ యాఽపి ద్విగుణాబద్ధమన్యునా నిర్భర్త్స్యాభిహతో నివృత్త్యాపాద్రవత్. అథ మయాఽనుపత్య సరభస మాకృష్టః రుష్ట శ్చ యన్తా 'హన్త! మృతో ఽసి క్వ గచ్ఛసి కుఞ్జరాపశద!' ఇతి నిశితేన వారణేన వారణం ముహు ర్ముహు రభిఘ్న న్నిర్వ్యాణభాగే కథ మపి మదభిముఖ మకరోత్. అథ 'అప సరతు ద్విరదవరాక ఏషః, అన్యః కశ్చి న్మాతఙ్గపతి రానీయతాం, యే నాహ మిహ ముహూర్తం విహృత్య గచ్ఛామి గన్తవ్యాం గతి మిత్యవోచమ్.' దృ ష్ట్వైవ స మాం రుష్ట ముద్గర్జన్త ముత్క్రామన్త ముత్క్రాన్తయన్తృని ష్ఠురాజ్ఞః పలాయిష్ట. మన్త్రిణా పున రహ మాహూయ మయాఽభ్యభాషిషి. 'భద్ర, మృత్యో రివ ఏష మృత్యువిజయో నామ హింసావిహారీ, సోఽయ మపి తావ త్త్వ యైవంభూతః కృతః. త ద్విరమ కర్మణోఽస్మా న్మలీమసాత్; కి మల మసి ప్రప ద్యాస్మా నార్యవృత్త్యా వర్తితుమ్?' ఇతి. యథాజ్ఞాప యసి త థేతి విజ్ఞాపితోఽయం మయా మిత్త్రవ న్మ య్యావర్తిష్ట.

స దైకదా రహసి జాతవిస్రమ్భేణ పృష్ట స్సోఽభాషత స్వచరి తమ్. ఆసీ త్కుసుమపురే రాజ్ఞో రిపుఞ్జయస్య మన్త్రీ ధర్మపాలో నామ విశ్రుతధీ శ్శ్రుతర్షిః. అముష్య పుత్త్ర స్సుమిత్త్రో నామ పి త్రైవ సమః ప్రజ్ఞాగుణేషు. తస్య ద్వైమాతురః కనీయాన్ భ్రాతాఽహమ్. వేశేషు విలస న్తం మా మసౌ వినయరుచి రవారయత్. అవార్యదుర్నయ శ్చాహ ముపసృత్య దిఙ్ముఖేషు భ్రమ న్యదృచ్ఛయాఽస్యాం వారాణ స్యాం ప్రమదవనే మదనదమనారాధనాయ నిర్గత్య సహ సఖీభిః కన్దుకే నానుక్రీడమానాం కాశీభర్తు శ్చణ్డసింహస్య కన్యాం కాన్తిమతీం నామ చకమే, కథ మపి సమగచ్ఛే చ. అథ చ్ఛన్నం చ విహరతా కుమారీపురే సా మయాఽసీ దాపన్నసత్త్వా, కంచి త్సుతం చ సూతవతీ. మృతజాత

ఇతి సోఽపవిద్ధ స్తయా రహస్యనిర్భేదభయాత్, పరిజనేన క్రీడాశైలే, శబద్ధ్వా చ శ్మశాన మానీతః. తత్రైవ నివర్తమానయా నిశీథే రాజవీథ్యా మారక్షికపురుషై రభిగృహ్య తర్జితయా దణ్డపారుష్యభీతయా నిర్భిన్నప్రాయం రహస్యమ్. రాజాజ్ఞయాఽహ మాక్రీడగిరిదరీగృహే విస్రబ్ధప్రసుప్త స్త మేవోపదర్శితో యథోపపన్నరజ్జుబద్ధః శ్మశాన ముపనీయ మాతఙ్గోద్యతేన కృపాణేన ప్రాజిహీర్ష్యే. నియతిబలా ల్లూనబన్ధ స్త మసి మాచ్ఛిద్యాన్త్యజం త మన్యాం శ్చ కాంశ్చి త్ప్రహృత్యాపాసరమ్. అశరణ శ్చ భ్రమ న్నటవ్యా మేకదాఽశ్రుముఖ్యా కయాఽపి దివ్యాకారయా సపరివారయా కన్యక యోపస్థాయిషి. సా మా మఞ్జలికిసలయో త్తంసితేన ముఖవిలోలకున్తలేన మూర్ధ్నా ప్రణమ్య, మయా సహ మహావనవటద్రుమస్య కస్యాఽపి మహతః ప్రచ్ఛాయశీతలే తలే నిషణ్ణా, 'కాఽసి వాసు? కుతోఽస్యాగతా? కస్య హేతో రస్య మే ప్రసీదసి?' ఇతి సాభిలాష మాభాషితా మయా, వాఙ్మయం మధువర్ష మవర్షత్.

ఆర్య నాథస్య యక్షాణాం మణిభద్ర స్యాస్మి దుహితా తారావలీ నామ సాఽహం కదాచి దగస్త్యపత్నీం లోపాముద్రాం నమస్కృత్యాపవర్తమానా మలయగిరేః, పరేతావాసే వారాణస్యాః క మపి దారకం రుద న్త మద్రాక్షమ్. ఆదాయ చైనం తీవ్రస్నేహా న్మమ పిత్రో స్సన్నిధి మనైషమ్. అనైషీ చ్చ తాతో మే దేవ స్యాలకేశ్వర స్యాఽస్థానీమ్. అథాహ మాహూ యాజ్ఞప్తా హారసఖేన 'బాలే, బాలేఽస్మి న్నీదృశ స్తే భావ?' ఇతి. 'ఔరస ఇ వాస్మి న్వత్సే వత్సలతా' ఇతి మయా విజ్ఞాపితః, 'సత్య మాహ వరాకీ' ఇతి తన్మూలా మతిమహతీం కథా మకరోత్. అత్రైతావ దవగతం మయా:—త్వం కిల శౌనక శ్శూద్రకః కామపాల శ్చాభిన్నః, బన్ధుమతీ వినయవతీ కాన్తిమతీ చాభిన్నా, వేదిమతీ యక్షదాసీ సోమదేవీ చైకైవ, హంసావతీ సురసేనా సులోచనా చానన్యా, నన్దినీ రఙ్గపతాకా ఇన్ద్రసేనా చాపృథగ్భూతా. యా కిల శౌనకావస్థాయా

మగ్నిసాక్షిక మాత్మసాత్కృతా గోపకన్యా సైవ కిలార్యదాసీ పున శ్చాద్య తారావ లీ త్యభూవం. బాల శ్చ కిల శూద్రకావస్థే త్వయి ఆర్యదాస్యవస్థాయాం ను య్యుదభూత్. అవర్ధ్యత చ వినయవత్యా స్నేహవాసనయా. స తు తస్యాః కాన్తిమత్యవస్థాయా మ ద్యోదభూత్. ఏవ మనేకమృత్యుముఖపరిభ్రష్టం దైవా న్మ యోపలబ్ధం త మేకపిఙ్గాదేశా ద్వనే తపస్యతో రాజహంసస్య దేవ్యై వసుమత్యై తత్సుతస్య భావి చక్రవర్తినో రాజవాహనస్య పరిచర్యార్థం సమర్ప్య, గురుభి రనుజ్ఞాతా, కృతాన్తయోగా త్కృతాన్తముఖపరిభ్రష్టస్య తే పాదపద్మశుశ్రూషణార్థ మాగతాఽస్మీతి.

ఇతి శ్రుత్వా తా మనేకజన్మరమణీ మసకృ దాశ్లిష్య హర్షాశ్రుముఖో ముహు ర్ముహు స్సాన్త్వయిత్వా తత్ప్రభావదర్శితే మహతి మన్దిరేఽహర్నిశం భూమిదుర్లభా న్భోగా నన్వభూవమ్. ద్విత్రాణి దినా న్యతీత్య మత్తకాశినీం తా మవాదిషమ్, 'ప్రియే, ప్రత్యపకృత్య మత్ప్రాణద్రోహిణ శ్చణ్డసింహస్య వైరనిర్యాతనసుఖ మనుబుభూషామి.' ఇతి. తయా సస్మిత మభిహితమ్ 'ఏహి కాన్త, కాన్తిమతీదర్శనాయ, నయామి త్వామ్.' ఇతి. స్థితేఽర్ధరాత్రే రాజ్ఞో వాసగృహ మనీయే తత స్తచ్ఛిరోభాగవర్తినీ మాదా యాసియష్టిం ప్రబో ధ్యైనం ప్రస్ఫుర న్త మబ్రవమ్. 'అహ మస్మి భవజ్జామాతా. భవదనుమత్యా వినా తవ కన్యాభిమర్శీ. త మపరాధ మనువృత్త్యా ప్రమాష్టు మాగతః.' ఇతి. సోఽతిభీతో మా మభిప్రణ మ్యాహ 'అహ మేవ మూఢోఽపరాద్ధో, య స్తవ దుహితృసంసర్గానుగ్రాహిణో గ్రహగ్రస్త ఇ ప్రాణా న్తసీమా స్వయం సమాదిష్టవా న్త్వద్వధం. త దాస్తాం కాన్తిమతీ, రాజ్య మిదం మమ చ జీవిత మద్య ప్రభృతి త్వదధీనమ్.' ఇత్యవాదీత్. అ థాపరే ద్యుః ప్రకృతిమణ్డలం సన్నిధాప్య విధివ దాత్మజాయాః పాణి మగ్రాహయత్. అశ్రావయ చ్చ తనయ వార్తాం తారావలీ కాన్తిమత్యై, సోమదేవీ సులోచ నేన్ద్రసే నాభ్య శ్చ

పూర్వవృత్తాన్తమ్. ఇత్థ మహం మన్త్రిపదాపదేశం యౌవరాజ్య మనుభవ న్విహరామి విలాసినీభి రితి.

స ఏవం మాదృశేఽపి జన్తౌ పరిచర్యానుబన్ధీ బన్ధు రేకః, సర్వభూతానా మలసకేన స్వర్గతే శ్వశురే, జ్యాయసి చ స్యాలే చణ్డఘోషనామ్ని స్త్రీష్వతిప్రసఙ్గా త్ప్రాగేవ క్షయక్షీణాయుషి, పఞ్చవర్షదేశీయం సింహఘోషనామానం కుమార మభ్యషేచయత్; అవర్ధయ చ్చ విధి నైనం స సాధుః త స్యాద్య యౌవనోన్మాదినః పైశున్యవాదినో దుర్మన్త్రిణః కతిచి దాస న్నన్తరఙ్గభూతాః. తైః కి లాసా విత్థ మగ్రాహ్యత. "ప్రస హ్యైవ స్వసా త వామునా భుజఙ్గేన సంగృహీతా, పునః ప్రసుప్తే రాజని ప్రహర్తు ముద్యతాసి రాసీత్. తేనై వాస్తే దైవా త్తత్క్షణాప్రబుద్ధేన భీ త్యానునీయ కన్యా దత్తా. తం చ దేవజ్యేష్ఠం చణ్డఘోషం విషేణ హత్వా బాలోఽయ మసమర్థ ఇతి త్వ మద్యాపి ప్రకృతివిస్రమ్భణా యోపేక్షితః. క్షిణోతి పురా స కృతఘ్నో భవన్తమ్. త మే వాన్తకపురం గమయితుం యతస్వ." ఇతి. స తథా దూషితోఽపి యక్షిణీప్రభావభయా న్నాముష్మి న్పాప మాచరితు మశకత్.

ఏషు కిల దివసే ష్వయథాపూర్వా మాకృతౌ కాన్తిమత్యాః సముపలక్ష్య రాజమహిషీ సులక్షణా నామ సప్రణయ మపృచ్ఛత్. 'దేవి, నాహ మసూయాధాతృత్వేన విప్రలమ్భనీయా. కథయ తథ్యం కే నేద మయథాపూర్వ్య మాననారవిన్దే త వైషు వాసరేషు.' ఇతి. సా త్వవాదీత్. 'భద్రే, స్మరసి కి మద్యా ప్యయథాతథ్యేన కించి న్మయో క్తపూర్వమ్ ?. సఖీ మే తారావళీ సపత్నీ చ, రహసి భర్త్రా మద్గోత్రాపదిష్టా కి మపి కలుషితాశయా, ప్రణయ మభ్యుపేక్ష్య ప్రణమ్యమానా నాఽప్యస్మాభి రుపోఢమత్సరా ప్రావసత్. అవసీదతి చ నః పతిః. అతోఽస్తి మే దౌర్మనస్యమ్.' ఇతి. తత్ప్రియే ణైవ కాన్తేన సులక్షణయా కాన్తాయ కథితమ్. అథాఽసౌ నిర్భయోఽద్య ప్రియతమావిరహపాణ్డుభి రవయవై ర్దైర్య

స్తమ్భితాశ్రుపర్యాకులేన చక్షుషోష్ణశ్వాసశోషితాభి ర్వానతిపేశలాభి ర్వాగ్భి ర్వియోగం దర్శయన్తం, కథ మపి రాజకులే కార్యాణి కారయన్తం, పూర్వసంకేతితైః పురుషై రభిగ్రాహ్యాబన్ధయత్. తస్య కిల స్థానస్థానేషు దోష ముద్ఘోష్య, త థోద్ధరణీయే చక్షుషీ యథా తన్మూల మేవాస్య మరణం భవేత్. ఇత్యతోఽత్రైకాన్తే యథేష్ట మశ్రు ముక్త్వా తస్య సాధోః పురః ప్రాణా న్మోక్తుకామో బధ్నామి పరికర మితి.

మ యాఽపి త త్పితృవ్యసన మాకర్ణ్య పర్యశ్రుణా సోఽభిహితః, "సౌమ్య, కిం తవ గోపయిత్వా? య స్తస్య సుతో యక్షకన్యయా దేవస్య రాజవాహనస్య పాదశుశ్రూషార్థం దేవ్యా వసుమత్యా హ స్తన్యాసః కృత సోఽహ మస్మి, శక్ష్యామి సహస్ర మేవ భటానా ముదాయుధానాం హత్వా పితరం మోచయితుమ్. అపి తు సంకులే యది క శ్చి త్పాతయే త్తదగ్రే శ స్త్రికాం సర్వ ఏవ మే యత్నో భస్మని హుత మివ భవేత్." ఇతి. అనవసితవచన ఏవ మయి మహా నాశీవిషః ప్రాకారరన్ధ్రే ణోదైరయ చ్ఛిరః. త మహం మన్త్రౌషధబలే నాభిగృహ్య పూర్ణభద్ర మబ్రవమ్.—భద్ర, సిద్ధం న స్సమీహితమ్ అనేన తాత మలక్ష్యమాణః సంకులే యదృచ్ఛయా పాతితేన నామ దంశయిత్వా తథా విషం స్తమ్భయేయం యథా మృత ఇ త్యుదాస్యేత. త్వయా తు ముక్తనాధ్వసేన మాతా మే బోధయితవ్యా. "యో యక్ష్యా వనే దేవ్యా వసుమత్యా హస్తార్పితో యుష్మత్సూనుః సోఽనుప్రాప్తః. పితు రవస్థాం మత్త ఉపలభ్య బుద్ధిబలా దిత్థ మాచరిష్యతి. త్వయా ముక్తత్రాసయా రాజ్ఞే ప్రేషణీయమ్. 'ఏష ఖలు క్షత్త్రధర్మః యద్బన్ధు రబన్ధు ర్వా దుష్టః స నిరపేక్షం నిగ్రాహ్య ఇతి. స్త్రీధర్మ శ్చైష య దదుష్టస్య దుష్టస్య వా భర్తు ర్గతి ర్గన్త వ్యేతి. త దహ మము నైవ సహ చితాగ్ని మారోక్ష్యామి. అభిజనానురూపః పశ్చిమో విధి రనుజ్ఞాతవ్యః.' ఇతి. స ఏవం నివేదితో నియత మనుజ్ఞాస్యతి. తత స్స్వ మే వాగార మానీయ కాష్ఠాపటపరిక్షిప్తే

వివిక్తోద్దేశే దర్భసంస్తర మధిశాయ్య స్వయంకృతానుమరణమణ్డనయా త్వయా తత్ర చ సన్నిధేయమ్." ఇతి. అహం తు బాహ్యకక్ష్యాగత స్త్వయా ప్రవేశయిష్యే. తతః పితర ముజ్జీవ్య తదభిరుచితే నాభ్యుపాయేన చేష్టిష్యామహే.—ఇతి—స త థేతి హృష్టతర స్తూర్ణ మభ్యగాత్.

అహం తు ఘోషణాస్థానే చిఞ్చావృక్షం ఘనతరవిపులశాఖ మారుహ్య గూఢతను రతిష్ఠమ్. ఆరూఢ శ్చ లోకో యథాయథ ముచ్చైస్థానా న్యుచ్చావచప్రలాపః స్థితః. తావ న్మే పితరం తస్కర మివ పశ్చాద్బద్ధభుజ ముద్ధురధ్వనిమహాజనానుయాత మానీయ మదభ్యాశ ఏవ స్థాపయిత్వా మాతఙ్గ స్త్రి రఘోషయత్ "ఏష మన్త్రీ కామపాలో రాజ్యలోభా ద్భర్తారం చణ్డసింహం యువరాజం చణ్డఘోషం చ విషాన్నే నోపాంశు హత్వా, పున ర్దేవ్యోఽపి సింహఘోషః పూర్ణయావన ఇ త్యముష్మి న్పాప మాచరిష్యన్, విశ్వాసా ద్రహస్యభూమౌ పున రమాత్యం శివనాగ మాహూయ, స్థూణ మఙ్గారవర్షం చ రాజవధా యోపజప్య, తై స్స్వామిభక్త్యా వివృతగుహ్యో, 'రాజ్యకాముక స్యాస్య బ్రాహ్మణస్యాన్ధతమసప్రవేశో న్యాయ్యః' ఇతి ప్రాడ్వివాక వాక్యా దత్థ్యుద్ధరణాయ నీయతే. పున రన్యోఽపి యది స్యా దన్యాయ్యవృత్తి స్త మ ప్యేవ మేవ యథా ర్హేణ దణ్డేన యోజయిష్యతి దేవః." ఇతి. శ్రు త్వైత ద్బద్ధకలకలే మహాజనే పితు రఙ్గే ప్రదీప్తశిరస మాశీవిషం వ్యక్షిపమ్. అహం చ భీతో నా మావప్లుత్య త త్రైవ జనానులీనః క్రుద్ధవ్యాళదష్టస్య తాతస్య విహితజీవరక్షో విషం క్షణా ద స్తమ్భయమ్. అపత చ్చ స భూమౌ మృతకల్పః. ప్రాలపం చ 'సత్య మిదం రాజానమానినం దేవ్యో దణ్డ ఏవ స్పృశ తీతి, య దయ మక్షిభ్యాం వినాఽవనిపతినా చికీర్షితః, ప్రాణై రేవ వియోజితో విధినా ' ఇతి. మదు క్తం కేచి దన్వమన్య న్త. అపరే తు పున ర్నిన్దుః. దర్వీకర స్తు త మపి చణ్డాలం దష్ట్వా, రూఢత్రాస ద్రుత లోక దత్తమార్గః ప్రాద్రవత్.

అథ మదమ్బా పూర్ణభద్రప్రబోధితార్థా తాదృశేఽపి వ్యసనే నాతివిహ్వలా కులపరిజనానుయాతా పద్భ్యాం ధీర మాగత్య మత్పితు రుత్తమాఙ్గ ముత్సఙ్గేన ధారయన్తీ స్థితా రాజ్ఞే సమాదిశత్. 'ఏష మే పతి స్త్వాపకర్తా న వేతి దైవ మేవ జానాతి. న మేఽనయాఽస్తి చిన్తయా ఫలమ్. అస్య తు పాణిగ్రాహకస్య గతి మనుప్రపద్యమానా భవత్కులం కలఙ్కయేయమ్. అతోఽనుమన్తు మర్హసి భర్త్రా సహ చితాధిరోహణాయ మామ్.' ఇతి. శ్రుత్వా చైత త్ప్రీతియుక్తః ప్రతిసమాదిశ త్క్షితీశ్వరః, 'క్రియతాం కులోచిత స్సంస్కారః ఉత్సవోత్తరం చ పశ్చిమం విధిసంస్కార మనుభవతు మే భగినీపతిః.' ఇతి. చణ్డాలే తు మత్ప్రతిషిద్ధసకలమన్త్రవాదిప్రయాసే సంస్థితే, కామపాలోఽపి కాలదష్ట ఏ వేతి స్వభవనోపనయన మముష్య స్వమాహాత్మ్యప్రకాశనాయ మహీపతి రన్వమంస్త. ఆనీత శ్చ పితా మే వివిక్తాయాం భూమౌ దర్భశయ్యా మధిశయాన స్థితోఽభూత్.

అథ మదమ్బా మరణమణ్డన మనుష్ఠాయ, సకరుణాం సఖీ రామన్త్ర్య, ముహు రభిప్రణమ్య భవనదేవతాః, యత్ననివారితపరిజనాక్రన్దితా, పితు ర్మే శయనస్థాన మేకాకినీ ప్రావిక్షత్. తత్ర పూర్వ మేవ పూర్ణభద్రోపస్థాపితేన చ మయా నైనతేయతాం గతేన నిర్విషీకృతం భర్తార మైక్షత. హృష్టతమా పత్యుః పాదయోః పర్యశ్రుముఖీ ప్రణిపత్య మాం చ ముహుర్ముహుః ప్రస్నుతస్తనీ పరిష్వజ్య సహర్షబాష్పగద్గద మగదత్, "పుత్ర, యోఽసి జాతమాత్రః పాపయా మయా పరిత్యక్తః స కిమర్థ మేవం మా మతినిర్ఘృణా మనుగృహ్ణాసి? అథ నైష నిరపరాధ ఏవ తే జనయితా. యుక్త మస్య ప్రత్యానయన మన్తకాననాత్. క్రూరా ఖలు తారావళీ యా త్వా ముపలభ్యాపి తత్త్వతః కుబేరా దసమర్ప్య మహ్యా మర్పితవతీ దేవ్యై వసుమత్యై. సైవ వా సదృశకారిణీ. న హి తాదృశభాగ్యరాశే ర్వినా మాదృశో జనో ఽల్పపుణ్య స్తవార్హతి కల

ప్రలాపామృతాని కర్ణాభ్యాం పాతుమ్. ఏహి మాం పరిష్వజస్వ" ఇతి భూయోభూయ శ్శిరసి జిఘ్రన్త్యఙ్క మారోపయన్తీ తారావళీం గర్భాయన్త్యశ్రుభి రభిషిఞ్చన్త్యుత్కమ్పితాఙ్గయష్టి రన్యాదృశీ క్షణ మజనిష్ట.

జనయితాఽపి మే నరకాదివ స్వర్గం, తాదృశా ద్వ్యసనా త్తథాభూత మభ్యుదయ మారూఢః, పూర్ణభద్రేణ విస్తరేణ యథావృత్త మావేదితో, భగవతో మఘవతోఽపి భాగ్యవన్త మాత్మాన మజీగణత్. మనా గేవ చ మత్సంబన్ధ మాఖ్యాయ హర్షవిస్మితాత్మనోః పిత్రో రకథయమ్. 'ఆజ్ఞాపయత కాద్య నః ప్రతిపత్తిః?' ఇతి. పితా మే ప్రాబ్రవీత్;—"వత్స గృహా మే వేద మస్మదీయ మతివిశాలసాలవలయ మక్షయ్యాయుధగ్రామమ్. అలఙ్ఘ్యతమా చ గుప్తిః. ఉపకృతా శ్చ మయా బహవ స్సన్తి సామన్తాః ప్రకృతయ శ్చ భూయస్యో న మే వ్యసన మనురుధ్యన్తే సుభటానాం చానేకసహస్ర మస్త్యేవ ససుహృత్పుత్త్రదార మతోఽత్రైవ కతిపయా న్యహాని స్థిత్వా బాహ్యాభ్యన్తరకోపా నుత్పాదయిష్యామః. కుపితాం శ్చోపసంగృహ్య, ప్రోత్సాహ్యాస్య ప్రకృత్యమిత్రాన్, నుత్థాప్య సహజాంశ్చ ద్విషో, దుర్దాన్త మేన ముచ్ఛేత్స్యామః." ఇతి. కో దోష స్తథా స్త్వితి తాతస్య మత మన్వమంసి.

తథాఽస్మాసు ప్రతివిధాయ తిష్ఠత్సు రాజాఽపి విజ్ఞాపితోదన్తో జాతానుతాపః పారగ్రామికా న్ప్రయోగా న్ప్రాయః ప్రాయుఙ్క్త. తే చాస్మాభిః ప్రత్యహ మహన్యన్త. అస్మి న్నేవావసరే పూర్ణభద్రముఖాచ్చ రాజ్ఞ శ్శయ్యాస్థాన మవగమ్య తదైవ స్వోదవసితభిత్తికోణా దారభ్య సురఙ్గా మకార్షమ్. గతా చ సా భూమిః స్వర్గకల్ప మనల్పకన్యకాజనం క మప్యుద్దేశం. అవ్యథిష్ట చ దృష్ట్వైవ మాం స నారీజనః. తత్ర కాచిదిన్దులేఖేవ స్వలావణ్యేన రసాతలాన్ధకారం నిర్ధూనానా, విగ్రహిణీవ దేవీ వసున్ధరా, హరగృహిణీ వాసురవిజయాయావతీర్ణా, పాతాళ మాగతా భూమి రివ విగ్రహిణీ, గృహిణీవ భగవతః కుసుమధన్వనో, రాజ్యలక్ష్మీ

రి వానేకకునృపతిదర్శనపరిహారాయ మహీవివరం ప్రవిష్టా, నిష్టప్తకనకపుత్త్రికే వావదాతకాన్తిః, కన్యకా చన్దనలతేవ మలయమారుతేన మద్దర్శనే నోదకమ్పత. తథా భూతే చ తస్మిన్నఙ్గనాసమాజే కుసుమి తేవ కాశయష్టిః పాణ్డుశిరసిజా స్థవిరా కాచి చ్చరణయో ర్మే నిపత్య త్రాసదీన మబ్రూత: 'దీయతా మభయదాన మస్మా యనన్యశరణాయ స్త్రీజనాయ. కి మసి దేవకుమారో దనుజయుద్ధతృష్ణయా రసాతలం వివిక్షుః? ఆజ్ఞాపయ కో౽సి కస్య హేతో ర్వాగతో౽సి?' ఇతి. సా తు మయా ప్రత్యవాది: 'మా స్మ భవత్యో భైషుః అహ మస్మి ద్విజాతివృషభా త్కామపాలా ద్దేవ్యాం కాన్తిమత్యా ముత్పన్నో౽ర్థపాలో నామ. స త్వర్థే నిజగృహా న్నృపగృహం సురఙ్గ యోపసర న్నిహా న్తరే వో దృష్టవాన్. కథయ కాః స్థ యూయమ్? కథ మిహ నివసథ?' ఇతి. సోదఞ్జలి రుదీరితవతీ

''భర్తృదారక, భాగ్యవత్యో వయం యా స్త్వా మేభి రేవ చక్షుర్భి రనఘ మద్రాక్ష్మ. శ్రూయతాం య స్తవ మాతామహ శ్చణ్డసింహ స్తే నాస్యాం దేవ్యాం లీలావత్యాం చణ్డఘోషః కాన్తిమ తీ త్యపత్యద్వయ ముదపాది. చణ్డఘోష స్తు యువరాజో౽త్యాసఙ్గా దఙ్గనాసు రాజయక్ష్మణా౽నుక్షయ మగా దన్తర్వత్న్యాం దేవ్యా మాచారవత్యామ్ అముయా చేయం మణికర్ణికా నామ కన్యా ప్రసూతా. అథ ప్రసవవేదనయా ముక్తజీవి తాచారవతీ పత్యు ర న్తిక మగమత్. అథ దేవ శ్చణ్డసింహో మా మాహూయ మోపహ్వరే సమాజ్ఞాపయత్. 'బుద్ధిమతి, కన్య కేయం కల్యాణలక్షణా, తా మిమాం మాలవేన్ద్రనన్దనాయ దర్పసారాయ వర్ధయిత్వా దిత్సామి. బిభేమి చ కాన్తిమతీవృత్తాన్తా దారభ్య కన్యకానాం ప్రకాశావస్థాపనాత్. అత ఇయ మరాతివ్యసనాపకారితే మహతి భూమిగృహే కృత్రిమశైలగర్భోత్కీర్ణనానామణ్డపప్రేక్షాగృహే ప్రచురపరిబర్హయా భవత్యా సంవర్ధ్యతామ్ అ స్త్యత్ర భోగ్య

వస్తు వర్షశతోపభోగేఽప్యక్షయ్యామ్.' ఇతి. త థోక్త్వా నిజవాసగృహా స్యాఙ్గణాభిత్తౌ వర్ధపాదం కిష్కువిష్కమ్భ ముద్ధృత్య తే నైవ ద్వారేణ స్థాన మిద మస్మా నవీవిశత్. ఇహ చ నో వసన్తీనాం ద్వాదశ సమా స్సమత్యయుః. ఇయం చ వత్సా తరుణీ భూతా. న చా ద్యాపి స్మరతి రాజా. కామ మియం పితామహేన దర్పసారాయ సంకల్పితా, త్వదమ్బ యా కాన్తిమత్యా చేయం గర్భ స్థైవ ద్యూతజితా, స్వమాత్రా త వైవ జాయాత్వేన సమకల్ప్యత. త దత్ర ప్రాప్తరూపం చిన్త్యతాం కుమారే ణైవ." ఇతి.

తాం పున రభ్యాచమ్—'అ ద్యైవ రాజగృహే కి మపి కార్యం సాధయిత్వా ప్రతినివృత్తో యుష్మాసు యథార్హం ప్రతిపత్స్యే.' ఇతి. తే నైవ దీపదర్శితేన బిలపథేన గత్వా స్థితేఽర్ధరాత్రే తదర్ధపాదం ప్రత్యు ద్ధృత్య వాసగృహం ప్రవిష్టో విస్రబ్ధప్రసుప్తం సింహఘోషం జీవగ్రాహ మగ్రహీషమ్ ఆకృష్య చ త మహి మి వాహిశత్రుః స్ఫురన్త మము నైవ భిత్తిరన్ధ్రపథేన స్త్రైణసన్నిధిమనైషమ్. ఆనీయ చ స్వభవన మాయ సనిగళసందానితచరణయుగళ మవనమితమలినవదన మశ్రుబహుళరక్తచ క్షుష మేకాన్తే జనయిత్ర్యో ర్మాదర్శయమ్. అకథయం చ బిలకథామ్. అథ పితరౌ ప్రహృష్టతరౌ తం నికృష్టాశయం నిశామ్య, బన్ధనే నియమ్య, తస్యా దారికాయాః యథార్హేణ కర్మణా మాం పాణి మగ్రాహయే తామ్ అనాథకం చ తద్రాజ్య మస్మదాయత్త మేవ జాతమ్. ప్రకృతి కోపభయా త్తు మన్మాత్రా ముముక్షితోఽపి న ముక్త ఏవ సింహ ఘోషః తథా స్థితా శ్చ వయ మఙ్గరాజ స్సింహవర్మా దేవపాదానాం భక్తిహార్యే కృతకర్మా చే త్యమిత్రాభియుక్త మేన మభ్యసరామ. అభూ వం చ భవత్పాదపద్మరజోఽనుగ్రాహ్యః. స చేదానీం భవచ్చరణప్రణా మప్రాయశ్చిత్త మనుతిష్ఠతు సర్వదుశ్చరిత్రక్షాళన మనార్య స్సింహ ఘోష ఇ త్యర్థపాలః ప్రాఞ్జలిః ప్రణనామ.

దేవోఽపి రాజవాహనో 'బహుపరాక్రాన్తం, బహూపాయయుక్తా చ బుద్ధి; ర్ముక్తబన్ధన స్తే శ్వశురః పశ్యతు మామ్.' ఇత్యభిధాయ భూయః ప్రమతి మేవ పశ్యన్ ప్రీతిస్మేరః 'ప్రస్తూయతాం తావ దాత్మచరితమ్.' ఇత్యాజ్ఞాపయత్. సోఽపి ప్రణమ్య విజ్ఞాపయామాస.

ఇతి శ్రీమదాచార్యమహాకవిదణ్డినః కృతౌ దశకుమారచరిత
ఉత్తరపీఠికాయా మర్థపాలచరితం నామ
చతుర్థోచ్ఛ్వాసః.

దశకుమారచరితమ్, ఉత్తరపీఠికా.

ప్రమతిచరితం నామ పఞ్చమోచ్ఛ్వాసః.

దేవ, దేవ స్యాన్వేషణాయ దిక్షు భ్రమ న్నభ్రంకష స్యాఽపి విన్ధ్యపార్శ్వావరూఢస్య వనస్పతే రధః పరిణతపతఙ్గబాలపల్లవావతంసితే పశ్చిమదిగఙ్గనాముఖే పల్వలామ్భ స్యుపస్పృశ్యోపాస్య సన్ధ్యాం తమస్సమీకృతేషు నిమ్నోన్న తేషు గన్తు మక్షమః క్షమాతలే కిసలయై రుపరచయ్య శయ్యాం శిశయిషమాణ శ్శిరసి కుర్వ న్నఞ్జలిం, 'యాస్మి న్వనస్పతౌ వసతి దేవతా సైవ మే శరణ మస్తు శరారుచక్రచారభీషణాయాం శర్వగళశ్యామ శార్వరాన్ధకారపూ రాధ్మాతగభీరగహ్వరాయా మస్యాం మహాటవ్యా మేకాకినో మే ప్రసుప్తస్య.' ఇ త్యుపధాయ వామభుజ మశయిషి. తతః క్షణా దే వావనిదుర్లభేన స్పర్శే నాసుఖాయిషత కిల మేగాత్రా ; ణ్యాహ్లాదయిష తేన్ద్రియా ; ణ్యాభ్యమనా యిష్ట చాన్తరాత్మా; విశేషత శ్చ హృషితా స్తనూరుహాః ; పర్యస్ఫుర న్మే దక్షిణభుజః ; కథం స్విద మితి మన్దమన్ద మున్మిష న్నుప ర్యచ్ఛచన్ద్రాతపచ్ఛేదకల్పం శుక్లాంశుకవితాన మైక్షిషి. వామతో వలితదృష్టిః, సమయా సౌధభిత్తిం, చిత్రాస్తరణశాయిన మతివిస్రబ్ధప్రసుప్త మఙ్గనాజన మలక్షయమ్. దక్షిణతో దత్తచక్షు రాగళిత స్తనాంశుకా మమృతఫేనపటలపాణ్డురశయనశాయినీ మాదివరాహ దంష్ట్రాంశుకజాల లగ్నా మంసస్రస్తదుగ్ధసాగర దుకూలోత్తరీయాం భయసాధ్వసమూర్ఛితా మివ ధరణీ, మరుణాధరమణికిరణబాలకిసలయలాస్యహేతుభి రాననారవిన్దపరిమళోద్వాహిభి ర్నిశ్వాసమాతరిశ్వభి రీశ్వరేక్షణదహనదగ్ధం స్ఫులిఙ్గశేష మనఙ్గ మివ సంధుక్షయన్తీం, మన్తస్సుప్తషట్పద మమ్బుజ మివ జాతనిద్ర మామీలితలోచనేన్దీవర మాననం దధానా, మైరావత మదావలేపలూనాపవిద్ధా మివ నన్దనవన కల్పవృక్షరత్నమఞ్జరీం, కా మపి తరుణీ మాలోకయమ్.

అతర్కయం చ—“క్వ గతా సా మహాటవీ? కుత ఇద మూర్ధ్వాణ్డకపాలసంపుటోల్లేఖశక్తిధ్వజశిఖరశూలోత్సేధం సౌధ మాగతమ్? క్వ చ త దరణ్యస్థలీసమాస్తీర్ణం పల్లవశయనమ్? కుతస్త్వయం చేద మిన్దుగభస్తిసంభారభాసురం హంసతూలదుకూలశయనమ్? ఏష చ కోఽను శీతరశ్మికిరణరజతరజ్జుడోలాపరిభ్రష్టమూర్ఛిత ఇ వాప్సరోగణః స్వైరసుప్త స్సున్దరీజనః? కా చేయం దేవీ వారవిన్దహస్తా శారదశశాఙ్కమణ్డలామలదుకూలోత్తరచ్ఛద మధిశేతే శయనతలమ్? న తావ దేషా దేవయోషా; యతో, మన్దమన్ద మిన్దుకిరణై స్సంవాహ్యమానా కమలినీవ నిద్రాతి, భగ్నవృన్తచ్యుతరసబిన్దుశబలితం పాకపాణ్డుచూతఫల మి వోద్భిన్నస్వేదరేఖం గణ్డస్థల మాలక్ష్యతే, అభినవయౌవనవిదాహనిర్భరోష్మణి కుచతటే వైవర్ణ్య ముపైతి వర్ణకః, వాససీ చ పరిభోగానురూపం ధూసరిమాణ మాదర్శయతః త దేషా మానుష్యేవ. దిష్ట్యా చానుచ్ఛిష్టయౌవనా; యత, స్సౌకుమార్య మాగతా స్సన్తోఽపి సంహతా ఇ వావయవాః, ప్రస్నిగ్ధతమాఽపి పాణ్డుతానువిద్ధా దేహచ్ఛవిః, దన్తపీడానభిజ్ఞతయా నాతివిశదరాగో ముఖే విద్రుమద్యుతి రధరమణిః, అనత్యాపూర్ణమారక్తమూలం చమ్పకకుట్మలదళ మివ కఠోరం కపోలతలమ్, అసఙ్గబాణపాతముక్తాశఙ్కం చ విస్రబ్ధమధురం సుప్యతే, న చైతద్వక్షస్స్థలం నిర్దయవిమర్దవిస్తారితముఖ స్తనయుగళమ్. అస్తి చానతిక్రాన్తశిష్టమర్యాదచేతసో మ మాస్యా మాసక్తిః. ఆసక్త్యనురూపం పున రాశ్లిష్టా యది, స్పృష్ట మార్తరవే ణైవ సహ నిద్రాం మోక్ష్యతి. అధాఽహం న శక్ష్యామి చానుపశ్లిష్య శయితుమ్. అతో యద్భావి తద్భవతు; భాగ్య మత్ర పరీక్షిష్యే.” ఇతి స్పృష్టాస్పృష్ట మేవ కిమ ప్యావిద్ధరాగసాధ్వసం లక్ష్యసుప్తః స్థితోఽస్మి.

సాఽపి కి మ ప్యుత్కమ్పినా రోమోద్భేదవతా వామపార్శ్వేన సుఖాయమానేన మన్దమన్దం విజృమ్భికారమ్భమన్థరాఙ్గీ త్వఙ్గదగ్రపక్ష్మణో

శ్చక్షుషో రలసతాన్తతారకే ణాతిపక్ష్మనిద్రాకషాయితాపాఙ్గపరభాగేన యుగళే నేష దున్మిషన్తీ, త్రాస విస్మయ హర్ష రాగ శఙ్కా విలాస విభ్ర మవ్యవహితాని క్రీడాన్తరాణి కాని కా న్యపి కామే నాద్భుతానుభావే నావస్థాన్తరాణి కార్యమాణా, పరిజనప్రబోధనోద్యతాం గిరం కామావేశపరవశం హృదయ మఙ్గాని చ సాధ్వసాయాససంబధ్యమానస్వేదపులకాని కథం కథ మపి నిగృహ్య, సస్పృహేణ మధురకూణితత్రిభాగేన మన్దమన్దప్రచారితేన చక్షుషా మదఙ్గాని నిర్వర్ణ్య దూరోత్సర్పితపూర్వకాయాఽపి తస్మి న్నేవ శయనతలే సచకిత మశయిష్ట. అజనిష్ట మే రాగావిష్టచేతసోఽపి కి మపి నిద్రా. పున రననుకూలస్పర్శదుఃఖాయమానగాత్రః ప్రాబుధ్యే. ప్రబుద్ధస్య చ సైవ మే మహాటవీ, త దేవ తరుతలం, స ఏవ పత్త్రాస్తరో మ మాభూత్. విభావరీ చ వ్యభాసీత్. అభూ చ్చ మే మనసి,—'కి మయం స్వప్నః? కిం విప్రలమ్భో వా? కి మియ మాసురీ దైవీ వా కాఽపి మాయా? య ద్భావి త ద్భవతు; నాహ మిదం త త్త్వతోఽనవబుధ్య మోక్ష్యామి భూమిశయ్యాం, యావదాయు రత్ర త్వామై దేవతామై ప్రతిశయిష్యామి.' ఇతి నిశ్చితమతి రతిష్ఠమ్.

అ థావిర్భూయ కాఽపి రవికరాభితప్తకువలయదామతాన్తగాత్రయష్టిః క్లిష్టనివసనోత్తరీయా నిరలక్తకరూక్షపాటలేన నిశ్వాసోష్మజర్జరితత్విషా దన్తచ్ఛదేన వమ న్తీవ కపిలధూమధూమ్రం విరహానల మనవరతసలిలధారావిసర్జనా దుదధితావశేషమివ లోహితతరం ద్వితయ మక్ష్ణోరుద్వహన్తీ కులచారిత్రబన్ధనపాశవిభ్రమే ణైకవేణీభూతేన కేశకలాపేన నీలాంశుకరచితచీరచూలికాపరివృతా పతివ్రతాపతాకేవ సంచరన్తీ, క్షామక్షామాఽపి దేవతానుభావా దనతిక్షీణవర్ణావకాశా సీమన్తినీ ప్రణిపతన్తం మాం ప్రహర్షోత్కమ్పితేన భుజలతాద్వయే నోత్థాప్య పుత్త్రవత్పరిష్వజ్య శిర స్యుపాఘ్రాయ వాత్సల్య మివ స్తనయుగళేన స్తన్యచ్ఛలాత్ ప్రక్షరన్తీ శిశిరే ణాస్రుణా నిరుద్ధకణ్ఠీ స్నేహగద్గదం వ్యాహార్షీత్.

“వత్స, యది వః కథితవతీ మగధరాజమహిషీ వసుమతీ ‘మమ హస్తే బాల మర్థపాలం నిధాయ కథాం చ కాంచి ద్ధాత్రీ భర్తృపుత్త్రసఖీ జనానుబద్ధాం రాజరాజప్రవర్త్తితాం కృత్వాఽన్తర్ధాన మగా దాత్మజా మణిభద్రస్య.’ ఇతి సాఽహ మస్మి వో జననీ. పితు ర్వో ధర్మపాలసూనో స్సుమిత్త్రానుజస్య కామపాలస్య పాదమూలా న్నిష్కారణకోపకలుషితా శయా ప్రోష్యానుశయవిధురా స్వప్నే కేనాఽపి రక్షోరూపే ణోపేత్య ‘చణ్డికాయాం త్వయి వర్షమాత్రం వసామి ప్రవాసదుఃఖాయ.’ ఇతి శప్తా ఽస్మి. బ్రువ త్యే వాహ మావిష్టా ప్రాబుధ్యే. గతం చ తద్వ్యసనం వర్షస హస్రదీర్ఘమ్. అతీతాయాం తు యామిన్యాం దేవదేవస్య త్ర్యమ్బకస్య శ్రావస్త్యా ముత్సవసమాజ మనుభూయ, బన్ధుజనం చ స్థానస్థానేభ్య స్సన్నిపతితం సమీక్ష్య, ముక్తశాపా, పత్యుః పార్శ్వ మభిసరిష్యా మీతి ప్రస్థితాయా మేవ మయి, త్వ మత్రాభ్యేత్య ‘ప్రతిపన్నోఽస్మి శరణ మిహత్యాం దేవతామ్,’ ఇతి ప్రసుప్తోఽసి. ఏవం శాపదుఃఖావిష్టయా మయా తదా న తత్త్వతః పరిచ్ఛిన్నో భవాన్. అపి తు శరణాగత మవి రతప్రమాదాయా మస్యాం మహాటవ్యా మయుక్తం పరిత్యజ్య గన్తు మితి, మయా త్వ మపి స్వాప న్నేవాసి నీతః; ప్రత్యాసన్నే చ తస్మిన్ దేవగృహే పున రచిన్తయమ్—‘కథ మిహ తరుణే నానేన సహ సమాజం గమిష్యామి?’ ఇతి అథ రాజ్ఞః శ్రావస్తీశ్వరస్య యథార్థనామ్నో ధర్మవర్ధనస్య కన్యాం నవమాలికాం ఘర్మకాలసుభగే కన్యాపురవిమానహర్మ్యతలే విశాలకో మలతలం శయ్యాతల మధిశయానాం యదృచ్ఛ యోపలభ్య ‘ది ష్ట్యే యం సుప్తా, పరిజన శ్చ గాఢనిద్రః, శేతా మయ మత్ర ముహూర్త మాత్రం బ్రాహ్మణకుమారో యావ త్కృతకృత్యా నివర్తేయ.’ ఇతి త్వాం తత్ర శాయయిత్వా, త ముద్దేశ మగమమ్. దృష్ట్వా చోత్సవశ్రి యం, నిర్విశ్య చ స్వజనదర్శనసుఖ, మభివాద్య చ త్రిభువనేశ్వర, మా త్మాళీకప్రత్యాకలనోపారూఢసాధ్వసం చ నమస్కృత్య భక్తిప్రణతహృద

యాం భగవతీ మమ్బికాం, తయా గిరిదుహిత్రా దేవ్యా సస్మిత 'మయి భద్రే, మాభైషీ, ర్భ వేదానీం భర్తృపార్శ్వగామినీ; గత స్తే శాప,' ఇ త్యనుగృహీతా, సద్య ఏవ ప్రత్యాపన్నమహిమా ప్రతినివృత్య, దృష్ట్వైవ త్వాం యథావ దభ్యజానమ్. కథం మత్సుత ఏ వాయం వత్స స్యార్థ పాలస్య ప్రాణభూత స్సఖా ప్రమతిః! అతిపాపయా మ యాఽస్మి న్నజ్ఞానా దాదాసీన్య మాచరితమ్. అపి చాయ మస్యా మాసక్తభావః; కన్యా చైనం కామయతే యువానమ్; ఉభౌ చేమౌ లక్ష్యసుప్తౌ; త్రపయా సాధ్వసేన వాఽన్యోన్య మాత్మానం న వివృణాతే. గన్తవ్యం చ మయా. కామాఘ్రాతయాఽ ప్యనయా కన్యయా రహస్యరక్షణాయ న సం భాషిత స్సఖీజనః పరిజనో వా. నయామి తావ త్కుమారమ్. పున ర పీమ మర్థం లబ్ధలక్షణో యథోపపన్నై రుపాయై స్సాధయిష్యతి.' ఇతి మత్ప్ర భావప్రస్వాపితం భవన్త మేత దేవ పత్త్రశయనం ప్రత్యానైషమ్. ఏవ మిదం వృత్తమ్ ఏషా చాహం పితు స్తే పాదమూలం ప్రత్యుపసర్పేయమ్ ” ఇతి ప్రాఞ్జలిం మాం భూయోభూయః పరిరభ్య శిర స్యుపాఘ్రాయ కపోలయో శ్చుమ్బిత్వా స్నేహవిక్లబా గతాఽసీత్.

అహం చ పఞ్చబాణవశ్యః శ్రావస్తీ మధ్యవర్తిషి. మార్గే చ మహతి నిగమే నైగమానాం తామ్రచూడయుద్ధకోలాహలో మహా నాసీత్. అహం చ తత్ర సన్నిహితః కించి దస్మేషి. సన్నిధినిషణ్ణ స్తు మే వృద్ధవిటః కోఽపి బ్రాహ్మణ శ్శనకైః స్మితహేతు మపృచ్ఛత్. అబ్రవం చ 'కథ మివ నారికేలజాతేః ప్రాచ్యవాటకుక్కుటస్య ప్రతీచ్యవాటపురుషై రస మీక్ష్య బలాకాజాతి స్తామ్రచూడో బలప్రమాణాధిక సైవ్యవం ప్రతి విసృష్టః?' ఇతి. సోఽపి తజ్జ్ఞః 'కి మజ్ఞై రేభి ర్వ్యుత్పాదితై? స్తూష్ణీ మాస్స్వ.' ఇ త్యుపహస్తికాయా స్తామ్బూలం కర్పూరసహిత ముద్ధృత్య మహ్యం దత్త్వా, చిత్రాః కథాః కథయన్, క్షణ మతిష్ఠత్. ప్రాయుద్ధ్యత చాతిసంరబ్ధ మనుప్రహారప్రవృత్తపక్షముక్తకణ్ఠీరవరవం విహఙ్గమ

ద్వయమ్. జిత శ్చాసౌ ప్రతీచ్యవాటకుక్కుటః. సోఽపి విటః స్వకుక్కుటవిజయప్రహృష్టో మయి వయోవిరుద్ధం సఖ్య ముపేత్య, తదహరేవ స్వగృహే స్నానభోజనాది కారయి త్వోత్తరేద్యుః శ్రావస్తీం ప్రయాన్తం మా మనుగమ్య, స్మర్తవ్యోఽస్మి స త్యర్థే, ఇతి మిత్రవ ద్విసృజ్య, ప్రత్యయాసీత్.

అహం చ గత్వా శ్రావస్తీ మధ్వశ్రాన్తో బాహ్యోద్యానలతామణ్డపే శయితోఽస్మి. హంసరవప్రబోధిత శ్చోత్థాయ కా మపి క్వణితనూపురముఖరాభ్యాం చరణాభ్యాం మద న్తిక ముపసర్పన్తీం యువతీ మద్రాక్షమ్. సా త్వాగత్య స్వహ స్తవర్తిని చిత్రపటే లిఖితం మత్సదృశం క మపి పురుషం మాం చ పర్యాయేణ నిర్వర్ణయన్తీ సవిస్మయం సవితర్కం సహర్షం చ క్షణ మవాతిష్ఠత మయాఽపి తత్ర చిత్రపటే మత్సాదృశ్యం పశ్యతా తస్యా శ్చ దృష్టివిచేష్టిత మనాకస్మికం మన్యమానేన 'నను సర్వసాధారణోఽయం రమణీయః పుణ్యారామభూమిభాగః, కి మితి చిరస్థితిక్లేశోఽనుభూయతే? న నూపవేష్టవ్యమ్' ఇ త్యభిహితా సా సస్మిత మనుగృహీతాఽస్మీతి న్యషీదత్ సజ్జకథా చ దేశవార్త్తానువిద్ధా కాచ నావయో రభూత్. కథాసంశ్రితా చ సా 'దేశాతిథి రసి, దృశ్యన్తే చ తేఽధ్వశ్రాన్తా నీవ గాత్రాణి, యది న దోషో మమ గృహేఽద్య విశ్రమితు మనుగ్రహః క్రియతామ్.' ఇ త్యశంసత్. అహం చ 'అయి ముగ్ధే, నైష దోషో, గుణ ఏవ' ఇతి తదనుమార్గగామీ తద్గృహగతో రాజార్హేణ స్నానభోజనాది నోపచరితః సుఖం నిషణ్ణో రహసి పర్యపృచ్ఛ్యేశ 'మహాభాగ, దిగ న్తరాణి భ్రమతా కచ్చి ద స్తి కించి దద్భుతం భవ తోపలబ్ధమ్?' ఇతి మ మాభవ న్మనసి మహ దిద మాశాస్పదమ్ 'ఏషా ఖలు నిఖిలపరిజనసంబాధసంలక్షితాయా స్సఖీ రాజదారికాయాః, చిత్రపటే చాస్మి న్నస్తి తదుపరివిరచితసితవితానం హర్మ్యతలం, తద్గతం చ ప్రకామవిస్తీర్ణం శరదభ్రపటలపాణ్డురం శయనం, తదధిశాయినీ చ నిద్రాలీఢ

లోచనా మ మై వేయం ప్రతికృతిః. అతో నూన మనఙ్గేన సా౽పి రాజకన్యా తావతీం భూమి మారోపితా యస్యా మసహ్యమదనజ్వరవ్యథితోన్మాదితా సతీ, సఖీనిర్బన్ధపృష్టనిక్రియానిమిత్తా, చాతుర్యే చైతద్రూపనిర్మాణే నైవ సమర్థ ముత్తరం దత్తవతీ. రూపసంవాదా చ్చ సంశయా దనయా పృష్టః. భిన్ద్యా మస్యాః సంశయం యథానుభవకథనేన.' ఇతి జాతనిశ్చయో౽బ్రవం 'భద్రే, దేహి చిత్రపట మి' తి సా త్వర్పితవతీ మద్ధస్తే.

పున స్త మాదాయ, తా మపి వ్యాజసుప్తా ముల్లసన్మదనరాగవిహ్వలాం వల్లభాం తత్రైవాభిలిఖ్య, 'కాచి దేవంభూతా యువతి రీదృశస్య పుంసః పార్శ్వశాయి న్యరణ్యాన్యాం ప్రసుప్తేన మ యోపలబ్ధా. కిమేష స్వప్నః' ఇ త్యాలపం చ. హృష్టయా తు తయా వి స్తరతః పృష్టః సర్వ మేవ వృత్తా న్త మకథయమ్. అసౌ చ సఖ్యా మన్నిమిత్తా న్యవస్థాన్తరా ణ్యవర్ణయత్. త దాకర్ణ్య చ 'యది తవ సఖ్యా మదనుగ్రహోన్ముఖం మనో, గమయ కాంచి దహాని; క మపి కన్యాపురే నిరాశఙ్కనివాసకరణ ముపాయ మారచ య్యాగమిష్యామి.' ఇతి కథంచి దేనా ముపగమయ్య గత్వా త దేవ ఖర్వటం వృద్ధవిటేన సమగంసి. ససంభ్రమ మసౌ విశ్రమయ్య త త్రైవ స్నానభోజనాది కారయిత్వా రహ స్యపృచ్ఛత్. 'ఆర్య, కస్య హేతో రచిరాత్ ప్రత్యాగతో౽సి?' ఇతి.

ప్రత్యవాదిష మేనమ్ —"స్థాన ఏ వాహ మార్యేణ పృష్టః. శ్రూయతా మస్తి హి శ్రావస్తీ నామ నగరీ. తస్యాః పతి రపర ఇవ ధర్మపుత్రో ధర్మవర్ధనో నామ రాజా. తస్య దుహితా ప్రత్యాదేశ ఇవ శ్రియః, ప్రాణా ఇవ కుసుమధన్వనః, సౌకుమార్యవిడమ్బితనవమాలికా నవమాలికా నామ కన్యకా. సా మయా సమాపత్తిదృష్టా కామనారాచపఙ్క్తి మివ కటాక్షమాలాం మమ మర్మణి వ్యకిరత్. తచ్ఛల్యోద్ధరణక్షమ శ్చ ధన్వన్తరిసదృశ స్త్వ దృతే నేతరో౽స్తి వైద్య ఇతి ప్రత్యాగతో౽స్మి. త త్ప్రసీద కించి దుపాయ మాచరితుమ్. అయ మహం పరివర్తితస్త్రీవేష స్త్వే

కన్యా నామ భవేయమ్. అనుగతశ్చ మయా త్వ ముపగమ్య ధర్మాసనగతం ధర్మవర్ధనం వక్ష్యసి: ‘మ మేయ మేకైవ దుహితా. జాతమాత్రాయాం త్వస్యాం జన న్యస్యా స్సంస్థితా. మాతా చ పితా చ భూత్వాఽహ మేవ వ్యవర్ధయమ్. ఏతదర్థ మేవ విద్యామయం శుల్క మార్జితుం గతోఽభూ దవన్తినగరీ ముజ్జయినీ మస్యా ద్వైవాహికకులజః కోఽపి విప్రదారకః. తస్మై చేయ మనుమతా దాతు మితరస్మై న యోగ్యా. తరుణీభూతా చేయం, స చ విలమ్బితః. తేన త మానీయ పాణి మస్యా గ్రాహయిత్వా తస్మి న్న్యస్తభార స్సన్న్యసిష్యే. దురభిరక్షతయా దుహితౄణాం ముక్తశైశవానాం విశేషత శ్చామాతృకాణా మిహ దేవం మాతృపితృస్థానీయం ప్రజానా మాపన్నశరణ మాగతోఽస్మి. యది వృద్ధం బ్రాహ్మణ మధీతిన మగతి మతిథిం చ మా మనుగ్రాహ్యపక్షే గణయ త్యాదిరాజచరితధుర్యో దేవః, సైషా భవద్భుజతరుచ్ఛాయయా మఖణ్డితచారిత్రా తావ దధ్యాస్తాం, యావ దస్యాః పాణిగ్రాహక మానయేయమ్.’ ఇతి. స ఏవ ముక్తో నియత మభిమనాయమానః స్వదుహితృసన్నిధౌ మాం వాసయిష్యతి. గత స్తు భవా నాగామిని మాసి ఫాల్గునే, ఫల్గునీషూ త్తరాసు, రాజా న్తఃపురజనస్య తీర్థయాత్రోత్సవో భవిష్యతి. తీర్థస్థానా త్ప్రాచ్యాం దిశి గోరుతా న్తర మతిక్రమ్య వానీరవలయమధ్యవర్తిని కార్తికేయగృహే కరతలగతేన శుక్లామ్బరయుగళేన సహ స్థాస్యసి. స ఖల్వహ మనభిశఙ్క్య ఏ వైతావ న్తం కాలం సహ విహృత్య రాజకన్యయా, భూయ స్తస్మి న్నుత్సవే గఙ్గామ్భసి విహారేణ, విహారవ్యాకులే కన్యకాసమాజే, మగ్నోపసృత స్త్వదభ్యాశ ఏ వోత్తరిష్యామి. పున స్త్వదుపహృతే వాససీ పరిధా యాపనీతదారికావేషో జామాతా నామ భూత్వా త్వా మే వానుగచ్ఛేయమ్. నృపాత్మజా తు మా మిత స్తతోఽన్వి ష్యానాసాదయన్తీ ‘తయా వినా న భోక్ష్యే’ ఇతి రుద త్యేవ స్థాస్యతి. తస్మింశ్చ మహతి కోలాహలే, క్రన్దత్సు పరిజనేషు, రుదత్సు సఖీజనేషు, శోచత్సు పౌరజనేషు, కింక

త్రవ్యతామూఢే సామాత్యే పార్థివే, త్వమాస్థానీ మేత్య మాం స్థాప
యిత్వా వక్ష్యసి. 'దేవ, స ఏష మే జామాతా, త వార్హతి శ్రీభుజారాధ
నమ్. అధీతీ చతు ర్ష్వామ్నాయేషు, గృహీతీ ష ట్స్వఙ్గేషు, ఆన్వీక్షికీవి
చక్షణః, చతుష్షష్టికలాగమప్రయోగచతురః, విశేషేణ గజరథతురఙ్గత
న్త్రవిత్, ఇష్వాసనాస్త్రకర్మణి గదాయుద్ధే చ నిరుపమః, పురాణేతిహా
సకుశలః, కర్తా కావ్య నాటకాఖ్యాయికానాం, వేత్తా సోపనిషదోఽర్థశా
స్త్రస్య, నిర్మత్సరో గుణేషు, విస్రమ్భీ సుహృత్సు, శక్త స్సంవిభాగశీల
శ్శ్రుతిధరో గతస్మయ శ్చ నాస్య దోష మణీయాంస మ ప్యుపలభే, న
చ గుణే ష్వవిద్యమానమ్, త న్మాదృశస్య బ్రాహ్మణమాత్రస్య న లభ్య
ఏష సంబన్ధీ. దుహితర మస్మై సమర్ప్య వార్ధకోచిత మన్త్య మాశ్రమం
సంక్రామేయం యది దేవ స్సాధు మన్యతే.' ఇతి. స ఇద మాకర్ణ్య వైవ
ర్ణ్యాక్రాన్తవక్త్రః, పర ముపేతో వైలక్ష్ణ్య మారప్స్యతేఽనునేతు మనిత్య
తాదిసంకీర్తనే నాత్ర భవన్తం మన్త్రిభి స్సహ. త్వం తు తేషా మదత్తశ్రో
త్రో ముక్తకణ్ఠం రుదిత్వా, చిరస్య బాష్పకుణ్ఠకణ్ఠః కాష్ఠా న్యాహృత్యా
ఽగ్నిం సంధుక్ష్య రాజమన్దిరద్వారే చితాధిరోహణా యోపక్రమిష్యసే స
తావ దేవ త్వత్పాదయో ర్నిపత్య సామాత్యో నరపతి రభిమతై రర్థై
స్త్వా ముపచ్ఛన్ద్య దుహితరం మహ్యం దత్త్వా మద్యోగ్యతాసమారాధితః
సమస్త మేవ రాజ్యభారం మయి సమర్పయిష్యతి సోఽయ మభ్యుపాయో
ఽనుష్ఠేయః యది తుభ్యం రోచతే" ఇతి. సోఽపి పటుర్విటానా మగ్రణీ
రసకృదభ్యస్తకపటప్రపఞ్చః పాఞ్చాలశర్మా యథోక్త మభ్యధికం చ నిపుణ
ముపక్రాన్తవాన్. ఆసీచ్చ మమ సమీహితానా మచిరకాలసిద్ధిః. అన్వభ
వం చ మధుకర ఇవ నవమాలికా మార్ద్రసుమనసమ్. అస్య రాజ్ఞ స్సింహ
వర్మణః సాహాయ్యదానం సుహృత్సం కేతభూమిగమన మి త్యుభయ మపే
క్ష్య సర్వబలసన్దోహేన చమ్వా మిమా ముపగతో దైవా ద్దేవదర్శనసుఖ
మనుభవా మీతి.

శ్రుత్వైవ తత్ప్రమతిచరితం స్మితముకుళితనయనో ‘విలాసప్రాయమూర్జితం, మృదుప్రాయం చేష్టిత, మిష్ట ఏష మార్గః ప్రజ్ఞావతామ్. అథేదానీమత్రభవాన్ ప్రవిశతు.’ ఇతి మిత్రగుప్తమైక్షత క్షితీశపుత్రః.

ఇతి శ్రీమదాచార్యమహాకవిదణ్డినః కృతౌ దశకుమారచరితే

ఉత్తరపీఠికాయాం ప్రమతిచరితం నామ

పఞ్చమోచ్ఛ్వాసః.

దశకుమారచరితమ్, ఉత్తరపీఠికా.

మిత్త్రగుప్తచరితం నామ షష్ఠోచ్ఛ్వాసః.

మిత్త్రగుప్తశ్చ చచక్షే. దేవ, సోఽహ మపి సుహృత్సాధారణభ్రమణకారణః సుహ్మేషు దామలిప్తాహ్వయస్య నగరస్య బాహ్యోద్యానే మహా న్త ముత్సవసమాజ మాలోకయమ్. తత్ర క్వచి దతిముక్తలతామణ్డపే క మపి వీణావాదే నాత్మానం వినోదయన్తం యువాన మద్రాక్షమ్. అప్రాక్షం చ ‘భద్ర, కో నా మాయ ముత్సవః? కి మర్థం వా సమారబ్ధః? కేన వా నిమిత్తే నోత్సవ మనాదృ త్యైకాన్తే భవా నుత్కణ్ఠిత ఇవ పరివాదినీద్వితీయ స్తిష్ఠతి?’ ఇతి.

సోఽభ్యధత్త. “సౌమ్య, సుహ్మపతి స్తుఙ్గధన్వా నా మానపత్యః, ప్రార్థితవా నముష్మి న్నాయతనే విస్మృతవిన్ధ్యవాసరాగం వసన్త్యా విన్ధ్యవాసిన్యాః పాదమూలా దపత్యద్వయమ్. అనయా చ కి లాస్మై ప్రతిశయితాయ స్వప్నే సమాదిష్టమ్—‘ఉత్పత్స్యతే త వైకః పుత్త్రో, జనిష్యతే చైకా దుహితా. స తు తస్యాః పాణిగ్రాహక మనుజీవిష్యతి. సా తు సప్తమా ద్వర్షా దారభ్య ఆపరిణయనా త్ప్రతిమాసం కృత్తికాసు కన్దుకనృత్యేన గుణవద్భర్తృలాభాయ మాం సమారాధయతు. యం చాభిలషే త్సాఽముష్మై దేయా. స చోత్సవః కన్దుకోత్సవో నామాస్తు.’ ఇతి. తతోఽల్పీయసా కాలేన రాజ్ఞః ప్రియమహిషీ మేదినీ నామైకం పుత్త్రమసూత. సముత్పన్నా చైకా దుహితా. సాఽద్య నామ కన్యా కన్దుకవతీ సోమాపీడాం దేవీం కన్దుకవిహారే ణారాధయిష్యతి తస్యా స్తు సఖీ చన్ద్రసేనా నామ ధాత్రేయికా మమ ప్రియాఽఽసీత్. సా చైషు దివసేషు రాజపుత్త్రేణ భీమధన్వనా బలవ దనురుద్ధా. త దహ ముత్కణ్ఠితో మన్మథశరశల్యదుఃఖోద్విగ్నచేతాః కలేన వీణారవే ణాత్మానం కించి దాశ్వాసయన్ వివిక్త మధ్యాసే.” ఇతి.

అస్మి న్నేవ క్షణే కి మపి నూపురక్వణిత ముపాతిష్ఠత. ఆగతా చ కాచి దఙ్గనా. దృ ష్ట్వైవ స ఏనా ముత్ఫుల్లదృష్టి రుత్థా యోపగూఢ స్తయా తల్పే ప్యుపావిశత్. అశంస చ్చ 'సైషా మే ప్రాణసమా, యద్విరహో దహన ఇవ దహతి మామ్ ఇదం చ మే జీవిత మపహరతా రాజపుత్రేణ మృత్యు నేవ నిరుద్ధతాం నీతో౽హమ్. న చ శక్నోమి రాజసూను రిత్యముష్మి న్నన్యాయ్య మాచరితుమ్. అతో౽న యా౽౽త్మానం సుదృష్టం కారయిత్వా త్యక్ష్యామి నిష్ప్రతిక్రియాన్ ప్రాణాన్.' ఇతి. సా తు పర్యస్రు ముఖీ సమభ్యధాత్;—'మాస్మ నాథ, మత్కృతే౽ధ్యవస్య స్సాహసమ్; య స్త్వ ముత్తమా త్సార్థవాహా దర్థదాసా దుత్పద్య కోశదాస ఇతి గురుభి రభిహితనామధేయః పున ర్మద త్యాసఙ్గా ద్వేశదాస ఇతి ద్విషద్భిః ప్రఖ్యాపితో౽సి, తస్మిం స్త్వ య్యుపరతే య ద్యహం జీవేయం, నృశంసా వేశ ఇతి సమర్థయేయం లోకవాదమ్. అతో౽ద్యైవ నయ మా మీప్సితం దేశమ్' ఇతి. స తు మా మభ్యధత్త. 'భద్ర, భవద్దృష్టేషు రాష్ట్రేషు కతమ త్సమృద్ధం, సంపన్నసస్యం, సత్పురుషభూయిష్ఠం చ?' ఇతి. త మహ మీషద్విహ స్యాబ్రవమ్. 'భద్ర, విస్తీర్ణేయ మర్ణవామ్బరా, న పర్యన్తో౽స్తి స్థానే స్థానే రమ్యాణాం జనపదానామ్. అపి తు న చే దిహ యువయోః సుఖనివాసకారణం క మ ప్యుపాయ ముత్పాదయితుం శక్నుయాం, తతో౽హ మేవ భవేయ మధ్వదర్శీ.'

తావ దుదైరత రణితాని మణినూపురాణామ్. అథాసౌ జాతసంభ్రమా 'ప్రాప్తైవేయం భర్తృదారికా కన్దుకవతీ కన్దుకక్రీడితేన దేవీం విన్ధ్యవాసినీ మారాధయితుమ్ అనిషిద్ధదర్శనా చేయ మస్మిన్ కన్దుకోత్సవే. సఫల మస్తు యుష్మచ్చక్షుః. ఆగచ్ఛతం ద్రష్టుమ్. అహ మస్యాస్సకాశవర్తినీ భవేయమ్.' ఇత్యయాసీత్. తా మన్వయావ చావామ్. మహతి రత్నరఙ్గపీఠే స్థితాం ప్రథమం తాం మృగాక్షీ మపశ్యమ్. అతిష్ఠచ్చ సా

సద్య ఏవ మే హృదయే; న మయాఽన్యేన చాన్తరాళే దృష్టా. చిత్రీయావిష్టచిత్తశ్చాచిన్తయమ్-'కిమియం లక్ష్మీః? న హి న హి; తస్యాః కిల హస్తే విన్యస్తకమల, మస్యాస్తు హస్త ఏవ కమలమ్, భుక్తపూర్వా చ సా పురాతనేన పుంసా పూర్వరాజైశ్చ, అస్యాం పున రనవద్య మయాతయామం చ యౌవనమ్.' ఇతి చిన్తయత్యేవ మయి, సాఽనవద్యసర్వగాత్రీ వ్యత్యస్తహస్తపల్లవాగ్రస్పృష్టభూమి రాలోలనీలకుటిలాలకా సవిభ్రమం భగవతీ మభివన్ద్య కన్దుక మమన్దరాగరూషితాక్ష మనఙ్గ మివాలమ్బత. లీలాశిథిలం చ భూమౌ ముక్తవతీ. మన్దోత్థితం చ కిఞ్చిత్కుఞ్చితాఙ్గుష్ఠేన ప్రసృతకోమలాఙ్గులినా పాణిపల్లవేన సమాహత్య హస్తపృష్ఠేన చోన్నీయ, చటులదృష్టిలాఞ్ఛితం స్తబక మివ భ్రమరమాలానుబద్ధ మవపతన్త మాకాశ ఏవాగ్రహీత్, అముఞ్చచ్చ. మధ్యవిలమ్బితలయే ద్రుతలయే చ మృదుమృదు ప్రహరన్తీ తత్క్షణే చూర్ణపద మదర్శయత్. ప్రశాన్తం చ తం నిర్దయప్రహారై రుదపాదయత్. విపర్యయేణ చ ప్రాశమయత్. పక్ష మృజ్వాగతం చ వామదక్షిణాభ్యాం కరాభ్యాం పర్యాయేణాభిఘ్నతీ శకున్తమివోదస్థాపయత్. దూరోత్థితం చ ప్రపతన్త మాహృత్య గీతమార్గమాచరత్. ప్రతిదిశం చ గమయిత్వా ప్రత్యాగమయత్. ఏవ మనేకకరణమధురం విహరన్తీ, రఙ్గగతస్య రక్తచేతసో జనస్య ప్రతిక్షణ ముచ్చావచాః ప్రశంసావాచః ప్రతిగృహ్ణతీ, తత్క్షణారూఢవిస్రమ్భం కోశదాసమంసేఽవలమ్బ్య కణ్టకితగణ్డ ముత్ఫుల్లేక్షణం చ మయ్యభిముఖీభూయ తిష్ఠతి తత్ప్రథమావతీర్ణకన్దర్ప కారితకటాక్షదృష్టి స్తదనుమార్గవిలసితలీలాఞ్చితభ్రూలతా శ్వాసానిలవేగాన్దోలితై ర్దన్తచ్ఛదరశ్మిజాలై ర్లీలాపల్లవై రివ ముఖకమలపరిమళగ్రహణలోలా నలిన స్తాడయన్తీ, మణ్డలభ్రమణేషు కన్దుక స్యాతి శీఘ్రప్రచారతయా ప్రవిశన్తీవ మద్దర్శనలజ్జయా పుష్పమయం పఞ్జరం, పఞ్చబిన్దుప్రసృతేషు పఞ్చాపి పఞ్చబాణబాణాన్యుగప దివాభిపతత స్త్రాసే నావఘట్టయన్తీ, గోమూత్రికాప్రచారేషు

ఘనదర్శితరాగవిభ్రమాం విద్యుల్లతా మివ విడమ్బయన్తీ, భూషణమణి
రణితదత్తలయసంవాదిపాదచార మపదేశస్మితప్రభానిషిక్తబిమ్బాధర మవ
స్రంసితప్రతిసమాహితశిఖణ్డభారం సమాఘట్టితక్వణితరత్నమేఖలాగుణ
మఞ్చితోత్థితపృథునితమ్బవిలమ్బితవిచలదంశుకోజ్జ్వల మాకుఞ్చితప్రసృ
తవేల్లితభుజలతాభిహతలలితకన్దుక మావర్జితబాహుపాశ ముపర్యుపరి
వర్తితత్రికవిలగ్నలోలకున్తల మవగలితకర్ణపూరకనకపత్త్రప్రతిసమా
ధానశీఘ్రితానతిక్రమితప్రకృతక్రీడన మసకృదుత్క్షిప్యమాణహస్తపాదబా
హ్యాభ్యన్తరభ్రాన్తకన్దుక మవనమనోన్నమననైరన్తర్య నష్టదృష్ట మధ్య
యష్టిక మవపతనోత్పతన నిర్వ్యవస్థ ముక్తాహార మఞ్జరితఘర్మసలిలదూ
షిత కపోలపత్త్రభఙ్గ శోషణాధికృత శ్రవణపల్లవానిల మాగళిత స్తనత
టాంశుకనియమనవ్యాపృతైకపాణిపల్లవం చ నిషద్యోత్థాయ నిమీ
ల్యోన్మీల్య స్థిత్వా గత్వా చైవాతిచిత్రం పర్యక్రీడత రాజకన్యా అభిహత్య
భూతలాకాశయో రపి క్రీడాన్తరాణి దర్శనీయాన్యేకే నైవానేకే నేవ
కన్దుకే నాదర్శయత్. చన్ద్రసేనాదిభి శ్చ ప్రియసఖీభి స్సహ విహృత్య
విహృతాన్తే చాభివన్ద్య దేవీం, మనసా మే సానురాగే ణేవ పరిజనే నాను
గమ్యమానా, కువలయశర మివ కుసుమశరస్య మ య్యపాఙ్గం సమర్ప
యన్తీ, సాపదేశ మసకృ దావర్త్యమానవదనచన్ద్రమణ్డలతయా స్వహృ
దయ మివ మత్సమీపే ప్రేషితం ప్రతినివృత్తం న వేత్యాలోకయన్తీ, సహ
సఖీభిః కుమారీపుర మగమత్. అహం చానఙ్గవిహ్వలః స్వవేశ్మ గత్వా
కోశదాసేన యత్నవ దత్యుదారం స్నానభోజనాదిక మనుభావితోఽస్మి.

సాయం చోపసృత్య చన్ద్రసేనా రహసి మాం ప్రణిపత్య పత్యు
రంస మంసేన ప్రణయపేశలయా ఘట్టయన్త్యుపావిశత్. ఆచష్ట చ హృష్టః
కోశదాసః 'భూయాస మేవం యావదాయు రాయతాక్షి, త్వత్ప్రసాదస్య
పాత్రమ్' ఇతి. మయా తు సస్మిత మభిహితం 'సఖే, కి మేత దాశాస్యమ్?
అస్తి కించి దఙ్గన మ్, అనయా తద క్తనేత్రయా రాజసూను రుపస్థితో

వానరీ ఖ ల్వైనాం ద్రక్ష్యతి. విరక్త శ్చైనాం పున స్త్యక్ష్యతి.' ఇతి. తయా తు స్వైరయాఽస్మి కథితః.—'సోఽయ మార్యే ణాజ్ఞాకరో జనోఽత్యర్థ మనుగృహీతో య దస్మి న్నేవ జన్మని మానుషం వపు రపనీయ వానరీకరిష్యతే. త దాస్తా మిద మన్యథాఽపి సిద్ధం న స్వమీహితమ్. అద్య ఖలు కన్దుకోత్సవే భవన్త మపహసిత మనోభవాకార మభిలష న్తీ రోషా దివ హారద్విషాఽతిమాత్ర మాయాస్యతే రాజపుత్రీ. సోఽయ మర్థో విదితభావయా స్వమాత్రే, తయా చ తన్మాత్రే, మహిష్యా చ మనుజేన్ద్రాయ, నివేదయిష్యతే. విదితార్థ స్తు పార్థివ స్త్వయా దుహితుః పాణిం గ్రాహయిష్యతి. తత శ్చ త్వదనుజీవినా రాజపుత్రేణ భవితవ్యమ్. ఏష హి దేవతాసమాదిష్టో విధిః. త్వదాయత్తే చ రాజ్యే నాల మేవ త్వా మతిక్రమ్య మా మేవం రోద్ధుం భీమధన్వా త త్సహతా మయం త్రిచతురాణి దినాని.' ఇతి మా మామన్త్ర్య ప్రియం చోపగూహ్య ప్రత్యయాసీత్. మమ చ కోశదాసస్య చ తదుక్తానుసారేణ బహు వికల్పయతోః కథంచి దక్షీయత క్షపా.

క్షపాన్తే చ కృతయథోచితనియమ స్త మేవ ప్రియాదర్శనసుభగ ముద్యానోద్దేశ ముపాగతోఽస్మి. త త్రైవ చోపసృత్య రాజపుత్ర్యా నిరభిమాన మభిముఖీభిః కథాభి ర్మా మనువర్తమానో ముహూర్త మాస్త. నీత్వా చోపకార్యా మాత్మసమేన స్నానభోజనశయనాదివ్యతికరేణోపాచరత్. తల్పగతం చ స్వప్నే నానుభూయమానప్రియాదర్శనసుఖ మాయసేన నిగళే నాతిబలవ ద్బహుపురుషైః పీవరభుజదణ్డోపరుద్ధ మబన్ధయత్. మాం ప్రతిబుద్ధం చ సహసా సమభ్యధాత్. 'అయి దుర్మతే, శ్రుత మాలపితం హతాయా శ్చన్ద్రసేనాయా జాలరన్ధ్రనిస్సృతం తచ్చేష్టావబోధప్రయుక్తయాఽనయా కుబ్జయా, త్వం కిలాభిలషితో వరాక్యా కన్దుకవత్యా? తవ కిలానుజీవినా మయా స్థేయమ్? త్వద్వచః కిలానతిక్రమతా మయా చన్ద్రసేనా కోశదాసాయ దాస్యతే?' ఇ త్యుక్త్వా పార్శ్వచరం పురుష

మేక మాలో క్యాకథయత్ 'ప్రక్షి ప్యైనం సాగరే' ఇతి. స తు లబ్ధరాజ్య ఇ వాతిహృష్టో 'దేవ, య దాజ్ఞాపయ సీ' తి యథాదిష్ట మకరోత్.

అహం తు నిరాలమ్బనో భుజాభ్యా మిత స్తతః స్పన్దమానః కి మపి కాష్ఠం దైవదత్త మురసోపశ్లిష్య, తావ దప్లోషి యావ దపాసర ద్వ్యాసరః శర్వరీ చ సర్వా. ప్రత్యూష స్యదృశ్యత కి మపి వహిత్రమ్. అను తస్మిన్ యవనాః. తే మా ముద్ధృత్య రామేషునామ్నే నావికనాయ కాయ కథితవన్తః 'కో౽ప్యయ మాయసనిగళబద్ధ ఏవ జలే లబ్ధః పురుషః. సో౽య మపి సిక్షేత్ సహస్రం ద్రాక్షాణాం క్షణే నైకేన.' ఇతి. అస్మి న్నేవ క్షణే నైకనౌకాపరివృతః కో౽పి మద్గు రభ్యధావత్. అబిభయు ర్యవనాః. తావ దతిజవా నౌకాః శ్వాన ఇవ వరాహ మస్మత్పోతం పర్యరున్ధన్. ప్రావర్తత సంప్రహారః. పరాజైషత యవనాః. తా నహ మగతీ నవసీదత స్సమాశ్వా స్యావాదిషమ్ 'అపనయత మే నిగళబన్ధ నమ్. అయ మహ మవసాదయామి వ స్సపత్నాన్.' ఇతి. అమీ తథా౽ కుర్వన్. సర్వాం శ్చ తాన్ ప్రతిభటాన్ భల్లవర్షిణా భీమటంకృతేన శార్ఙ్గేణ లవలీకృతాఙ్గా నకార్షమ్. అవప్లుత్య హతవిద్ధ స్తయోధ మస్మ త్పోతసంసక్తపోత మముత్ర నావికనాయక మనభిసర మభిపత్య జీవ గ్రాహ మగ్రహీషమ్. అసౌ చాసీ త్స ఏవ భీమధన్వా. తం చ మా మవ బుధ్య జాతవ్రీడ మబ్రవమ్ 'తాత, కిం దృష్టాని కృతాన్తవిలసితాని?' ఇతి. తేతు సాంయాత్రికా మదీయే నైవ శృఙ్ఖలేన త మతిగాఢం బద్ధ్వా హర్ష కిలకిలారవ మకుర్వన్. మాం చాపూజయన్.

దుర్వారా తు సా నౌ రననుకూలవాతనున్నా దూర మభిపత్య క మపి ద్వీపం నిబిడ మాశ్లిష్టవతీ. తత్ర చ స్వాదు పానీయ మేధాంసి కన్ద మూల ఫలాని సంజిఘృక్షవో గాఢపతితశిలావలయ మవాతరామ. తత్ర చాసీ న్మహా శైలః. సో౽హం 'మహో హో! రమణీయో౽యం పర్వతనితమ్బ భాగః, కాన్తత రేయం గన్ధపాషాణవ త్యుపత్యకా, శిశిర మిద మిన్దీవ

రారవిన్దమకరన్దబిన్దుచన్ద్రకోత్తరం గోత్రవారి, రమ్యోఽయ మనేకవర్ణకుసుమమఞ్జరీమఞ్జులతర స్తరువనాభోగ,' ఇత్యుత్ఫుల్లయా దృశా బహు బహు పశ్యన్నలక్షితాధ్యారూఢక్షోణీధరశిఖరః, శోణీభూత ముత్ప్రభాభిః పద్మరాగసోపానశిలాభిః కి మపి నాళీకపరాగధూసరం సర స్సమధ్యగమమ్. స్నాత శ్చ కాంశ్చి దమృతస్వాదూ న్బిసభఙ్గా నాస్వా ద్యాంసలగ్నకల్హార స్తీరవర్తినా కేనాఽపి భీమరూపేణ బ్రహ్మరాక్షసే నాభిపత్య 'కోఽసి? కుత స్త్యోఽసీ' తి నిర్భర్త్స్యతాఽభ్యధీయే నిర్భయేన చ మయా సోఽభ్యధీయత 'సౌమ్య, సోఽహ మస్మి ద్విజన్మా శత్రుహస్తా దర్ణవ, మర్ణవా ద్యవననావం, యవననావశ్చిత్రగ్రావాణ మేనం పర్వతప్రదేశం, గతో యదృచ్ఛయాఽస్మి న్సరసి విశ్రాన్తః, భద్రం త వే' తి సోఽబ్రూత 'నచే ద్బ్రవీషి ప్రశ్నా నశ్నామి త్వా మి' తి. మ యోక్తం 'భవతు, పృచ్ఛ తావత్' ఇతి. అ థావయో రేకయాఽర్యయాఽసీ త్సంలాపః.

కిం క్రూరం? స్త్రీహృదయమ్.

కిం గృహిణః ప్రియహితాయ? దారగుణాః.

కః కామః? సంకల్పః.

కిం దుష్కరసాధనమ్? ప్రజ్ఞా.

ఇయ దుక్త్వా, ధూమినీ గోమినీ నిమ్బవతీ నితమ్బవత్యః ప్రమాణ మి త్యుపదిష్టో మయా, సోఽబ్రవీత్ 'కథయ కీదృశ్య స్తా?' ఇతి. అత్రోఽదాహారమ్.

అస్తి త్రిగర్తో నామ జనపదః. తత్రాస న్గృహపతయ స్త్రయః స్ఫీతసారధనా స్సోదర్యాః ధనక ధాన్యక ధన్యకాఖ్యాః. తేషు జీవత్సు న వవర్ష వర్షాణి ద్వాదశ దశశతాక్షః. క్షీణసారం సస్య, మోషధ్యో వన్ధ్యా, న ఫలవన్తో వనస్పతయః, క్లీబా మేఘాః, క్షీణస్రోతస స్స్రవన్త్యః, పఙ్కశేషాణి పల్వలాని, నిర్నిష్యన్దా న్యుత్సమణ్డలాని, విరళీభూతం కన్దమూలఫల, మవహీనాః కథాగళితాః కల్యాణోత్సవక్రియాః, బహుళీభూ

తాని తస్కరకులా, న్యన్యోన్య మభక్షయ న్ప్రజాః, పర్యలుఠ న్నితస్తతో బలాకాపాణ్డురాణి నరశిరఃకపాలాని, పర్యహిణ్డన్త శుష్కాః కాకమణ్డల్యః, శూన్యీభూతాని నగర గ్రామ ఖర్వట పుటభేద నాదీని త ఏతే గృహపతయః సర్వధాన్యనిచయ ముపయుజ్యాజావికం గవలగణం గవాం యూథం దాసీదాసజన మపత్యాని జ్యేష్ఠమధ్యమభార్యే చ క్రమేణ భక్షయిత్వా, కనిష్ఠభార్యాం ధూమినీం శ్వో భక్షణీయేతి సమకల్పయన్. అథ కనీయా న్ధన్యకః ప్రియాం స్వా మత్తు మక్షమ స్తయా సహ తస్యామేవ నిశ్యపాసరత్. మార్గక్లాన్తాం చోద్వహ న్వనం జగాహే. స్వమాంసాసృగపనీతక్షుత్పిపాసాం తాం నయ న్నన్తరే క మపి నికృత్తపాదపాణికర్ణనాసిక మవనిపృష్ఠే విచేష్టమానం పురుష మద్రాక్షీత్. త మప్యార్ద్రాశయః స్కన్ధే నోద్వహన్ కన్దమూలమృగబహులే గహనోద్దేశే యత్నరచితపర్ణశాల శ్చిరమవసత్. అముం చ విరోపితవ్రణ మిఙ్గుదీతైలాదిభి రామిషేణ శాకే నాత్మనిర్విశేషం పుపోష. పుష్టం చ త ముద్రిక్తధాతు, మేకదా మృగాన్వేషణాయ ప్రయాతే ధన్యకే, సా ధూమినీ రిరంస యోపాతిష్ఠత్. భర్త్సితాఽపి తేన బలాత్కారే ణాభ్యరీరమత్. నివృత్తం చ పతి ముదకార్థిన ' ముద్ధృత్య కూపా త్పిబ, రుజతి మే శిర శ్శిరోరోగ' ఇ త్యుదఞ్చనం సరజ్జుం పుర శ్చిక్షేప. ఉదఞ్చయన్తం తం చ కూపా దపః, పృష్ఠతో గత్వా ప్రణునోద. తం చ వికలం స్కన్ధే నోదుహ్యా దేశా ద్దేశాన్తరం పరిభ్రమన్తీ, పతివ్రతాప్రతీతిం లేభే, బహువిధా శ్చ పూజాః. పున రవన్తిరాజానుగ్రహా న్మహత్యా భూత్యా న్యవసత్. అథ పానీయార్థిసార్థజనసమాపత్తిదృష్టోద్ధృత మవన్తిషు భ్రమన్త మాహారార్థినం భర్తార ముపలభ్య, సా ధూమినీ 'యేన మే పతి ర్వికలీకృతః, స దురాత్మాఽయ మి' తి తస్య సాధో శ్చిత్రవధ మజ్ఞేన రాజ్ఞా సమాదేశయాంచకార. ధన్యక స్తు ద త్తపశ్చాద్బన్ధో వధ్యభూమిం నీయమానః సశేషత్వా దాయుషో 'యో మయా వికలీకృతోఽభిమతో భిక్షు శ్చే

స్మై పాప మాచచక్షీత, యుక్తో మే దణ్డః.' ఇత్యాదీన మధికృత మభిజగాద. 'కో దోష' ఇత్యుపనీయ దర్శితేఽముష్మిన్, స వికలః పర్యశ్రుః పాదపతిత స్తస్య సాధో స్తత్సుకృత మసత్యాశ్చ తస్యా స్తథాభూతం దుశ్చరిత మార్యబుద్ధి రాచచక్షే. కుపితేన రాజ్ఞా విరూపితముఖీ సా దుష్కృతకారిణీ కృతా శ్వభ్యః పాచికా కృతశ్చ ధన్యకః ప్రసాదభూమిః. తద్బ్రవీమి 'స్త్రీహృదయం క్రూర మి'తి. పున రనుయుక్తో గోమినీవృత్తాన్త మాఖ్యాతవాన్.

అస్తి ద్రవిడేషు కాఞ్చీ నామ నగరీ. తస్యా మనేకకోటిసారః శ్రేష్ఠిపుత్త్రః శక్తికుమారో నామాసీత్. సోఽష్టాదశవర్షదేశీయ శ్చిన్తామాపేదే —'నా స్త్యదారాణా మననుగుణదారాణాం వా సుఖం నామ. తత్కథన్ను గుణవ ద్విన్దేయం కళత్ర మి'తి. అథ పరప్రత్యయాహృతేషు దారేషు యాదృచ్ఛికీం సంపత్తి మనభిసమీక్ష్య, కార్తాన్తికో నామ భూత్వా, వస్త్రాన్తపినద్ధశాలిప్రస్థో భువం బభ్రామ. లక్షణజ్ఞోఽయ మిత్యముష్మై కన్యాః కన్యావన్తః ప్రదర్శయాంబభూవుః. యాం కాంచి ల్లక్షణవతీం సవర్ణాం కన్యాం దృష్ట్వా స కిల స్మ బ్రవీతి —'భద్రే, శక్నోషి కి మనేన శాలిప్రస్థేన గుణవ దన్న మస్మా నభ్యవహారయితు మి' తి. సహసితావధూతో గృహా ద్గృహం ప్రవిశ్యాఽభ్రమత్. ఏకదా తు శిబిషు కావేరీదక్షిణతీరే పట్టనే సహపితృభ్యా మవసితమహర్ధి మవశీర్ణభవనసారాం ధాత్ర్యా ప్రదర్శ్యమానాం కాఞ్చన విరళభూషణాం కుమారీం దదర్శ. అస్యాం సంసక్తచక్షు శ్చాతర్కయత్ —"అస్యాః ఖలు కన్యకాయాః సర్వ ఏవావయవా నాతిస్థూలా నాతికృశా నాతిహ్రస్వా నాతిదీర్ఘా న వికటా మృజావన్త శ్చ, రక్తతలాఙ్గుళీ యవమత్స్యకమలకలశాద్యనేకపుణ్యలేఖా లాఞ్ఛితౌ కరౌ, సమగుల్ఫసన్ధీ మాంసలా వశిరాళౌ చాఙ్ఘ్రీ, జఙ్ఘే చానుపూర్వవృత్తే, పీవరోరుగ్రస్త ఇవ దురుపలక్ష్యే జానునీ, సకృద్విభక్త శ్చతురస్రః కకున్దరవిభాగశోభీ రథాఙ్గాకారసంస్థిత శ్చ నితమ్బ

భాగః, తనుతర మీషన్నిమ్నం గమ్భీరనాభిమణ్డలం వళిత్రయేణ చాలంకృత ముదరమ్, ఉరోవిభాగవ్యాపినా వున్మగ్నచూచుకౌ విశాలారమ్భశోభినౌ పయోధరౌ, ధనధాన్యపుత్త్రభూయస్త్వచిహ్న లేఖాలాఞ్ఛితతలే స్నిగ్ధోదగ్రకోమలనఖమణీ ఋజ్వనుపూర్వవృత్తతామ్రాఙ్గుళీ సన్నతాంసదేశే సౌకుమార్యవత్యౌ నిమగ్నపర్వసన్ధీ చ బాహులతే, తన్వీ కమ్బువృత్తబన్ధురా చ కన్ధరా, వృత్తమధ్యవిభక్తరాగాధర మసంక్షిప్తచారుచిబుక మాపూర్ణకఠినగణ్డమణ్డల మసంగతానువక్రనీలస్నిగ్ధభ్రూలత మనతిప్రౌఢతిలకుసుమసదృశనాసిక మత్యసిత ధవళ రక్తత్రిభాగభాసుర మధురధీరసంచారమన్థరాయ తేక్షణ మిన్దుశకలసున్దరలలాట మిన్ద్రనీలశిలాకారరమ్యాలకపఙ్క్తి ద్విగుణకుణ్డలితమ్లాననాళీకనాళలలిత లమ్బశ్రవణపాశయుగళ మాననకమలమ్, అనతిభఙ్గురో బహుళః పర్యన్తేఽప్యకపిలచ్ఛవి రాయామవా నేకైకనిసర్గసమస్నిగ్ధనీలో గన్ధగ్రాహీ చ మూర్ధజకలాపః, సేయ మాకృతి ర్న వ్యభిచరతి శీలమ్, సజ్జతి చ మే హృదయ మస్యా మేవ. అథ చ పరీక్ష్యైనా ముద్వహేయమ్ అవిమృశ్యకారిణాం హి నియత మనేకాః పత న్త్యనుశయపరమ్పరాః" ఇతి స్నిగ్ధదృష్టిరాచష్ట.—'భద్రే, కచ్చి దస్తి కౌశలం, శాలిప్రస్థే నానేన సంపన్న మాహార మస్మా నభ్యవహారయితుమ్ ?' ఇతి.

తత స్తయా వృద్ధదాసీ సాకూత మాలోకితా. సా తస్య హస్తా త్ప్రస్థమాత్రం ధాన్య మాదాయ క్వచి దళిన్దోద్దేశే సుసిక్తసమ్మృష్టే దత్తపాదశౌచ ముపావేశయత్. సా కన్యా తా న్గన్ధశాలీ న్సంక్షుద్య మాత్రయా విశోష్యాతపే ముహుర్ముహుః పరివర్త్య స్థిరసమాయాం భూమౌ నాలీపృష్ఠేన మృదుమృదు ఘట్టయన్తీ తుషై రఖణ్డై స్తణ్డులా న్పృథ క్చకార. జగాద చ ధాత్రీం 'మాతః, ఏభి స్తుషై రర్థినో భూషణమృజాక్రియాక్షమైః స్వర్ణకారా, స్తేభ్య ఇమా న్దత్త్వా, లబ్ధాభిః కాకిణీభిః స్థిరతరా ణ్యనత్యార్ద్రాణి నాతిశుష్కాణి కాష్ఠాని, మితమ్పచాం స్థాలీ, ముభే శరావే చాహ

శే' తి. తథా కృతే తయా, తాం స్తణ్డులా ననతినిమ్నోత్తా నవిస్తీర్ణకుక్షౌ కకుభోలూఖలే, లోహపత్త్రవేష్టితముఖేన సమశరీరేణ విభావ్యమానమధ్యతానవేన వ్యాయతతమేన గురుణా ఖాదిరేణ ముసలేన, చతురలలితోత్క్షేపావక్షేపణాయాసితభుజ మసకృదఙ్గులీభి రుద్ధృత్యోద్ధృత్యావహత్యోద్ధృత్య, శూర్పశోధితకణకింశారుకాదీన్ తణ్డులా నసకృ దద్భిః ప్రక్షాళ్య, క్వథితపఞ్చగుణే జలే దత్తచుల్లీపూజా ప్రాక్షిపత్. ప్రశ్లథావయవేషు ప్రస్ఫురత్సు తణ్డులేషు ముకుళావస్థా మతివర్తమానేషు సంక్షిప్యానల ముపహితముఖపిధానయా స్థాల్యాఽన్నమణ్డ మగాలయత్. దర్వ్యా చావఘట్య మాత్రయా పరివర్త్య సమపక్వేషు సిక్థేషు తాం స్థాలీ మధోముఖీ మవాతిష్ఠిపత్. ఇన్ధనా న్యన్తస్సారా ణ్యమ్భసా సమభ్యుక్ష్య ప్రశమితాగ్నీని కృష్ణాఙ్గారీకృత్య తదర్థిభ్యః ప్రాహిణోత్— 'ఏభి ర్లబ్ధాః కాకిణీ ర్దత్త్వా శాకం ఘృతం దధి తైల మామలకం చిఞ్చాఫలం చ యథాలాభ మానయే' తి తథాఽనుష్ఠితే చ తయా, ద్విత్రానుపదంశా నుపపాద్య, తదన్నమణ్డ మార్ద్రవాలుకోపహితనవశరావగత మతి మృదునా తాళవృన్తానిలేన శీతలీకృత్య, సలవణసంభారం దత్తాఙ్గారధూపవాసం చ సంపాద్య, త దప్యామలకం శ్లక్ష్ణపిష్ట ముత్పలగన్ధి కృత్వా, ధాత్రీముఖేన స్నానాయ త మచోదయత్.

తయా చ స్నానశుద్ధయా దత్తతైలామలకః క్రమేణ సస్నౌ. స్నాతః సిక్తమృష్టే కుట్టిమే ఫలక మారుహ్య పాణ్డుహరితస్య త్రిభాగశేషలూనస్యాఙ్గణకదలీపలాశ స్యోపరి శరావద్వయదత్త మార్ద్ర మభిమృశన్నతిష్ఠత్. సా తు తాం పేయా మే వాగ్రే సముపాహరత్. పీత్వా చాపనీతాధ్వశ్రమః ప్రహృష్టః ప్రక్లిన్నసకలగాత్ర స్థితోఽభూత్. తతస్తస్య శాల్యోదనస్య దర్వీద్వయం దత్త్వా సర్పిర్మాత్రాం సూప ముపదంశం చోపజహార. ఇమం చ దధ్నా చ త్రిజాతకావచూర్ణితేన సురభిశీతలాభ్యాం చ కాలశేయకాఞ్జికాభ్యాం శేష మన్న మభోజయత్. సశేష ఏ వాన్ధ

స్యసా వతృప్యత్, అయాచత చ పానీయమ్. అథ నవభృఙ్గార సంభృత మగురుధూపధూపిత మభినవపాటలాకుసుమవాసిత ముత్ఫుల్లోత్పలగ్రథిత సౌరభం వారి నాళీధారాత్మనా పాతయాంబభూవ. సోఽపి ముఖోపహితశరావేణ హిమశిశిరకణకరాళితారుణాయమానాక్షిపక్ష్మా ధారారవాభినన్దితశ్రవణః స్పర్శసుఖోద్భిన్నరోమాఞ్చకర్కశకపోలః పరిమళప్రవాహాపీడఫుల్లఘ్రాణరన్ధ్రో మాధుర్యప్రకర్షావర్జితరసనేన్ద్రియ స్తదచ్ఛం పానీయ మాకణ్ఠం పపౌ. శిరఃకమ్పసంజ్ఞావారితా చ పున రపరకరకేణాచమన మదత్త కన్యా. వృద్ధయా తు తదుచ్ఛిష్ట మపోహ్యా హరితగోమయోపలిప్తే కుట్టిమే స్వ మే వోత్తరీయకర్పటం వ్యవధాయ క్షణ మశేత. పరితుష్ట శ్చ విధివ దుపయమ్య కన్యాం నిన్యే. నీత్వైతదనపేక్షః కా మపి గణికా మవరోధ మకరోత్. తా మప్యసౌ ప్రియసఖీ మి వోపాచరత్. పతిం చ దైవత మివ ముక్తతన్ద్రి పర్యచరత్. గృహకార్యాణి చాహీన మన్వతిష్ఠత్. పరిజనం చ దాక్షిణ్యనిధి రాత్మాధీన మకరోత్. తద్గుణవశీకృత శ్చ భర్తా సర్వ మేవ కుటుమ్బ తదాయత్త మేవ కృత్వా, తదేకాధీనజీవితశరీర స్త్రివర్గం నిర్వివేశ.—తద్బ్రవీమి ‘గృహిణః ప్రియహితాయ దారగుణా’ ఇతి. తత స్తే నానుయుక్తో నిమ్బవతీవృత్తాన్త మాఖ్యాతవాన్.

అస్తి సౌరాష్ట్రేషు వలభీ నామ నగరీ. తస్యాం గృహగుప్తనామ్నో గుహ్యకేన్ద్రతుల్యవిభవస్య నావికపతే ర్దుహితా రత్నవతీ నామ. తాం కిల మధుమత్యా స్సముపాగమ్య బలభద్రో నామ సార్థవాహపుత్రః పర్యణైషీత్. తయాఽపి నవవధ్వా రహసి రభసవిఘ్నితసుఖో ఝటితి ద్వేష మల్పేతరం బబన్ధ, న తాం పున ర్ద్రష్టు మిష్టవాన్. తద్గృహగమన మపి సుహృద్వాక్యాతివర్తీ లజ్జయా పరిజహార. తాం చ దుర్భగాం తదా ప్రభృ త్యేవ ‘నేయం రత్నవతీ, నిమ్బవతీ చేయ మి’ తి స్వజనః పరిజన శ్చ పరిబభూవ. గతే చ కస్మింశ్చి త్కాలాన్తరే, సాఽనుతప్యమానా ‘కా మే గతి రి’ తి విమృశన్తీ కా మపి వృద్ధపరివ్రాజికాం మాతృస్థానీయాం

దేవశేషకుసుమై రుపస్థితా మపశ్యత్. తస్యాః పురో రహసి సకరుణం రురోద. తయా ఽప్యశ్రుముఖ్యా బహుప్రకార మనునీయ రుదితకారణం పృష్టా త్రపమాణా ఽపి కార్యగౌరవా త్కథఞ్చి దబ్రవీత్.—'అమ్బ కిం బ్రవీమి? దౌర్భాగ్యం నామ జీవన్మరణ మఙ్గనానాం, విశేషత శ్చ కులవధూనామ్. త స్యాహ మ స్మ్యుదాహరణభూతా. మాతృప్రముఖో ఽపి జ్ఞాతివర్గో మా మవజ్ఞ యైవ పశ్యతి. తేన సుదృష్టాం మాం కురు న చే త్త్యజేయ మద్య నిష్ప్రయోజనా న్ప్రాణాన్. అవిగామా చ్చ మే రహస్యం న శ్రావ్య మి' తి పాదయోః పపాత. సైనా ముత్థాప్యోద్బాష్పా ప్రోవాచ.—'వత్సే, మా ఽధ్యవస్య స్సాహసమ్ ఇయ మస్మి త్వన్నిదేశవర్తినీ, యావతి మ యోపయోగ స్తావతి భవా మ్యనన్యాధీనా. య ద్యే వాసి నిర్విణ్ణా తప శ్చర త్వం మదధిష్ఠితా పారలౌకికాయ కల్యాణాయ. న న్వయ ముదర్కః ప్రాక్తనస్య దుష్కృతస్య, య దనే నాకారణే నేదృశేన శీలేన జాత్యా చైవం భూతయా సమనుగతా సత్యకస్మా దేవ భర్తృద్వేష్యతాం గతా ఽసి. యది కశ్చి ద స్త్యుపాయః పతిద్రోహప్రతిక్రియాయై దర్శయాముం, మతి ర్హి తే పటీయ సీ' తి.

అథా ఽసౌ కథంచి త్క్షణ మధోముఖీ ధ్యాత్వా దీర్ఘోష్ణ శ్వాసపూర్వ మవోచత్.—"భగవతి, పతి రేకదైవతం వనితానాం, విశేషతః కులజానా, మత స్తచ్ఛుశ్రూషణాభ్యుపాయభూతం కించి దాచరణీయమ్. అస్త్యస్మత్ప్రాతివేశ్యో వణిక్ అభిజనేన విభవేన రాజాన్తరఙ్గభావేన చ సర్వపౌరా నతీత్య ప్రవర్తతే. తస్య కన్యా కనకవతీ నామ మత్సమానరూపావయవా మ మాతిస్నిగ్ధా సఖీ తయా సహ తద్విమానహర్మ్యతలే తత్రో ఽపి ద్విగుణమణ్డితా విహరిష్యామి త్వయా తు తన్మాతృప్రార్థనం సకరుణ మభిధాయ మత్పతి రేతద్గృహం కథంచ నానేయః. సమీపగతేషు చ యుష్మాసు క్రీడామత్తా నామ కన్దుకం భ్రంశయేయమ్. అథ త మాదాయ తస్య హస్తే దత్త్వా వక్ష్యసి 'పుత్త్రి, త వేయం భార్యాసఖీ, నిధిపతిదత్తస్య

శ్రేష్ఠిముఖ్యస్య కన్యా కనకవతీనామ. తస్యా మయి మనవస్థా నిష్కారణ శ్చేతి రత్నవతీనిమిత్త మత్యర్థం నిన్దతి. త దేష కన్దుకో విపక్షధనం ప్రత్యర్పణీయమ్' ఇతి స త థోక్తో నియత మున్ముఖీభూయ, తా మేవ ప్రియసఖీం మన్యమానో మాం, బద్ధాఞ్జలినా యాచమానాయై మహ్యం భూయ స్తత్ప్రార్థితా స్సాభిలాష మర్పయిష్యతి తేన రన్ధ్రేణోపశ్లిష్య రాగ ముజ్జ్వలీకృత్య యదాఽసౌ కృతసంకేతో దేశాన్తర మాదాయ మాం గమిష్యతి త థోపపాదనీయమ్." ఇతి హర్షాభ్యుపేతయాఽనయా త థైవ సంపాదితమ్.

అథ తాం కనకవతీతి వృద్ధతాపసీవిప్రలబ్ధో బలభద్రః సరత్నసారభూషణా మాదాయ నిశి నిరన్ధ్రితమసి ప్రావసత్. సా తు తాపసీ వార్తా మాపాదయత్ —"మన్దేన మయా నిర్నిమిత్త ముపేక్షితా రత్నవతీ, శ్వశురా పరిభూతా, సుహృద శ్చాతివర్తితా, స్త దత్రైవ సంస్పృష్టో జీవితుం జిహేమీ' తి బలభద్రః పూర్వేద్యు ర్మా మకథయత్ నూన మసా తేన నీతా. వ్యక్తి శ్చాచిరా ద్భవిష్యతీ"తి. త చ్ఛ్రుత్వా తద్బాన్ధవా స్తదన్వేషణం ప్రతి శిథిలయత్నా స్తస్థుః. రత్నవతీ తు మార్గే కాంచి త్పణ్యదాసీం సంగృహ్య తయోహ్యమానపాథేయాద్యుపస్కారాఽఽఖేటకపుర మగమత్. అముత్ర చ వ్యవహారకుశలో బలభద్రః స్వల్పే నైవ మూల్యేన మహ ద్ధన ముపార్జయత్. పౌరాగ్రగణ్య శ్చాసీత్. పరిజన శ్చ భూయా నర్థవశా త్సమాజగామ. తత స్తాం ప్రథమదాసీం 'న కర్మ కరోషి, దృష్టం ముష్ణాసి, అప్రియం బ్రవీషీ' తి పరుష ముక్త్వా బహ్వతాడయత్. చేటీ తు ప్రసాదకాలోపాఖ్యాతరహస్యాఽస్య వృత్తా న్తైకదేశ మాత్త్రగోపా నిర్బిభేద. త చ్ఛ్రుత్వా లుబ్ధేన తు దణ్డవాహినా పౌరవృద్ధసన్నిధౌ 'నిధిపతిద త్తస్య కన్యాం కనకవతీం మోషే ణాపహృ త్యాస్య త్పురే నివస త్యేష దుర్మతి ర్బలభద్రః; తస్య సర్వస్వాహరణం న భవద్భిః ప్రతిబన్ధనీయ మి' తి నితరా మభర్త్స్యత. భీతం చ బలభద్ర మభిజగాద

రత్నవతీ. న భేతవ్య, మేవం బ్రూహి. ‘నేయం నిధిపతిదత్తకన్యా కనకవతీ, వలభ్యా మేవ గృహగుప్తదుహితా రత్నవతీ నా మేయం; దత్తా పితృభ్యాం, మయా చ న్యాయోఢా. న చే త్ప్రతీథ, ప్రణిధిం ప్రహిణుతాస్యా బన్ధుపార్శ్వ మి’ తి. బలభద్ర స్తు త థోక్త్వా, శ్రేణీప్రాతిభావ్యేన తావ దవాతిష్ఠత్, యావ త్పౌరవృద్ధలేఖ్యలబ్ధవృత్తాన్తో గృహగుప్త ఆఖేటకపుర మాగత్య సహ జామాత్రా దుహితర మతిప్రీతః ప్రత్యైషీత్. తథా దృష్ట్వా రత్నవతీ కనకవ తీతి భావయత స్త స్యైవ బలభద్రస్యాతివల్లభా జాతా. త ద్బ్రవీమి ‘కామో నామ సంకల్ప’ ఇతి. తదనన్తర మసౌ నితమ్బవతీవృత్తాన్త మప్రాక్షీత్. సో౽హ మబ్రవమ్.

అస్తి శూరసేనేషు మధురా నామ నగరీ. తత్ర కశ్చి త్కులపుత్త్రః కలాసు గణికాసు చాతిసక్తో మిత్త్రార్థం స్వభుజమాత్రనిర్వ్యూఢానేకకలహః కలహకణ్టక ఇతి కర్కశై రభిఖ్యాపితాఖ్యః ప్రత్యవాత్సీత్. స చైకదా కస్యచి దాగన్తో శ్చిత్రకరస్య హస్తే చిత్రపటం దదర్శ. తత్ర కాచి దాలేఖ్యగతా యువతి రాలోక మాత్రేణైవ కలహకణ్టకస్య కామాతురం చేత శ్చకార. స చ త మబ్రవీత్. ‘భద్ర, విరుద్ధమి వైత త్ప్రతిభాతి. యతః కులజాదుర్లభం వపు, రాభిజాత్యశంసిని చ నమ్రతా, పాణ్డురా ముఖచ్ఛవి, రనతిపరిభుక్తసులభా చ తనుః, ప్రౌఢతానువిద్ధా చ దృష్టిః. న చైషా ప్రోషితభర్తృకా, ప్రవాసచిహ్నస్య వేణ్యాదే రదర్శనాత్; లక్ష్మ చైత ద్దక్షిణపార్శ్వవర్తి. త దియం వృద్ధస్య కస్యచి ద్వణిజో నాతిపుంస్త్వస్య గృహిణీ; త్వయాఽతికౌశలా ద్యథాదృష్ట మాలిఖితా భవితు మర్హ తీ’ తి. స త మభిప్రశ స్యాశంసత్. ‘సత్య మిద మవన్తిపుర్యా ముజ్జయిన్యా మన న్తకీర్తినామ్న స్సార్థవాహస్య భార్యా, యథార్థనామా నితమ్బవతీ నామ. ఏషా సౌన్దర్యవిస్మితేన మయా ఏవ మాలిఖి తే’ తి.

స త దైవోన్మనాయమాన స్తద్దర్శనాయ వవ్రా జోజ్జయినీమ్. భార్గవో నామ భూత్వా భిక్షానిభేన తద్గృహం ప్రవి శ్యైనాం దదర్శ.

దృష్ట్వా చాత్యారూఢమన్మథో నిర్గత్య పౌరముఖ్యేభ్యః శ్మశానరక్షా మయాచత, అలభత చ. తత్ర లబ్ధేన చ శవావగుణ్ఠనపట్టాదినా కామప్య హార్ష్ట్రికాం నామ శ్రమణికా ముపాసాఞ్చక్రే. తన్ముఖేన చ నితమ్బవతీ ముపమన్త్రయామాస. సా చైనాం నిర్భర్త్సయన్తీ ప్రత్యాచచక్షే. శ్రమణికాముఖా చ్చ దుష్కరశీలభ్రంశాం కులస్త్రియ ముపలభ్య రహసి దూతికా మశిక్షయత్. "భూయోఽ ప్యుపతిష్ఠ సార్థవాహస్య భార్యామ్; బ్రూహి చోపహ్వరే 'సంసారదోషదర్శనాత్సమాధి మాస్థాయ ముముక్షుమాణో మాదృశో జనః కులవధూనాం శీలపాతనే ఘటత ఇతి క్వ ఘటతే? ఏత దపి త్వా మత్యుదారయా సమృద్ధ్యా రూపే ణాతిమానుషేణ ప్రథమేన వయ సోపపన్నాం కి మితరనారీసులభం చాపలం స్పృష్టం న వేతి పరీక్షా కృతా. తుష్టాఽస్మి త థైవ మదుష్టభావతయా త్వా మిదానీ ముత్పన్నాపత్యాం ద్రష్టు మిచ్ఛామి. భర్తా తు భవత్యాః కేనచి ద్గ్రహేణాధిష్ఠితోఽసమర్థోభూత్. న చ శక్యం తస్య విఘ్న మప్రతికృత్యాపత్య మస్మా ల్లబ్ధుమ్. అతః ప్రసీద వృక్షవాటికా మేకాకినీ ప్రవిశ్య మదుపనీతస్య కస్య చి న్మన్త్రవాదిన శ్ఛిన్న మేవ హస్తే చరణ మర్పయిత్వా తదభిమన్త్రితేన ప్రణయకుపితా నామ భూత్వా భర్తార మురసి ప్రహర్తు మర్హసి. ఉప ర్యసౌ వృత్త మథాతుపుష్టి మూర్జితాపత్యోత్పాదనక్షమా మాపాదయిష్యతి. అనువర్తిష్యతే దేవీ మి వాత్రభవతీమ్; న శఙ్కా కార్యా.' ఇతి. సా త థోక్తా వ్యక్త మభ్యుపేష్యతి. నక్తం మాం వృక్షవాటికాం ప్రవేశ్య తా మపి ప్రవేశయిష్యసి. తావ తైవ త్వయాఽహ మనుగృహీతో భవేయమ్." ఇతి.

సా త థై వోపగ్రాహితవతీ. సోఽతిప్రీత స్తస్యా మేవ క్షపాయాం వృక్షవాటికాయాం గతో నితమ్బవతీం నిర్గ్రన్థికాప్రయత్నే నోపనీతాం పాదే పరామృశ న్నివ, హేమనూపుర మేక మాక్షిప్య, క్షురికయోరు మూలే కించి దాలిఖ్య, ద్రుతతర మపాసరత్. సా తు సాన్ద్రాతాసా స్వ

మేవ దుర్నయం గర్హమాణా, జఘాంస స్తీవ శ్రమణికాం, తద్వాణిం భవ నదీర్ఘికాయాం ప్రవేశ్య, దత్త్వా పటబన్ధనం, సామయోపదేశా దపరం చాపనీయ నూపురం, శయనపరా త్రిచతురాణి దినా న్యేకాన్తే నిన్యే. స ధూర్తో విక్రేష్య ఇతి తేన నూపురేణ త మనన్తకీర్తి ముపాససాద. స దృష్ట్వా 'మమ గృహిణ్యా ఏవైష నూపురః కథ మయ ముపలబ్ధ స్త్వయే'తి త మబ్రువాణం నిర్బన్ధేన పప్రచ్ఛ. స తు 'వణిగ్గ్రామ స్యాగ్రే వక్ష్యామీ'తి స్థితోఽభూత్. పున రసౌ స్వగృహిణ్యై స్వనూపురయుగళం ప్రేషయేతి సన్దిదేశ. సా చ సలజ్జం ససాధ్వసం చ 'అద్య రాత్రౌ విశ్రామప్రవిష్టాయాః వృక్షవాటికాయాం ప్రభ్రష్టో మమైకః ప్రతిశిథిలబన్ధో నూపురః, సోఽద్యా ప్యన్విష్టో న దృష్టః, స పున రయం ద్వితీయః.' ఇ త్యపరం ప్రాహిణోత్. అనయా చ వార్త్తయాఽముం పురస్కృత్య స వణిగ్జనసమాజ మాజగామ. స చానుయుక్తో ధూర్త స్సవినయ మావేదయత్,—'విదిత మేవ ఖలు వో యథాఽహం యుష్మదాజ్ఞయా పితృవన మభిరక్ష్య తదుపజీవీ ప్రతివసామి. లబ్ధాశ్చ కదాచి న్మద్దర్శనభీరవో నిశి దహేయు రపి శవా నితి నిశాస్వపి శ్మశాన మధిశయే. అపరేద్యు రర్ధదగ్ధం మృతకఞ్చితాయాః ప్రసభ మాకర్షన్తీం శ్యామాకారాం నారీ మపశ్యమ్. అథ లోభాత్తు నిగృహ్య సాధ్వసం సా గృహీతా; శస్త్రిక యోరుమూలే యదృచ్ఛయా కిఞ్చి దుల్లిఖితమ్. ఏష చ నూపుర శ్చరణా దాకృష్టః. తావత్యేవ ద్రుతగతి స్సా పలాయిష్ట. సోఽయ మ స్యాగమః. పరం భవన్తః ప్రమాణ మి'తి. విమర్శేన చ తస్యా శ్శాకినీత్వ మైకమత్యేన పౌరాణా మభిమత మాసీత్. భర్త్రా చ పరిత్యక్తా తస్మి న్నేవ శ్మశానే బహు విలప్య పాశే నోద్బధ్య మర్తుకామా తేన ధూర్తేన నక్త మనుగృహ్యత. అనునీతా చ.—'సున్దరి, త్వదాకారోన్మాదితేన మయా త్వదావర్జనే బహూ నుపాయాన్ భిక్షుకీముఖే నోపన్యస్య, తే ష్వసిద్ధేషు, పున రయ ముపాయో యావజ్జీవ మసాధారణీకృత్య రన్తు మాచరితః. త త్ప్రసీద దాసస్య శర

ణా యాఽస్త్వే దాసజనా యే'తి ముహుర్ముహు శ్చరణయో ర్నిపత్య, ప్రయుజ్య సాన్త్వనశతాని తా మగత్యన్తరా మాత్మవశ్యా మకరోత్. త దిద ముక్తం 'దుష్కరసాధనం ప్రజ్ఞే'తి — ఇద మాకర్ణ్య బ్రహ్మరాక్షసో మా మపూజయత్.

అస్మి న్నేవ క్షణే నాతిప్రౌఢ పున్నాగముకుళ స్థూలాని ముక్తాఫలాని సహ సలిలబిన్దుభి రమ్బరతలా దపతన్. అహం తు కి న్న్విద మిత్యుచ్చక్షు రాలోకయన్ క మపి రాక్షసం కాఞ్చి దఙ్గనాం విచేష్టమానగాత్రీ మాకర్ష న్త మపశ్యమ్. కథ మపహరతి నిశాచరో మా మపి స్త్రియ మనాచారో నైరృత, ఇతి గగనగమనమన్ద శక్తి రశస్త్ర శ్చాతప్యే. స తు మత్సంబద్ధ బ్రహ్మరాక్షసః 'తిష్ఠ తిష్ఠ, పాప, క్వాఽపహరసీ'తి భర్త్సయ న్నుత్థా యాపరరాక్షసేన సమసృజ్యత. తాం తు రోషా దనపేక్షాపవిద్ధా మమరవృక్షమఞ్జరీ మి వా న్తరిక్షా దాపత న్తీ మున్ముఖప్రసారితో భయకరః కరాభ్యా మగ్రహీషమ్ ఉపగృహ్య చ వేపమానాం సమ్మీలితాక్షీం మదఙ్గస్పర్శసుఖే నోద్భిన్నరోమాఞ్చాం తాదృశీ మేవ తా మనవతారయ న్నతిష్ఠమ్. తావ త్తా వుభా వపి శైలశృఙ్గ భఙ్గైః పాదపై శ్చ రభసోన్మూలితై ర్ముష్టిపాదప్రహారై శ్చ పరస్పర మక్షపయేతామ్ పునరహ మతిమృదుని పులినవతి కుసుమలవలాఞ్ఛితే సర స్తీరేఽవరోప్య సస్పృహం నిర్వర్ణ్యయం స్తాం మత్ప్రాణైకవల్లభాం రాజకన్యాం కన్దుకవతీ మలక్షయమ్. సా హి మయా సమాశ్వాస్యమానా తిర్య క్జ్ఞా మభినిరూప్య జాతప్రత్యభిజ్ఞా సకరుణ మరోదీత్. అవాదీ చ్చ 'నాథ, త్వద్దర్శనా దుపోఢరాగా తస్మి న్కన్దుకోత్సవే పునః సఖ్యా చన్ద్రసేనయా త్వత్కథాభి రేవ సమాశ్వాసితాస్మి. త్వాం కిల సముద్రమధ్యే మజ్జితః పాపేన మద్భ్రాత్రా భీమధన్వ నేతి శ్రుత్వా, సఖీజనం పరిజనం చ వఞ్చయిత్వా, జీవితం జిహాసు రేకాకినీ క్రీడావన ముపాగమమ్ తత్ర చ మా మచకమత కామరూప ఏష రాక్షసాధమః. సోఽయం మయా భీతయాఽ వధూత

ప్రార్థనః స్ఫురన్తీం మాం నిగృహ్యాభ్యధావత్ అత్రైవ మవసితోఽభూత్. అహం చ దైవాత్తవైవ జీవితేశస్య హస్తే పతితా భద్రం తవ.' ఇతి.

శ్రుత్వా చ తయా సహానరుహ్యా నావ మధ్యారోహమ్. ముక్తా చ నౌః ప్రతివాతప్రేరితా తా మేవ దామలిప్తాం ప్రత్యుపాతిష్ఠత్. అవరూఢాశ్చ వయ మశ్రమేణ 'తనయస్య చ తనయాయాశ్చ నాశా దనన్యాపత్య స్తుఙ్గధన్వా సుహ్మపతి ర్నిష్ఫలః స్వయం సకళత్ర ఏవ నిష్కళఙ్కే గఙ్గారోధ స్యనశనే నోపరన్తుం ప్రతిష్ఠతే సహ తేన మర్తు మిచ్ఛ త్యనన్యనాథానురక్తః పౌరవృద్ధలోకః' ఇ త్యశ్రుముఖీనాం ప్రజానా మాక్రన్ద మశృణుమ. అ థాహ మస్మై రాజ్ఞే యథావృత్త మాఖ్యాయ తదపత్యద్వయం ప్రత్యర్పితవాన్ ప్రీతేన తేన జామాతా కృతోఽస్మి దామలిప్తేశ్వరేణ తత్పుత్రో మదనుజీవీ జాతః మదాజ్ఞప్తేన చామునా ప్రాణవ దుజ్ఝితా చన్ద్రసేనా కోశదాస మభజత్. తత శ్చ సింహవర్మసాహాయ్యార్థ మ త్రాగత్య భర్తు స్తవ దర్శనోత్సవసుఖ మనుభవా మీతి.

శ్రుత్వా 'చిత్రోయం దైవగతి, రవసరేషు పుష్కలః పురుషకార' ఇత్యభిధాయ భూయః స్మితాభిషిక్తద న్తచ్ఛదో మన్త్రగుప్తే హర్షోత్ఫుల్లం చక్షుః పాతయామాస దేవో రాజవాహనః. స కిల కరకమలేన కించిత్సంవృతాననః లలితవల్లభా రభసదత్త దన్తక్షతవ్యసన విహ్వలాధరమణి ర్నిరోష్ఠ్యవర్ణ మాత్మచరిత మాచచక్షే.

ఇతి శ్రీమ దాచార్యమహాకవి దణ్డినః కృతౌ దశకుమారచరితే

మిత్రగుప్తచరితం నామ

షష్ఠ ఉచ్ఛ్వాసః.

దశకుమారచరితమ్.

మన్త్రగుప్తచరితం నామ సప్తమోచ్ఛ్వాసః.

రాజాధిరాజనన్దన నగరన్ధ్రగతస్య తే గతిం జ్ఞాస్యన్నహం చ గతః కదాచిత్కలిఙ్గాన్. కలిఙ్గనగరస్య నాత్యాసన్నసంస్థితజనదాహస్థానసంసక్తస్య కస్యచిత్కాన్తారధరణిజస్యాస్తీర్ణసరసకిసలయసంస్తరే తలే నిపద్య నిద్రాలీఢదృష్టిరశయిషి. గళతి చ కాలరాత్రిశిఖణ్డజాలకాలాన్ధకారే చరితరక్షసి క్షరితనీహారే నిజనిలయనిలీనవిశ్వప్రజనే నితాన్తశీతే నిశీథే ఘనతరశాఖాశాఖాన్తరాళనిర్హ్రాదిని నేత్రనింసిసిం నిద్రాం నిగృహ్ణన్ కర్ణదేశం గతా 'కథం ఖలేనానేన దగ్ధసిద్ధేన విరంసాకాలే నిదేశం దిత్సతా జన ఏష రాగేణానర్గళేనార్దిత ఇత్థం ఖలీకృతః! క్రియేతాస్యాణకనరేన్ద్రస్య కేనచిదనన్తశక్తినా సిద్ధ్యన్తరాయః?' ఇతి కింకరస్య కింకర్యాశ్చాతికాతరం రటితం తదాకర్ణ్య 'క ఏష సిద్ధః? కా చ సిద్ధిః? కిం చానేన కింకరేణ కరిష్యతే?' ఇతి దిదృక్షాక్రాన్తహృదయః, కింకరగతయా దిశా కించిదన్తరం గత, స్తరళతరనరాస్థిశకలరచితాలంకారకాన్తకాయం దహనదగ్ధకాష్ఠనిష్ఠాఙ్గారరజః కృతాఙ్గరాగం తటిల్లతాకారజటాధరం హిరణ్యారేతస్యరణ్యచక్రాన్ధకారరాక్షసే క్షణగృహీతనానేన్ధనగ్రాసచఞ్చదర్చిషి దక్షిణేతరేణ కరేణ తిలసిద్ధార్థకాదీన్నిరన్తరచటచటాయితానాకిరన్తం కంచిదద్రాక్షమ్. తస్యాగ్రే స కృతాఞ్జలిః కింకరః 'కిం కరణీయం? దీయతాం నిదేశః.' ఇత్యతిష్ఠత్. ఆదిష్టశ్చాయం తేనాతినికృష్టాశయేన 'గచ్ఛ, కలిఙ్గరాజస్య కర్దనస్య కన్యాం కనకలేఖాం కన్యాగృహాదిహానయే'తి. స చ తథాఽకార్షీత్.

తతశ్చైనాం త్రాసేనాలఘీయసాఽప్రసజ్జరేణ చ కష్టేన రణరణికాగృహీతేన చ హృదయమేన 'హా తాత, హా జనని!' ఇతి క్రన్దన్తీం

కీర్ణగ్లానశేఖరస్రజి శీర్ణనహానశిరసిజానాం సంచయే నిగృహ్యాసినా శిలాశితేన శిరశ్చికర్తిషయాఽచేష్టత సిద్ధః. ఝటితి చాచ్ఛిద్య తస్య హస్తాత్తాం శస్త్రికాం, తయా నికృత్య తస్య తచ్ఛిరస్సజటాజాలం, నికటస్థస్య కస్యచి జ్జీర్ణసాలస్య స్కన్ధరన్ధ్రే న్యధిషి. తన్నిధ్యాయ హృష్టతర స్స రాక్షసః క్షీణాధి కరధయత్. 'ఆర్య, కదర్య స్యాస్య కదర్థనా న్న కదాచిన్నిద్రాఽఽయాతి నేత్రే. తర్జయతి, త్రాసయతి, చాకృత్యే చాజ్ఞాం దదాతి. తదత్ర కల్యాణరాశినా సాధీయః కృతం య దేష నరకాకః కారణానాం నారకీణాం రసజ్ఞానా యాపనీతః శేతే శీతేతరదీధితిదేహజస్య నగరం తదిత్థం దయానిధే రనన్తతేజస స్తేఽయం జనః కాంచిదాజ్ఞాం చికీర్షతి. ఆదిశ, అలం కాలహరణేన.' ఇత్యనంసీత్. ఆదిశం చ తం 'సఖే, సైషా సజ్జనాచరితా సరణి ర్య దణీయసి కారణే ఽనణీయా నాదర స్సందృశ్యతే. న చే దిదం నేచ్ఛసి, సేయం సన్నతాఙ్గయష్టి రక్లేశార్హా సత్యానే నాకృత్యకారిణాఽత్యర్థం క్లేశితా, తన్నయైనాం నిజనిలయం నాన్య దితః కించి దస్తి చిత్తారాధనం నః.' ఇతి. అథ త దాకర్ణ్య కర్ణశేఖరనీలనీరజాయితాం ధీరేతరతారకాం దృశం తిర్యక్కుంచి దఞ్చితాం సంచారయన్తీ, సలిలచరకేతనశరాసనానతాం చిల్లికాలతాం లలాటరఙ్గస్థలీనర్తకీం లీలాలసం లాసయన్తీ, కణ్టకితరక్తగణ్డరేఖా రాగలజ్జాన్తరాళచారిణీ చరణాగ్రేణ తిరశ్చీననఖార్చిశ్చన్ద్రికేణ ధరణీతలం సాచీకృతాననసరసిజం లిఖన్తీ, దన్తచ్ఛదకిసలయలక్ష్మీనా హర్షాస్రసలిలధారాశీకరకణజాలసంక్లేదితస్య స్తనతటచన్దనస్యార్ద్రితాం నిరస్య తాఽఽస్యాన్తరాళనిస్సృతేన తనీయసాఽనిలేన హృదయలక్ష్యదళనదక్షరతిసహచరసాయకస్య దయితేన తరఙ్గితదశనచన్ద్రికాని కానిచి దేతా న్యక్షరాణి కలకణ్ఠీ కలాన్యసృజత్.—'ఆర్య, కేన కారణే నైనం దాసీజనం కాలహస్తా దాచ్ఛిద్యానన్తరం రాగానిలచాలితరణరణికాతరఙ్గిణ్యా నఙ్గసాగరే కిరసి ? యథా తే చరణసరసిజరజఃకణికా తథాఽహం చిన్తనీయా. యది దయాఽస్తి తే

ఉత్రజనే, ఉనన్యసాధారణః కరణీయః స ఏష చరణారాధనక్రియాయాం. యది చ కన్యాగారాధ్యాసనే రహస్యకరణా దనర్థ ఆశఙ్క్యేత నైత దస్తి. రక్షితరా హి న స్తత్ర సఖ్యశ్చ చేట్యశ్చ. యథా న కశ్చి దేతజ్ జ్ఞాస్యతి తథా యతిష్యన్తే.' ఇతి

స చాహం దేవాజ్ఞే నాకర్ణాకృష్టసాయకాసనేన చేత స్యతినిర్దయం తాడిత,స్తత్కటాక్షకాలాయసనిగళగాఢసంయతః కింకరానననిహితదృష్టి రగాదిషం.—'య థేయం రథచరణజఘనా కథయతి తథా చే న్నాచరేయం, న యేత నక్రకేతనః క్షణే నైకే నాకీర్తనీయాం దశాం. జనం చైనం సహ న యానయా కన్యయా కన్యాగృహం హరిణనయనయా.' ఇతి. నీత శ్చాహం నిశాచరేణ శారదజలధరజాలకాన్తి కన్యకాని కేతనం. తత్ర చ కాంచి త్కాలకలాం చన్ద్రాననానిదేశా చ్ఛన్నశాలైకదేశే తద్దర్శనచలితధృతి రతిష్ఠం. సా చ స్వచ్ఛన్దత శ్శయానాః కరతలాలససంఘట్టనాపనీతనిద్రాః కాశ్చి దధిగతార్థా స్సఖీ రకార్షీత్. అ థాగత్య తా శ్చరణనిహితశిరసః క్షురదక్షకరాళి తేక్షణా నిజశేఖరకేసరాగ్రసంలగ్నషట్చరణగణరణిత సంశయితకలగిర శ్శనై రకథయత్.—'ఆర్య, య దత్యాదిత్యతేజస స్త ఏషా నయనలక్ష్యతాం గతా, తతః కృతా స్తేన న గృహీతా. దత్తా చేయం చిత్తజేన గరీయసా సాక్షీకృత్య రాగానలం; త దనే నాశ్చర్యరత్నేన నలినాక్షస్య తే రత్నశైలశిలాతలస్థిరం నాగతరళే నాలంక్రియతాం హృదయం, త దస్యా శ్చరితార్థం స్తనతటం గాఢాలిఙ్గనైః సదృశతరస్య సహచరస్య చ.' ఇతి. తత స్సఖీజనే నాతిదక్షిణేన దృఢతరకృతస్నేహనిగడ స్తయా సన్నతాఙ్గ్యా సంగ త్యారంసి

అథ కదాచి దాయాసితజాయోరహితచేతసి లాలసాలిలఙ్ఘనగ్లానఘనకేసరే రాజదరణ్యస్థలీలలాటలీలాయితతిలకే లలితానఙ్గరాజాజ్ఞీకృతనిర్నిద్రకర్ణికారకాఞ్చనచ్ఛత్రే దక్షిణదహనసారథిరయాహ్నతసహకారచఞ్చలకలికే కాలాణ్డజకణ్ఠరాగరక్తరక్తాధరారతిరణాగ్రసన్నాహశాలిని

శాలీనకన్యకాన్తఃకరణసంక్రాన్తరాగలఙ్ఘితలజ్జే దర్దురగిరితటచన్దనాశ్లేష
శీతలానిలాచార్యదత్తనానాలతానృత్తలీలే కాలే, కళిఙ్గరాజస్సహా
ఙ్గనాజనేన సహ చ తనయయా సకలేన చ నగరజనేన దశ త్రీణి చ దినా
ని దినకరకిరణజాలాలఙ్ఘనీయే రణదళిసఙ్ఘలఙ్ఘితనతలతాగ్రకిసలయాలీఢ
సైకతతటే తరళతరఙ్గశీకరాసారసఙ్గశీతలే సాగరతీరకాననే, క్రీడారసజా
తాసక్తిరాసీత్. అథ సన్తతగీతసఙ్గీతసంగతాఙ్గనాసహస్రశృఙ్గారహేలా
నిరర్గళానఙ్గసఙ్ఘర్షహర్షితేతరశ్చ రాగతృష్ణైకతన్త్రిస్తత్ర రన్ధ్రేఽన్ధ్ర
నాథేన జయసింహేన సలిలతరణసాధనాసితే నానేకసఙ్ఖ్యేనానీకేన ద్రా
గాగత్యాగృహ్యత సకళత్రః. సా చాసీయత త్రాసచఞ్చలాక్షీ దయి
తా న స్సహ సఖీజనేన కలకలేఖా. తదహం దాహే నానఙ్గదహన
జనితే నాన్తరితాహారచిన్తశ్చిన్తయన్ దయితాం గళితగాత్రకాన్తి
రిత్యతర్కయం 'గతా సా కళిఙ్గరాజతనయా జనయిత్రా జనయిత్ర్యా
చ సహ హిమాస్తం: నిరస్తధైర్యస్తాం స రాజా నియతం సఞ్జిఘృక్షేత్.
తదసహా చ సా సతీ గరరసాదినా సద్యస్సన్తిష్ఠేత తస్యాం చ తాదృశీం
దశాం గతాయాం జనస్యాస్యానన్యజేన హన్యేత శరీరధారణా. నా కా
స్యాద్గతిః?' ఇతి.

అత్రాన్తరేఽన్ధ్రనగరాదాగచ్ఛన్ బ్రాహ్మణః కశ్చిద్దైక్ష్యత. తేన
చేయం కథా కథితా.—'యథా కిల జయసింహేన నానేకనికారదత్తసఙ్ఘ
ర్షణజఘాంసితస్స కర్దనః కనకలేఖాదర్శనైధితేన రాగేణారభ్యత. సా
చ దారికా యక్షేణ కేనచిదధిష్ఠితా, న తిష్ఠత్యగ్రే నరాన్తరస్య. ఆయ
స్యతి చ నరేన్ద్రసార్థసంగ్రహణేన తస్మిన్నాకరిష్యన్నరేన్ద్రో, న చాస్తసి
ద్ధిః.' ఇతి. తేన చాహం దర్శితాశః శఙ్కరనృత్తాఙ్గదేశజాతస్య జరత్సా
లస్య స్కన్ధరన్ధ్రాన్తర్జటాజాలం నికృష్య తేన జటిలతాం గతః కన్థాచీర
సఞ్చయాన్తరితసకలగాత్రః కాంశ్చిచ్ఛిష్యాన్సగ్రహీషం. తాంశ్చ నానా
శ్చర్యక్రియాతిసంహితా జనా దాకృష్టాన్న చేలాదిత్యాగాన్నిత్యహృష్టా

నకార్షం. ప్రాయాసిషం చ దినైః కైశ్చి దన్ధ్రనగరం. తస్య నాత్యాసన్నే సలిలరాశిసదృశస్య కలహంసగణదళితనళినదళసంహతిగళితకిఞ్జల్కశకల శారస్య సారసశ్రేణిశేఖరస్య సరస స్తీరకాననే కృతనికేతన స్స్థితః. శిష్య జనకథితచిత్రచేష్టాకృష్టసకలనాగరజనాతిసంధానదక్షః స్సః దిశిది శీత్య కీర్త్యే జనేన.—"య ఏష జరదరణ్యస్థలీసర స్తీరే స్థణ్డిలశాయీ యతిః, తస్య కిల సకలాని రహస్యాని సషడఙ్గాని చ చ్ఛన్దాంసి రసనాగ్రే సన్నిహితా న్యన్యాని చ శాస్త్రాణి, యేన యాని న జ్ఞాయన్తే స తేషాం తత్సకాశా దర్థనిర్ణయం కరిష్యతి. అసత్యేన నా స్యాస్యం సంస్పృజ్యతే. సశరీర శ్చైష దయారాశిః. ఏతత్సకాశా దర్థగ్రహే ణాద్య చిరం చరితార్థా దీక్షా. తచ్చరణరజఃకణైః కైశ్చన శిరసి కీర్ణై రనేక స్యానేక ఆతఙ్క శ్చిరం చికిత్సకై రసంహార్యః సంహృతః. తదఙ్ఘ్రిక్షాళనసలిలసేకై ర్నిష్కలఙ్కశిరసాం నశ్య న్తి క్షణే నైకే నాఖిలనరేన్ద్రియత్నలఙ్ఘిన శ్చణ్డాతా గ్రాహాః. న తస్య శక్యం శక్తే రియత్తాజ్ఞానం. న చా స్యాహంకారకణికా." ఇతి.

సా చేయం కథా ఽనేకజనాస్యసంచారిణీ తస్య కనకలేఖాధిష్ఠానధనదాజ్ఞాకరనిరాక్రియాతిసక్తచేతసః క్షత్త్రియ స్యాకర్ణనా యాశకత్. స చాహారహా రాగత్యాదరే ణాతిగరీయసా ఽర్చయ న్నహై శ్చ శిష్యాన్సంగృహ్ణ న్నధిగతక్షణః కదాచి త్కాంక్షితార్థసాధనాయ శనై రయాచిష్ట. ధ్యానధీరః స్థానదర్శితజ్ఞానసన్నిధి శ్చైనం నిరీక్ష్య నిచాయ్యాకథయం. 'తాత, స్థాన ఏష హి యత్నః. తస్య హి కన్యారత్నస్య సకలకల్యాణలక్షణైకరాశే రధిగతిః క్షీరసాగరరశనాలంకృతాయాః గఙ్గాదినదీసహస్రహారయష్టిరాజితాయాః ధరాఙ్గనాయా ఏ వాసాదనాయ సాధనం. న చ స యక్ష స్తదధిష్ఠాయీ కేనచి న్నరేన్ద్రేణ తస్యా లీలాఞ్చితనీలనీరజదర్శనాయాః దర్శనం సహతే. త దత్ర సహ్యన్త్రాం త్రీణ్యహాని, మై రహం యతిష్యే ఽర్థ స్యాస్య సాధనాయ?' తథా ఽదిష్టే చ హృష్టే క్షితీశే

గతే, నిశినిర్నిశాకరార్చిషి నీరన్ధ్రాన్ధకారకణనికరనిగీర్ణదశదిశి తన్ద్రానిగళితనిఖిలజనదృశి, నిర్గత్య, జలతలనిలీనగాహనీయం నీరన్ధ్రం కృచ్ఛ్రాచ్ఛిద్రీకృతాన్తరాళం తదేకత స్సరస్తటం తీర్థాసన్నికృష్టం కేనచి త్ఖననసాధనేనాకార్షం. ఘనశిలేష్టకాచ్ఛన్నచ్ఛిద్రాననం తత్తీరదేశం జనైరశఙ్కనీయం నిశ్చిత్య, దినాదిస్నాననిర్ణిక్తగాత్రశ్చ, నక్షత్రసన్తానహారయష్ట్యగ్రగ్రథితరత్నం క్షణదాన్ధకారగన్ధహస్తిదారణైకకేసరిణం కనకశైలశృఙ్గరఙ్గలాస్యలీలానటం గగనసాగరఘనతరఙ్గరాజలఙ్ఘనైకనక్రం కార్యాకార్యనాక్షిణం సహస్రార్చిషం సహస్రాక్షదిగఙ్గరాగాయితకిరణజాలం రక్తనీరజాఞ్జలినాఽఽరాధ్య నిజనికేతనం న్యశిశ్రియం.

యాతే చ దినత్రయే, ఽస్తగిరిశిఖరగైరికతటసాధారణచ్ఛాయతేజసి అచలరాజకన్యాకాకదర్థనాయాఽన్తరిక్షాఖ్యేన శఙ్కరశరీరేణ సంసృష్టాయాస్సన్ధ్యాఙ్గనాయాః రక్తచన్దనచర్చితైకస్తనకలశదర్శనీయే దినాధినాథే, స జనాధినాథశ్చాగత్య జనస్యాస్య ధరణిన్యస్తచరణనఖకిరణాచ్ఛాదితకిరీటః కృతాఞ్జలి రతిష్ఠత్. ఆదిష్టశ్చ "దిష్ట్యా దృష్టేష్టసిద్ధిః! ఇహ జగతి హి న నిరీహదేహినం శ్రియస్సంశ్రయన్తే శ్రేయాంసి చ సకలాన్యలసానాం హస్తే నిత్యసాన్నిధ్యాని. యతస్తే సాధీయసా సచ్చరితేనానాకలితకలఙ్కేనార్చితేనాత్యాదరరచితేనాకృష్టచేతసా జనేనానేన సరస్తథా సంస్కృతం యథేహ తేఽద్య సిద్ధిస్స్యాత్. తదేతస్యాం నిశి గలదర్ధాయాం గాహనీయం. గాహనానన్తరం చ సలిలతలే సతతగతీనన్తస్సఞ్చారిణస్సన్నిగృహ్య యథాశక్తి శయ్యాకార్యా. తతశ్చ తటస్ఖలితజలస్థగితజలజషణ్డాచలితదణ్డకణ్టకాగ్రదళితదేహరాజహంసత్రాసజర్జరరసితసందత్తకర్ణస్య జనస్య క్షణాదాకర్ణనీయం జనిష్యతే జలసఙ్ఘాతస్య కించిదారటితం. శాన్తే చ తత్ర సలిలరటితే క్లిన్నగాత్రః కించిదారక్తదృష్టిర్దైన్యేనాకారేణ నిర్యాస్యసి నిచాయ్య తం నిఖిలజననేత్రానన్దకారిణం న స యక్షశ్శక్ష్యత్యగ్రత స్థితయే; స్థిరతరనిహిత స్నేహశృఙ్ఖలావ

గళితం చ కన్యకాహృదయం క్షణే నైకే నాసహనీయదర్శనాన్తరాయం స్యాత్. అస్యాశ్చ ధరాఙ్గనాయా నాత్యాదృతనిరాకృతారిచక్రం చక్రం కరతలగతం చిన్తనీయం. న తత్ర సంశయః. త చ్చే దిచ్ఛ స్యనేకశాస్త్ర జ్ఞానధీరధిపస్తై రధికృతై రితరైశ్చ హితైషిగణై రాకలయ్య జాలికశతం చానాయ్య అన్తరఙ్గనరశతై ర్యథేష్టదృష్టాన్తరాళం సరః క్రియేత. రక్షా చ తీరా త్త్రింశద్దణ్డాన్తరాళే సైనికజనేన సాదరం రచనీయా. క స్తత్ర త జ్జానాతి, య చ్ఛిద్రే ణారయ శ్చికీర్షతి?" ఇతి. త త్తస్య హృదయహారి జాతం. తదధికృతైశ్చ తత్ర కృత్యే రన్ధ్రదర్శనాసహై రిచ్ఛాం చ రాజ్ఞః కన్యకాతిరాగజనితాం నితాన్తనిశ్చలాం నిశ్చి త్యార్థ ఏష న నిషిద్ధః తథాస్థితశ్చ తదాసాదనదృఢతరాశయశ్చ స ఆఖ్యాయత -'రాజన్, అత్ర తే జనాస్తే చిరం స్థితం న చైకత్ర చిరస్థానం న శ్శస్తం. కృతకృత్య శ్చేహ న తిష్ఠామి యస్య తే రాష్ట్రే గ్రాసా ద్యాసాదితం తస్య తే కించి దనాచర్య కార్యం గతి రార్యగర్హ్యేతి తత్రైత చ్చిరస్థానస్య కారణం. త చ్చాద్య సిద్ధం గచ్ఛ గృహాన్. యథార్హజలేన హృద్యగన్ధేన స్నాతః సితస్రగఙ్గరాగః శక్తిసదృశేన దానే నారాధితధరణితలస్తై స్తిలగణై స్తిలస్నేహాసిక్తయష్ట్యగ్రగ్రథితచేలాఞ్చలఖణ్డాకాగ్నిశిఖాసహస్రగ్రస్తైర్నైశాన్ధకారరాశి రాగ త్యార్థసిద్ధయే యతేథాః' ఇతి స కిలకృతజ్ఞతాం దర్శయన్ 'అసిద్ధి రేషా సిద్ధి, ర్య దసన్నిధి రిహార్యాణాం. కష్టా చేయం నిస్సఙ్గతా, యా నిరాగసం దాసజనం త్యాజయతి. న చ నిషేధనీయా గరీయసాం గిరః.' ఇతి స్నానాయ గృహా నయాసీత్.

అహం చ నిర్గత్య నిర్జనే నిశీథే సరస్తీరరన్ధ్రనిలీన స్సన్నీషచ్ఛిద్రదత్తకర్ణః స్థితః. స్థితే చార్ధరాత్రే కృతయథాదిష్టక్రియః స్థానస్థానరచితరక్షః స రాజా జాలికజనానానీయ నిరాకృతాన్తశ్శల్యం శఙ్కాహీన స్ఫురత్సలిలం సలీలగతి రగాహత. గతం చ కీర్ణకేశం సంహాతకర్ణనాసికం నరసస్తలం హాస్తినం నక్రలీలయా నీరనిలీనయా తం తథా శయానం కన్ధ

రాయాం కన్థయా న్యగ్రహీషం. ఖరతర కాలదణ్డ ఘట్టనచణ్డతరై శ్చ కరచరణాఘాతై ర్నిర్దయద త్తనిగ్రహః క్షణే నైకే నాజహా త్స చేష్టాం. తత శ్చాకృష్య తచ్ఛరీరం తీరచ్ఛిద్రే నిధాయ నీరా న్నిరయాసిషం. సద్య స్సంగతానాం చ సైనికానాం త దత్యచిత్రీయ తాకారా న్తరగ్రహణం. గజస్కన్ధగతః సితచ్ఛత్రాది సకలరాజచిహ్న రాజిత శ్చణ్డతర దణ్డిదణ్డతాడన త్రస్త జన దత్తా న్తరయా రాజరథ్యయా యాత స్తాం నిశాం రస నయన నిర స్తనిద్రారతి రనైషం.

ఏతే చ జన స్సాక్షిలక్ష్యతాం లాక్షారసదిగ్ధదిగ్గజశిరస్సదృక్షే శక్రదిగఙ్గనారత్నాదర్శేఽర్కచక్రే, కృతకరణీయః కిరణజాలకరాలరత్న రాజి రాజిత రాజాఽఽసన నాధ్యాసీ యథాసదృశాచారదక్షిణ శ్శఙ్కాయన్త్రితాఙ్గః సన్నిధి నిషాదిన స్సహాయా నగాదిషం 'దృశ్యతాం శక్తి రార్షీః. య త్తస్య యతే రజయ్య స్యేన్ద్రియాణాం సంస్కారేణ నీరజనా నీరజసాన్నిధ్యశాలిని సహాషాఽలిని సరసి సరసిజదళసన్నికాశచ్ఛాయ స్యాధికతరదర్శనీయ స్యాకారా న్తరస్య సిద్ధి రాసీత్. అద్య సకలనాస్తికానాం జాయేత లజ్జానతం శిరః త దిదానీం చన్ద్రశేఖర నరకశాసన సరసిజాసనాదీనాం త్రిదశేశానాం స్థానా న్యాదరరచిత నృత్తగీతారాధనాని క్రియన్తాం; హ్రియన్తాం చ గృహా దితః క్లేశనిరసనసహా న్యర్థిసాధైః ర్ధనానీ'తి. ఆశ్చర్యరసాతిరేకహృష్టదృష్టయ స్తే 'జయ జగదీశ, స్వతేజసాఽతిశయ్య దశ దిశః, స్థగయ న్నిజయశసాఽఽదిరాజయశాంసి.' ఇత్యసకృ దాశా స్స్యాచర న్యథాదిష్టాః క్రియాః. స చాఽహం దయితాయా స్సఖీం హృదయస్థానీయాం శశాఙ్కసేనాం కన్యకాం కదాచిత్కార్యాన్తరాగతాం రహ స్యాచక్షిషి. 'కచ్చి దయం జనః కదాచి దాసీ ద్దృష్టః?' ఇతి అథ సా హర్షకాష్ఠాం గతేన హృదయే నేష దాలక్ష్యదశనదీధితిలతాం లీలాలసం లాసయన్తీ, లలితాఞ్చిత కరశాఖాన్తరిత దన్తచ్ఛదకిసలయా, హర్షజలక్లేద జర్జర నిరఞ్జనేక్షణా, రచితా

ఞ్జలిః, 'నితరాం జానే, యది న స్యా దైన్ద్రజాలికస్య జాలం కిఞ్చి దేతా దృశం. కథం చైత త్కథ య.' ఇతి స్నేహనిర్భ న్దేనం శనై రగాదీత్. అహం చాస్యై కార్త్స్న్యే నాఖ్యాయ, తదాననసంక్రాన్తేన సందేశేన సంజనయ్య సహచర్యా నిరతిశయం హృదయాహ్లాదం, తత శ్చైతయా నిరర్గళీకృ తాతిసత్కృత కళిఙ్గనాథ న్యాయదత్తయా సంగ త్యాన్ధ్రకళిఙ్గ రాజ్యం కళిఙ్గనాథే న్యాసం. త స్యా స్యారిణా లిలఙ్ఘయిషిత స్యాఙ్గరాజస్య సాహాయ్యకా యాలఘీయసా సాధనే నాగ త్యాత్ర తే సఖిజనసంగతస్య యాదృచ్ఛికదర్శనానన్దరాశిలఙ్ఘితచేతా జాత ఇతి.

తస్య త త్కౌశలం స్మితజ్యోత్స్నాభి షిక్త దన్తచ్ఛదః సహ సుహృద్భి రభినన్ద్య 'చిత్ర మిదం మహామునే ర్వృత్తం, మ న్త్రైవ ఖలు ఫలిత మతికష్టం తపః; స్త్రీషు తు తావ న్నర్మ, హర్షప్రకర్షస్పృశోః ప్రజ్ఞా సత్త్వయో ర్దృష్ట మిహ స్వరూపమ్.' ఇ త్యభిధాయ, పున రవతరతు భవా నితి, బహుశ్రుతే విశ్రుతే వికచరాజీవసదృశం దృశం చిక్షేప దేవో రాజవాహనః. సోఽ ప్యాచచక్షే.

ఇతి శ్రీమ దాచార్య మహాకవి దణ్డినః కృతౌ దశకుమారచరితే

మన్త్రగుప్తచరితం నామ

సప్తమ ఉచ్ఛ్వాసః.

దశకుమారచరితమ్.

విశ్రుతచరితం నామ అష్టమోచ్ఛ్వాసః.

దేవ మయాఽపి పరిభ్రమతా విన్ధ్యాటవ్యాం కోఽపి కుమారః క్షుధా తృషా చ క్లిశ్యన్నక్లేశార్హః క్వచిత్కూపాభ్యాశేఽష్టవర్షదేశీయో దృష్టః. స చ త్రాసగద్గద మవదత్.—'మహాభాగ, క్లిష్టస్య మే క్రియతా మార్య, సాహాయ్యకమ్. అస్య హి మే ప్రాణాపహారిణీం పిపాసాం ప్రతికర్తు ముదక ముదఞ్చ న్నిహ కూపే కోఽపి నిష్కలో మ మైకశరణభూతః పతితః. త మల మస్మి నాహ ముద్ధర్తు మి'తి. అ థాహ మభ్యేత్య వ్రతత్యా కయాఽపి బద్ధ ముత్తార్య, తం చ బాలం వంశనాలీముఖోద్ధృతాభి రద్భిః ఫలై శ్చపఞ్చషై శ్శరక్షేపోచ్ఛ్రితస్య లికుచవృక్షస్య శిఖరాత్పాషాణపాతితైః ప్రత్యానీతప్రాణవృత్తి మాపద్య, తరుతలనిషణ్ణ స్తం జరన్త మబ్రవం 'తాత క ఏష బాలః? కో వా భవాన్? కథం చేయమాప దాపన్నా?' ఇతి. సోఽశ్రుగద్గద మగదత్.

శ్రూయతాం మహాభాగ:—విదర్భో నామ జనపదః. తస్మిన్ భోజవంశభూషణమ్, అంశావతార ఇవ ధర్మస్య, అతిసత్త్వః, సత్యవాదీ, వదాన్యో, వినీతో, వినేతా ప్రజానాం, రఞ్జితభృత్యః, కీర్తిమాన్, ఉదగ్రో మూర్తిబుద్ధిభ్యా, ముత్థానశీలః, శాస్త్రప్రమాణకః, శక్యభవ్యకల్పారమ్భీ, సంభావయితా వృద్ధాన్, ప్రభావయితా సేవకాన్, ఉద్భావయితా బన్ధూన్, న్యగ్భావయితా శత్రూన్, అసంబద్ధ ప్రలాపే ష్వదత్తకర్ణః, కదాచి దప్యవితృష్ణో గుణేషు, అతినదీష్ణః కలాసు, నేదిష్ఠో ధర్మార్థ సంహితాసు, స్వల్పేఽపి సుకృతే సుతరాం ప్రత్యుపకర్తా, ప్రత్యవేక్షితా కోశవాహనయోః యత్నేన పరీక్షితా సర్వాధ్యక్షాణామ్, ఉత్సాహయితా కృతకర్మణా మనురూపై ర్దానమానైః, సద్యః ప్రతి

కర్తా దైవమానుషీణా మాపదాం, షాడ్గుణ్యోపయోగనిపుణః, మనుమార్గేణ ప్రణేతా చాతుర్వర్ణ్యస్య, పుణ్యశ్లోకః, పుణ్యవర్మా నామాఽసీత్. స పుణ్యైః కర్మభిః ప్రాప్య పురుషాయుషం, పున రపుణ్యేన ప్రజానా మగణ్యా తామరేషు.

తదనన్తర మనన్తవర్మా నామ తదాయతి రవని మధ్యతిష్ఠత్. స సర్వగుణైః సమృద్ధోఽపి దైవా ద్దణ్డనీత్యాం నాత్యాదృతోఽభూత్. త మేకదా రహసి వసురక్షితో నామ మన్త్రివృద్ధః పితు రస్య బహుమతః ప్రగల్భవా గభాషత.—“తాత, సర్వ ఏ వాత్మసంప దభిజనా త్ప్రభృ త్యన్యూనైవాత్రభవతి లక్ష్యతే బుద్ధి శ్చ నిసర్గపట్వీ కలాసు నృత్తగీతాదిషు చిత్రేషు చ కావ్యవిస్తరేషు ప్రాప్తవిస్తారా త వేత రేభ్యః ప్రతివిశిష్యతే. తథాఽప్యసా వప్రతిప ద్యాత్మసంస్కార మర్థశాస్త్రే ష్వనగ్నిశోధి తేవ హేమజాతి ర్నాతి భాతి బుద్ధిః. బుద్ధిహీనో హి భూభృ దత్యుచ్ఛ్రితోఽపి పరై రధ్యారుహ్యమాణ మాత్మానం న చేతయతే. న చ శక్త స్సాధ్యం సాధనం వా విభజ్య వర్తితుమ్. అయథావృత్త శ్చ కర్మసు ప్రతిహన్యమానః స్వైః పరై శ్చ పరిభూయతే. న చావజ్ఞాత స్యాజ్ఞా ప్రభవతి ప్రజానాం యోగక్షేమారాధనాయ. అతిక్రాన్తశాసనా శ్చ ప్రజాః యత్కించన వాదిన్యో యథాకథఞ్చి ద్వర్తిన్యః సర్వాః స్థితీ స్సంకిరేయుః నిర్మర్యాద శ్చ లోకో లోకా దితోఽముత శ్చ స్వామిన మాత్మానం చ భ్రంశయేత్. ఆగమదీపదృష్టేన ఖ ల్వధ్వనా సుఖేన వర్తతే లోకయాత్రా. దివ్యం హి చక్షు ర్భూతభవద్భవిష్యత్సు వ్యవహితవిప్రకృష్టాదిషు చ విషయేషు శాస్త్రం నా మాప్రతిహతవృత్తిః. తేన హీనః సతోఽప్యాయతవిశాలయో ర్లోచనయో రన్ధ ఏవ జన్తు రర్థదర్శనే ష్వసామర్థ్యాత్. అతో విహాయ బాహ్యవిద్యా స్వభిషఙ్గ మాగమయ దణ్డనీతిం కులవిద్యామ్; తదర్థానుష్ఠానేన చావర్జితశక్తిసిద్ధి రస్ఖలితశాసన శ్శాధి చిర ముదధిమేఖలా మూర్వీమ్.” ఇతి.

ఏత దాకర్ణ్య 'స్థాన ఏవ గురుభి రనుశిష్టం, తథా క్రియతే.' ఇత్యన్తఃపుర మవిశత్. తాం చ వార్త్తాం పార్థివేన ప్రమదాసన్నిధౌ ప్రసఙ్గేనోదీరితా ముపనిశమ్య సమీపోపవిష్ట శ్చిత్తానువృత్తికుశలః ప్రసాదవిత్తో గీతనృత్తవాదిత్రాది ష్వబాహ్యో బాహ్యనారీపరాయణః పటు రయన్త్రితముఖో బహుభఙ్గివిశారదః పరమర్మాన్వేషణపరః పరిహాసయితా పరివాదరుచిః పైశున్యపణ్డిత స్సచివమణ్డలా ద ప్యాలోకచారీ సకలదుర్నయోపాధ్యాయః కామతన్త్రకర్ణధారః కుమారసేవకో విహారభద్రో నామ స్మితపూర్వం వ్యజ్ఞాపయత్.

దేవ, దైవానుగ్రహేణ యది కశ్చి ద్భాజనం భవతి విభూతే స్త మకస్మా దుచ్చావచై రుపప్రలోభనైః కదర్థయన్తః స్వార్థం సాధయన్తి ధూర్త్తాః. తథా హి, కేచి త్ప్రేత్య కిల లభ్యై రభ్యుదయాతిశయై రాశా ముత్పాద్య, ముణ్డయిత్వా శిరో, బద్ధ్వా దర్భరజ్జుభి, రజినే నాచ్ఛాద్య, నవనీతే నోపలిప్య, అనశనం చ శాయయిత్వా, సర్వస్వం స్వీకరిష్యన్తి. యది కశ్చి త్పటుజాతీయో నాస్యై మృగతృష్ణికాయై హస్తగతం త్యక్తుమిచ్ఛేత్, త మన్యే పరివా ర్యాహుః. 'ఏకా మపి కాకిణీం కార్షాపణలక్ష మాపాదయేమ, శస్త్రా దృతే సర్వశత్రూ న్ఘాతయేమ, ఏకశరీరమాత్ర మపి మర్త్యం చక్రవర్తినం విదధీమహి, య ద్యస్మదుద్దిష్టేన మార్గేణ చర్యతే' ఇతి. స పున రిమా న్ప్రత్యాహ 'కోఽసౌ మార్గః?' ఇతి. పున రిమే బ్రువతే.—'నను చతస్రో రాజవిద్యా, స్త్రయీ వార్త్తాఽఽన్వీక్షికీ దణ్డనీతి రితి. తాసు తిస్ర స్త్రయీవార్త్తాఽన్వీక్షిక్యో మహత్యో మన్దఫలా శ్చ. తా స్తావ దాసతామ్. అధీష్వ తావ ద్దణ్డనీతిమ్. ఇయ మిదానీ మాచార్యవిష్ణుగుప్తేన మౌర్యార్థే షడ్భి శ్శ్లోకసహస్రై స్సంక్షిప్తా. సై వేయ మధీత్య సమ్య గనుష్ఠీయమానా యథోక్తకర్మక్షమా.' ఇతి. స త థే త్యధీతే, శృణోతి చ, త త్రైవ జరాం గచ్ఛతి. త త్తు కిల శాస్త్రం శాస్త్రాన్తరానుబన్ధి, సర్వ మేవ వాఙ్మయ మవిదిత్వా న తత్త్వతోఽధిగమ్యతే.

భవతు కాలేన బహునాఽల్పేన వా తదర్థాధిగతిః. అధిగతశాస్త్రేణ చాదావేవ పుత్త్రదార మపి న విశ్వాస్యమ్. ఆత్మకుక్షే రపి కృతే తణ్డులై రియద్భి రియా నోదన స్సంపద్యతే, ఇయతా చౌదనస్య పాకా యైతావ దిన్ధనం పర్యాప్త, మితి మానోన్మానపూర్వకం దేయమ్.

ఉత్థితేన రాజ్ఞా క్షాళితాక్షాళితే ముఖే ముష్టి మర్ధముష్టిం వాఽభ్యన్తరీకృత్య కృత్స్న మాయవ్యయజాత మహ్నః * ప్రథమేఽష్టమే భాగే శ్రోతవ్యమ్. శృణ్వత ఏ వాస్య ద్విగుణ మపహరన్తి తేఽధ్యక్షధూర్తాః. చత్వారింశతం చాణక్యోపదిష్టా నాహరణోపాయాన్ సహస్రధాఽఽత్మబుద్ధ్యైవ తే వికల్పయితారః * ద్వితీయేఽన్యోన్యం వివదమానానాం ప్రజానా మాక్రోశై ర్దహ్యమానకర్ణః కష్టం జీవతి. తత్రాపి ప్రాడ్వివాకాదయః స్వేచ్ఛయా జయపరాజయౌ విదధానాః పాపే నాకీర్త్యా చ భర్తార మాత్మ న శ్చార్థై ర్యోజయన్తి. * తృతీయే స్నాతుం భోక్తుం చ లభతే. భుక్తస్య చ యావ దన్నఃపరిణామ స్తావ దస్య విషభయం న శామ్య త్యేవ భుక్త్వా. * చతుర్థే హిరణ్యప్రతిగ్రహాయ హస్తం ప్రసారయ న్నే వోత్తిష్ఠతి. * పఞ్చమే మన్త్రచిన్తయా మహాన్త మాయాస మనుభవతి. తత్రాపి మన్త్రిణో మధ్యస్థా ఇ వాన్యోన్యం మిథ స్సంభూయ దోషగుణౌ దూతచారవాక్యాని శక్యాశక్యతాం దేశకాలకార్యావస్థా శ్చ స్వేచ్ఛయా విపరివర్తయన్తః స్వపరమిత్త్రమణ్డలాన్యుపజీవన్తః బాహ్యాభ్యన్తరాం శ్చ కోపా న్గాఢ ముత్పాద్య ప్రకాశం ప్రశమయన్త స్స్వస్వామిన మవశ మవగృహ్ణన్తి * షష్ఠే స్వైరవిహారో మన్త్రో వా సేవ్యః. సోఽ స్యైతావాన్ స్వైరవిహారకాలో యస్య తిస్ర స్త్రిపాదోత్తరా నాడికాః. * సప్తమే చతురఙ్గబల ప్రత్యవేక్షణప్రయాసః. * అష్టమేఽస్య సేనాపతిసఖస్య విక్రమచిన్తాక్లేశః.

పున రుపా స్యైవ సంధ్యాం * ప్రథమే రాత్రివిభాగే గూఢపురుషా ద్రష్టవ్యాః. తన్ముఖేన చాతినృశంసా శ్శస్త్రాగ్నిరసప్రణిధయోఽ

నుష్ఠేయాః. * ద్వితీయే భోజనానన్తరం శ్రోత్రియ ఇవ స్వాధ్యాయ మారభతే. * తృతీయే తూర్యఘోషేణ సంవిష్టః * చతుర్థపఞ్చమా శయీత కిల. కథ మి వాస్యాజస్రచిన్తాయాసవిహ్వలమనసో వరాకస్య నిద్రాసుఖ ముపనమేత్? * పున ష్షష్ఠే శాస్త్రచిన్తా కార్యచిన్తారమ్భః. * సప్తమే తు మన్త్రిగ్రహో దూతాదిప్రేషణాని చ. దూతా శ్చ నా మోభయత్ర ప్రియాఖ్యానలబ్ధానర్ఘా వీతశుల్కాబాధే వర్త్మని వణిజ్యయా వర్ధయన్తః కార్య మవిద్యమాన మపి లేశో నోత్పాద్యాన వరతం భ్రమన్తి. * అష్టమే పురోహితాదయోఽభ్యేత్యైన మాహుః. —'అద్య దృష్టో దుస్స్వప్నః, దుస్థితా గ్రహాః, శకునాని చాశుభాని, శాన్తయః క్రియన్తాం, సర్వ మస్తు సౌవర్ణ మేవ హోమసాధనమ్, ఏవం సతి కర్మగుణావ ద్భవతి, బ్రహ్మకల్పా ఇమే బ్రాహ్మణాః, కృత మేభిః స్వస్త్యయనం కల్యాణతరం భవతి. తే చామీ కష్టదారిద్ర్యా బహ్వపత్యా యజ్వానో వీర్యవన్త శ్చ, అద్యా ప్యప్రాప్తప్రతిగ్రహాః, దత్తం చైభ్యః స్వర్గ్య మాయుష్య మరిష్టనాశనం చ భవతి.' ఇతి. బహు బహు దాపయిత్వా తన్ముఖేన స్వయ ముపాంశు భక్షయన్తి.

త దేవ మహర్నిశ మవిహితసుఖలేశ మాయాసబహుళ మవిరళ కదర్థనం చ నయతో నయజ్ఞ స్యాస్తాం చక్రవర్తితా, స్వమణ్డలమాత్ర మపి దురారక్షం భవేత్. శాస్త్రజ్ఞసమాజ్ఞాతో హి య ద్దదాతి, య న్మానయతి, య త్ప్రియం బ్రవీతి, త త్సర్వ మతిసన్ధాతు మిత్యవిశ్వాసః. అవిశ్వాస్యతా హి జన్మభూమి రలక్ష్మ్యాః. యావతా చ నయేన వినా లోకయాత్రా, స లోకత ఏవ సిద్ధః. న తత్ర శాస్త్రే ణార్థః. స్తనన్ధయోఽపి హి తై స్తై రుపాయై స్స్తనపానం జనన్యా లిప్సతే. త దపాస్యాతియన్త్రణా మనుభూయన్తాం యథేష్ట మిన్ద్రియసుఖాని. యేఽప్యుపదిశన్తి 'ఏవ మిన్ద్రియాణి జేతవ్యాని, ఏవ మరిషడ్వర్గ స్త్యాజ్యః, సామాది రుపాయవర్గః స్వేషు పరేషు చాజస్రం ప్రయోజ్యః, సన్ధివిగ్రహచిన్తయైవ నేయః కా

లః, స్వల్పోఽపి సుఖావకాశో న దేయః’ ఇతి తైరప్యైభిర్మన్త్రిబకైర్యుష్మత శ్చార్యార్జితం ధనం దాసీగృహే ష్వేవ భుజ్యతే. కే చైతే వరాకాః, యేఽపి మన్త్రికర్కశా స్తన్త్రికారా శ్శుక్రాఙ్గిరస విశాలాక్ష బాహుదన్తిపుత్త్ర పరాశర ప్రభృతయ, స్తైః కి మరిషడ్వర్గో జితః ? కృతం వా తై శ్శాస్త్రానుష్ఠానమ్? తై రపి హి ప్రారబ్ధేషు కార్యేషు దృష్టే సిద్ధ్యసిద్ధీ? పరత్ర శ్చాపరద్భి రతిసంధీయమానా బహవః.

న న్విద ముపపన్నం దేవస్య, య దుత సర్వలోకవన్ద్యా జాతి, రయాతయామం వయో, దర్శనీయం వపు, రపరిమాణా విభూతి; స్తత్సర్వం సర్వావిశ్వాసహేతునా సుఖోపభోగప్రతిబన్ధినా బహుమార్గవికల్పనా త్సర్వకార్యే ష్వాముక్తసంశయేన తన్త్రావాపే నైవ మాకృథా వృథా. సన్తి హి తేదన్తినాం దశ సహస్రాణి, హయానాం లక్షత్రయ, మనన్తం పాదాత మపి. పూర్ణా న్యేవ హేమరత్నైః కోశగృహాణి, సర్వశ్చైష జీవలోక స్సమగ్ర మపి యుగసహస్రం భుఞ్జానో న తే కోష్ఠాగారాణి రేచయిష్యతి కి మిద మపర్యాప్తం య దన్యార్జనాయాసః ప్రస్తూయతే? జీవితం హి నామ జన్మవతాం చతుఃపఞ్చా న్యహాని. తత్రాపి భోగయోగ్య మల్పాల్పం వయఃఖణ్డమ్ అపణ్డితాః పున రర్జయన్త ఏవ ధ్వంసన్తే. నార్జితస్య వస్తునో లవ మ ప్యాస్వాదయితు మీహన్తే. కిం బహునా? రాజ్యభారం భారక్షమే ష్వన్తరఙ్గభూతేషు భక్తిమత్సు సమ ర్ప్యాప్సరఃప్రతిరూపాభి రన్తఃపురికాభి రమమాణో గీతసఙ్గీతపానగోష్ఠీ శ్చ యథర్తు బధ్నన్, యథార్థం కురు శరీరలాభమ్ — ఇతిపఞ్చాఙ్గస్పృష్టభూమి రఞ్జలిచుమ్బితచూడ శ్చిర మశేత. ప్రాహసీ చ్చ ప్రీతిఫుల్లలోచనో ఽన్తఃపురప్రమదాజనః. జననాథ శ్చ సస్మిత ముత్తిష్ఠన్ ‘నను హితోపదేశా ద్గురవో భవన్తః; కి మితి గురుత్వవిపరీత మనుష్ఠితమ్?’ ఇతి త ముత్థాప్య క్రీడానిర్భర మతిష్ఠత్.

అ థైతేషు దినేషు భూయో భూయః ప్రస్తుతేఽర్థే ప్రేర్యమాణో

మన్త్రివృద్ధేన వచసాఽభ్యుపేత్య మనసై వాచిత్తజ్ఞ ఇత్యవజ్ఞాతవాన్. అథైవం మన్త్రిణో మన స్యభూత్. "అహో మే మోహా ద్బాలిశ్యమ్! అరుచితేఽర్థే చోదయన్ అక్షిగతోఽహ మస్య హాస్యో జాతః. స్పష్ట మస్య చేష్టానా మాయథాపూర్వ్యమ్. తథా హి, న మాం స్నిగ్ధం పశ్యతి, న స్మితపూర్వం భాషతే, న రహస్యాని వివృణోతి, న హస్తే స్పృశతి, న వ్యసనే ష్వనుకమ్పతే, నోత్సవే ష్వనుగృహ్ణాతి, న విలోభ్యవస్తూని ప్రేషయతి, న మత్సుకృతాని ప్రగణయతి, న మే గృహవార్తాం పృచ్ఛతి, న మత్పక్షా న్ప్రత్యవేక్షతే, న మా మాసన్నకార్యే ష్వాభ్యన్తరీకరోతి, న మా మన్తః పురం ప్రవేశయతి అపి చ మా మనర్హేషు కర్మసు నియుఙ్క్తే, మదాసన మన్యై రవష్టభ్యమాన మనుజానాతి, మద్వైరిషు విస్రమ్భం దర్శయతి, మదుక్త స్యోత్తరం న దదాతి, మత్సమానదోషా న్విగర్హయతి, మర్మణి మా ముపహసతి, స్వమత మపి మయా వర్ణ్య మానం ప్రత్యవక్షిపతి, మహార్హాణి వస్తూని మత్ప్రహితాని నాభినన్దతి, నయజ్ఞానాం స్ఖలితాని మత్సమక్షం మూర్ఖై రుద్ఘోషయతి సత్య మాహ చాణక్యః 'చిత్తజ్ఞానానువర్తినోఽనర్థా అపి ప్రియాః స్యుః; దక్షిణా అపి తద్భావబహిష్కృతా ద్వేష్యా భవేయుః?' ఇతి. తథాఽపి కా గతిః? అవినీతోఽపి న పరిత్యాజ్యః పితృపైతామహై రస్మాదృశై రయ మధిపతిః, అపరిత్యజన్తోఽపి క ముపకార మశ్రూయమాణవాచః కుర్మః? సర్వథా నయజ్ఞస్య వసన్తభానో రశ్మకేన్ద్రస్య హస్తే రాజ్య మిదం పతితమ్. అపి నామాపదో భావిన్యః ప్రకృతిస్థ మేన మాపాదయేయుః. అనర్థేషు సుల భవ్యలీకేషు క్వచి దుత్పన్నోఽపి ద్వేషః సద్వృత్త మస్మై న రోచయేత్? భవతు భవితా తావ దనర్థః. స్తమ్భితపిశునజిహ్వో యథాకథంచి దభ్రష్టపద స్తిష్ఠేయమ్" ఇతి.

ఏవం గతే మన్త్రిణి, రాజని చ కామవృత్తే, చన్ద్రపాలితో నామాశ్మకేన్ద్రామాత్య స్యేన్ద్రపాలితస్య సూను, రసద్వృత్తః పితృనిర్వాసితో

నామ భూత్వా, బహుభి శ్చారణగణై ర్బహ్వీభి రనల్పకౌశలాభి శ్శిల్పకారిణీభి, రనేకచ్ఛన్నకింకరై శ్చ గూఢపురుషైః, పరివృతో ఽభ్యేత్య, వివిధాభిః క్రీడాభి ర్విహారభద్ర మాత్మసా దకరోత్. అమునా చైవ సంక్రమేణ రాజ న్యాస్పద మలభత లబ్ధరన్ధ్రశ్చ స యద్య ద్వ్యసన మారభతే త త్తదే త్యవర్ణయత్.

దేవ, యథా * మృగయా సర్వోపకారిణీ న తథాఽన్యత్. అత్ర హి వ్యాయామోత్కర్షా దాప త్స్వపకర్తా దీర్ఘాధ్వలఙ్ఘనక్షమో జఙ్ఘాజవః, కఫాపచయో దారోగ్యైకమూల మాశయాగ్నిదీప్తిః, మేదోఽపకర్షా దఙ్గానాం స్థైర్యకార్కశ్యాతిలాఘవాదీని, శీతోష్ణవాతవర్షక్షుత్పిపాసాసహత్వం, సత్త్వానామవస్థాన్తరేషు చిత్తచేష్టితజ్ఞానం, హరిణగవలగవయాదివధేన సస్యలోపప్రతిక్రియా, వృకవ్యాఘ్రాదిఘాతేన స్థలపథశల్యశోధనం, శైలాటవీప్రదేశానాం వివిధకర్మక్షమాణా మాలోచన, మాటవికవర్గవిస్రమ్భణ, ముత్సాహశక్తి సంధుక్షణేన ప్రత్యనీకవిత్రాసన, మితి బహుతమాః గుణాః. * ద్యూతేఽపి ద్రవ్యరాశే స్తృణవ త్త్యాగా దనుపమాస మాశయౌదార్యం, జయపరాజయానవస్థానా ద్ధర్షవిషాదయో రవిధేయత్వం, పౌరుషైకనిమిత్త స్యామర్షస్య వృద్ధి, రక్షహస్తభూమ్యాది గోచరాణా మత్యన్తదురుపలక్ష్యాణాం కూటకర్మణా ముపలక్షణా దనన్త బుద్ధినైపుణ్యమ్, ఏకవిషయోపసంహారా చ్చిత్త స్యాతిచిత్ర మైకాగ్ర్యమ్, అధ్యవసాయసహచరేషు సాహసే ష్వభిరతిః, అతికర్కశపురుషప్రతిసంసర్గా దనన్యధర్షణీయతా, మానావధారణ మకృపణం చ శరీరయాపన మితి. * ఉత్తమాఙ్గనోపభోగేఽప్యర్థధర్మయో స్సఫలీకరణం, పుష్కలః పురుషాభిమానః, భావజ్ఞానకౌశల, మలోభక్లిష్ట మాచేష్టిత, మఖిలాసు కలాసు వైచక్షణ్యా, మలబ్ధోపలబ్ధి లబ్ధానురక్షణ రక్షితోపభోగ భుక్తానుసన్ధాన రుష్టానునయాది ష్వజస్ర మభ్యుపాయరచనయా బుద్ధివాచోః పాటవ, ముత్కృష్టశరీరసంస్కారా త్సుభగవేష

తయా లోకసమ్భావనీయతా, పరం సుహృత్ప్రియత్వం, గరీయసీ పరిజనవ్యపేక్షా, స్మితపూర్వాభిభాషిత్వ, ముద్రిక్తసత్త్వతా, దాక్షిణ్యానువర్తన, మపత్యోత్పాదనే నోభయలోకశ్రేయస్కరత్వ, మితి. * పానేఽపి నానావిధరోగభఙ్గపటీయసా మాసవానా మాసేవనాత్ స్పృహణీయవయోవ్యవస్థాపన, మహంకారప్రకర్షా దశేషదుఃఖతిరస్కరణ, మఙ్గజరాగదీపనా దఙ్గనోపభోగశక్తిసంధుక్షణ, మపరాధప్రమార్జనా న్మానశల్యోన్మార్జన, మశ్రావ్యశంసిభి రనర్గళప్రలాపై ర్విశ్వాసోపబృంహణం, మత్సరాననుబన్ధా దానన్దైకతానతా, శబ్దాదీనా మిన్ద్రియార్థానాం సాతత్యేనానుభవః, సంవిభాగశీలతయా సుహృద్వర్గసంవర్ధన, మనుపమాన మఙ్గలావణ్య, మనుత్తరాణి విలసితాని, భయాపహారణా చ్చ సాఙ్గ్రామికత్వ మితి * వాక్పారుష్యం దణ్డో దారుణో దూషణాని చార్థానా మేవ యథావకాశ ముపకారికాణి. న హి ముని రివ నరపతి రుపశమరతి రభిభవితు మరికుల మల, మవలమ్బితుం చ లోకతన్త్రమ్.—ఇతి.

అసా వపి గురూపదేశ మి వాత్యాదరేణ తస్య మత మన్వవర్తత. తచ్ఛీలానుసారిణ్య శ్చ ప్రకృతయో విశృఙ్ఖల మసేవన్త వ్యసనాని. సర్వ శ్చ సమానదోషతయా న కస్యచి చ్ఛిద్రాన్వేషణా యాయతిష్ట. సమానధర్మప్రకృతయ స్తన్త్రాధ్యక్షాః స్వాని కర్మఫలా న్యభక్షయన్. తతః క్రమా దాయద్వారాణి వ్యశీర్యన్త వ్యయముఖాని విటవిధేయతయా విభో రహరహ ర్వ్యవర్ధన్త. సామన్తపౌరజానపదముఖ్యా శ్చ సమానశీలత యోపారూఢవిస్రమ్భేణ రాజ్ఞా సజానయః పానగోష్ఠీ ష్వభ్యన్తరీకృతాః స్వం స్వ మాచార మత్యచారిషుః తదఙ్గనాసు చానేకాపదేశపూర్వ మపాచర న్నరేన్ద్రాః. తదన్తఃపురేషు చామీ భిన్నవృత్తేషు మన్దత్రాసా బహుసుఖై రవర్తన్త. సర్వ శ్చ కులాఙ్గనాజనః పాంసులజనభఙ్గీభాషణరతో, భగ్నచారిత్రయన్త్రణా, స్తృణా యా ప్యగణయిత్వా భర్తౄన్, ధాతృగణమన్త్రిణా న్యశృణోత్. తన్మూలా శ్చ కలహా స్సామర్థానా

ముదభవన్. అహన్యన్త దుర్బలా బలిభిః. అపహృతాని ధనవతాం ధనాని తస్కరాదిభిః. అపహృతపరిభూతయః ప్రవృత్తాశ్చ పాతకపథాః. హతబాన్ధవాః హృతవిత్తా వధబన్ధాతురాశ్చ ముక్తకణ్ఠ మాక్రోశన్నక్రుశుకణ్ఠ్యః ప్రజాః దణ్డాశ్చాయథాప్రహితో భయక్రోధా వజనయత్. కృశకుటుమ్బేషు లోభః పద మధత్త. విమానితాశ్చ తేజస్వినో మానే నాదహ్యన్త. తైషు తేషు చాకృత్యేషు ప్రాసరన్నరోపజాపాః.

తదా చ మృగయువేష మృగబాహుల్య వర్ణనే నాద్రిద్రోణీరనపసారమార్గాశ్శుష్కతృణవంశగుల్మాః ప్రవేశ్య ద్వారతోఽగ్నివిసర్గైః, ర్వ్యాఘ్రాదివధే ప్రోత్సాహ్య తన్ముఖపాతనైః, దృష్టకూపతృష్ణోత్పాదనే నాతిదూరహారితానాం ప్రాణహారిభిః క్షుత్పిపాసాభివర్ధనైః, స్తృణగుల్మగూఢచ్ఛన్నతటప్రదరపాతహేతుభిః ర్విషమగ్రావసరవిచ్ఛిన్నానుయాతృతమైకాకీకృతానాం యథేష్టఘాతనైః, ర్మృగదేహాపరాద్ధై ర్బాణై మేషుమోక్షణైః, స్వపణబన్ధ మధిరుహ్యాద్రిశృఙ్గాణి దురధిరోహాణ్యానన్యాలక్ష్యైః ప్రభ్రంశనైః, రాటవికచ్ఛద్మనా విపినేషు విరళసైనికానాం ప్రతిరోధనైః, రక్షుద్యూత పక్షియుద్ధ యాత్రోత్సవాదిసంకులేషు బలవదనుప్రవేశనైః, రితరేషాం హింసోత్పాదనైః, ర్గూఢోత్పాదితవ్యళీకేభ్యోఽప్రియాణి ప్రకాశం లబ్ధ్వా సాక్షిషు త ద్విఖ్యాప్యాకీర్తిగుప్తిహేతుభిః పరాక్రమైః, పరకళత్రేషు సుహృత్త్వేనాభియోజ్య జారాన్భర్తౄ నుభయం వా ప్రహృత్య తత్సాహసోపన్యాసైః, ర్భోగ్యనారీహారితానాం సంకేతేషు ప్రాగుపనిలీయ పశ్చాదభిద్రుత్యాకీర్తనీయైః ప్రమాపణైః, రుపప్రలోభ్య బిలప్రవేశనేషు నిధానఖననేషు మన్త్రసాధనేషు చ విఘ్నవ్యాజసాధ్యై ర్వ్యాపాదనైః, ర్మత్తగజాధిరోహణాయ ప్రేర్య ప్రత్యపాయనిర్వర్తనైః, ర్వ్యాళహస్తినం కోపయిత్వా లక్షీకృతముఖ్యమణ్డలేష్వపక్రమణైః, ర్దాయాద్యర్థే వివదమానానుపాంశు హత్వా ప్రతిపక్షే ష్వయశఃపాతనైః, స్సామన్తపురజనపదే ష్వయథావృత్త్యా నప్రకాశమభిప్రహృత్య తద్వైరినామఘో

షణ్డై, ర్యోగ్యాఙ్గనాభి రహర్నిశ మభిరమయ్య రాజయక్ష్మోత్పాదనై, ర్వస్త్రాభరణమాల్యాఙ్గరాగాదిషు రసవిధానకౌశలై, శ్చికిత్సాముఖే నామ యబృంహణై, రన్యై శ్చాభ్యన్తరై రశ్మకేన్ద్రప్రయుక్తా స్తీక్ష్ణరసదాద యః ప్రకుపితప్రవీర మనన్తవర్మకటకం జర్జర మకుర్వన్.

అథ వసన్తభాను ర్భానువర్మాణం నామ వానవాస్యం ప్రోత్సాహ్యానన్తవర్మణా వ్యగ్రాహయత్. తత్పరామృష్టరాష్ట్రపర్యన్త శ్చానన్తవర్మా త మభియోక్తుం బలసముత్థాన మకరోత్. సర్వసామన్తేభ్య శ్చాశ్మకేన్ద్రః ప్రాగుపేత్యాస్య ప్రియతరోఽభూత్. అపరేఽపి సామన్తాః సమగంసత. గత్వా చాభ్యర్ణం నర్మదారోధసి న్యవిశత్. తస్మిం శ్చావసరే మహాసామన్తస్య కున్తలపతే రవన్తిదేవ స్యాత్మనాటకీయాం క్ష్మాతలోర్వశీం నామ చన్ద్రపాలితాదిభి రతిప్రశస్త నృత్తకౌశలా మాహూయానన్తవర్మా నృత్త మద్రాక్షీత్. అతిరక్త శ్చ భుక్త్వా నిశాం వధూత్తమామ్ అశ్మకేన్ద్ర స్తు కున్తలపతి మేకాన్తే సమభ్యధత్త—'ప్రమత్త ఏష రాజా, కళత్రాణి నః పరామృశతి. కియ త్యవజ్ఞా సోఢవ్యా? మమ శత మస్తిహస్తినాం, పఞ్చ శతాని చ తే; త దావాం సంభూయ మురలేశం వీరసేన, మృచీకేశ మేకవీరం, కోఙ్కణపతిం కుమారగుప్తం, నాసిక్యనాథం చ నాగపాల ముపజపావః. తే చావశ్య మస్యావినయ మసహమానా అస్మన్మతే నై వోపవర్తేరన్. అయం చ వానవాస్యః ప్రియం మే మిత్రమ్. అము నైనం దుర్వినీత మగ్రతో వ్యతిషక్తం పృష్ఠతః ప్రహరేమ, కోశవాహనం చ విభజ్య గృహ్ణీమః.' ఇతి. హృష్టేన చామునాఽభ్యుపేతే, వింశతిం వరాంశుకానాం పఞ్చవింశతిం కాఞ్చనకుఙ్కుమకమ్బలానాం ప్రాభృతీకృత్యాప్తముఖేన తై స్సామన్తై స్సంమన్త్రితా నపి స్వమతా వస్థాపయత్. ఉత్తరేద్యు స్తేషాం సామన్తానాం వానవాస్యస్య చానన్తవర్మా నయద్వేషా దామిషత్వ మగమత్. వసన్తభాను శ్చ తత్కోశవాహన మవశీర్ణ మాత్మాధిష్ఠిత మేవ కృత్వా, 'యథాప్ర

యాసం యథాబలం చ విభజ్య, గృహ్ణీత ; యుష్మదనుజ్ఞయా యేన కేనచి దంశే నాహం తుష్యా మీ'తి శాఠ్యా త్తస్యానువర్తితే నైవామిషేణ నిమిత్తీకృతే నోత్పాదితకలహః సర్వాసామన్తా నధ్వంసయత్. తదీయం చ సర్వస్వం స్వయ మే వాగ్రసత్. దానవాస్యం కేనచి దంశే నానుగృహ్య ప్రత్యావృత్య, సర్వ మనన్తవర్మరాజ్య మాత్మసా దకరోత్.

అస్మిం శ్చాన్తరే మన్త్రివృద్ధో వసురక్షితః కైశ్చి న్మౌలైః సంభూయ బాల మేనం భాస్కరవర్మాణ, మస్యైవ జ్యాయసీం భగినీం త్రయోదశవర్షాం మఞ్జువాదినీ, మనయో శ్చ మాతరం మహాదేవీం వసుంధరా, మాదా యాపసర్ప, న్నాపదోఽస్యా భావితయా దాహజ్వరేణ దేహ మజహాత్. అస్మాదృశై ర్మిత్రై స్తు నీత్వా మాహిష్మతీం భర్తృద్వైమాతురాయ భ్రాత్రేఽమిత్రవర్మణే సాపత్యా దేవీ దర్శితాఽభూత్. తాం చార్యా మనార్యోఽసా వన్యథాఽభ్యమన్యత నిర్భత్సిత శ్చ తయా 'సుత మియ మఖణ్డచారిత్రా రాజ్యార్హం చికీర్షతి.' ఇతి నైర్ఘృణ్యా త్త మేనం బాల మజిఘాంసీత్. ఇదం తు జ్ఞాత్వా దేవ్యాహ మాజ్ఞప్తః 'తాత, నాళీజఙ్ఘ, జీవతాఽనే నార్భకేణ యత్ర క్వచి దవధాయ జీవ. జీవేయం చే దహ మప్యేన మనుసరిష్యామి. జ్ఞాపయ మాం క్షేమప్రవృత్తిః స్వవార్తా మి'తి అహం తు సంకులే కథంచి దేనం నిర్గమయ్య విన్ధ్యాటవీం వ్యగాహిషి పాదచారదుస్థితం చైన మాశ్వాసయితుం ఘోషే క్వచి దహాని కానిచి ద్విశ్రమయ్య తత్రాఽపి రాజపురుషసంపాతభీతో దూర మపవాసరమ్. తత్రాస్య దారుణపిపాసాపీడితస్య వారి దాతుకామః కూపేఽస్మి న్నప్రభ్రశ్య పతితః త్వయైవ మనుగృహీతః. త్వ మేవా స్యాత శ్శరణ మేధి విశరణస్య రాజసూనోః.—ఇ త్యఞ్జలి మబధ్నాత్.

'కిమీయా జాత్యాఽస్య మా తే' త్యనుయుక్తే మ యాఽమునోక్తం 'పాటలీపుత్రస్య వణిజో వైశ్రవణస్య దుహితరి సాగరదత్తాయాం కోసలేన్ద్రా త్కుసుమధన్వనోఽస్య మాతా జాతే'తి. 'య ద్యేవ మేత

న్మాతుర్మత్పితుశ్చైకో మాతామహ' ఇతి సస్నేహం తమహం సస్వజే. వృద్ధేనోక్తం 'సిన్ధుదత్తపుత్రాణాం కతమస్తే పితే'తి. సుశ్రుత ఇత్యుక్తః సోఽత్యహృష్యత్. అహం తు 'తం నయావలిప్తమశ్మకం నయేనైవోన్మూల్య బాలమేనం పిత్ర్యే పదే ప్రతిష్ఠాపయేయమి'తి ప్రతిజ్ఞాయ, కథమస్యైనాం క్షుధం క్షపయేయమి'త్యచిన్తయమ్. తావదాపతితౌ చ కస్యాపి వ్యాధస్య త్రీనిషూనతీత్య ద్వౌ మృగౌ, స చ వ్యాధః. తస్య హస్తాదవశిష్టమిషుద్వయం కోదణ్డం చాక్షిప్య తావవధిషమ్ ఏకశ్చ సపత్రాకృతోఽన్యశ్చ నిష్పత్రాకృతోఽపతత్. తం చైకం మృగం దత్త్వా మృగయవేఽన్యస్యాపలోమత్వచః క్లోమాపోహ్య, నిష్కులాకృత్య, వికృత్యోర్వస్థిగ్రీవాది, శూలాకృత్య దావాఙ్గారేషు, తప్తేనామిషేణ తయో రాత్మనశ్చ క్షుధమత్యతార్షమ్. ఏతస్మిన్కర్మణి మత్సౌష్ఠవే నాతిహృష్టం కిరాతమస్మి పృష్టవాన్.—'అయి, జానాసి మాహిష్మతీవృత్తాన్తమి'తి. అసావాచష్ట 'తత్ర వ్యాఘ్రత్వచో దృతీశ్చ విక్రీయాద్యైవాగతః కిం న జానామి? ప్రచణ్డవర్మా నామ చణ్డవర్మానుజోఽమిత్రవర్మదుహితరం మఞ్జువాదినీం విలిప్సురభ్యేతీతి? తేనోత్సవోత్తరా పురీ' అథ కర్ణే జీర్ణమబ్రవమ్.

"భూయోఽమిత్రవర్మా, దుహితరి సమ్యక్ప్రతిపత్త్యా మాతరం విశ్వాస్య, తన్ముఖేన ప్రత్యాకృష్య బాలకం జిఘాంసతి. తత్ప్రతిగత్య కుశలమస్య మద్వార్తాం చ దేవ్యై రహో నివేద్య, పునః 'కుమారశ్శార్దూలభక్షిత.' ఇతి ప్రకాశమాక్రోశః కార్యః. స దుర్మతి రన్తఃప్రీతో బహిర్దుఃఖం దర్శయన్ దేవీమనునేష్యతి. పునస్తయా త్వన్ముఖేన స వాచ్యో 'యదపేక్షయా త్వన్మతమత్యక్రమిషం సోఽపి బాలః పాపేన మే పరలోకమగాత్. అథ తు త్వదాదేశకారిణ్యేవాహమ్.' తథోక్తః ప్రీతిం ప్రతిపద్యాభిపత్స్యతే పునరనేన వత్సనాభనామ్నా మహావిషేణ సన్నీయ తోయం, తత్ర మాలాం మజ్జయిత్వా, తయా స వక్షసి ముఖే చ హన్త

వ్యాః ‘స ఏ -వాయ మసిప్రతిహారః పాపీయస స్తవ భవతు. య ద్యస్మి పతివ్రతే’ తి. పున రనే నాగదేన సంగమితేఽ మ్బసి తాం మాలాం మజ్జయిత్వా, స్వదుహిత్రే దేయాత్. మృతే తు తస్మి౯, తస్యాం చ నిర్వికారాయాం సత్యాం, స తీ త్యే వైనాం ప్రకృతయోఽ నువర్తిష్యన్తే పునః ప్రచణ్డవర్మణే సందేశ్యమ్ ‘అ నాయక మిదం రాజ్య మనే నైవ సహ బాలి కేయం స్వీకా ర్యే’తి. తావ దావాం కాపాలికవేషచ్ఛన్నౌ దేవ్యైవ దీయమానభిక్షౌ పురా ద్బహి రుపశ్మశానం వత్స్యావః. పున రార్యప్రాయైః పౌరవృద్ధా నాప్తాంశ్చ మన్త్రివృద్ధా నేకాన్తే బ్రవీతు దేవీ:—స్వప్నేఽద్య మే దేవ్యా విన్ధ్యవాసిన్యా కృతః ప్రాసాదః-‘అద్య చతుర్థేఽహని ప్రచణ్డవర్మా మరిష్యతి, పఞ్చమేఽహని రేవాతటవర్తిని మద్భవనే పరీక్ష్య వైజన్యం, జనేషు నిర్గతేషు, కవాట ముద్ఘాట్య త్వత్సుతేన సహ కోఽపి ద్విజకుమారో నిర్యాస్యతి. స రాజ్య మిద మనుపాల్య, బాలం తే ప్రతిష్ఠాపయిష్యతి. స ఖలు బాలో మయా వ్యాఘ్రీరూపయా తిరస్కృత్య స్థాపితః సా చేయం వత్సా మఞ్జువాదినీ తస్య ద్విజాతిదారకస్య దార త్వే నైవ కల్పి తే’తి. త దేత దతిరహస్యం యుష్మా స్వేవ గుప్తం తిష్ఠతు యావ దేత దుపపత్స్య త’ఇతి.

స సాంప్రత మతిప్రీతః ప్రయాతః. అథ శ్చాయం యథాచిన్తిత మనుష్ఠితోఽభూత్. ప్రతిదిశం చ లోకవాదః ప్రాసర్పత్. ‘అహో మహాత్మ్యం పతివ్రతానామ్! అసిప్రహార ఏవ హి స మాలాప్రహార స్తస్మి౯ జాతః న శక్య ముపధియుక్త మేత త్క మేణేతి వక్తుం, యత స్తదేవ దత్తం దామ దుహిత్రే తే స్తనమణ్డన మేవ తస్యై జాతం, న మృత్యుః. యోఽస్యాః పతివ్రతాయా శ్శాసన మతివర్తతే స భ స్మైవ భవే ది’తి.

అథ మహావ్రతివేషేణ మాం చ పుత్త్రీం చ భిక్షార్థమై ప్రవిష్టౌ దృష్ట్వా ప్రస్నుత స్తనీ ప్రత్యుత్థాయ హర్షాకుల మబ్రవీత్.—‘భగవ౯, అయ మఞ్జలిః; అనాథోఽయం జనోఽనుగృహ్యతామ్ అస్తి మ మైకః

స్వప్నః. స కిం సత్యో న వేతి. మయోక్తం ‘ఫల మస్యా ద్యైవ ద్రక్ష్య సీ’తి. ‘య ద్యేవం, బహు భాగధేయ మస్యా వ్రావాస్యాః. సఖ ల్వస్యా స్సనాథ్యశంసీ స్వప్నః.’ ఇతి మద్దర్శనరాగబద్ధసాధ్వసాం మఞ్జువాదినీం ప్రణమయ్య భూయ స్సా హర్షగర్భ మబ్రూత.—‘ తచ్చే న్మిథ్యా, సోఽయం యుష్మదీయో బాలకపాలీ శ్వో మయా నిరోద్ధవ్య’ ఇతి. అహ మపి సస్మితం మఞ్జువాదినీరాగలీనదృష్టిలీఢధైర్యః ‘ఏవ మస్త్వి’ త్యుక్త్వా లబ్ధభైక్షో నాలీజఙ్ఘ మాకార్య నిర్గమ్య తత శ్చ్యుతం చానుయా న్తం శనై రపృచ్ఛమ్ ‘క్వాసా వల్పాయుః ప్రథితః ప్రచణ్డవ ర్మే’ తి. సోఽబ్రూత ‘రాజ్య మిదం మ మే త్యపాస్తశఙ్కో రాజాఽఽస్థానమణ్డప ఏవ తిష్ఠ త్యుపాస్యమానః కుశీలవై రి’తి ‘య ద్యేవ ముద్యానే తిష్ఠే’తి తం జరన్త మాదిశ్య, తత్ప్రాకారైకపార్శ్వే కస్యాంచి చ్ఛూన్యమఠికాయాం మాత్రా స్సమవతార్య, తద్రక్షణనియుక్తరాజపుత్త్రైః, కృతకుశీలవవేషలీలః, ప్రచణ్డవర్మాణ మేత్యాన్వరఞ్జయమ్.

అనురఞ్జితాతపే తు సమయే, జనసమాజజ్ఞానోపయోగిని సంహృత్య నృత్త గీత నానారుదితాది హస్తచఙ్క్రమణ మూర్ధపాదాలాతపాదాపీడ వృశ్చిక మకరలఙ్ఘనాదీని మత్స్యోద్వర్తనాదీని చ కరణాని, పునరాదా యాదా యాసన్నవర్తినాం ఛురికా స్తాభి రుపాహితవర్ష్మా చిత్రదుష్కరాణి కరణాని శ్యేనపాతోత్క్రోశపాతాదీని దర్శయన్, వింశతిచాపాన్తరాలావస్థితస్య ప్రచణ్డవర్మణః ఛురిక యైకయా ప్రత్యురసం ప్రహృత్య జీవ్యా ద్వర్షసహస్రం వసన్తభాను రి త్యభిగర్జన్, మద్గాత్ర ముత్కృత్త ముద్యతాసేః కస్యాపి చారభటస్య పీవరాంసబాహుశిఖర మాక్రమ్య తావ త్త్రైవ తం విచేతీకుర్వన్, ఆకులం చ లోక ముచ్చక్షుభీకుర్వన్, ద్విపురుషోచ్ఛ్రితం ప్రాకార మత్యలఙ్ఘయమ్ అవప్లుత్య చోపవనే ‘మదనుపాతినా మేష పన్థా దృశ్యత’ ఇతి బ్రువాణ ఏవ నాలీజఙ్ఘసమీకృతసైకతాస్పృష్టపాదన్యాసయా తమాలవీథ్యా చానుప్రాకారం ప్రాచా ప్రతి

ప్రధావితః, పున రవాన్తోచ్ఛ్రితేష్టకచితత్వా దలక్ష్యపాతేన ప్రద్రుత్య లక్షితప్రాకారవప్రఖాతవలయ స్తస్యాం శూన్యమరికాయాం తూర్ణ మేవ ప్రవిశ్య, ప్రతివిముక్తపూర్వవేష స్సహ కుమారేణ మత్కార్మ్తుములరాజద్వారదుఃఖలబ్ధవర్త్మా శ్మశానోద్దేశ మభ్యగామ్.

ప్రాగేవ తస్మిన్ దుర్గాగృహే ప్రతిమాధిష్ఠాన ఏవ మయా కృతం భగ్నపార్శ్వస్థైర్యస్థూలప్రస్తరస్థగితబాహ్యద్వారం బిలమ్. అథ గలతి మధ్యరాత్రే, వర్షధరోపనీతమహార్హరత్నభూషణపట్టనివసనా తం బిల మావాం ప్రవిశ్య తూష్ణీ మతిష్ఠావ దేవీ తు పూర్వేద్యు రేవ యథార్థ మగ్నిసంస్కారం మాలవాయ దత్త్వా, ప్రచణ్డవర్మణే చ, చణ్డవర్మణే తా మవస్థా మశ్మకేన్ద్రోపధికృతా మేవ సందిశ్య, ఉత్తరేద్యుః ప్రత్యూష స్యేవ పూర్వసంకేతితపౌరామాత్యసామన్తవృద్ధై స్సహాభ్యేత్య, భగవతీ మర్చయిత్వా, సర్వజనప్రత్యక్షం పరీక్షితకుక్షివైజన్యం తద్భవనం విధాయ, దత్తదృష్టి స్సహ జనేన స్థిత్వా, పటీయాంసం పటహాశబ్ద మకారయత్. అణుతరరన్ధ్రప్రవిష్టేన తేన నాదే నాహం దత్తసంజ్ఞః, శిర సై వోత్క్షిప్య సప్రతిమం లోహపాదపీఠ మాసలపురుషప్రయత్నదుశ్చల ముభయకరవిధృతై కపార్శ్వ మేకతో నివేశ్య నిరగమమ్, నిరగమయం చ కుమారమ్. అథ యథాపూర్వ మర్పయిత్వా దుర్గా ముద్ఘాటితకవాటః ప్రత్యక్షీభూయ ప్రత్యయహృష్టదృష్టి స్పష్టరోమాఞ్చ ముద్యతాఞ్జలి రూఢవిస్మయం చ ప్రణిపత న్తీః ప్రకృతీ రభ్యధామ్ "ఇత్థం దేవీ విన్ధ్యవాసినీ మన్ముఖేన యుష్మా నాజ్ఞాపయతి 'మయా సకృపయా శార్దూలరూపేణ తిరస్కృత్యావద్య వ్రొప్రత్త మేన మద్య ప్రభృతి మత్పుత్త్రతయా మన్దమాతృపక్షః ఇతి పరిగృహ్ణన్తు భవన్తః.' ఇతి. అపిచ దుర్ఘటకూటకోటిఘటనాపాటవప్రకటశౌర్యనిష్ఠురాశ్మకఘటఘట్టనాశ్మానం మాం మన్యధ్వ మస్య రక్షితారమ్. రత్నాని క్వేశ శ్చాస్య స్వ సేయం సుభ్రూ రభ్యనుజ్ఞాతా మహ్యా మార్య యే" తి. శ్రుత్వైత దహో! భాగ్యవాన్ భోజవంశో! యస్య త్వ మార్యాదత్తో నాథ

ఇత్యప్రీయన్త ప్రకృతయః. సా తు వాచా మగోచరాం హర్షావస్థా మన్వభూ న్మే శ్వశ్రూః, తదహ రేవ చ యథావ దగ్రాహయ న్మఞ్జువాదినీ పాణిపల్లవమ్. ప్రపన్నాయాం చ యామిన్యాం సమ్యగేవ బిలం ప్రత్యపూరయమ్. అలబ్ధరన్ధ్ర శ్చ లోకో నష్టముష్టిచిన్తాదికథనై రభ్యుపాయా న్తరప్రయుక్తై ర్దివ్యాంశతా మేవ మమ సమర్థయమానో మదాజ్ఞాం నాత్యవర్తత. రాజపుత్త్రి స్యార్యాపుత్త్రి ఇతి ప్రభావహేతుః ప్రసిద్ధి రాసీత్. తం చ గుణవ త్యహాని భద్రాకృత ముపనాయ్య, పురోహితేన పారయన్స్థితిం, రాజకార్యా ణ్యన్వతిష్ఠమ్.

అచిన్తయం చ —‘రాజ్యం నామ శక్తిత్రయాయత్తమ్; శక్తయ శ్చ మన్త్రప్రభావోత్సాహాః పరస్పరానుగృహీతాః కృత్యేషు క్రమన్తే; మన్త్రేణ హి వినిశ్చయోఽర్థానాం, ప్రభావేణ ప్రారమ్భః, ఉత్సాహేన నిర్వహణమ్. అతః పఞ్చాఙ్గమన్త్రమూలో, ద్విరూపప్రభావస్కన్ధ, శ్చతుర్గుణోత్సాహవిటపో, ద్విసప్తతిప్రకృతిపత్త్రః, షడ్గుణకిసలయ, శ్శక్తిసిద్ధిపుష్పఫల శ్చ నయవనస్పతి ర్నేతు రుపకరోతి. స చాయ మనేకాధికరణత్వా దసహాయేన దురుపజీవ్యః. య స్త్వయ మార్యకేతు ర్నా మామిత్త్రవర్మమన్త్రి స కోసలాభిజనత్వా త్కుమారమాతృపక్షో మన్త్రిగుణై శ్చ యుక్తః. తన్మతి మవమ త్యైవ ధ్వస్తోఽమిత్త్రవర్మా. స చే ల్లబ్ధః, పేశలమితి. అథ నాలీజఙ్ఘం రహ స్యశిక్షయమ్. “తాత, ఆర్య మార్యకేతు మేకాన్తే బ్రూహి ‘కో న్వేష మాయాపురుషో య ఇమాం రాజ్యలక్ష్మీ మనుభవతి? స చాయ మస్మద్బాలో భుజఙ్గ నామునా పరిగృహీతః. కి ముద్గీర్యేత? గ్రస్యేత వే’ తి స య ద్వదిష్యతి త దస్మి బోధ్య” ఇతి. సోఽన్య ద్యైవం మా మావేదయత్. “ముహు రుపాస్య ప్రాభృతైః, ప్రవర్త్య చిత్రాః కథాః, సంవాహ్య పాణిపాద, మతివిస్రమ్భద న్తక్షణం త మప్రాక్షం త్వదుపదిష్టేన నయేన. సోఽప్యేవ మకథయత్.‘ భద్ర, మైవం వాదీః. అభిజనస్య శుద్ధిదర్శన, మసాధారణం బుద్ధినైపుణ్య, మతిమానుషం ప్రాణబల, మపరిమాణ

మౌదార్య,మత్యాశ్చర్య మస్త్రకౌశల, మనల్పం శిల్పజ్ఞాన, మనుగ్రహార్ద్రం చేత, స్తేజ శ్చాప్యవిషహ్య మభ్యమిత్రీణ, మి త్యస్మి న్నేవ సన్నిపాతితా గుణాః యేఽన్య త్త్రైలోక్యే ఽపి దుర్లభాః. ద్విషతా మేష చిరబిల్వ ద్రుమః, ప్రహ్వానాం తు చన్దనతరుః; త ముద్ధృత్య నీతిజ్ఞమ్మన్య మశ్మక మిమం చ రాజపుత్త్రం పిత్ర్యే పదే ప్రతిష్ఠిత మేవ విద్ధి. నాత్ర సంశయః కార్య' ఇతి." త చ్చాపి శ్రుత్వా భూయో భూయ శ్చోపధాభి ర్విశోధ్య తం మే మతిసహాయ మకరవమ్. తత్సఖ శ్చ సత్యశౌచయుక్తా నమాత్యా న్వివిధవ్యఞ్జనాం శ్చ గూఢపురుషా నుదపాదయమ్. తేభ్య శ్చోపలభ్య లుబ్ధసమృద్ధ మత్యుత్సిక్త మవిధేయప్రాయం చ ప్రకృతిమణ్డల, మలుబ్ధతా మభిఖ్యాపయన్, ధార్మికత్వ ముద్భావయన్, నాస్తికాన్ కదర్థయన్, కణ్టకా న్విశోధయ, న్నమిత్త్రోపధీ రపఘ్నన్, చాతుర్వర్ణ్యం చ స్వధర్మ కర్మసు స్థాపయన్, 'అభిసమాహరేయ మర్థాన్, అర్థమూలా హి దణ్డవిశిష్టకర్మారమ్భాః, న చాన్య దస్తి పాపిష్ఠం తత్ర దౌర్బల్యా ది' త్యాకలయ్య యోగా నన్వతిష్ఠమ్.

ఇతి శ్రీమదాచార్యమహాకవిదణ్డినః కృతౌ దశకుమారచరితే

విశ్రుతచరితం నామ

అష్టమ ఉచ్ఛ్వాసః.

ఉత్తరపీఠికా.

వ్యచిన్తయం చ — సర్వోఽప్యతిశూరః సేవకవర్గో మయి తథా నురక్తో యథాఽఽజ్ఞయా జీవిత మపి తృణాయ మన్యతే. రాజ్యద్వితయ సైన్యసామగ్ర్యా చ నీత్యా చ నాహ మశ్మకేశా ద్వసన్తభానో ర్న్యూనః. అతో వసన్తభానుం పరాజిత్య విదర్భాధిపతే రనన్తవర్మణ స్తనయం భాస్కరవర్మాణం పిత్ర్యే పదే స్థాపయితు మల మస్మి. 'అయం చ రాజసూను ర్భవాన్యా పుత్త్రిత్వేన పరికల్పితః. అహం చాస్య సాహాయ్యే నియుక్తః' ఇతి సర్వత్ర కింవదన్తీ సంజాతాస్తి. అత్రత్యా శ్చాస్మి న్భాస్కరవర్మణి రాజతనయే 'అయ మస్మత్స్వామినో ఽనన్తవర్మణః పుత్త్రో భవాన్యాః ప్రసాదా దేతద్రాజ్య మవాప్స్యతి' ఇతి బద్ధాశా వర్తన్తే. అశ్మకేశసైన్యం చ రాజసూనో ర్భవానీసాహాయ్యం విదిత్వా 'దైవ్యాః శక్తేః పురో న బలవతీ మానవీ శక్తిః' ఇత్యస్మాభి ర్విగ్రహే చలచిత్త మివోపలక్ష్యతే. అత్రత్యా శ్చ మౌలాః ప్రకృతయః ప్రథమ మేవ రాజసుతాభ్యుదయాభిలాషిణ్య ఇదానీం చ పున ర్మయా దానమానాద్యావర్జనేన విశ్వాసితా విశేషేణ రాజపుత్త్ర మేవాభికాఙ్క్షన్తి. అశ్మకేన్ద్రాన్తరఙ్గా శ్చ భృత్యా మదీయై ర్విశ్వాస్యతమైః పురుషైః ప్రభూతాం ప్రీతి ముత్పాద్య మదాజ్ఞయా రహసీ త్యుపజప్తాః — 'యూయ మస్మన్మిత్త్రాణి, అతోఽస్మాకం శుభోదర్కం వచో వాచ్య మేవ. అత్ర భవాన్యా రాజసూనోః సాహాయ్యకాయ విశ్రుతం విశ్రుతం నియుజ్య, తద్ధస్తేనాశ్మకేన్ద్రస్య వసన్తభానో స్తత్పక్షే స్థిత్వా యే చానేన సహ యోత్స్యన్తే తేషా మప్యన్తో నిర్దిష్టః. యావ దశ్మకేన్ద్రేణ న జన్యవృత్తి ర్న జాత స్తావ దేన మనన్తవర్మతనయం భాస్కరవర్మాణ మనుసరత. యే

ఏవం కరోతి స వీతభయో భూయసీం ప్రవృత్తి మాసాద్య సపరిజనః సుఖేన నివత్స్యతి; న చే ద్భవానీత్రిశూలవధ్యో భవిష్యతి. ఆర్యం విశ్రుతం ప్రతి భవాన్యా చాజ్ఞప్త మస్తి, య దేకవారం సర్వేషాం కథ యేతి. అతో౽య మస్మాకం యుష్మాభిః సహ మైత్రీ మవబుధ్యాస్మన్ముఖేన సర్వేభ్యో వార్తాం తాం నివేదయతి.' ఇతి. తే౽శ్మకేన్ద్రాన్తరఙ్గభృత్యా రాజసూనో ర్భవానీవరం విదిత్వా పూర్వ మేవ భిన్నమనసో విశేషతశ్చ మదీయ వచనం శ్రుత్వా సర్వే౽పి మద్వశే సమభవన్.

ఏతం సర్వ మపి వృత్తాన్త మవబుధ్యాశ్మకేశేన వ్యచిన్తి.— 'య ద్రాజసూనో ర్మౌలాః తే సర్వే ఽప్యేన మేన ప్రభు మభిలషన్తి. మదీయ శ్చ బాహ్య ఆభ్యన్తరో భృత్యవర్గో భిన్నమనా ఇవ లక్ష్యతే. ఏవమ్ యద్యహం క్షమా మవలమ్బ్య గృహ ఏవ స్థాస్యామి తత ఉత్పన్నోపజాపం స్వరాజ్య మపి పరిత్రాతుం న శక్ష్యామి. అతో యావతా భిన్నచిత్తేన మదనబోధకం ప్రకటయతా మద్బలేన సహ మిథోవచనం న సంజాతం తావ త్తైవ తేన సాకం విగ్రహం రచయామి. ఏవం విహితే సో౽వశ్యం మదగ్రే న క్షణ మప్యవస్థాస్యతి.' ఇతి నిశ్చిత్యాన్యాయేన పరరాజ్యాక్రమణ దురాశాప్రేరితః ససైన్యో మృత్యుముఖ మివాస్మత్సైన్య మభ్యయాత్. త మభ్యాయాన్తం విదిత్వా రాజపుత్రః పురో౽భవత్. అతో౽శ్మకేన్ద్ర మేవ తురగాధిరూఢ ఆయాన్త మభ్యసరమ్. తావ త్సర్వా ఏవ తత్సేనా 'య దయ మేతావతో౽పరిమితస్యాత్సత్సైన్యస్యోప ర్యేక ఏ వాభ్యాగచ్ఛతి, తత్ర భవానీవర ఏ వాసాధారణం కారణం, నాన్యత్.' ఇతి నిశ్చిత్యాలేఖ్యలిఖితా ఇ వావస్థితాః. తతో మయా౽భిగమ్య సఙ్గరాయ సమాహూతో వసన్తభానుః సమేత్య మా మసిప్రహారేణ దృఢ మభ్యహన్. అహం చ శిక్షావిశేషవిఫలితతదసిప్రహారః ప్రతిప్రహారేణ తం ప్రహృత్యావకృత్తం తచ్ఛిరో౽వనౌ వినిపాత్య తత్సైనికా నవదమ్.— 'అతః పర మపి యే యుయ

త్సవ్రా భవన్తి తే సమేత్య మయా యుధ్యన్తామ్. న చే ద్రాజతనయ చరణప్రణామం విధాయ తదీయాః సన్తః స్వస్వవృత్త్యుపభోగపూర్వకం నిజా న్నిజా నధికారా న్నిశ్శఙ్కం పరిపాలయన్తః సుఖే నావతిష్ఠన్తు.' ఇతి. మద్వచనశ్రవణానన్తరం సర్వేఽప్యశ్మకేన్ద్రసేవకాః స్వస్వవాహనా త్సహసావతీర్య రాజసూను మానమ్య తద్వశవర్తినః సమభవన్. తతోఽహం తదశ్మకేన్ద్రరాజ్యం రాజసూనుసా ద్విధాయ తద్రక్షణార్థం మాలా న్స్వా నధికారిణో నియుజ్యాత్మీయే నాశ్మకేన్ద్రసైన్యేన చ సాకం విదర్భా నభ్యేత్య రాజధాన్యాం తం రాజతనయం భాస్కరవర్మాణ మభిషిచ్య పిత్ర్యే పదే న్యవేశయమ్.

ఏకదా చ మాత్రా వసుమత్యా సహావస్థితం తం రాజానం వ్యజిజ్ఞపమ్ — 'మ మైకస్య కార్యస్యారమ్భ శ్చికీర్షితోఽస్తి. స యావన్న సిధ్యతి తావ న్మయా న కుత్రా ప్యేకత్రావస్థాతుం శక్యమ్. అత ఇయం మద్భార్యా త్వద్భగినీ మఞ్జువాదినీ కియన్త్యహాని యుష్మదన్తిక ఏవ తిష్ఠతు. అహం చ యావ దిష్టజనోపలబ్ధయే కియన్త మప్యనేహసం భువం విభ్రమ్య త మాసాద్య పున రత్ర సమేష్యామి.' ఇత్యాకర్ణ్య మాత్రాఽనుమతేన రాజ్ఞాఽహ మగాది.—'య దేత దస్మాక మేతద్రాజ్యోపలమ్భలక్షణ స్యైతావతోఽభ్యుదయ స్యాసాధారణో హేతు ర్భవా నేవ. భవన్తం వినా క్షణ మప్యస్మాభి రియం రాజ్యధురా న నిర్వాహ్యా. అతః కి మేవం వక్తి భవాన్?' ఇత్యాకర్ణ్య మయా ప్రత్యవాది.— 'యుష్మాభి రయం చిన్తాలవోఽపి న చిత్తే కరణీయః. యుష్మద్గృహేయః సచివరత్న మార్యకేతు రస్తి స ఈదృగ్విధానా మనేకేషాం రాజ్యానాం ధుర ముద్వోఢుం శక్తః. తత స్తం తత్ర నియుజ్యాహం గమిష్యామి.' ఇత్యాదివచనసన్దోహైః ప్రలోభితోఽపి సజననీకో నృపోఽనేకై ర్వ్యాగ్రహై ర్మాం కియన్త మపి కాలం ప్రయాణోపక్రమా న్న్యవర్తయత్. ఉత్కలాధిపతేః ప్రచణ్డవర్మణో రాజ్యం మహ్యం ప్రాదాత్. అహం చ

తద్రాజ్య మాత్మసా త్కృత్వా, రాజాన మామన్త్ర్య యావ త్త్వదన్వేషణాయ ప్రయాణోపక్రమం కరోమి, తావదే వాఙ్గనాథేన సింహవర్మణా స్వసాహాయ్యా యాకారితో౽త్ర సమాగతః పూర్వపుణ్యాపరిపాకా త్స్వామినా సమగంసి.— ఇతి.

తత స్తే తత్ర సఙ్గతా అపహారవర్మోపహారవర్మార్థపాలప్రమతిమిత్రగుప్తమన్త్రగుప్తవిశ్రుతాః కుమారాః, పాటలిపురే యావరాజ్య ముపభుఞ్జానం సమాకారణే పూర్వకృతసఙ్కేతం వామలోచనయా భార్యయా సహ కుమారం సోమదత్తం సేవకై రానాయ్య సరాజవాహనాః సముద్భా యావస్థితా మిథః సంప్రమోదసంవలితాః కథా యావ ద్విదధతి, తావ త్పుష్పపురా ద్రాజ్ఞో రాజహంస స్యాజ్ఞాపత్త్రి మాదాయ సమాగతా రాజపురుషాః ప్రణమ్య రాజవాహనం వ్యజిజ్ఞపన్.— 'స్వామిన్, ఏతజ్జనకస్య రాజహంస స్యాజ్ఞాపత్త్రం గృహ్యతామ్.' ఇ త్యాకర్ణ్య రాజవాహనః సముత్థాయ భూయోభూయః సాదరం ప్రణమ్య సదసి త దాజ్ఞాపత్త్రి మగ్రహీత్. శిరసి చాధాయ తత ఉత్తా ర్యోత్కీల్య సర్వేషాం శృణ్వతా మే వావాచయత్.— "స్వస్తి, శ్రీః, పుష్పపురరాజధాన్యాః శ్రీరాజహంసభూపతి శ్చమ్పానగరీ మధివసతో రాజవాహనప్రముఖా న్కుమారా నాశా స్యాజ్ఞాపత్త్రిం ప్రేషయతి. యథా యూయ మితో మా మామన్త్ర్య ప్రణమ్య ప్రస్థితాః, పథి కస్మింశ్చి ద్వనోద్దేశ ఉపశివాలయం స్కన్ధావార మవస్థాప్య స్థితాః; తత్ర రాజవాహనం శివపూజార్థం నిశి శివాలయే స్థితం ప్రాత రనుపల భ్యావశిష్టాః సర్వే౽పి కుమారాః 'స హైవ రాజవాహనేన రాజహంసం ప్రణంస్యామో నో చేత్ప్రాణాం స్త్యక్ష్యామః' ఇతి ప్రతిజ్ఞాయ సైన్యం పరావర్త్య రాజవాహన మన్వేష్టుం పృథ క్ప్రస్థితాః. ఏతం భవద్వృత్తాన్తం తతః ప్రత్యావృత్తానాం సైనికానాం ముఖా దాకర్ణ్యాసహ్యదుఃఖోదన్వతి మగ్నమనసా పృథ్వీ వహం యుష్మజ్జననీ చ 'వామదేవాశ్రమం గ త్వైతద్వృత్తాన్తం

తద్వ్యదితం విధాయ, ప్రాణపరిత్యాగం కుర్వాణ
ముపగతో తం మునిం ప్రణమ్య యావత్ స్థితో, తావ దేషీ తదాశ్రమ
వేదినా మునినా ప్రావ్రాచి —'రాజన్, ప్రథమ మే వై తత్సర్వం యుష్మ
న్మనీషితం విజ్ఞానబలా ద్విజ్ఞాయి. య దేతే త్వత్కుమారా రాజవాహన
నిమిత్తే కియ న్త మనేహస మాపద మాసాద్య, భాగ్యోదయా దసాధా
రణేన విక్రమేణ విహితదిగ్విజయాః, ప్రభూతాని రాజ్యా న్యుపలభ్య షోడ
శాబ్దాన్తే విజయినం రాజవాహనం పురస్కృత్య ప్రత్యేత్య తవ వసుమ
త్యాశ్చ పాదా నభివాద్య భవదాజ్ఞావిధాయినో భవిష్యన్తి. అత స్త
న్నిమిత్తం కి మపి సాహసం న విధేయమ్' ఇతి త దాకర్ణ్య తత్ప్రత్య
యాత్ ధైర్య మవలమ్బ్య తతః ప్రభృ త్యహం దేవీ చ ప్రాణా నధార
యావ ఇదానీ మాసన్న వర్తి న్యవధౌ వామదేవాశ్రమే గత్వా విజ్ఞప్తిః
కృతా.— 'స్వామిన్, త్వదుక్తావధిః పూర్ణప్రాయో భవతి. తత్ప్రవృ
త్తి స్త్వద్యాపి న జ్ఞాయతే' ఇతి శ్రుత్వా ముని రవదత్.—'రాజన్,
రాజవాహనప్రముఖాః సర్వేఽపి కుమారా అనేకా న్దుర్జయా న్శత్రూ
న్విజిత్య దిగ్విజయం విధాయ భూవలయం వశీకృత్య చమ్పాయా మేకత్ర
స్థితాః. త వాజ్ఞాపత్రి మాదాయ తదానయనాయ ప్రేష్యన్తాం శీఘ్ర
మేవ సేవకాః.' ఇతి మునివచన మాకర్ణ్య భవదాకారణా యాజ్ఞాపత్త్రిం
ప్రేషిత మస్తి. అతః పరం చేత్క్షణ మపి యూయం విలమ్బం విధాస్యథ,
తతో మాం వసుమతీం చ మాతరం కథావశేషా వేవ శ్రోష్య థేతి
జ్ఞాత్వా పానీయ మపి పథి భూత్వా పేయమ్.'' ఇతి. ఏవం నృపతే రా
జ్ఞాం మూర్ధ్ని విధృత్య గచ్ఛే మేతి కుమారాః నిశ్చయం చక్రుః.

అథ 'వశీకృతరాజ్యరక్షాపర్యాప్తాని సైన్యాని సమర్థతరా న్పురు
షా నాప్తా న్స్థానే స్థానే నియుజ్య, కియతా సైన్యేన మార్గరక్షాం విధా
య, పూర్వవైరిణం మాలవేశం మానసారం పరాజిత్య, త దపి రాజ్యం
వశీకృత్య, స్వస్వభార్యాసంయుతాః తద్రక్షణాయ కాంశ్చి త్సైన్యసహి

పరిమితసైన్యసహితా స్తే కుమారాః తా న్మన్త్రిణో నియ్య రాజవాహనం పురస్కృత్య తత్పితూ రాజహంసస్య పుష్పపుర్యాస్సుమత్యా శ్చ చరణా నభివన్దితవ న్తః తౌ చ పుత్త్రసమాగమం ప్రాప్య పరమానన్ద మధిగతౌ. కుమారాణాం చ నిజపరాక్రమావబోధకా న్యతిదుర్ఘటాని చరితా న్యాకర్ణ్య పరమానన్ద మాపన్నతామ్. తతో రాజా మునిం సవినయం వ్యజిజ్ఞపత్ — 'భగవన్,తవ ప్రసాదా దస్మాభి ర్మనుజమనోరథాధిక మవాఙ్మనసగోచరం సుఖ మధిగతమ్ అతః పరం మమ స్వామిచరణసన్నిధౌ వానప్రస్థాశ్రమ మధిగ త్యాత్మసాధన మేవ విధాతు ముచితమ్. అతః పుష్పపుర మాళవ రాజ్యయో రాజవాహన మభిషి చ్యావశిష్టాని రాజ్యాని నవభ్యః కుమారేభ్యో యథోచితం సంప్రదాయ, తే కుమారా యథా రాజవాహనాజ్ఞావిధాయిన స్సన్త్వా వర్తమానా శ్చతురుదధిమేఖలాం వసున్ధరాం సముద్ధృత్య కణ్టకా నుపభుఞ్జన్తి తథా విధేయం స్వామినా.' ఇతి. మునినా చ తస్మిన్నర్థే తథైవ సాధితే, రాజవాహనే సర్వాధిరాజే సతి, కుమారా స్తదాజ్ఞయా సర్వ్వ మపి వసుధావలయం న్యాయేన పరిపాలయ న్తః, పిత్రోః సమీపే గతాగతాని కుర్వ న్తః పరస్పర మైకమత్యేన వ ర్తమానాః పురన్దరప్రభృతిభి రపి దుర్లభాని రాజ్యసుఖా న్యన్వభూవన్.

ఇతి శ్రీదణ్డినః కృతౌ దశకుమారచరిత ఉత్తరపీఠికా.

దశకుమారచరితం సంపూర్ణమ్.
